ПЕРЕПИСКА

МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА З МИХАЙЛОМ ПАВЛИКОМ.

(1876—1895).

Том VII.

(1892—1893).

Зладив

Михайло Павлик.

Видав

Др. Лев Когут.

Чернівці, 1911.

З друкарні „Руської Ради“ в Чернівцях, під зар. Ів. Захарка.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-05-28 19:42 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Generated on 2015-05-28 19:42 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

B
D7592d1
v.7

Рік 1892.

М. Драгоманів до М. Павлика.

София, Владайска ули,
31 Јанв. 1892 [1])

Дорогиј Друже,

Давно од Вас не ма ні слова, — та ј од Фр. теж. Нема ј тих NN „Зорі“, про котрі ја прохав Вас. Не вже це так трудно здобути јіх?? — Тим часом получив ја N 2 Зорі за 1892 р., коли 1-го не получив. Хтось, очевидно, тішитьсьа надомноју!

Получив: N III „Народу“. Дуже легковісниј! Та шче ј написано дуже наскоро. В Вашіј статьті Новоерські здобутки впјать проступа народницька манера, котра [2]) позаторік не раз Вам діктувала фальшиві мірки. Ви мірьајете „культурно-національні“ справи „економично-соціјальноју“ міркоју, а це все рівно, шчо мірьати поле літрами. Иншиј скаже, шчо і з універсітету руського нема користи дльа „робучого льуду“, — тоді јак,[3]) на ділі је дльа него користь і з написів руських, котрі він може зрозуміти, замісць таких, котрих він не втьамить. Ја напр. і не „робучиј“ чоловік, а зльусь, коли јіду по Угоршчині і ніјаких написів, окрім угор-

[1]) В оріґ. хибно „91“. [2]) Далї переч. „вже“. [3]) Далї переч. „сурјозно“.

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 19:42 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ських не бачу, — а торік навіть попавсьа був дуже прикро, не зрозумівши угорської написі на купе вагону, куди вліз! — Всему[1]) своє місце, — своя міра, своя вага. — У Франковій статьті народовці за часи В. Барв.[2]) і шче недавно виходьать трохи не радікалами! „Дѣло“ спита Вас: а навішчо ж Ви стілько раз казали, шчо народовці — l u c u s a n o n l u c e n d o!

Не вже Ваша публіка не зна тих звичайних річей, які росказує в своїй статьті Фел. Пр.?[3]) Або це такаж уступка „жоночій“ науці[4]) як торішньа жоноча беллетристика?

Посилаю Вам 2 NN R e v u e P o l. e t l i t t e r a i r e. Мені здаєсьа, шчо слід би було перевести в Народі статьтьу про англійські міссії университетські. — Зверніть мені NN, як скінчите[5]) переклад; тільки скорше, бо NN не моі.

Посилаю корректуру Чуд. Дум.[6]) Задержав, бо мусив чекати антракту між нашими семестрами і лекціями. Дльа моіх тепер.[7]) нервів забагато було двох праць. Непремінно скажіть в пер.[8]) слівці, шчо книжка печатаєсьа на требованьньа з Украіни. Не знаю, чи буде політично перед поліцією сказати, шчо і гроші на виданьньа звідти ж? — Чи не $\frac{\text{слід}}{\text{можно}}$ б[9]) додати до Ч. Д. і рецензіі на Нечуја і Певного? Заголовок дайте такий: Ч. Д. п р о у к р. н а ц і о н а л ь н у с п р а в у.

Посилаю Едіпа.[10]) Помістіть коротесеньку бібліографичну звіс(т)ку, сказавши[11]) найголовнішче, шчо працьа навіть більше тичитьсьа укр.,[12]) ніж болг.[13]) фольклору. —

Телиш.[14]) брошури все таки не получив!

Здоровьа моє маіже все в одному стані, або ліпше сказати, в однії пропорції: голос ліпшиј,

---

[1]) Зразу було „На все“. [2]) Барвінського. [3]) Феліція Прухніікова = Носсіг. [4]) Зразу було „праці“. [5]) В оріг. „скініните“!! [6]) Виправки по „Народу“ для окремого виданя — Франком. [7]) теперішних. [8]) переднім. [9]) Так в оріг.! [10]) Далі переч. „Скажіть“. „Едіп“ — фолькльорна праця Драгоманова. [11]) Далі переч. „тілько“. [12]) Українського. [13]) болгарського. [14]) Теліїшевського.

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

так шчо недавно читав лекцію цілих 45 минут, — а болі мабуть чи не більші(,[1]) јак шчо не заглушу јіх нітрогліцеріном (оттаке! дінаміт јім!) і через јіх не то ходити, а ј сидіти не можу, і навіть лежати можу тільки на спині.

10 Фебр. Дістав N 4 Народа. Ліпшиј, — тільки в статьті про москвоф. мітінг часто темнота, напр. надто на стор 53, 2 кол. зверху. Та ј хвастовства багато : ось мов, ми, радікали, јакі мудрі! Треба б замісць того показувати, јакі точки рад.[2]) прогр. виходьать конечними з сітуаціјі. Чому це у Вас, галичан, — не ма сорому перед самохвальством?? Це јакась органична неблаговоспитанність![3]) Та на шчо Ви так дробите статьті? І Договори, — і сектанти і т. и. все дајесьа такими клаптиками, шчо забудеш те, шчо було ранішче!

Не посилају R. P.[4]) Јакијсь час треба буде Шішманову

Ваш *М. Др.*

Посилају лист до Одессітів. Постарајтесь так, шчоб він (копіја) діставсьа до рук Смоленського перед 26 Ф. і, коли знајдете потрібним, напечатајте лист — коло того часу. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 15. II. 1892

Дорогиј Друже!

Довго не писав Вам головно тому, шчо не хочесьа затројувати Вам житьа шче ј своїми особистими та партіјними клопотами. Моје здоровје таке, шчо живу з дньа на день і тепер уже зовсім јасно, шчо не довго протьагну. Причиньајуть сьа до того ј незавидниј стан фінансовиј і гриз-

[1]) Далї перец. „так". [2]) радикальної. [3]) Мова про вступну статю п. з. „Москвофільске віче у Львові, непідписану. [4]) Revue politique і т. д.

Generated on 2015-05-28 19:42 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

нья з „молодими“,[1]) у котрих ја не бачу ј каплі товарискоји моральности: торік віддали мене на глум Дашинским і ком.,[2]) далі Трильовскиј написав у Gaz. Robotniczej [3]) пашквіль на партіју і на мене особисто, шчо ј помогло Дашинским виелімінувати мене з роб.[4]) світа до того, шчо напр. ані ја особисто, ані навіть ред.[5]) не попали[6]) навіть між 150 г о с т е ј, запрошених на 1 зјізд гал. соціалістів — між тим, јак запрошено навіть редакціјі шльахетсько-језуітських газет. Можете собі подумати, јак це мене заболіло, бо-ж ја сміливо можу похвалитисьа, шчо більше всіх заслужившьа коло того, шчо тепер робітникам вільно јавно радити про своји справи в соц.[7]) напрьамку — бо головно ја со братіјеју пробили леди судів і всьаких правит.[8]) органів, ба ј суспільности(,) бодај в східнј Галичині. Ну, та бог з ними. Вони на те Польаки — але гірко, шчо до такого виелімінованьа причинилисьа власне своји, шчо воювали протів мене з ворогами нашоји справи. Тепер коли ми починајемо мати голос в р.[9]) суспільности,

---

[1]) „молодими“ підчеркнув Драгоманів звич. оливцем, як і дальші слова: „Трильовскиј“, „Gazety Robotniczej пашквіль на партіју“, „шльахетсько-језуітських“. [2]) компаніјі. Мова про початок афери, бо наконечно екзекутивний комітет партії відповів головству робітницької партії (в чч. 15 і 16 „Народа“ 1891 р. з 1-ого л. серпня), що в статї моїй „На чужім празнику“ „не знаходить нічого, що-би могло Партію Робітницку, єї членів або які-небудь інституції образити або скомпромітувати“. Тут же відповіджено й Гн. Дашинскому ось що: „Ваші кореспондентки адресовані до обох редакторів Народа, з „gratulacją denuncjacji“ такі, що і Ваш підпис на них і адреси тих кореспонденток ми, екзекутивний комітет, мусіли вважати за неавтентичні“. Справа скінчила ся нашою з Франком заявою в „Народі“ 1891 ч. 24 із 7 л. грудня, ст. 350, п. з. Н е р о з у м і є м о, де показано крутню прихильників Дашинського в афері зо мною. (29. X. 1909). [3]) виходила в Берлїні. Допись у тій газетї ми з Франком приписали були самій редакції („Народ“, 1891, ч. 23), але потім (тамже 1892, ч. 5 і 6) перепросили єї, переконавши ся з актів краківського процесу д. Дашинського, котрий привіз із Берлїна й рукопись д. Трильовського тай був арештований з нею (31. X. 1909). [4]) робітницького. [5]) редакція. [6]) Зразу було: „не попала“. [7]) соціялістичнім. [8]) правительственних. [9]) руській.

Generated on 2015-05-28 19:42 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

з котроїі були виелімінованї — то молодї робльать все можливе дльа того, шчоби тілько шкодити справі: так напр. вони формально в змові протів нас устроїіли скандал на вічу москвофільскім,[1]) а Будзиновскиї шче і публично лаїе нас ідіотами за те, шчо-смо були противні скандалови. На нас працьа і відвічальність, а вони знаїуть робити тілько шопки. Напр. загирили Ак. Братство нетолеранціїеїу і неточностьу, з Січі зробили сонмишче льудеї безхарактерних. Нема іншоїі ради, їак сепараціїа: ми утворимо партіїу сельанску, а вони наї женутьсьа за абстракціїами. Особливо ја не можу вести діла при такім стані — дотьагну тілько до III зіїзду, а там нехаї собі робльать, шчо хотьать. Шкодить дуже справі, звичаїна хитанина Франка — їак би не їего парада на 3 тім маїа, Дашинскі не сміли би були і на мене так кинутисьа (їак зрештоїу і на Іаросевича і всіх старших); в справі моск. віча він відограв такуж рольу: мимо ухвали не брати участи, сам мельдуїесьа до голосу — [2]) він, член і голова екз. комітету, а значить і партіїі! На тій підставі наїбільше і молодї домагалисьа, шчоби скандал зроблениї ними, взьати на всьу партіїу — та оперсьа ја, Терлецькиї, Сельскиї і Калітовскиї [3]) і їакось виброджуємо. Але на далі нема гварантіїі.

На Україіні знов старий [4]) маїе величезні клопоти зі збираньем грошеї на „Народ“. Особливо Одесіти з К.[5]) на переді навіть посуджуїуть їего, шчо під видом посторонніх справ збираїе на партіїу рад. і ошукуїе льудеї. З тоїі причини [6]) він [7]) покликав громаду на суд, котриї не знати, їак скінчивсьа, бо від Іаросевича К.[8]) домагавсьа такого, шчо тої серед наради мусів утечи (домагавсьа, шчоби про всьу справу не казати Вам!!!) Через те ја переказав в Вашім [9]) імени, шчо Ви

[1]) у Львові. [2]) Від „мимо“ підчеркнув Драгоманів зволивцем. [3]) Єронім. [4]) Ковалевський Мик. [5]) Комаровим. [6]) Далї переч. „був“. [7]) Ковалевський проти Комарова громаду — одеську? [8]) Комаров. [9]) Зразу було: „Тепер наїшли іншиї повід боротьби протів“.

Generated on 2015-05-28 19:42 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

нійаких грошей на свою особу від таких льудей [1]) не приймете, чого будемо домагатисьа і від старого, котрий зрештою тут дуже обережний. Тепер найшли іншій повід боротьби протів старого — рос. додаток,[2]) протів котрого в Од.[3]) підньаласьа бурьа найперше в переконаньу, шчо додаток виходить за їіх гроші і шчо, значить, старий їіх ошукав! Далі (,) звісно, через те, шчо таке „не на часі". Ja відповідаю в „Народі" — тілько не знаю, чи Фр. на таку відповідь пристане.[4]) Зрештою додаток приньато радісно в Росії, і навіть тут.

Копіja Вашого листу [5]) післана давно.

Шчо-ж Ви дієте?

Від 1 л. марта моja і редакційна адреса буде: ul. św. Marcina, № 12. Дльа здоровльа і фінансів мусів найти кватиру дальше міста, — адміністрацііа і експедіціja у Франків.

Ваш

М. П.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 25. II. 1892

Дорогиj Друже!

З Вашого листу видно, шчо Ви шче не дістали мого остатного, де је натьак про відносини наших радикалів до москв. віча. Ja сам був противниj радикальному самохвальству — та всі інші були за тим, шчоби так ішло. Статью писав Левіцкиj (міні не казали писати) — то ж ja і Фр. вставили тілько факти про віче і критику,[6]) решта пішло, jак було.[7]) І то добре, шчо [8]) і на це пристали, бо хотіли,[9]) шчоби виступ Будз. взьати на

---

[1]) Як Комаров. [2]) До „Народа". [3]) Одессї. [4]) Пристав: вона поміщена в ч. 4 „Народа" з 1892 р. (29. X. 1909). [5]) про здоровлє Др—ва. [6]) Далї переч. „чим". [7]) Я не згодив ся дати підпис „Редакція". [8]) Далї переч. „і так". [9]) Роз. молоді.

Generated on 2015-05-28 19:42 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

партію, котрій він більше пошкодив. Тепер і за це [1]) Лев. лихий — мабуть буде з Будз. писати дльа мене і більшости комітету вотум недовірья.[2]) Ja jего прерадісно прийму

Шчо до руских написей в Галичині, то вони трохи менче важні, ніж напр. чужомовні написи [3]) на вагонах і т. д. в Угоршчині, бо у нас всьакий письменний Русин знаје читати і по польски, і більше јіх навіть читаје лат. буквами. Самі провінц. народовці не восхишчајутьсьа такими концесіјами — хоть і ја того не сказав, шчо вони непотрібні.[4]) Значить в загалі гал.[5]) публика вже домагајесьа чогось більше, ніж дрібних формальних концесій. Рад був би, шчо би вона знала хоть те про жіночу справу, шчо пише Прухнікова — та на це у нас нема своїх Летурно

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 5. III. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогиј Друже!

Не відписав Вам доси через ніколи, бо між ічим треба було јіхати в Сньатин на віче. Про него најдете докладне справозданье в „Народі“ — тут скажу тілько, шчо јего можна назвати нашоју Hauptschlacht bei Sniatyn. Народу було до 2000 (самих мужиків і мішчан). Тут ми, тактовностю і практичностю справ побили і місцеві власти, і москвофілів, — шчо вже і перед тим признали нашим вічам раціју, — і народовців. Львівські народовці довго перед тим радили, јак јім бути з нами, і врадили було післати делегата, котриј би годивсьа на всі справи, поставлені нами, а тілько боронив народовців-угодовців, јакби ми на них напа-

[1]) за наші вставки. [2]) Від „більшости“ Драгоманів підчеркнув звич. ол. [3]) В оріг. „написати“!! [4]) Від „не сказав“ Др. підч. звич. ол. [5]) В оріг. „заг.“!!

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

дали. Та [1]) нарешті і на те не могли зважитисьа, бо і серед них підньали голову опозіціоністи, котрі просто радили народовцьам робити те саме, шчо ми. Особливо збив їх з толку один сньатинскиј піп, народовець, шчо признав нам повну рацію за працьу в тих сторонах. Побиті і попи на найдражливішчій точці протів нас, безвірьу, бо коли один з них, народовець (попи москвофіли вже не важать сьа виступити протів нас) попробував скомпромітувати нас перед вічем [2]) шчо ми відбираємо народови віру і бога, — мужики підньали такиј крик: „Не правда! нам ніхто не відбираје віри!“ шчо піп не міг далі сказати і слова. (Треба сказати, шчо ті-ж мужики самі дуже виступајуть протів попівскоји переваги і вже не льакајутьсьа і поважноји розмови про справи віри). Важне шче і те, шчо зібрані самі вважали себе за радикалів; мужики, вказујучи на віче, казали: „Дивіть, аж серце радујесьа — јака велика наша радикальна партіја“. Тут же постановлено рьад дальших віч, між іншим і на Буковині, в Вижниці,[3]) куди стьагнемо і косівскиј повіт, а післьа того возьмемо штурмом Косів. Ја вже певниј, шчо за рік-два, ми вічами по провінцијах здобудемо собі в народі перевагу. Дльа того, на моју раду, зберемо і зјізд делегатів усіх громад — дльа урегульованьа плати за треби, розуміјесьа, перше зробивши статистику. Це така популярна справа [4]) серед народу, шчо ми неју одноју здобудемо собі прихильність усіх громад. А справа досить легка: треба тілько здобути статистику того, на кілько попи подали в урьад податковиј вартість того, шчо дістајуть за треби, в грошах. Вони, з бојазни перед податками, подали дуже малі цифри (,) напр. 40 гульд. у рік за всьу громаду — отже треба тілько, громадам обовјазатисьа платити цьу суму грі-

[1]) Далї переч. „в вечір пере(д)“. [2]) на вічу. [3]) „в Вижниці“ Др. підчеркнув звич. ол. [4]) Далї переч. „навіть“.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ш м и, так шчоби більше ніхто не платив натуралійами і т. и. Ја певнісінькиј, шчо цеју справоју ми будемо мати ј буковинскі громади. Далі возьмемо, дльа зјіздів, інші најпопульарнішчі справи — јак напр. ліси і пасовиска".[1]) Своједју дорогоју, будуть іти ј віча, дльа ширшоји пропаганди наших думок. Одним словом, перед нами отворилосьа широке поле дльа дијальности. Аби тілько здоровје і, на разі, гроші на [2]) поіздки на віча ј т. і. (бо на самі віча вже складајутьсьа мужики). Біда тілько, шчо јак раз тепер міні напр. рвесьа здоровје, бо слабість уже дијшла до костеј і мозку, так шчо катастрофа близька. Ослаб ја до того, шчо можу тілько говорити перед вічем про дејакі справи, тај то в топленім льокальу, а не, јак у Сньатині, на снігу. Бути може, шчо дльа поратівлі здоровльа і дльа жвавішчоји праці хоть під конець житьа, — міні небавом придесьа переселитисьа в Коломију, чого коломијці дуже бажајуть. Аби тілько до Львова пријшов Јаросевич — а то буде хаос у партіји, тим більше, шчо в дејаких справах і у Франка нема Haltpunkt-у.

Копију Вашого листа посилају в Одесу сегодньа. З Чуд. думками буде, јак хочете.

Посилају ј уривок давнішчого листу [3])

Ваш

М. П.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів 16. III. 1892

Дорогиј Друже!

Оце переписујучи промову Бу(д)зиновского на комерсі „Січи", — ја нагадав одну справу, про котру тепер мушу Вам написати. Мене в свіј час здивувало, шчо Ви були на комерсі „Бојана" [4])

[1]) „ліси і пасовиска" Др. підч. звич. ол. [2]) Далї пер. „устро". [3]) Роз. мого, з 25. II. 1892. [4]) у Відні.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

incognito і навіть псевдонімом підписали своє справозданье.[1]) Недавно ja вчув від Невестьука (нашого доброго товариша j голови „Акад. Громади"), шчо знов чув від Шухевичівни, таке: провідник „Бojана", В. Шухевич, вчувши, шчо на комерсі маjете бути Ви, зажадав від Гриневецкого, шчоби того офіціально не було, інакше він, Шухевич, виjде з комерсу з усім „Бojаном". Гриневецкиj мав на те пристати. Отже, будьте ласкаві написати, чи може це бути? т. j. чи Ви з власноjі ініціативи рішили бути incognito, чи хто від Вас того домагавсьа, або Вам радив?? Ми мусимо це знати з огльаду на всьаких Шухевичів, котрі перед нами граjуть рольу опозіціоністів серед народовців. Розуміjесьа, шчо ані загал Січовиків, ані загал „Бojана"(,) тоjі історіjі, коли вона справді була, не знав, бо інакше вийшло би зовсім шчось інше.

З копіjеjу Вашого листу до Од.[2]) стала така пригода, шчо він дійшов до рук адресата (дльа хибноjі адреси[3]) аж 1 (13). III, отже не знаjу,[4]) чи вже не післьа поминок Шевченка. Але обіцьали прислати відповідь.

2. IV. От бачите, jак задержав лист. Переказуjе Вам Arbeitgeber,[5]) шчо післав Вам 200 р. на лік і шче пішле перед вакаціjами 300 р. та просить Вас чим скорше звістити, на мій адрес, коли і де би він міг побачитисьа з Вами перед відіздом[6]) у Париж? Він непремінно хоче бути заграницеjу, коли тілько дадуть пашпорт. Шчо робити з Вашим листом до См.[7]), бо, jак знаjете, нема відповіди? Ваших Чуд. думок ішче не починали друкувати, бо нема за шчо — з Укр. обіцьали $^1/_2$ кошту, та доси не прислали нічого — а у нас коло „Народа" дуже плохо: пренумерантів усего 150.

[1]) В „Народі". [2]) Одессітів. [3]) властиво, тому, що адресатка, що мала передати лист той Смоленському, перебрала ся була на иншу кватиру. Вона менї про се писала. [4]) Далї переч. „шчо". [5]) Ковалевський Мик. [6]) Роз. Вашим. [7]) Смоленського; чи друкувати в „Народі"?

Generated on 2015-05-28 19:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Швейцарію постараємось пустити осібною книжкою, як найскорше (јеј переводить і Вислоух дльа своїх мужиків[1]). Ми закладаємо просвітне товариство, бо інакше не можемо рушитись. Вчера уложили статут, а завтра уложимо пльан видавництва. Може би Ви шчо сказали шчо до остатного? З Тов.[2]) Шевченка мабуть знаєте штуку — шчо зал. збори не приньали Франка 17 голосами против 5. Це[3]) доказ, шчо пора ф—ві і Вам[4]) збути сьа ільльузій на те, шчо Тов. ім. Шевченка буде друкувати Ваші праці. Ја з того поводу написав поклик до Украјінців, котрі Вам посилају — може Ви јего переробите, та будьте ласкаві відослати јак найскорше.[5])

Робота між сельанами іде добре — 9 с. м. је віче в Станіславові[6]) Вступна статья в 7 і 8 ч. Народа про сојм і угоду — Окуневского. Не хотів підписати сьа.

Шчо там з Вами?

Бувајте здорові

Ваш

М. П.

Молоді трохи уговкались — бачуть, шчо Дашинскі падуть. В роб. партіјі сама собоју повстаје партіја руска, котра хилитьсьа до нас. О. П. надіслав довжезну відповідь на критику јего глупої брошури —[7]) шче глупішчу, де головно глумить сьа[8]) надомною. Молодим дуже подобало сьа, та Франко нијак не хоче пристати, шчоби „Народ“ завальувати пустим. Ја все ж таки стоју на тім,

[1]) „Вислоух дльа своїх“ Др. підчеркнув звич. ол. [2]) Товариством. [3]) Далї переч. „знак“. [4]) „і Вам“ Др. підчеркнув звич. ол. і з боку дав знак „!“ [5]) Слова від „посилају“ зачеркнув я, в свій час, чорнилом, аби Др. памятав відіслати. (Памятаю се, тай чорнило те саме, котрим писаний мій лист). [6]) Від „9“ підчеркнув Др. звич. ол. [7]) „О безвыходности украинскаго соціализма въ Россіи“, Женева, 1891. Моя критика в „Народі“ 1892, чч. 1 і 2. (30. X. 1909). [8]) „глумить сьа“, далї й „пустим“ Др. підчеркнув звич. ол.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчо треба надрукувати, аби на мене не нарікали — хоть, јој богу, бачу, шчо чоловік сказивсьа — і нікогісінько не просвітить своїм писаньем.

Кузьма пише, шчо Ви згодились на окладки Шевченка — ја јему післав коректуру і казав друкувати 1000 прим.(,) јак Ви обіцьали, тај присилати сьуда все — чејже дешчо вторгујемо і на „Народ“. Тілько Ви будьте ласкаві сказати точнішче, на шчо дарујете нам ті 1000 екз. (,) аби потім не було непорозуміньа.

Мабуть придесьа перервати[1]) „Народ“ місьаців з на 2, minimum, через те, шчо ја мушу десь виїіхати на свіжиј воздух. Франко-ж хоче јего зовсім ліквідувати, на III зјізді, бо каже, шчо не варто видавати дльа 150 прен.[2]) а радше треба сконцентрувати дијальність на просвітних виданьах і „Хліборобі“.[3]) Воно то так, та буде велика хиба без свого органу. Звісно, було би далеко ліпше, јакби „Народ“ виходив бодај 2 рази в тиждень — тоді читали би јего ј сельане. Та на це наша партіја не зможесьа.

М. Драгоманів до М. Павлика.

София, Владайска ул., 24 Марцьа, 92.

Дорогиј Друже,

Оце дістав Ваш лист і Ч. 7—8 Народа, — а то вже сумував, не мајучи од Вас звістки трохи не більше місьацьа, ні одповіді од Франка. Треба Вам сказати, шчо Ч. 5—6 Народа мені дуже подобалось. Статьтьа Фр. про соц.[4]) віче — прекрасна. Так саме треба говорити з польскими марксістами. Ч. 7—8 слабішче. Богато баласту, до котрого ја залічујy цілком Генезу вири і дејакі уступи

[1]) „перервати“ Др. підчеркнув звич. ол. [2]) пренумерантів. Від „шчо“ Др. зачеркнув звич. ол. [3]) Від „просвітних“ Др. підчеркнув звич. ол. [4]) соціялїстичний. Заголовок статї „Перший зјізд галицких соціяль-демократів“.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

з Ганкевича, та ј театр. Ганкевич маје добрі заміри, та хоче зразу огльанути заба(га)то річеј, та шче ј з висока, з погордоју соц. демократа, і мајже не огльада нічого. А[1]) иноді цьа манера дивитись на речі доводить јего до чудного. Такі напр. слова в 5—6 Ч. про те, шчо Гладстон і Сольсбері хотьать[2]) витворити дрібну земельну власність, шчоб придавити рух пролетаріату. На самім ділі Гл. і С. робльать те, чого **требује** сільскиј пролетаріат всьакими способами од Land League до бојкотуваньньа. Шчо будемо робити? [3]) Ірландіјі, а потім і Англіјі приjдесьа пережити переділ польа серед мужиків на індівідуальну власність перед тим, јак мужики діјдуть до коллектівізму, і може порьад з тим, јак фабрики ј копальні перејдуть на власність коллекціј робітницьких. — І нам, коллектівістам, не можна ж уподобльатись Шчедрінському помішчику, котриј молив бога, шчоб тој „мужика истребилъ". Треба завважати, шчо німецькі соц.-дем. розумнішчі наших, — росс. і польских, — і не одмовльајуть ірландському руху ј політиці Гладстонів ваги — в історіјі соціальніј. — Ја було думав написати дльа печаті замітку з поводу слов Ганк., — та ніколи, та може ј не треба розводити полемики між својіми і не плодити баласту.

З остатнього погльаду не раджу[4]) друковати статьті О. П. Одповідајте јему в такім роді: не розуміјемо, з чого „сыръ боръ загорѣлся", јак каже Москаль. Всьа наша вина, або помилка, коли вона јесть, у тому, шчо ми хочемо ширити радікальні думки, — культ., пол., ј соц., — [5]) шче на одніј мові, украјінськіј, — та нести јіх переважно шче в одну сферу — укр. сельанство. Кому це може шкодити? Припустім, шчо ми не витворемо самостојачого соц.[6]) гурта з укр. сельанськојі націјі, — [7]); шчо вона мусить прилучитись до горо-

[1]) Далї переч. „усту". [2]) Далї переч. „запрова". [3]) Далї переч. „Валі(ї?)" [4]) Від „З" написано двічі — перше перечеркнено. [5]) Культурні, політичні ј соціяльні. [6]) соціялїстичного. [7]) Зразу було: „з укр. націјі ј сельанства".

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

дьан, спольачених, або помосковлених, помадьарених, понімчених. Ну, так і тоді те, шчо ми збудили хоч в кількох індівідуумах думку про [1]) справи соц. і ліпше јіх впорьадкуваньнье, не може не прислужитись до поступу льудности.[2]) Навішчо ж перед нашоју пробоју ставати, јак Шчедрінськиј градоначальник У г р ю м ъ Б у р ч е е в ъ, коториј побачивши річку, перш усего спитав: з а ч Ѣ м ъ? [3])..

Про бојанськиј коммерш можу сказати таке: мене на него покликав Грин. і К-о Ја сам кілька разів казав, шчо може ліпше мені не јти, шчоб не разити моједу апокалітичноју девізоју 666 благочестивих[4]) рутенців усьакого сорту, — але Гр. і др. прохали таки,[5]) шчоб ја був. Ја ј прижшов — c o g n i t o, дльа тих, хто мене знав, і i n c o g n i t o, дльа тих, хто не знав. На вечері підходили до мене всьакі льуде, віденці ј прижіжі і розмовльали, јак з Др-вим. Позајак ја дијсно радиј був почути дејакі пісні, то післьа хору Нішчинського, пішов у купі з старим Окуневським подьакувати Шухевича за прижатность. Мене здивувало, шчо Ш. не сказав нам ніодного слова в одповідь, але ја приписав це „несалоновості“ галицькіј. — Вже через кілька днів по комерші Гр. росказав мені, шчо Ш. чи Вахн.(?[6]), — здајесьа Ш.(,) говорив јему шчось против мене, та не памјатају, чи протестував проти самоји присутности моједи, чи тілько против того, шчоб за мене не було тоста і не роблено мені ованиї. — „То-ж Ваш бог“, казав Ш., — на шчо Гр. одповів јему: ми нашим богам не кланьајемось, јак Ви Вашим, — і коли б зхотіли зробити Др. ованију, то знајшли б на те другу пригоду, а тепер і ми, і Др. хочемо тільки почути музику Бојана ј привітати бојанців. — На сему i n c i d e n t

---

[1]) Далї перец. „ідеали“. [2]) Далї перец. „За“. [3]) Слова від „не розумијемо“ ми дїйсно помістили в поясненю своїм д. О. Полїнковському, чому не друкуємо єго відповіди („Народ“, 1892, ч. 9, Переписка Редакції). [4]) Далї перец. „нар“. [5]) Зразу зам. 2 ост. слів було: „казали, шчо“. [6]) Запитанє Драгоманова.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

etaitclos. — Не підписав ja замітки про комерш сам, ради заінтригуваньньа маскарадного, котре впрочім не вдалось, бо всі взнали мене.

Нijаких грошej од Arbgeb. ja не получав. Jак би получив, то по кр. м. $^1/_2$ зараз же відослав (би) Вам, — бо Вам треба лічитись не менше, jак мені, а здобути Вам[1]) ні звідки[2]). Коли б мені не довг 1000 фр. за Шевч. і т. и., то ja б може цej рік і викрутивсь, не гльадьучи на те, шчо тепер прибавились росходи на школу дльа дітей, та на ліки j на моjу jізду на лекції, бо ходити ja не можу і т. и. Jакось та буде! А Народа ліпше не переривати, а тим паче не кидати. Без такого органа не можна j у Галичині, — а окрім того він по троху втьагуje росс. укр. радікаліjу в роботу. Доси все прислане з Россіjі до Народу було дуже слабе,— та все таки були то голоси, — а не буде Народу, все затихне і засне там, бо взьати участь в Хліб. і нар.[3]) виданьньах тамтошньа радікаліjа шче не може.

Чуд. Дум. ліпше j не перепечатувати, коли нема грошej на Нар. і т. и., — а Швejцаріjу добре, коли б приспіщили скінчити. Незабаром спізнитьсьа так, шчо приjдесьа переробльувати. Ja посилаjу сьогодні до Хлібороба статejку: Віра j громадські справи з поводу виступів Бариша.[4]) Ідеja — конечність ріжноти в думках про віру і можливість льудім ріжних думок про віру працьувати коло гром. справ. Написав більшу половину статejки Іван Вікліф, — потім хочу написати: jак англичане вибороли собі вольу державну.[5])

Напишіть ближче про Товар. Просвітне Ваше.

З відки взьали Ви, шчо ja маjу іллъузіjу, буцім то Тов. Шевч. буде печатати моjі праці? Ja

---

[1]) Далії переч. „все таки". [2]) В оріґ. „звдідки"! [3]) народних. [4]) На вічу в Снятині 27 лютого 1892 р., де о. Бариш закинув радикалам, що вони „відкидають віру, бога" (Див. „Народ", 1892, ч. 5 і 6). [5]) Остатного Др. не написав популярно.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

таких ілльузій не мав, а надто після того, коли довідавсьа, јак говорилось у Кијіві з Барв. про це з поводу З а п и с о к. Там тільки К о с а ч спомјанув про мене. Барв. сказав, шчо Тов. Ш. не може мене закликати до праці, — а коли вијдуть перші томи [1]) Зап. і ја сам обернусь до них, то пријмуть. На це ніхто не озвавсьа. Звісно, коли б Ант. і Жит.[2]) по товариському поставили справу, то Тов. Ш. покликало б і мене в сонм націон.[3]) учених. Але . . . . . [4])

Нехај живуть на здоровја!

Скажіть Фр., шчо ја бојусь, коли б мій лист до него не пропав,[5]) або јего знову, — бо ја давно жду Іуди[6]) і не дождусь.

Ваш

М. Дрв.

З листу Јарос. довідавсь, шчо моје посланије до См.[7]) попалось в руки Комарова. I n d e m o r a.

Чи Ви посилајете Пипину Народ? Ја бачу в јего Истор. Р. Этногр.[8]) цітати на 1890 р., — а дальше не бачу. Пошліть комплет в Имп. Пуб. Библіотеку в Петербурзі. — Посилајте також цеј рік Каблукову в Татар Пазарджик. Він вишле Вам статьтьу ј пересилочні гроші. Кому посилајете в Петербурзі?

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів 14. IV. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогиј Друже!

Дістав Ваш лист, та жаль, шчо Ви забули написати, шчо Вас просив Arbeitgeber, а іменно: коли у Вас починајутьсьа вакаціјі і коли ј де би

[1]) В орігг. „тому“! [2]) Антонович і Житецький. [3]) національних. [4]) Точки — самого Драгоманова. [5]) Далї перех. „бо“. [6]) Леґенда. [7]) Смоленського. [8]) „Исторія русской этнографіи“.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ви могли з ним побачитись? Напишіть це міні зараз, бо жде відповіді. Від того залежить і те, коли Ви дістанете 300 р.

Те, шчо Ви не дістали 200 р. переданих ним дльа Вас особисто — просто скандал. То було шче вкінці 1891 р. А шче наказував ja христьанинови, шчоби Вам зараз післав, шчо він і обіцьав. Jак би[1]) були знали, були би не дали вийіздити зі Львова з грішми, а казали собі передати і післали. Тепер не знаjу, шчо j jак буде. А знав же прекрасно, шчо гро'ші Вам на ліки. Шчо jего робити — не придумаjу. Одно те, шчо відки jему тепер віддати, а друге: може таке статисьа і з тими грішми, шчо певне тепер передадуть. В наjліпшім разі вийде таке, шчо возьме з нових і Вам перешле. Цему треба би jак стій зарадити, та нема навіть ким таку гірку штуку переказати Arbeitgeber-у — хиба посилати Франчиху: так вона невтерпить, а роскаже, кому треба і кому не треба і з того може підньатисьа чимала буча в партіji. (Ja обовjазав Франка, шчо би не смів казати жінці, шчо таке сталосьа, бо вона j тут не втерпіла би). Та в загалі вона не вміje мовчати навіть там, де справді треба. Міні-ж або Фр-ови jіхати не можна. Остаjесьа спуститисьа на бога, шчо jакось вивезе.

Про наше просвітне товариство казати Вам не богато: воно маje видавати попульарні книжочки про пекучі справи, напр. податки j гроші, справи дорогові, треби, загальне голосованье, віча, свобода слова j закони про печать, еміграціja. Ці остатні книжочки маjу написати ja — та треба би міні більше знати про мітінги в Англіji і в загалі заграници — так само про закони печатні. Члени маjуть платити 1 гульд. в рік. Jе надіja, шчо воно піде.

Ja розумію те, шчо Ви говорите про „Народ“, та нічого не можу помочи, бо хориj: болить мозок так (,) шчо вже j тепер мало

[1]) ми з Франком. (1. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчо можу думати, а иноді так зовсім туманом закрије всьу тьамку і світ. До того і увесь організм слабиј, так шчо иноді трохи не скажусьа. Перспектива дуже сумна. Одно подаје јаку небудь надију — те, шчо тепер міні страшенно хочесьа јісти: јім зо 3 рази тілько, јак звичајно. Видно, шчо в організмі робитьсьа јакијсь перелом, так до доброго јего кінцьа треба чимало, а головно повного віддиху і воздуху. Лікар напираје кинути всьаку роботу і јіхати на село — бо інакше, каже, відібјесьа o k r o p n i e. Можете собі подумати, шчо значить почути таке від совістного лікарьа! Так нема міні і де поіхати: то предержашчі власти, то брак умов, то врешті те, від чого би ја хотів зовсім утечи — перспектива на ненастанну говірку з хозьајінами про політику і т. і. Грошеј же, шчоби можна жити самостијно на селі, самому все платьачи, — у мене нема. Міні вправді вже на цеј рік прислано 250 р.(,) так вони зовсім пішли, то на кватиру за тамтој рік, то на закуп одежі (ја, бачите, років зо 5 ходив у тім однім, шчо дістав післьа Крашевского[1]), то на ліки, то врешті на житье. Розумијесьа, шчо тепер ја сам плачу ј[2]) кватиру (12 гульд.) Перекладом Ібсенівского „Ворога народа“ дльа р. театру ја надијусьа дешчо заробити, та того певне буде тілько, шчо стане прожити мај — а далі шчо буде? А тут міні не лехко брати ј тих 500 р. у рік, бо Arb. накладаје на мене шче видаванье другого Народа — по рос. (переклад з укр.), чого ја абсольутно не можу взьати на себе. Ја довго протививсьа ј додаткови рос. і мусів піти на него, та тілько через те, шчо від того Arb. поклав у залежність запомогу „Народови“. Запомога доси однака, навіть менча, тај за неји треба би шче друкувати рос. текст, то значить усьу ј своју плату обертати на него — а укр.[3]) хоть провались! Ні, годі. Нарешті міні перевести

---

[1]) гарнітур. (1. XI. 1909). [2]) цїлу, а не половину, як перше (1. XI. 1909). [3]) український текст.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

одну статьу на рос. тьажче, ніж уложити нумер „Народа“ по укр. А тут Arb. шче ј наказује, аби мова рос. була ліпша![1]) Відки нам це взьати?

Гірко ј подумати, шчо воно буде у Львові, коли ми з Фр. јего покинемо — бо ј јему ні відки жити з жінкоју ј дітьми, мајучи всего 60 гульд. в Kur. Lw. Та все одно бодај міні не минути села, чи Коломијі. Там міні буде шче більше роботи — та чи буде сила? Појіхавши тепер на село (ја хотівби від јуньа) — ја все таки думавби писати својі спомини та переводити Рејса Біблију — з німецкого (Це јего посмертниј твір). Ја вже давно думав, шчо поки[2]) нашому народови чи хоть інтелігенціјі не дати в руки чогось такого капітального про віру —[3]) поти не може бути ј бесіди про сталиј поступ серед Русинів. Звісно, інтересно було би најти накладчика — та все одно, оставльу переклад, нехај лежить післьа мене ј 50 і 100 літ, поки Русини зможутьсьа јего видати. Возьмусьа до діла con amore і постарајусь зладити гарниј переклад — у довгіј лежі, јака мене чекаје, це буде моја ј релігіјна втіха — аби тілько дух божиј нагодував мене на тілько, шчоби можна було діктувати.

По мојему, треба би заложити всесвітне товариство дльа виданьа твору Рејса на всіх мовах, бодај христіјанских — такого, јак біблијне товариство. Думав би про це написати, та не знају, де крашче. На всьакиј случај треба би міні здобути дозвіл на переклад від сімјі Рејса ј накладців — так, бачу, треба би јакојісь рекомендаціјі через когось. Чи не могли би Ви це јак зробити? Ја післьа того напишу сам лист про важність такого діла, особливо дльа Русинів.

Віче в Станіславові розбили нам перед початком народовці, умовившись наперед з властьами — кричати шчо небудь. Комісар того вче-

---

[1]) Як у додатку до 1. ч. „Народа“ з 1892 р. [2]) В оріґ „буде“!! [3]) Далї переч. „поки“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

пивсьа і розвјазав. На цім стратили тілько народовці, бо нарід до-очне переконавсьа, шчо вони протів јего освідомленьа. Страшенне обуренье. Ми тілько зискали вже ј тим, шчо замісць одного віча, мали з 10 малих, приватних, де обговорили далеко більше, ніж[1]) на публичнім. Між інчим самі сельане домоглисьа конче таки скликати віче в Стан. 6 јуньа — за особистими запрошеньами.

Бувајте здорові

NB: Прошу Вас мені нијаких грошеј не присилати, ані не думати про те — ја јакось мушу сам собі радити. Ја ј так Вас коштују чимало, а тепер Ви потребујете більше ніж ја. В крајнім разі, міні поможе Данил., хоть јідоју у себе.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 8. V. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогиј Друже!

Дістају від Кузьми регульарно по 33 примірники Шевченка з новоју сорочкоју, тілько бојусьа, шчо Ви будете сердиті за пропуск фірми. Міні би воно нічого не вадило,[2]) а зробив ја так післьа того, јак Кузьма мені написав, шчо Ви јему писали — уважити моју просьбу. Значить, ја міг думати, шчо Ви годитесь і на ту форму сорочки, котру ја Вам у свіј час посилав. Треба Вам зрештоју завважати, шчо поки шчо Шевченко іде досить тупо — продав усего зо 5 примірників по 1 гульд. Та певне піде помалу. Ја дуже Вам дьакују, тілько конче прошу звістити мене: кому Ви дарували тих 1000 примірників: партіјі, редакціјі, чи міні? Це міні

[1]) можна було. (1. XI. 1909). [2]) Як би була фірма; а вадило би може фірмі. (1. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

конче треба знати. Поки шчо ja j тепер нотyjy кождиj примірник і веду рахунки.

Тілько шчо прислав Кузьма і 20 прим. Писем Кавеліна j Тургенева до Герцена — тілько жаль, шчо без слова j ціни. Воно повинно піти між Россіян. Ja вспів прочитати Ваші передне слово і спомини про Тургенева (прецікаві і прекрасно написані). Постарajусь дати рецензійку, не спускajучись на Франка, котриj узьавсьа написати про Вашого Едіпа, та, доси нічого не написав — дльа браку часу за ріжними працьами, котрі він зрештоjу почасти сам собі завдаje без толку j потреби, тратьачи час і гроші на такі пусті річи, jак Смерть Каіна, св. Jуліана, Кольади і т. і.

Не знаjу, чи Ви знаjете, шчо моjу сестру арештовано в Чернівцьах по поводу 1 маja. Ja наважившьа поjіхати до неjі, та доси не видер грошеj за переклад Ібсенівского „Ворога народа“ дльа р. театру — jакби тілько коли небудь дали, а то, jак дізнаjуть сьа, шчо то ja переклав, то готові нічого не дати (переклад замовив у мене референт театральниj.[1]) Таке тото наше: „партіjі“ сестра не в голові, та зрештоjу нема j грошеj; ja просив Даниловича, шчоби зараз поjіхав у Чернівці, jак оборонець, та післьа тижньа дістав відповідь від Трильовского, шчо „з д а j е с ь“ поjіде. А до того часу сестра може j пропасти, особливо без мене, бо ніхто інший не зважитьсьа і не зможе зробити порьадок з jеjі річами і т. і. Чуjу зрешчоjу, шчо 1 маj тілько зачіпка, а тепер протів неjі іде слідство за R e l i g i o n s s t ö r u n g — і це тілько зачіпка, аби jеjі збутисьа.[2]) Вона стоjала дуже добре, поки дльа слабого здоровjа не зважиласьа отворити склепу з нар.[3]) продуктами. Дльа того треба було сьвідоцтва від косівских властеj, по котре сестра j обернулась при посередництві

[1]) Здає ся: др. Ярослав Кулачковський. За переклад менї заплатили потім, але за те переклад той пропав десь — у директора театру, чи де. (1. XI. 1909). [2]) З Черновець. (1. XI. 1909). [3]) народними.

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Јаросевича, котрому бачитьсьа, шчо маје јакијсь вплив на старосту Сабата (свого вујка). Так тој вујечко так обсмарував сестру перед черновецкими властьами, шчо раптом на неји кинулисьа јак скажені, і довели до того, шчо сестра не тілько муселла зложити дозвіл на склеп, а ј стратила заробки. Потрохи стала вибиватисьа, коли це нагрьанули львівскі ј інші жидівскі роб.[1]) агітатори, шчо обернулисьа до сестри без мого відома. Ја про це докладно писав сестрі, та всі моји листи пропадали, а поіхати не міг. Ја так і був певниј, шчо јеји леда день арештујуть. Звісно, тепер вона буде зовсім знишчена. Нікого навіть запит(ат)и в Чернівцьах, бо Русини там самі поліцејники — навіть Смаль Стоцкиј хваливсьа Франкови, шчо все доносить губерн.[2]) Пачому на Купчанка і т. і. Ја все таки чекају грошеј з „Бесіди“, і коли дістану, так зараз јіду в Чернівці. Тих грошеј повинно бути 65 гульд., з чого Ф—ви зараз віддам 30, шчом позичив на кватиру ј јіду за мај.

Арешт сестри може ј мене знишчити. Та таке наше шчастье.

Бувајте здорові

М. П.

Частина Вашоји „Швејцаріји“ іде в додатку до 10 N. Народа.

М. Драгоманів до М. Павлика.

29 Апр. 1892. Владайска ул. София.

Дорогиј Друже,

Получив Ваш лист и 1 Мајске число Народа. Въ листі Ви не отповідајете на дејакі моји запити. Б. л. перечитајте мій остатнїј лист і одповідајте.

N Народа не із дужчих. „Безталанна“ написано темно. А в Прухніковоји увесь уступ про

[1]) робітницькі. [2]) губернатору.

Generated on 2015-05-28 19:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Россіју фантастичниј — до скандалу. З відки вона те все взьала? І јак О. Франкова не поправила?

Шчо Ви нічого не пишете про Ваше Просвітне товариство?[1]) Не чују нічого ј про дольу мојеји Швејцаріји. Вже скоро рік пројде, јак вона готова і пријдесьа переробльувать початок. Треба розсікти Гордіјев узел: отдајте јак најскорше в друкарньу на мij кошт, — а потім візьміть наклад дльа нового товариства, чи куди хочете.

Ја послав у Хлібороба статејку: Віра й громадські справи, та не мају навіть звістки, чи получена. Написав ја попульарну брошуру Іван Вікліф і его церковна наука — з хвостом про штунду. Пишу тепер: Як англичане вибороли[2]) державну волю.[3]) Та не знају, куди ја приткну ці праці. Хотілось би не вмерти не бачивши јіх надрукованими.

Здоровја моје преглупе. Говорьу досить по льудському, спльу трохи ліпше, а болі по тілу вбільшились і розширились. Иноді ні стати, ні сісти, ні льагти не можна. Хоч кричи! Не знају, јак доберусьа до Парижа, — јединоји мојеји надіји. Вијіхати мушу в перших дньах Јульа, старого стильа. Раз на завше запамјатајте, шчо наші вакаціји од 1 Јульа до 1 Октобра ст. ст.

Попросіть Франка, шчоб не сердивсьа, шчо довго не одповідају. Ја почав лист, та далі треба бібліограф. справок, а дльа них треба јіхати в Нар.[4]) Бібліотеку. А в мене 5 раз на тиждень лекціји ј зостајесьа на бібліотеку один день вільниј середа,— так і в ті дні тепер треба прикладати на груди везікаторіум.[5])

Шчо росказује Јаросевич? Ја од него шче не мају листу. —

---

[1]) Се якесь непорозумінє, бо писав я про него в листї з 14. IV. 1892 (див. вище). [2]) Далї переч. „собі". [3]) Остатна популярна праця не надрукована і ледви й скінчена; початок єї, можливо, найде ся між єго дрібними працями. [4]) Народну. [5]) Далї переч. „А в недільу бібліотека заперта".

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Про Едіпа б. л. дайте скорше тілько звістку,— мовльав стільки ж належить до укр., јак і до болг. істор. літер. — Мені тілько ходить об тім, шчоб у Россіїі знали, шчо ја не кидају „рідного польа". Можете додати, шчо в болгарському журналі (2 р.[1]) на тиждень) Мисъль напечатано переклад Земски Либерал. з осібнојy передмовојy і післямовојy од автора.

Ваш

М. Др.

Зараз принесли Ваш лист зо звісткојy про арешт сестри. Тут довгі порьадки з посилкојy грошеј, — бо треба купувати в Банку золото, потім нести јего на пошту і т. и. Того ради візьміть у Фр. в рахунок тих грошеј, шчо він маје на моїі пісні, чи в јакиј мій кредіт 25 гульд. дльа сестри та стількож дльа себе і робіть, шчо знајете. Ја покрију довг, коли схоче Франко.

Гроші за[2]) Кобзарьа складајте у Франка, чи де в вірнім місці. Вони мусьать обернутись на літер. цілі, — котрі ми з Вами[3]) в свій час определимо. —

Листи К. и Т.[4]) послані Вам[5]) на вільниј ужиток дльа Гал. і Россіїі

Ваш

М. Др.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 16. V. 1892

Дорогиј Друже!

Спасибі Вам за 50 гульд., котрі всі підуть дльа сестри, бо за јеїі житье прийшло сьа міні дорого платити черновецкому керкермајстру. Ја був у сестри с. м. (,) говорив з нејy — јеїі винујуть тілько

[1]) рази. [2]) Зразу хибно „дльа". [3]) Далїї переч. „коли(сь)" [4]) Кавеліна й Тургенева. [5]) Далїї переч. „дльа пер"(едачі?)

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

за богохульство (сказала при трьох свідках. у себе дома, шчо нема бога, за шчо два свідки донесли) і за виступи протів подружьу! Та це все дурницьа — а то поліція хоче јеји збути сьа з Черновець, бо маје за великиј вплив. Санітарні стосунки в черн. тьурмі страшенні; сестру посаджено з кількана-цьатьма разом, не пускано на прохід, не мала шчо јісти, бо тьуремна јіда, навіть шпитальна — огидна. Ја сторгував у керкермајстра обід дльа сестри за 1 гульд. (шчо то буде за обід!!) і тоді він обіцьав дати јеји до осібноји казьні, пускати на прохід і т. д. Окрім того ј сніданье буде коштувати, бачу, поверх 6 гульд. у місьаць. Страшенно дорого, та нічого було робити — треба було шчось заплатити ј за воздух! Ја јіј лишив на обід 12 г., вчера взьав у Фр. 50 (т. ј. тілько 20, бо 30 віддав за довг) і післав сестрі 20; за кілька день возьму плату за „Ворога народа“ (тілько 50 р. дајуть[1]) і шче пішльу зо 20, бо з решти 30 треба віддати довг, шчо ја мусів зробити на дорогу до Черновець + 12 гуль. сестрі. Мабуть треба буде најмити адвоката черновецкого (хоть і Данилович обіцьав боронити після акту, а все таки на добрих місцевих адвокатів суд більше вважаје). Сестра случајно під дуже чесним судеју, хоть народовцем — Міхальским, колись навіть пренумерантом Народа, і помічник јего — радикал (Семака), — дуже гарниј чоловік. Та там страшенниј бьурократизм: подумајте собі, за цілиј час, јак ја був у канцельаріјі, ні один з них слова до мене не промовив і навіть руки не подав — так немов би ми ј зовсім незнали сьа! А до того, јак[2]) јіх обжалуваним у тьурмі, вони, кажуть, не хотьать мішатисьа — не наше, мовльав, діло! Сам Міхальскиј дав сестрі читати свіј примірник „В поті чола“,[3]) пустив Шевченка, промову Окуневского про жандармів, Kur, Lw. (котриј ја запренумерував дльа

---

[1]) р. — ренських. (2. XI. 1909). [2]) ведеся. [3]) Франка, котрого він товариш із гімназії в Дрогобичі (2. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

сестри). Цего навіть львівскиј суд не позвольаје.

Арест повна руїна дльа сестри і дльа мене, бо тепер ја не можу рушитисьа. Та було би шче јако-тако, јакби јеји не вислано. Ја все описав Пернерсторферови — з додатком історій про Сабата. Чејже шчось зробить.[1]) А ні, то сестрі треба буде сідати в Коломији, тілько ж тоді і ја мушу переселльатисьа, бо вона би там з власного зарібку не вижила. Ми ј ухвалили перенести партију до Коломији (з Народом і всім) — бо там треба робітників — тілько не знају, шчо скаже більшість зјізду. На всьакиј случај, міні треба буде переселитисьа від нового року. Франки також раді би там купити реальність невеличку.

Жаль, шчо Франкова јак раз днем перед Вашим листом поїхала в Росију — там у неји страшенні сімејні драми. Вона так прибита дітьми ј бідностьу, тіснотоју помешканьа у Львові, то забула ј те, шчо знала в пансіоні. Поправити скандального реферату Чајковскоји, Франкова не могла шче ј через ніколи, і через те, шчо не вважаје потрібним достојувати справи в комітетах!

Јаросевич нам нічогісінько не росказује — він навіть такиј нечемниј, шчо не повернув до Львова ані туди јідучи, ані відти вертајучи з жінкоју. До слова: чи дістали Ви тих 200 р. з Кракова? Христьанин недавно писав, чи дістали [2])

З нашим просвітним товариством просто скандал — Франко загубив статути. Тепер треба на ново укладати! Мене за таке мало чорт не возьме: то ј давнішче у него було [3]) розтріпаність а тепер розтріпаність літ.[4]) і ділова стала хоробоју. Не бачу на неји ліку. Ви своји брошури шліть — будемо зараз друкувати. Чи Вашу статью дістали в Хліборобі — не знају, і сумнівајусьа, бо бувби

---

[1]) О скілько знаю — не зробив нїчого (2. XI. 1909).
[2]) Се мабуть питав ся Мик. Ковалевський. [3]) Мабуть: була.
[4]) Літературна.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Гарасимович мені сказав (ja був у них[1]). Такі річи треба слати на Львів, а ні, то в рек.[2]) листі.

Гроші з розпродажі Шевченка зложу у банку (касі ошчадности) — нехај ростуть. Jіх тепер усего 8 гульд.

Про Ваші праці скажу вже сам у 11 Н. Відjізджајучи в Чернівці, ja дав був згадку про „Письма“[3]) шче до цего — та Франко загубив чи діти порвали (вони так навчені, шчо все нове мусьать мати в руках і рвати). Ja це завважав аж у остатнij коректі, коли „Народ“ мусів іти на машину і коли міні годі було писати на ново, та шче на памjать (бо то було в друкарні, з котроjі міні домів далеко).

Чернівці міні дуже подобалисьа — от де би варто жити j працьувати! Жаль тілько, шчо ja не міг огльанути добре ні міста, ні льудеj, бо треба було бути incognito, а то непремінно чепились би. То ж ja тілько поорудував у суді, і був два рази у христьанина,[4]) тај таки тоjі самоjі днини поjіхав. Зрештоjу стосунки там дуже подлі — треба би все починати на-ново, тај боротисьа, а тут уже j сили нема. А грунт там, серед простішчих льудеj чудесниj — jім шче не набито в голови всьаких націоналістичних і т. і. хрij, jак у Галичині, а можна просто почати з робучоjі справи. Пізнішче, коли тамошні народовці роспустьать своjу деморалізацijу, буде тьажче. А нігде так не потрібно ставити руску справу по соціальному, jак на Буковині, де[5]) льудеj обсіли волоські дідичі, попи і т. і. гірші від наших.

Правда, Arbeitgeber переказав Jаросевичеви, шчо літі дасть 100 р. на Ваші Чудацькі думки[6]).

Ja, бачу, на все Вам відповів, про шчо Ви мене питали[7]) в попереднім листі. Тепер годі jего

---

[1]) Роз. у Коломиї. [2]) рекомендованім. [3]) Роз. Кавелїна й Тургенева до Герцена [4]) Семаки. (5. XI. 1909). [5]) Далї перец. „наши(х)“. [6]) Заголовок підчеркнув Др. звич. оливцем. [7]) Зразу було: „мені писали“.

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

скоро добути, бо їдучи в Черн. ja був дешчо заховав.

Тимчасом бувайте здорові

Ваш

М. П.

(Драгоманів дописав оливцем: „Чи Пипину? Въ Акад., В Публ. Б.(,) Мокр.[1]) Народ (Мордовц")

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 22. V. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогий Друже!

Оце завтра їде дальша частина Вашої Швейцарії, і ja потерпаю за неї, хоть дешчо мусів пропустити і перемінити, через те, шчо наші закони in puncto цісарскої сімї (навіть у зад) і самої Австрії дуже розтьажні. І так ja мусів пропустити пісньу про Австрійу — глум над Австрійеју і цісарем —[2]) за тим два рьадки, шчо Швейц.[3]) було дуже важко під австр. цісарьами, і навіть слово „зрабувати" в виписці про Леопольда. Змінив же ja кілька разів „ворогів" замісць Габсбургів, котрих Ви поминаєте майже в кождій стрічці (мабуть тому, шчо-сте писали під боком Відня). Тај так бојусьа.[4]) Коли це місце переїде благополучно, зараз друкују всьу працьу(,) тим більше, шчо жде і польскиј переклад, котриј мабуть швидче сконфіскујуть з огльаду на Мазурів („Народови" вже не дивујутьсьа) — а тоді eo ipso був би заборонениј і орігінал.

[1]) Мокрієвичу псевдонїму П. Каблукову. (5. XI. 1909). [2]) Помістив я ту пісню аж у другім виданю Швейцарії вже по смерти Драгоманова — розуміє ся, не згадаючи про се задля прокураторії), — і місце перейшло щасливо. (5. XI. 1909). [3]) Швейцарцям. [4]) Роз. конфіскати.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Присилайте скорше Англійу і Вікліфа. Чи не друкувати би їіх за гроші виручені з продажі Шевченка? Ја за ті гроші було хотів друкувати і Швејц.(,) коли бачив, шчо інакше не зараз буде бачити світ божиј, бо навіть конституанта нашого просвітного товариства не хотіла јеји друкувати ј а к п е р ш у к н и ж о ч к у — мовльав за далека річ — треба своїх! Чого ж крашчого ми дочекајемосьа з Вашими дальшими брошурами? т. ј. шчо ліпшого можна буде видавати за гроші з Шевченка? Бодај ја нічого крашчого не діжду — вхопить мене чортьака скоро, бо вже і сухоти мају — випльувују лехкі раз-у-раз, ну, а від цего вже не відкрутишсьа. От, шче видав би Ваші брошурки, поки дихају. Гірко воно так пропадати, та јак би тілько зразу, а то страшно подумати, шчо можу лежати довго, без удержаньа і праці (шчо дльа мене најтьашче). А так і мусить бути, бо ја не буду в стані вести і Народа на 1893 р., значить і плата за него урвесьа; та все одно, вона урвалась би і так, зо смертьу Arb. І јак јему не зрозуміти, шчо годі звальувати на хорого чоловіка шче і рос. Народ — тьажчиј, ніж укр.,[1]) за котриј мені до того просто безсовістно і братисьа?! Јак таки і у такого чоловіка, јак Arb. проривајесьа росијське п о с е м у б ы т ь в тім, шчо він велить мені з гори добре вміти по росијски!

Звиніть за такиј лист — Вам не до того — та ја тепер дуже прибитиј фізично і духово. Јак би шче хоть споминки написати дльа характеристики нашоји суспільности і нашого руху — чого, бачу, поки шчо ніхто з Галичан не зробить. Та хотілосьби і собі јакијсь слід по собі кинути

Ваш *М. П.*

Звиніть, шчо попереднїј лист пішов[2]) неоплачениј.

---

[1]) український. [2]) В орiг. „пішоj".

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

Маю 9, 1892. Владайска ул., София,

Дорогий Друже,

Учера получив Ваш лист, — а Народа N 10 не маю. Чи не вийшов, чи пропав у дорозі. А давно вже слід йему бути.

Герасимовичу, — то б то редакції Хлібороба послав ja статьтьу рекомендованим листом. Вас ja питав, чи посилаєте Народ Пипину. Ja бачу в його книзі Малорусская Этнографія цитату на Народъ 1890 р.[1]) Просив ja Вас посилати Народ в Болгарію, в Татарпазарджикъ, Инженеру Каблукову. Тепер добавльу, що він Вам буде посилати тамтошню газету Лѣча, дуже добру і де в чому культурнішчу од Народа. Б. л. настойте, шчоб послано було. Шче радив ja послати комплети Народа в Петербург — въ Императорскую Публичную Бібліотеку, а також въ Бібліотеку Академіи Наукъ. Так буде газета приступна, через добрих льудей, петерб. украjінцьам і всьаким історикам.

Еще молимся: скажіть в ред. Зорѣ, шчо ja не дістав 7 числа, а також в Книгарні Ставропігійській, — котра маје моjіх Кобзарів 20 екз., шчо ja прохав jіх вислати мені Барвінського Христоматіjу з народнеjу словесностьу, нове виданье. Наjліпше, коли б Ви сами забрали в Зорѣ і Книг. потрібне мені, — а то вони сбрешуть. Вже потрудітесь, б.л. — [2])

Вікліфа не забаром вишльу, а Англичан дописав до XVI в., а далі шче треба багато читати. Ви знаjете моjу теорію, шчо популярні книги треба писати по науковим джерелам, а не так, jак звичаjно робить сьа, шчо бере чоловік півпопульарну книжку та вкорочуje jеjі. — В усьакім разі аби скінчилась Швеjцаріja та Вікліф, — а Англичане себе ждати не заставльать [3])

---

[1]) В оріг. хибно „1889“ (тодї „Народ“ іще не виходив). [2]) Від „Ставропігійській“ я зачеркнув, в свій час, звич. ол. [3]) Зразу було „дадуть“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Грошej получив од Jap.[1]) 300 р. та без жадної записки. Не знаю, чи це ті 300 р., шчо, jак писав Нев.,[2]) мусьать прийти в додаток до попередніх 200 р., чи инші j на вішчо. Писав до Jap.[3]) і просив jего вијаснити це все, — а паче всего написати про розмови льудej у Россіjі. М.[4]) инчим це мені треба, шчоб написати додаток до того листу, шчо послали в Одесу, — а власне про сојмові результати угоди з погльаду[5]) росс. Украjіни. Бојусь, шчо тепер уже буде запізно. — [6])

Ви не пишете мені: чи мені треба з а р а з же вислати Фр-ові 50 гульд., чи він порахује на мij кредіт. —

Скілько jде Нар. в Росіjу j кому? Jакі маjете звістки про Араб.[7]) — Jа все агітуjу за Вас перед Петерб.[8]), та на лихо мij корреспондент (доволі важна особа)[9]) вже вијіхав на все літо. За те дістав лист і книгу з одного півукрајінського міста. Думаjу j туди закинути удочку. Потроху таки зајімо угодовшчину в Россіjі.[10])

На місці сестри Вашоjі jа б не брав нијакого адвоката, — а поставив би справу так: jа ні на jаке богохульство не спосібна, бо всьакі перек(о)наньньа поважаjу, коли вони шчирі, але про всьакі маjу право мати своjі критичні погльади, і маjу право поважним способом jіх говорити j ширити. В даннім же випадку jа не бачу зовсім нијакого поводу дльа публічного дијства, jак суд, — бо jде о розмову у мене дома, при чому гості моjі не можуть бути навіть свідками. — Та jа бојусь, шчоб на суді не пијмали Вашу сестру, jак колись Вас на „птахах“. В загалі хоч пропаганду иноді треба вести j на суді, — та варто заходу оборонити j свободу по кр. мірі розмов у себе дома, не менше, ніж ширити самиj атеізм.[11]) А може шче j більш, — бо справди, хто jего зна, чи jесть бог, чи нема.

---

[1]) Яросевича. [2]) Невестюк Яків. [3]) Далї перец. „просьуч(и)“. [4]) Між. [5]) В оріґ. „погльану“! [6]) Від „Грошej“ я зач. у свій час звич. ол. [7]) Арабажина [8]) Петербурськими Украіїнцями. [9]) Певно: Ц—вський. [10]) Від „вијіхав“ я зач. у свій час ол. [11]) Від „заходу“ я зач. у свій час звич. ол. Далї перец. „Пожалуj“.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

10 Маю. Получив Народ N 10 і лист од Јарос. Н-р і малиј і легкиј. Передова статьтьа[1]) крутитьсьа коло промови Ок., котра сама накрутила не мало. Пора б дати спокій Ок. јако члену партіјі, а надто оффіц. јеји представителю, — то буде ліпше ј јему ј партіјі, котра буде вільна крітіковати і јего.[2]) Статья Охр. на ½ глаголіје locorum topicorum. А з поводу похорон Волковоји[3]) ја скажу, шчо зовсім не розумію, навішчо було путатись в таку пріватну річ. Окрім того скажу, шчо не першиј уже раз Народ наривајесьа на брехньу в справах особистих. Так було і в справі виданьньа Шевч., — і ја вважају непринъатьтье Фр. в члени тов. Ш. почасти оправданним

Коли буде скінчена Швејцария? Треба поправити друк. помилки, а надто на стор. панами, коли треба папами.[4])

Вікліфа скоро пришльу. Коли Швејцаріју печатајете Ви, то Вікліф хај іде на мій кошт.

Ја написав рецензіју на Чайченкового Квітку — під назвоју Чи можна просвіщати людей неправдою. Писав для Хлібороба, та коли він буде печатати. —[5])

Јар. пише, шчо 200 р. десь застряли „в наших людей“, але шчо він јіх видере до 1 Јульа.— Про лист до См.[6]) пише, шчо См. одповідати не буде. По тому, шчо каже Јар., видимо, См. з јіхав з глузду. Хоч він завше скакав з крајности в крајність (колись він був страшенниј бунтарь),— але теперішньа јего крајность однозначна з нужником. Хто маје трохи свіжиј нос, тој там сидіти не може. Ну, requiescat in pace! А шчо робити з листом, у котрому зачеплено загальні справи? Можна б напечатати з приміткоју, шчо дістали одповідь таку, шчо нијакоји одповіді не буде. Так це

---

[1]) „По заінавгуроваю польско-рускоі іділіі“ Евг. Левицького; кінець у чч. 11 і 12. [2]) Від „надто“ я зач. у свій час ол. [3]) Статя С. Яричевського. [4]) Се й дальше реченє я зач. у свій час ол. [5]) Від „Квітку“, як вище. [6]) Смоленського.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

дуже вразить См. особисто(.[1]) Все таки жалко покійника! Шчо Ви про це думаєте?

Почав ja писати j[2]) Новоерскі овочі з усеукраjінського погльаду, — переважно дльа наших закордонних, — та не знаjу, чи варто кінчати. —[3])

14 М. Вчера получив Ваш лист. Не вбільшуjте Вашоjі хороби.[4]) Пльуваньнья лехкими в Вас не мусить бути. — З Arbg. jакось умовимось літом. —

Вікліфа j др. пошльу цими дньами. Габсбургів ja називаjу, — бо з ними 250 р. боролись Швеjцарці. Чи ліпше буде з „ворогами", зам. Габсб—гів, — vedremo.

Англіjу вже дописав до XVII ст., — але викінчу зовсім мабуть аж в Парижі. Де jаких справок тут не добуду. —

Посилаjу „Объявленіе" Мокріевича. Напечатаjте jего в Народі і скажіть, шчо приjмаjете гроші. Незабаром пришльу 2 голови, котрі можете подати в Н. хоч в перекладі, хоч в орігіналі.[5])

Ваш *М. Дрв.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 25. V. 1892

Дорогиj Друже!

Ну, 24 години проjшли благополучно — Вашоjі Швеjц. не сконфіскували. Посилаjу Вам корректуру дльа доказу, шчо пропуски не дуже обезобразили брошуру. Завтра вона друкуjесьа, а цими дньами скінчитьсьа всьа

27. Дізнавсьа, шчо Вислоух власне переробльаjе Вашу брошуру, протів чого ja про-

[1]) Від „може" я зач. у свій час звич. ол. а „дістали одповідь" і підчеркнув. [2]) Далї перец. „Овочі". [3]) Від „усеукраjінського" я підч. у свій час ол. [4]) Зразу було „Вашого недуга". [5]) Все реченє я зач. у свій час звич. ол. Говориться тут про спомини Мокрієвича.

Generated on 2015-05-28 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

тестував. Він особливо викидає про реформацію, бо каже, шчо то би јего зарізало [1]) перед Мазурами. Ну ј нешчасниј же чоловік. Скрізь потураје старому польскому патріотизмови ј церковности, а тепер уже дійшло до того, шчо мусить Мазурам піддатисьа, або опинитисьа за штатом. Мазури заложили сельанске товариство з програмоју зовсім Романчуківскоју. Ја хотів скритикувати ту програму а заразом і Вислоухів, та Франко не хоче, дльа остатного. А ја все таки шче те напишу.

Вашоји брошури шче буде мабуть 16 ст.[2])

Ваш *М. П.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 29. V. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогиј Друже!

Дістав Ваш лист і відписују по порьадку.

Ја Пипіну посилав важнішчі NN Народа, казав і Франкам посилати, та вони тут дуже тупі ј скупі: напр. ја посилав „Народ“ часом і дурно до всьаких центрів, товариств і т. і. де він міг мати вплив на більше льудеј і принести в свій час плід, а Франки не схотіли слати ј Чит. Науковіј, коли тілько Франко з неји виступив (так само јак Вислоух K. Lwowskiego) -- ја на силу добивсьа, шчо јакијсь час висилав, але післьа впадку Наук. Читальні не хоче знов, хоть члени јеји збираютьсьа приватно ј дуже допитујутьсьа за Народом. Таке саме з робітницкими товариствами, де „Народа“ ј „Хлібороба“ так питајуть, з одного боку, а ненавидьать, з другого (Даш. і спілка), шчо зза наших видавництв вијшов публичниј скандал на зборах льв. роб. тов. Siła, де Русини домагались

[1]) В ор. „зарізали“! [2]) сторін.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

запренумерувати Народ, тамті старались їх закричати, та з боку Русинів повстав такий крик, шчо комісар закрив збори.

Тепер ішче раз повторив Франкам, прочитавши їм Ваш лист, і певне вже зробльать.[1])

7 N „Зорі“ возьму завтра, к о л и б у д е(,) і кажу вислати разом зі Ставропігії.

Про грошеві справи написав Вам Франко. Та шче цікаво знати, чи прислав Вам N — 200 р. і к о л и, а також які то 200 р. пропало „між нашими льудьми“? Ми це мусимо знати. Просто біда — от тепер мені напр. треба добути від Arb. гроші 500 р. зложені на Кеннана, м. і. на ільустрації, про котрі ja дістав з Лондону прихильну відповідь — та ніким навіть переказати, не то добути гроші.

Ар.[2]) в Петербурзі учителем гімназ. Тамже j його жінка,[3]) котра до того часу, поки він дістав місце(,) була в Кіjеві. Від него ja мав дуже прихильниj длъа справи лист; від неjі не один(,) від жінки — то золота льудина, jак товариш і чоловік. Та, на жаль, сам А. навіть статі не напише. Чи зajісте Ви угодовщину в Росіjі,[4]) сумнівajусьа — от кажуть посли р.(,) шчо катедра р. історіjі у Львові вже рішена і рішено j те, шчо маje бути покликаниj Антонович. Длъа науки це, звісно, добре, хоть ja певниj, шчо тут jему всьака польска цензура буде дojідати гірш росіjськоjі. Це ja jему казав і воно jего зігнуло в три погибелі тај осердивсьа, але нагадаje моje слово, шчо j економічно може втратити, коли очивидно там мусить зречисьа пенсіjі.

Шчо до бріхонь в Народі, то вони, звісно, були, та мало. Ja тут дуже дразливиj, та иноді годі обіjтисьа — перекрутьать, або просто ошукajуть.[5])

---

[1]) Се б то: посилати муть „Народ“, куди бажає Драгоманів (6. XI. 1909). [2]) Арабажин. [3]) Наталка Деґенівна. [4]) В орiг. „Росіjу“! [5]) Роз. дописувачі „Народа“.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Про Швейцарію ja вже Вам писав. Вона виходить коштом Народа. А шчо до помилок, то не остережешсьа їіх: Ви не можете собі представити, jаку ja муку терпльу з коректоjу набору польєких наборшчиків — шчо не розумійуть по руски, зовсім темні, тај страшно неточні. Франкови довелось раз робити коректу одного N.(,) так просто в ужас прijшов. А не забувајте, шчо ja тепер уже зовсім не добачаjу — пишу j корегуjу в окульарах (а на улиці без побільш.[1]) скла зовсім нічого не розличаjу.

Статьу про Чајченка шліть до „Народа“ — тут јij і крашче. Так само кінчіть, коли можете, j статьу про угоду. Ваш лист до Од.[2]) ja раз у раз думаjу друкувати, та ні до чого јего приткнути — з відповідьу зовсім глупа річ.

Міні непремінно треба буде з на 2 місьаці перервати Народ — треба де поjіхати на село. По божому j льуцкому міні слід би пропочити бодај з рік — та навряд це буде, бо без мене не буде Народа, котриj, jак каже Arb.(,) м у с и т ь б у т и. Сердитиj на мене, шчо ja з гори сказав, шчо не буду друкувати в Народі јего відповіди на Полінк.[3]) брошуру — в 3 ч а с т и н а х (по јего способу писаньа, в 3 томиках). Він велів міні переказати, шчо м у ш у д р у к у в а т и, б о в і н з а т е п л а т и т ь. Представте собі горе Народа, особливо, шчо тоді j Полінк. напише 3 томи! А, по моjему, справу не слід розмазувати: тут треба було тілько скинути такі заходи[4]) з радикалів, і це ja, бачу, зробив (Статья моja навіть серед народовців викликала признанье.[5]) Все ж добре бодај те, шчо ja виборов собі вольу від рос. додатку — просто безсовістного діла, з мого боку. За осталі[6]) з того гроші, мајуть бути надруковані Ваші Чудацкі думки, котрі j даjу в друкарньу

Оповістку Мокріjевича мішчу.

Бувајте здорові

М. Павлик

[1]) побільшаючого. [2]) Одесиїв. [3]) Полїнковського. [4]) русіфікаторські. [5]) Тут хибує лівобічної скобки! [6]) Далї в тексті „гроші“.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів 1. VI. 1892

Дорогий Друже!

Посилаю Вам другий лист А.[1]) до мене, бо він і дльа Вас цікавий

Ваш

М. П.

Посилки Ви вже мабуть дістали.

М. Драгоманів до М. Павлика.

София, Владајска ул. 19 Маjу, 92.

Дорогий Друже,

Поз(а)вчера дістав 2 л.[2]) Швеjцарији. Жертвоприношеніе цензурі мало пошкодило. Жаль тілько пісеньки, котра власне звернута не проти Австрији, а проти п а н і в. Попробуjемо в 2-му виданьу, jак доживемо, возстановити пісеньку. А поки треба поправити помилки, котрі посилаjу на осібному листочку.

З Вислоухом за брошуру раджу не битись. Нехаj собі робльать, jак знаjуть. Порадьте тілько, шчоб написали на брошурі п е р е к л а д, чи п е р е р о б з р у с к о г о. Jа б не радив і крітіковати программи jіх товариства. Ліпше, зібравшись з силами, почати самим виданьньа j дльа Мазурів. Jа вже думаjу, в одплату за перероб Швеjцарији, пустити Вікліфа по польскому.[3])

Та коли б прojшов Вікліф і в оригиналі. Льудина він був смирна, а jа написав обjективно до ледьаности, та чорт jіх зна, цензорів. Завтра мабуть пошльу Вікліфа і др. і Ви, получивши, зараз же друкуjте, шчоб[4]) літом могли студенти узьати на села, — та стараjтесь не зміньувати нічого, бо

[1]) Мабуть: Арабажина (6. XI. 1909). [2]) листи, аркуші. [3]) Се не здійснило ся. [4]) Далі переч. „перед".

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

так написано, шчо або все викинути, або нічого. Цими дньами пошльу Вам 150 фр. за довг Фр. і на Вікліфа. Англію буду викінчувати.

Пошльу шче кусник з мемуарів Мокрієвича. Јак знајдете місце, то скорше друкујте в літерат. відділі. Та хто перекладе, а навіть хто ј прочита? А може можете друковати в орігіналі в Додатку? Був оце вчера ј позавчера в мене Мокр. (Каблуковъ теж) [1]) вкупі з редактором Лучи (дуже порьадниј чоловік) Обоје плачутьсѣа, шчо Народ у Татар Пазарджик не дијшов і доси. Плачусьа і ја і соромльусь навіть не мало, бо справа шче з Паски тьагнесьа.

Повернулась учера Ліда з Шишм.[2]) з Відньа. Бачили там січовиків. Кажуть, шчо в Січі јесть боротьба народовців і радікалів, котра навіть недавно була загострилась. Бојусь, коли б не дијшло до росколу, јак у Вас у Акад. Бр.[3]) Бојусь і за народовців і за наших. Тимчасом такі товариства треба б держати подалі од партијних битв, — вони мусьать бути нејтральними, де [4]) молодіж усьаких партій сходи(ть)сьа і споритьсьа толерантно, — Debating Societies як в Англији. Але в славјан зараз із дебатів — бастонада вијде.

Ваш *М. Дрв.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 8. VI. 1892
ul. św. Marka 12

Дорогиј Друже!

Дивује мене, шчо Ви не присилајете Вікліфа. Шчо до Франка, то Ви јему нічого не винні, бо тих 50 гульд. відтьагнено від 200 р. (,) шчо були на Істор. пісні. Тепер Arb. пише мені, шчо би Ви ті гроші взьали на особисті потреби, а на пісні

[1]) Се б то: він же Каблуков. (6. XI. 1909). [2]) Шишмановим — чоловіком. [3]) Академічному Братстві. [4]) Далї переч. „всі къ".

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

він найде в свій час інші гроші. Jего лист, дуже прикрий дльа мене, вишльу Вам цими дньами, бо треба відповісти.

Ja вернув сегодньа зі станіславівского віча. Воно нам у половині розвjазано, але позіція вже майже здобута. Другим разом мусить бути зовсім добре. Більше прочитаjете в Хліборобі

Ja сегодньа дістав від jединого чоловіка, де міг передихати — від попа з Лімни,[1]) лист, шчо не може мене [2]) приньати з ріжних причин. Очивидно, політика. Значить, нікуди jіхати і ja мушу бути у Львові бодаj до кінцьа с. м. З початком 1893 р. майже вже на певно переношусьа в Коломиjу — так само, мабуть і Франки. Розуміjесьа, шчо тоді нішчо j говорити про поміч з Украjіни, хотьби на один рік, поки дejак не вкореньусьа.

Сегодньа прислала мені сестра свій акт обжалуваньа. Розправа 14 с. м., на котру поjіду з Даниловичем. Самі суді кажуть, шчо мабуть буде увільнена, бо на справі нічогісінько нема. Акт в обжалуjучих точках натьагнениj, але зрештоjу дуже симпатично написаниj дльа сестри — дльа jеjі інтелігенціjі і т. і. Варто jего напечатати, хоть би через те, шчо добре характеризуjе дjіальність сестри серед народу.

До Коломиjі нам треба купитисьа вже через те, шчо там купльатьсьа j народовці протів нас: так р. гімназіjа заведена буде умисне на те, аби в К. сотворити другиj центр народовців, Телішевскиj дістаjе нотаріат у Сньатині, а піп Січинскиj парохіjу у Стопчатові, під Коломиjеjу. Все протів нас: так виразно сказав намістник.

Мало не забув: 3 с. м. арештовано в Волочисках Невестьука з Народом і іншими нашими виданьами, jак В. Спілка, Укр. політ. пісні, Громада, бачу, Шевченко і т. д. Сам собі винен, бо не то не хотів мене ані нікого з Росіjі слухати,

---

[1]) о. Корнила Яворського (6. XI. 1909). [2]) Зразу було „мати".

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

а навіть не повернув до мене, аби ja jему не клопотав голови. Шче шчастье, шчо jего самого зараз накрили, а то могли були на місці в Од. і К.[1]) арештувати чимало льудej, з котрих дejаких вже j перед тим кликали за него. Шчо jему може за це бути? і чи не можете j Ви дешчо дльа него зробити, т. j. обернутисьа до jаких важнішчих льудej у Кijеві, де він тепер у тьурмі? Ми робимо на всі боки, шчо можемо.

Бувajте здорові

Ваш

М. Павлик

Листів нijаких не найдено.[2])

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 11, VI. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогий Друже!

Сегодньа дістав від Вас посилку — все дуже гарне, та до сего N. Народа вже нічого не піде, бо він скінченij. Перед вијіздом на вакаціjі (коли це буде!) шче видам один N. і там буде все надруковано, окрім критики Чajченка, котру ja радив би видати jак книжочку „Поступу“,[3]) бо то неначе вступ до попул.[4]) видань. А ні, то піде в Народ, тілько трохи пізнішче.

Вікліфа даjу завтра складати, та бojусьа, шчо сконфіскуjуть, а був би жаль великий. Та, jакби тут сконфіскували, то треба видати в Женеві. Новоерські овочі варто відбити брошуроjу і навіть перевести по рос.

Записки Мокрijевича цікаві, та рукопись така плоха, шчо ja через половину не можу прочитати. Звісно, дльа наборшчиків усе треба переписувати. Постарajусь дати jего в орігіналі, в додатку.

[1]) Одесї і Київі. [2]) Роз. у Невестюка. [3]) нашого просвітного товариства (6. XI. 1909). [4]) популярних.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Завтра рано їду в Чернівці, повертаючи в Коломију за Даниловичем, та як там викручусь економічно, не знаю.

Ja тілько в коректі прочитав Франкову рецензію на Вашого Едіпа, і вона мене вразила більше, ніж інші його наукові статі, де він нераз дуже поверховно блискає научностьу. Це просто пісок у очи нічого не знаючій публіці. Та ja навіть бояусьа jему шчо небудь казати, бо він тут просто зарозумілиj. Це в него осталосьа шче з „Кружкових“ часів, коли не з гімназіjі, а тепер слабість кидатисьа на всі боки розвиваjесьа чим раз гірше. Не бачу ліку

Ваш

М. П.

(На остатній, чистій сторонї сего листа Драгоманів написав синїм оливцем: „Бѣдные свящ. и свѣтск. проп. 82“ — се б то: Бѣдные священники и свѣтская проповѣдь“ — непевний зрештою, чи добре відчитав і доповнив. Се певно заголовок якоїсь, незвісної менї брошури чи статї — М. П. 6. XI. 1909)

М. Драгоманів до М. Павлика.

София, Владайска ул. 31 Маjу 92.

Дорогиj друже, Ви вже певно получили Вікліфа j другі моjі ересі, — а ja все не получаjу N 11 Народа. За те получив Ваш лист од 8. Жду листа A r b g b. Бачу, треба менї предложити між Вами моjе „вооруженное посредничество“, — а то jего незнатьтьа наших справ, а Ваша нервозність шче наробльать jакого лиха. Поки шчо з гори прошу Вас укрошчаjте Вашу нервозність. Ja певнісінькиj, що справа стоjіть і стоjатиме зовсім не так зле і длья Вас особисто, jак Ви думаjете. Головна біда, шчо закордонці маjуть своjі

Generated on 2015-05-28 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

фантазіїі (хто впрочім їіх не маје??) а обіаснитись нам важко. Але все таки A r g b. чоловік шчиріj і добріj, то і влагодитись з ним завше можна. — То, де Ви будете, — чи в Коломіїі, чи ві Львові — тут зовсім не важне. Цьу остатньу справу треба трактувати зовсім окремо зі взгльаду на само тілько діло Н а р о д а, — котріj в усьакім разі м у с и т ь бути, — а також Вашого особистого комфорту, s i t v e n i a v e r b o. — Та це, іак бачу, шче настане не сегодні і не завтра. —

Поки шчо наглішча справа — Ваших вакацій. Коло 1 Јульа ја Вам вишльу на те 100 гульд. Тілько прохав би вжити їіх викльучно дльа себе, то б то на їіду, воздух і т. и.

Про Станіславів ја б прохав Вас все таки написати мені. Поки шче тоj Хлібороб прийде, та шче іак він препарује справу до потреб партіїі, — а хочетьсьа мати свіже і т. ск.[1]) пріватне вражінье.

Про Н—ка[2]) писав уже мені Јар. —Шчо з ним буде, — вгадати важко. Мајуть право судити і засудити на кілька років Сібіру, — тілько навряд шчоб судили, бо тепер такоїі моди в Россіїі не держатьсьа, — та і прийшлось би чужинцьа судити з більшими гарантіјами, розмовами і т. и., дльа урьаду невигідними оздобами. А адміністратівно заслати, іак своїіх, чужого не можна. То, певно, продержать іакийсь час та і виженуть в Австрійу, тим паче шчо власне на росс. территоріїі шче він злочинства не зробив, а піjмавсьа шче на границі (Ја склоньајусь думати, шчо піjмавсь Н. припадком, просто тому, шчо віз книги дуже вже дерзско і шчо jего накрили зразу таможенні чиновники, — а не прослідила політична поліція, бо остатніj було б вигіднішче пропустити jего через грьаницьу і там піjмати з прија тельами. А тут очевидно таможенні чини поспішились і спортили справу поліціїі) Звісно, коли австр. власті оступльатьсьа за свого підданного, то і справа скін-

[1]) так сказати. [2]) Невестюка.

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

читьсьа скорше. — Так випустили в свій час Гулабчева.[1]) Погано тілько буде, јак почнуть чипати тих, з ким ранішче бачивсьа Н—к.[2]) Та отбрехатись шче досить јесть шансів. Думају ја, шчо тепер росс. політ. поліција шче не вијаснила собі, шчо таке украјнофільство — сепаратізм, а шчо радікальство, і великої енергії показувати не буде. Впрочім поліцејська душа потемки. На Ваші слова, шчоб ја „обернувсьа до јаких важнішчих льудеј у Кијіві", ја всміхнувсьа, — бо вже шчось[3]) років з 5—6 не мају ні слова не то од важнішчих(?[4]) а ј од кого небудь з Кијіва, окрім звісного Вам медіка та A r b g., — та ј тих адресів не мају. —

Јак бачу, то вже після завтрього буде процес Вашої сестри, так шчо уваги ј ради писати піздно. Дуже бажају, шчоб вона стала на толлерантному, а не на сектантському грунті, — то б то зајавила своје право мати свої думки ј досліджувати правду, а од рел.[5]) льудеј потребовала б, шчоб вони стремили до альтруізму ј до того, шчоб ширити між льудеј спільність, а не ненависть. Потім треба б напасти на прокураторију, јак вона сміє з пріватної бесіди робити злочинство і замикати льудину в тьурму. Це в усьакім случају треба зробити і по процессі в печаті, по німецькому і по англіјському. Остатнье берусь робити ја, коли Ви мені дасте матерјал. —[6])

Думају ја, шчо настав час написати по німецькому ј про рад. партију, — виложити натуральність појаву такої партії після старих рутенських, — а далі цілі јеј, держучись программи виборчої і вічів, — а на решті заакцентовати, шчо вона хоче проводити наступајучиј з Заходу радікалізм на легальному австрійському грунті.

Ваш *М. Дрв.*

---

[1]) Спіро Гулабчев, Болгарин. [2]) Він був у Росії й перше (6. XI. 1909). [3]) Далї переч. „7—8 років не маю". [4]) Запитанє Драгоманова. [5]) релігійних. [6]) Від „прокураторију" я зачеркнув у свій час звич. ол.

Generated on 2015-05-28 19:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 16. VI. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогиј Друже!

Вчера вечір прийіхав ја з дороги до Черновець. Сестру засуджено на 6 неділь кари, хоть росправа не тілько шчо нічого гідного кари не виказала, а виказала зовсім не те, так шчо ј прокуратор натьаткнув [1]), шчо годі, на підставі росправи (,) засудити сестру, через шчо він просить зробити це на підставі слідства (der) Landesregierung — і ідіоти та труси судді зробили це. Перед вів трусам Русин Вінніцкиј — президент карного суду. За сестроју роспинав сьа тілько один судьа Лівіцкиј — Польак (,) також суджениј колись за політику і вічниј адјункт. Та все таки Даниловичеви повело сьа вирвати сестру на вільну стопу. Це дуже добре (,) раз тим, що можна буде робити рекурс до Відньа, де певне вирок скасујуть, [2]) друге тим, шчо це ј мій екомічниј ратунок [3]), а третье ј через те, шчо в чернов. тьурмі сестрі грозила смерть: З остатні дні подано јіј в каві трутизну — бодај післьа кави јеји так пекло ј ломило в жолудку, шчо на силу вијшла — післьа чого вже нічого не пила ј не јіла — це јіј вперше в житьу післьа кави, котра јіј завше дуже смакује. Одна порціја кави вивезена з тьурми — буде розсліджена доктором. Ја дуже цікавиј. Је ознаки непевні. Зрештоју, сестрі нічого. Вона зараз вијіхала з нами в Коломију і тепер је у Даниловича, де буде за писарьа (.) З Черновець јеји згори прогнано — зрештоју там і не було би јіј житьа серед свиньачоји ј зајачоји публіки — јак ја сам переконавсьа; нігде инде також јіј нічого робити, окрім Коломиј — та тут треба најперше, шчоби јеји не сміли рушити з місьа,

[1]) Зразу було „підніс". [2]) Далї перец. „а". [3]) Роз. тим, що не буду платити так дорого за єї вдержанє в тюрмі. (9. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

а це можливо, тілько, мавши власність — хату і кусник грунту. Того самого треба і міні, а на це треба јаких 1200 гульд. (1 морг грунту і хата) Јако співвластителі такоји реальности, ми вже були би коломијскі обиватели. Це дльа нас conditio sine qua non та відки взьати тількі гроші? Хиба шчо, јак би Arb. платив і далі міні за Народ, то ми јакось пробідували би 2 роки і ја дав би ті гроші на реальність. Arb. сам казав, шчо јему бајдуже, чи Львів чи Коломија, та, бачите, молоді нијак не хотьать, шчоби Народ переносити в Коломију, бо це значило би, увільнитисьа від них зовсім, а вони остръать зуби, хоть дльа Народа і дльа сел.[1]) справи нічогісінько не робльать. І старші не дуже то за переносинами Народа, а ја з усьаких резонів мушу пересельатисьа в Коломију, значить, не зможу там редагувати Народа, і значить Arb., јак натьакав, не дасть мені плати, котру зрештоју і мені самому брати було би з того боку несовістно. That is the question! І тут ја не вивернусьа. Зрештоју, будьте певні, шчо без мене Народа не буде — Франко згори вмиваје руки від усьаких клопотів коло него, а молоді вмијуть тілько јазиками молоти. До того ж мабуть і Arb. не схотів би мати з ними діла (,) просто тому, шчо јіх не знаје. В Коломији ж за ті гроші, шчо у Львові, можна би видавати Народ јак тижневник політичнij, а все інше видавати брошурами і книжками. То мав би бути справді орган партіји — мужицкоји,[2]) бо тепер він більше академічниј і у Львові мусівби такиј бути. З переносинами в Коломију і партіја стала би з Studentenbildungsverein-у — справді народньоју партијеју, де верх мали би освічені мужики. Тоді вони і подбали би і за свій орган. „Хлібороб“ можна би тоді або перестати видавати,[3]) видајучи, дльа освіти народу, брошури, — або і видавати дльа початкујучих мужиків. Бо справді треба раз рішити, чи ми партіја студентска, чи справді партіја політична[4]),

[1]) селянської. [2]) Зразу було „мужиків“. [3]) Далї перец. „або“. [4]) Далї перец. „шчо“, після чого було зразу „маје“ і т. д.

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

котра знаје, чого хоче і маје говорити до мас. По мојему, повинно бути це остатне. А студенти, замість політикувати, нехај більше вчатьсьа наукам і практиці, то тоді будуть з них ліпші дійачі серед народу — т. зн. вони пристануть до нас.

Посилаючи Вам лист Arb. завважаю, шчо з него ја перше дізнаю сьа, шчо Arb. [1]) не займаєсьа виданьем Кеннана, а переказував він міні про него нераз так, шчо ја був про те певниј. Решту зрозумієте ј самі.

Велике Вам спасибі за обіцьаних 100 г., котрі ја впрочім приjму тілько дльа крајности мого стану і того, шчо міні ні відки взьати грошеј. Не премінно вијіду в Д о р у коло Дельатина, де тих грошеј міні стане на 2 місьаці. Треба платити за все, та ліпше платити, ніж так бути, бо можна ј требувати, чого треба. Там буду јісти у попа Блонского, а жити придесьа мабуть у кого іншого.

Ваша Швејцарија вже всьа зложена, Вікліф буде зложениј завтра — јакби тілько јему пројти. Ага! Коломијці дістали Вашу статьу про віру ј політику, та ј доси бојать сьа зачіпати ту справу в „Хліборобі“, бо — кажуть — загал мужицкоји публіки до того шче не приготованиј. На такиј случај ја радив видавати статьу [2]) брошурооју — шчо ја взьав сьа ј зробити у Львові, — јак в загалі готов брати на себе odium за такі справи; зрештоју, міні вже ніхто ј не дивујесьа. В статі нема нічого такого, до того вона певна ј перед прокураторијеју і доконче потрібна.

Шче одно. Мене потрібно в Коломији хоть би дльа того, шчо Гарасимович, за працеју коло Хлібороба і т. п. занедбав, јак сам каже, Гуц. Спілку (,) так шчо вона почала не так стојати, а ј сам він бідује. А тепер јак раз треба взьатисьа до неји, а то сојм не дасть грошеј на школу [3]), тај загалом

---

[1]) Зразу було „він“. [2]) Зразу було „брошу(ру)“. [3]) деревляних виробів.

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

так не можна. А в Гар. і сімейні справи такі, шчо хоть зараз помирай.

Ваш

М. П.

Увагоју Франка про Барв.[1]) в статі про Вашого Едіпа ја довольниј — прочитав тілько тепер.

Лист Arb. Франко десь задів — јак најде — зараз пішльу.

Дізнавсьа від Франка, шчо Народ абсольутно ні за шчо друкувати, і поміч від Arb. на далі не тривка, бо тепер старі скрізь і чути не хотьать про радикалів (так каже Величко[2]) про Петербург, а Франкова про Кијев)

18. VI. Вікліфа вже робльу коректу, завтра піде в цензуру

М. Драгоманів до М. Павлика.

4 Јуньа, 92;[3]); Владайска ул. София,

Дорогиј друже,

Все ја думају про Вікліфа, — все бојусь, шчо јего зјідьать, а з другого боку бојусь, шчо замало росказано. Посилају Вам додатки, з котрих першиј безпремінно потрібниј, бо власне наука В. без него темна. — Заголовок В і к л і ф нічого не говорить незнајучому чоловікові. Додаток — і ј е г о ц е р к о в н а н а у к а може розјарити цензуру. Чи не поставити таке: І в. В. Д о к т о р Е в а н г е л ь с к и ј? Тілько тоді треба там, де сказано, як наука В. перејшла до чехів, сказати, шчо тут В. прозвали јего прихільники Д о к т о р (у ч е н и ј) е в а н г е л ь с к и й. Думају, шчо такиј заголовок буде најліпшиј.

Все жду N 11 Народа. Не розумију строків, в котрі Народ виходить. —

[1]) Барвінського. [2]) Григорій. [3]) В оріг. „99“!

Generated on 2015-05-28 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Непремінно пошліть Народ, — комплет, — в бібліотеку Харьківського і Варшавського університета, — і одпишіть мені, як буде вислано. —

Дуже поспішаюсь. Завтра, або позавтрому пошльу статейку з поводу програми Нар. Ради. —

М. Др.

М. Павлик до М. Драгоманова.

20. јуньа 1892[1])

Дорогиј Друже!

Дістав Ваші вставки і поправки до Вікліфа јак раз перед висилкоју в цензуру, і зробив, шчо треба, та сумнівајусьа, чи перејде, Дльа того шче позволив собі додати на заголовку: „Задльа руско-укр. штундарства“ (= шчоби підньати в р. укр. народі штундарство, а цензура буде розуміти, шчо то дльа укр. штундарів, то так скорше і пустить. А коли ні, треба друкувати в Женеві, тілько під іншим заголовком: напр. Евангельска наука або шчо, і на вступ треба буде дати зі дві нові стрічки, не згадујучи впрочім, шчо брошура сконфіскована — бо так то буде нова брошура, котру у нас не смијуть чіпати без нового вироку, до котрого може і не дијти, коли хто не донесе прокураторији і не дасть јій в руки новоји брошури. Брошура Ваша буде коштувати, в 600 прим. з усім 20 гульд. (,) та Ви јіх не шліть, поки ја не напишу Вам, чи брошура пројшла; бо, коли јеји сконфіскујуть, то буде коштувати тілько набір — 9 гульд.(,) бо ја не кажу друкувати, аби всего не забрали (мусить лежати в друкарні 24 год.) і не наробили коштів даремне. Та дај боже нашому тельати вовка пијмати!

Бувајте здорови

Ваш

М. П.

[1]) Лист написаний на листовім папері, де зверху надруковано: „W. Maniecki | Drukarnia Narodowa | Lwow, — ulica Kopernika — liczba 7 | Lwów, dnia . . .“ Значить, писано лист у друкарні.

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

(Картковий лист. Адреса: „M. Pawlik (ulica Sw. Marka, 12, L e m b e r g. Galizien. Oesterreich." Штамп. пошти софійської „10 VI 92", львівської „25/6 92")

8 јуньа [1]) 92.

Дорогиј Друже,

Зараз получив Ваш лист, де Ви пишете шчо прибавили заголовок до Вікліфа: для р. укр. штундарства, — і впав у сугубу, чи трегубу хандру:

1) заголовок нерезонниј, — бо книжка пишеться для всіх і т. д.

2) — скорше може [2]) звертати увагу цензора, ніж одвертати і т. д. і т. д.

Б. л. в усякім разі викинуть єго, чи вимазать, чи спалить брошуру. — Прибавка заголовку одна з таких річеј, котрих без автора не можна робити. — Ваш *М. Др.*

Ја приготовив статейку про Нар. Программу і 2 рецензіји. Завтра пошлю.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 22. VI. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогиј Друже!

Вікліфа сконфісковано зараз, јак тілько післано в цензуру і строго допитувано. Лишајутьсьа шче дві надіјці: 1) шчо суд конфіскати не потвердить і 2) опозіцијна росправа, котроји буду домагатисьа і на котру мабуть і Данилович прииіде. Та у нас ні до кого говорити — судді або автомати, котрі робльать те, шчо скаже прокураторіја, або тупаки, або врещті злобні льуде — мстителі на тих, шчо поважатьсьа вільнішче подумати про ре-

[1]) „јуньа" поправлено, в свій час, моєю рукою; Драгоманів написав хибно „Маjу". [2]) Далї переч. „розд(разнити").

Generated on 2015-05-28 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Digitized by Google

лігію. (Ось чому моја сестра маје рацію, шчо головно бје в цьу точку).

Остајесьа Женева — певна. Јак би тілько Кузьма довго не тьаг. А јак у нас пробити релігійну кригу — легально — не знају. Треба Рејса, бо все одно воно залежить від суспільности, а вона тут не рушитьсьа з місцьа, поки не перерије грунту, на котрім стојіть, або радше, в котрім закопана і котрим живе.

13 N Народа вже почавсьа набирати — та буде малиј, то і статья Мокріјевича (котру ја переписују) тепер не піде. Підуть Ваші статі, окрім про просвіту, та [1]) програму народовску, коли пришлете. Хотів би написати про процес сестри, та не буде місцьа, бо коротко годі написати — і так К. Lw. за моје справозданье [2]) сконфісковано. Ја дав би матерјал, з котрого і Ви могли би написати статејку по англијски — бо справа вопијушча. А може би написати брошуру і видати в Женеві? Та це пустішчиј вистріл від статі в „Народі".

Кажуть мені сегодньа, шчо Окуневскиј обертавсьа за Невестьуком до Барвінского — так тој прьамо відмовив. Так і слід. Хто дуракови Ок. казав обертатисьа до свині?! Просто сорому нам наробив, тај годі.

Дістав лист з Дори, від попа Блонского. Пише, шчо хата у сельанина коштувати ме на 2 місьаці 17 г. (на 1—10 г.[3]) а харч у день 1 г. 30 кр.! І то каже спішитись, бо не стане хат. Страшенно воно дльа мене дорого, та нічого робити: не можу ја вже жити леда чим, јак звичајно сельане, то крашче менче жити в горах і дорожче заплатити. На закуску пише, шчоби лишити своји переконаньа геть — а там тілько поправльатисьа. Воно резонно, але јак видержати?!

Ја запропонував однііј віденьскіј фірмі — укр. переклад нім. брошури про гроші — доброји і по-

[1]) Роз.: статя про . . . [2]) Роз. з розправи черновецькоі. [3]) На 1 міс. — 10 г.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

трібної дльа народу — котру, бачу, видало само правительство.[1]) Коли хто вже не вхопив, то може заробльу на јакиј лишнїј тиждень пробутку в горах. Досить мене прибило всьаке своје горе, а справа Гендігері — шчо погубив сотки Польаків у Росіїі і тут — мене так уразила, шчо хоть умираї. Ходжу, јак дурниј і не можу взьати в толк, шчо може бути така бестіја. Та страшенні дурні і ті, шчо не могли на нім пізнатисьа. Бачу, і на Невестьука кинулись через те, шчо Гендігері згори заповів рос. правительству польске повстанье. З наших молодих тут притьаг Бачинского, —та, звісно, дурницьа. З Kur. Lw.[2]) потьаг 3: Вислоуха, Каспровича і Фрілінга (котриј поїхав у Варшаву і поки шчо пропав).

На шчастье, з нас ніхто не знавсьа з ним — він усіх подав, кого знав і на кого шчо мав (листи і т. і.) та так обпутав, шчо навряд повилізајуть і тут — бо јему вірили і таки дешчо наробили а бодаї понаписували — і ті листи тепер у Петербурзі або тут, у судах. Так пропав дуже порьадниј польскиј писатель Шумскиј[3]) і морально і јего дочка, з котроју Гендігері оженившьа дльа того, шчо би тим глибше вдертисьа в Польаків. Чи може бути нешчастнішча льудина від неји? Просто, вдуріти можна.

Фр. таки не може најти листа Arb. Најдуть ті, котрим не треба. Там Arb. погрозив, шчо коли ја не схочу друкувати јего статі протів Пол—ого,[4]) і всьаких статеј з Украјіни, і коли хочу, шчоби Народ був тілько галицкиј (= не інтересниј дльа Украјіни), то він не дасть ані копіјки на Народ, ані не заплатить за працьу мені і зараз здержить

[1]) На оборотї листу Драгоманова до мене з 4. VI. 92, я написав заголовок „Нові й старі гроші", — з чого видко, що се була брошура про заведенє в Австро-Угорщинї коронової валюти. (11. XI. 1909). [2]) Далї перец. „Фр. таки не". [3]) повістяр, співробітник „Gazety Lwowskiej". (11. XI. 1909). [4]) Полїнковського.

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

висилку грошей. Так стоїть просто і јасно. Просить відповісти, сьак або так.

Фр—ови казав післати Народ у Харьків та Варшаву, але він каже: „не треба, не хочуть, нема грошей!“ Славби сам, за свої гроші, та не маю комплетів з 1891 і 1892 р. Јак бачите — не порадна година з такими льудьми.

Додаток на заголовку Вікліфа „задльа р. укр. штундарства“ ја в остатній коректі викинув, јак глупиј; жалују, шчо натомісць не дав: „дльа ц. к. прокураторіји.“

„Швејцаріја“ вже готова всьа — завтра вишльу Вам 10 прим. Досадно, шчо вијшла без поправок. Ја, бачите, шче просив одну коректу, та вони поспішилисьа і без того надрукували.

Бувајте здорові

М. Павлик

М. Драгоманів до М. Павлика.

22. Іюня 1892. Владайска ул. София.

Дорогиј Друже,

Получив од Вас звістку, шчо „завтра посилајете“ Швејцарију, а разом і про конфіскату Вікліфа, — і вже з тиждень жду завтра і Швејцаріји і через те одкладају Вам відповідь, але Шв. не ма. Вже бојусь, чи не вхопила і јеји јака чортьака. Б. л. хоч објасніть мені, що з неју.

З поводу конфіскати Вікліфа льутују. Це ж чистиј скандал. На суді треба појаснити, що там не ма ні слова, котреб не казано було в десьатках німецьких і чешских книгах, котрі вільнісінько ходьать по Австріји, — јак Pauli-Leppenberg — Gesch. v. England (,) Loserth (проф. в Чернівцьах) Hus und Wiklif, — Lechler — Jan Hus (чешск. перекл. Mares) і т. д.

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Увесь цей час думаю просто об тім, јак би помститись за конфіскату Вікліфа та почати літературу [1]) дльа наших баптистів, котрих дурні прозвали штундістами, а льуде не знају чому і звуть јіх так, хоч самі сектанти не пријмајуть цего имені. Написав ја дльа Англіјі статејку про Бапт. на Укр., де вскуб і австро-польску цензуру. Написав листи в Лондон, Гамбург і Цьурих і сподівајусь завјазати прьамі стосунки з тамтошніми главатарьами баптистів, — і думају перше всего перекласти звичајниј, — ортодоксальниј, — катехизис німецьких баптистів, котриј ачеј же не заборонениј в Австріјі, — а далі пускати більш прогрессівні трактати англоамерик. баптистів. Між инчим це мусить спинити „обрусеніе“ укр. баптистів, — а може лосіје баптизм і в Галичині. Ја в загалі не вірьу, шчоб правосл. і катол. масси могли зразу перејти до нашого світогльаду і дуже був би радиј, јак би протестантська пропаганда приготовила нам дорогу, — а коли не ма на це справжніх протестантів, то готов сам справльати јіх службу. З православними та шче іезујітськими путами на ногах далеко не підеш, — і в Галичині перше діло вдарити по них. [2])

[3]) Написав ја ј по нашому статејку про Баптистів на Украіні, шче більше здержано, ніж про Вікліфа. Вона може јти і в Народі, бо хоч і попульарна, та дає факти не дуже відомі ј нашіј інтелігенціі. В Нар. може б і цензура була ласкавішча. Та хто јего зна? Пошльу Вам на перегльад, — А Х л і б о р о б, певно, не возьме печатати післьа передовоји статі в остатньому N. В суті резонна статья і добре написана, — та все таки брехньа, шчо радікали не чіпајуть віри, — бо программа, підписана Дан. на лице, — та, певно ј він чипа де небудь віру. Треба виразно сказати, шчо і віра і безвірство мусьать бути вільними ј осібними од політики. Ја це ј сказав у своіх статејках, котрі

---

[1]) В оріґ. „літератури“. [2]) Від „катехизис“ я зачеркнув, у свій час, оливцем. [3]) Перед сим переч. „Шчо Ви ска(жете)“.

Generated on 2015-05-29 06:54 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

не знайшли собі місцьа, та певно і не знайдуть у Хліборобі. Зрештоју може не тілько кандідатська політіка Дан., а і педагогика того потрібуjуть. Не знаjу, шчо Ви придумаjете зробити з моjіми статеjками. — Про Баптистів, певно, приjдесьа печатати в Народі, звісно по вакацijах. [1])

Написав ja нарешті і рецензіjу на роман Чайченка, — і тим виплатив [2]) „довги моjі“ за цеj академичниj рік.

Між 1 і 5 Jульа ст. ст. jіду, — то б то хочу jіхати в Париж. Спиньусь на 1—2 (дні) в Відні, шчоб передихати (адрес — Schottenring, Hotel de France) та 1 день в Цьуриху. Парижскиj адрес: 29, A v e n u e d e W a g r a m, c h e z M. D r. V l a d. d e H o l s t e i n.

Посилаjу Вам 100 гульд.

Ваш *М. Драгоманов.*

Листом Arb. не дуже турбуjтесь; там мусить бути порціjа моментальноjі бутади. На Вашім місці ja б зробив до статі про Пол. таку увагу, — шчо печатаjемо на виразне бажанье украj(і)нских приjателів, хоч сами по прежньому думаємо, шчо ліпша полемика проти скептицизму дд. Пол. — п р а ц ь а коло демосу укр. З поводу статеj, котрі посилаjутьсьа нам з Украjіни (,) ми скажемо, шчо доси ми получали тілько досить обстрактні дописі та полемику, теж досить обстракт(н)у, — а нам би бажалось мати більше конкретних фактів із житьа Украjінского. Ми з усіjеjі сили стараємось придати нашому виданьу всеукраjінскиj інтерес, — та сами без праці росс. украjінців багато зробити на сему полі не можемо.

[1]) Ост. реченє я зач., у свіj час, оливцем. [2]) Зразу було „скінчив“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 9. VII. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогий Друже!

Вчера був тут Гарасимович і показував мені Ваш лист з поводу Вашої статі про розлуку віри з політикою. Ви вже певне читали про це статью в „Хліборобі“. Там је шчо до віри такі слова: „Наша совість тут зовсім чиста“. А з другого боку, Гарасимович і др. таки зважившись друкувати Вашу статью в „Хліборобі“, вичеркују з неї те місце, де сказано, шчо је ј радикали безконфесіјні. Дуже бојусьа, шчо така постанова справи — таке хованье своіх переконань шчо (до) релігіјі, — тілько пошкодить нам, бо је-ж богато інших доказів того. Не вже і з „Народа“ і з усіх інших наших видань викинути вільнодумні розмови про віру? Ја сам бачу, шчо супротів маси мужиків (одиниці з них ідуть до крају) віру конче треба відділити від політики, але тілько јако річ сумліньа, бо мусимо ж ми рішучо виступати протів визискуваньа віри попівством дльа всьакого пановаңа над народом, тај саму віру мусимо ми критикувати і в виданьах популъарних. Річ справді дуже важка ј ховзька, та мусимо ми јеј добре поставити в зревідованіј програмі на місце слова „раціоналізм“, мовльав — у справах церковних хочемо того ј того.

Коломијці конче хотьать, шчоби ја переносивсьа з „Народом“ у Коломију. І справді, там наіліпше, бо ј цензура досить вільна, а в справах віри навіть вільнішча львівскоіј. Тепер же Львів не може вјазати „Народа“ ј тілько, бо Франко абсольутно кидаје все і навіть јіде в Відень, робити докторат (шчось на ½ року). З другого боку ј молоді бажалиби видавати осібну газету наукову, а „Народ“ зробити чисто політичним. Значить, не буде великоіј опозіціјі протів моіх переносин у Коломију. Але ја просто в ужас прихо-

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

джу, подумавши про фінансовиј стан „Народа“ а особливо про те, шчо в Коломиї він зовсім звисне на мені, то б то економічно. Довги јего тепер чималі: друкарні винен коло 248 гульд.(,) податку (за 3 роки) поверх 100 г. та Франкови також до 150 г. Все то мусить бути віддано — а відки? Партіја нічого не дала і не дасть. Коли Народ маје ј далі бути јеји власність, то партіја повинна не тілько заплатити ті довги, а ј забезпечити передомноју всі ті видатки на „Народ“, јаких потрібно в Коломиї в рік. А про таке нічого ј думати. Значить, виjде мені одному вести далі „Народ“ на власне різіко, але відки ж ја віддам довги і на кім опрусьа економічно (передплатники, в наjліпшім разі, не дадуть і ½ коштів). На Украjіну далі годі рахувати — ergo: приjдесьа „Народ“ завісити, а мені хиба втопитисьа, бо все ж таки упадок „Народа“ був би ј моральним ударом дльа мене.

Ја буду добиватисьа від Франка, — котриј дуже пессімістично дивитьсьа на „Народ“, — шчоби Вам післав точниј рахунок, а поки шчо від себе подаjу рахунок „Народа“, јакби він виходив у Коломиjі. Лист друку там коштувавби на 12 гульд. менче, ніж тут, — значить 28 г. за N. або 56 у місьаць, чи 672 у рік[1]) самиј друкарні; на марки на 1 N треба minimum 10 гуль. = 240 г. в рік; за адміністраціjу ј експедициjу minimum 15 гульд. у місьаць (треба тут конче покінчити зі „своимъ средствіемъ“, а поставити справу по діловому) = 180 г. у рік. На редакціjні потреби: папір, марки на ред. переписку (котроjі тепер маjже нема, а котроjі конче треба дльа розвоjу самого Народа), треба зо 50 гульд. Разом 1142 гульд. То значить, коли би, паче чаjаніja, підписчики дали половину, то треба би доложити 571 гульд. у рік. NB. рахуjучи, шчо кватиру ја буду платити з свого заробку,

[1]) Далї було зразу „за“ і відповідно до того „самиj“ (друк).

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

(котрий також висить на волоску) — бо про власну хату тепер нішчо і думати. Так само ја мавби сам заплатити і за перевозку редакції зі Львова, котра також буде коштувати чимало — бо је купа паперів, Народа і т. і.

Скажу Вам шчиро, шчо мені нераз страшенно гірко, коли подумају, шчо через Народ — ја не можу взьатисьа ні до јакої серіознішчої роботи. Ја, јак знајете, шче „здоровим“ не міг робити 2 робіт на раз, а тепер хорому про те нішчо і думати. Так шчо з цего боку „Народ“ моја рујіна, бо не зможу ја по собі лишити і одної серјозної праці. Але знов, з другого боку, одно те, шчо ні з чого жити, а друге, шчо впадок „Народа“ значив би майже впадок „партії“ а врешті поки шчо нема нікого, хто би јего міг вести далі — про молодих нішчо і думати, вони не видали би і 2 NN. От і держусьа, а то пішов би хоть на денний заробок до панів або жидів — ба, коли це вже дльа мене за пізно! Так і доплетусьа до кінцьа.

Бувајте здорові

М. П.

Статью про Просвіту [1]) взьав Гарасимович

11. VII. Вже був запечатаний цей лист, коли прийшов Ваш зі 100 гульд.(,) за котрі Вам велике спасибі.

Швејцарији ніхто не вхопив — шче тілько не добув від передплетчика. Добуду непремінно і вишльу.

Ја виједу зі Львова коло 15 і напишу Вам хиба аж у Париж. Завтра маје вијти „Народ“ — тілько бојусьа, шчоби јего не чепили за антіугодовство, котре тепер зајмаје $^3/_4$ N. і льуто написано. Ваші Чудацкі думки вже повинні друкуватисьа — ја вже з місьаць віддав Ф—ви рукопись (з коротеньким передним слівцем [2]) і хотів јего [3]) відвезти в Коло-

[1]) „Неправда — не просьвіта“. (11. XI. 1909). [2]) Роз. моїм — котрого Ф. не надрукував, замінивши його своїм. (11. XI. 1909). [3]) Властиво: єї — рукопись.

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

мију, бо там друк дешевшиј, та Фр—ва не позволила. В загалі за друк не відповідаю, бо справа віддана в руки Франка, а він страшенно прибитиј своїми сімеjними справами. Гроші на Чуд. думки је.

Дуже радиј, шчо j Ви пустили сьа в вільнорелігіjну проповідь серед нашого народу — ја Вам поможу, в чім схочете. Та про це вже післьа вакаціj.

Поки шчо бувајте здорові і поправльајтесьа. Прочитав ја в газетах курјози про спеціалістів віденьских м. і. і про Нотнагльа, јак вони романтизујуть в некорист своjіх паціентів, і думаjу, шчо j Вашу хоробу вбільшено. Лікарі, та шче спеціалісти treiben alles an die Spitze, јак каже Німець.

Ваш

М. П.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів 14. VII. 1892
ул. св. Марка 12

Дорогиј Друже!

Оце на відјізднім (буду в Коломиjі, куди можете мені писати на адресу Сев. Даниловича, ул. Собјеского 58) — пишу Вам таке.

На жіночім вічу у Львові, ухвалено на мij внесок видати, дльа пропаганди, справозданье з віча [1]) і по укр. Дльа того, шчоби це вијшло дешевше, ја почав друкувати справозданье в „Народі“, з котрого робльу відбитки, за котрі мали заплатити Галичанки — сама Кобринска таке запропонувала. Та, на лихо, Галичанкам (і Франковіj) не можна витолкувати, шчо того вимагаје jіх амбіціја јак Русинок, перед Польками j Жидівками. Сама Кобринска не хоче тепер знати про відбитку і тілько пропонује відбити jij, за jеjі гроші, jеjі реферат („моја хата з краjу“). Та ја не можу допустити до цего

[1]) В орiг. „віче“!

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

скандалу тим більше, шчо один лист уже відбитиј — то ј мушу робити далі відбитки, за котрі, звісно, прийшлось би платити мені самому. Так і слід лурному внескодавцеві; біда тілько, шчо у него на це абсольутно нема грошеј. Отже смію обернутисьа до Вас, а власне до Ваших дам, чи не могли би вони дешчо на це дати. Відбитка коштуватиме всего до 27 гульд. Ја просив Лесьу і Вашу сестру — обіцьали, та тепер у нас зовсім перервані зносини дльа місцевих відносин. Ја дуже радби, јакби, на сором Галичанкам, було надруковано „коштом Украінок". Правда, в самім тексті будуть помилки протів жіночоји справи в Россіји (в рефераті Чајковскоји) та за те брошура таки варта того, шчоби јеји пустити. Гроші, јак шчо(,) нехај шльуть на руки Франка з увагоју, на шчо

Бувајте здорові
Ваш *М. П.*

Міні в Коломиј буде ліпше з многих „взгльадів". Коло 1 сент. ја мабуть зовсім перенесусьа в Коломију — бо тут кватира на тоді вимовлена.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 25. јульа 1892

Дорогиј Друже!

Прииіхавши тут ішче 15 с. м. ја від разу попав у діло. Гарасимович змушениј був покинути редакцију „Хлібороба" (і навіть підпис на нім), а також політику (јізду на віча і т. и. публичні виступи) — через те, шчо інакше грозив упадок Гуц. Спілки, котру він був занедбав і на котру ті льуде, від котрих вона залежала (виділи повітові, соімові і т. и.) стали дивитисьа зизом[1]) власне задльа того, шчо Гар. так ревно і јавно заімавсьа політикоју. Отже в інтересі дальшого розвитку

[1]) Далї переч. „так шчо".

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

самої Спілки (тепер вона мусить вводити в житье школу, за підмогою сойму і держави) і в інтересі нашім власнім (бо Спілкою ми здобули повагу і перед соймом) Гар. учера ріщучо зріксьа всего, і ніхто тому не протививсьа, бо так і мусить бути. Але вийшло таке, шчо рольу Гарасимовича мусів обньати ја, раз тому, шчо так хотіли товариші, а по друге тому, шчо нікому таки взьатиєьа напр. за редакцію „Хлібороба". Таким чином ја вже прибитиј до Коломиї, і не можу з неї рушитисьа до Львова. Через те шукају собі кватири і спроваджујусьа на стало. Розумієсьа — в надії, шчо сьуда буде перенесениј і „Народ", бо інакше мені ні з чого жити („Хлібороб" навіть не [1]) в стані заплатити всего за друк). Тілько, јак це буде — не придумају. А поки шчо мені важно впорьадкувати своїі особисті рахунки з Arb. (,) та јак і ким — не придумају, бо ми тепер більше відтьаті від Украјіни, ніж навіть Ви. Мені за цеј рік належить сьа шче 200 р. і треба би конче дешчо з того добути тепер, на перевіз зі Львова і впорьадкованье тут. Далі треба впорьадкувати регульарну пересилку грошеј від него на „Народ". Јак би він запевнив „Народови" бодај 500 р. не назначујучи вже тих грошеј ні на шчо інше, то було би добре. А то у него сто думок — сто пројектів на одні ј ті самі гроші.

Ми вже від тепер організујемо компанију виборчу до сойму, а мабуть небавом треба буде вибирати Дан. і до ради держ. бо, чујемо, Підльашецкого іменовано президентом суду в Сьаноку і він мусить зречи сьа.[2])

Бувајте здорові

М. П.

До мене особисто поки шчо не [3]) адресујте, а так: Redaktion des Chliborob, Kolomea, Sobieskigasse 70. Ја сам усе буду відбирати.

---

[1]) Далї перец. „платить". [2]) Роз. посольства. [3]) Далї перец. „пишіть".

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Сей лист посилаю через Фр—ка, аби і він знав, на чім тут стало.

Посилаю Вам коверту на доказ, як дійшла тут Ваша статья. —

М. Драгоманів до М. Павлика.

Paris, Avenue de Wagram,
29, Јульа 27, 1892.

Дорогий друже,

Ну, ось ја і в Парижі. Дорога не дуже мене втомила, через те шчо спиньались у Відні і Страсбурзі, хоч вийшла безсовісно дорога. В Парижі мене прийньали дуже тепло пријателі, котрі помістили нас у себе (доктор Гольштејн) і другі, котрі одвідали нас: пр. Морфіль, котрий тут случився з Оксфорду, Леже, Макс. Ковалевськиј (бувший моск. проф.) і др. Ја тут за 3 дні більше побачив цівілізації, ніж инде за 3 роки варварства, — і це мені поправило трохи нерви. Сегодньа консультація у головного мого медіцинського начальства, пр. Potain, про котрого кажуть, шчо він і льудина пријатна, не то, шчо віденські барабаншчики. Speriamo bene!

В Відні дістав Ваш лист. Про Народ нічого не можу говорити, поки не дістану од Фр. справок. А про брошуру про Ваш жіночиј конгрес мушу сказати, — шчо грошеј на неји добути ні відки. „Моји дами“ зводьатьсьа на одну Л—лу,[1]) а в неји грошеј не ма. Ја ж — не дама, грошеј тепер мају мало, та до того вважају все, шчо напечатано доси в ції справі в Народі(,) за дурниці, часто навіть скандальні,[2]) а надто в тому, шчо тичитьсьа спеціально нашоји Украјіни (Референтка не зна, шчо в Россіјі тепер зостались тілько одні жіночі вишчі курси (бувші Бестужевські в Петербурзі) та шчо адвокатів-жінок у Россіјі не ма ј не

[1]) Людмилу. [2]) Далї переч. „(референтка не зна.“

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

було! Јак же можна власне нам россіјанам давати гроші на такі дурниці, коли так багато је куди потратити ті гроші на нагльачі потреби? — Хај Ваші дами, котрі такого наговорили і ухвалили видавати брошуру, — јеји ј оплачујуть!

Думав застати тут Швејцарију, — та не ма. Осел Ваш переплетчик! Пришліть по змозі скорше, бо јесть охотники пересилати в Россију. Вікліфа переправив дльа друку в Женеві, — та чекају кінцьа процесу ві Львові. Держу на готові ј брошуру про і дльа баптистів. — Перед вијіздом одправив Вам кілька манускріптів: рецензију Промінья Чајченка ј т. и. Звістіть, чи дістали?

І цеј лист адресујy на Львів, — бо не знајy другого адресу.

Ваш

М. Драгоманов

Поки шчо не печатајте Записок Мокрijевича. Устројујемо таку комбінацију, щчоб печатати з 1 голови. В свій час напишу Вам про те.

Швејцарију жду — не діждусь. Народ веліть слати сьуди. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 12. VIII. 1892
ул. Гетманьска

Дорогиј Друже!

Письмо Ваше дістав тут, та годі мені тепер відповісти на те, про шчо питајете, бо ја шче сам не дістав відповіди зі Львова. Мојіх річеј і т. і. шче доси нема зі Львова, та мушу јак небудь устројітисьа до 1 септ. (,) коли тілько Arb. пришле гроші. Тут ја буду мати в троје більше роботи, ніж у Львові, бо Гар. мусів піти в відставку, а на нім доси стојав рух, т. і. він один працьував дльа него

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

на всьакі лади. Тепер усьа працьа [1]) мусить спасти на мене: т. j. коло Народа, Хлібороба j агітації, — навіть статі Даниловича укладені спільно зі мною і писані моєю рукою. Того ради справедливо булоби, jакби мені плата була підвисшена на 600 р. т. j. 50 р. у місьаць. Коломија, поки шчо не може мені давати нічого.

З „Хліборобом“ буде мені трохи важко, бо Дан. і Гар. дуже бояться говорити сельанам щчо небудь ріщучого про такі справи, jак віра і т. і. Також неприхильні критиці на сельан і т. і. От, у Вашій статі наперлисьа викинути вступні слова про радикалів, тај то дуже бояласьа, шчо „зробить зле вражінье“, хоть ja j запевньав, шчо нічого злого не видже — і не вијшло. Та сьак-так, чеј jіх і тут уговкају. Добре би було, jак би Ви прислали своју Англију, а може j дешчо іншого — коли можете робити. Пізнішче ja Вам напишу своји d e s i d e r a t a (,) коли ліпше розгльанусьа

Бувајте зд.

Шльу Вам лист, де најдете звістку про украјінствујучого анг. лорда. Попросив Кельч.[2]) звести jего з Вами. Ja вислав лордови всего Лисенка, Нішчинского Зазульу і Ніжанковского [3])

Особисто мају великі прикрости. От одна з них: Коломијска почта вислала рекомендовану посилку від Даниловича, де б у в р е к у р с с е с т р и, — куда інде,[4]) так шчо рекурс прijшов у Чернівці за пізно і jего відкинено. Тепер треба рушати небо j земльу(,) шчоби сестру не замкнули і шче раз приньали рекурс. Почті не дарујемо.

---

[1]) Зразу було „усе“. [2]) Кельчевського в Лондоні, рос. еміґранта; попросив я. Що се за льорд, — уже собі не пригадую. (12. XI. 1909). [3]) „Гуляли“. [4]) До Чернелиці! (12. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Львів, 20 августа 1892

Дорогиј Друже!

Сегодньа ја прииіхав до Львова дльа Вікліфа і своиіх особистих справ. Була росправа і конфіскату підтвердили, хоть ја боронив Вікліфа добре і маіже був певниј, шчо скасуіуть перший вирок. Ја сказав собі дати вирок на письмі до Коломиіі, і шче буду рекурсувати до вишчого суду, але нема наіменчоіі надіііі. Тож будьте ласкаві післати плату друкарні за склад — 20 франків — бо довго чекаје, а в мене нема ні крејцарьа. Адресуіте прьамо: Drukarnia W. Manieckiego, Lwów, ul. Kopernika 7 і напишіть, шчо це за Вікліфа.

Ја пробуду тут днів зо 2, спакуіу своіі річи, і знову вертаіу в Коломиіу, на стало. Там мені ліпше фізично і морально. Біда тілько, шчо не[1]) маіу змоги добути від Arb. хоть частину грошеј, котрих у мене нема навіть на перевозку. Там ја наімив собі кватиру (ул. Гетманска) цілиј домок за 10 гульд. в місьаць; одну комнату віднаіму читальні Народних Спілок за 3 гульд. в місьаць, так шчо кватира мене буде коштувати тілько 7 гульд. в місьаць; адміністраціја і експ. Народа тілько 8 (половина того, шчо ја Вам писав). Та не бачу ја надііі, шчоби Народ міг виходити — бодаі тепер він зовсім застрьаг на бог зна доки: нема ані крејцарьа, і ніхто ним не журитьсьа. До самого октьабрьа, бачу, не виіде ні однісінькиј N. Це зрештоіу не плохо — скажесьа зііздови: ось тобі, партіје! Заважила вона мені економічно: Народ 1-ого року мав 1000 гульд. з пренумерати, а тепер нема і 500. Це не баіка. Брати іего тепер на себе, значить себе до решти руінувати, не мавши змоги піддержати іего економічно. На всьакиј случај не возьму іего, поки „партія“ чи Укр.[2]) не возьмуть на себе довгу і не забеспечуть згори 500 р. на

[1]) Далї перец. „можу“. [2]) Українцї.

Generated on 2015-05-28 19:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

видавництво (окрім розумієсьа 500 р. мені). Інакше годі.

Је думка перемінити Хлібороб[1]) в тижневу газету, котру мавби редагувати ја (бо нікому). Тоді, розумієсьа, Народ не міг би ја вести. Але Хлібороб міг би так виходити тілько в такім разі, јакби ја, јак редактор дістав ту плату, јаку мају тепер за Народ — а на це Укр. мабуть не згодьатьсьа. Јак бачите, дуже прикриј стан, а прикрішчиј він і Вам покажесьа, коли Вам скажу, шчо діло стало так, шчо[2]) тепер без мене ј Коломија лопне. У Дан. абсольутно нема часу ј јакоји небудь точности, а Гарасимович по вуха заньатиј својім промисловим ділом. Впрочім він чоловік тричі нешчасниј — бачу ја добре, шчо маје сухоти, — дуже погано кашльаје. А втрата була би непокрита — ја чим раз більше переконујусьа, шчо це за цінна льудина дльа нашого руху — сельане јего дуже шанујуть. Економічно Хлібороб тепер на Даниловичу, так шчо јако тако стојіть діло; але јакби виходив шчо тижньа, то треба би помочи з боку бодај на перший рік.

15[3]) с. м. јак знајеге[4]), заложено в Коломији радикальну партију серед сельан. Цікаві такі моменти: всі відпоручники сельан зајавили в один голос, шчо ратунку дльа дрібноји грунтовоји господарки нема, і через те ухвалили класти головну вагу на орг.[5]) пролетарійату сільского (на панскім і т. і.) до котрого вони вже зійшли, або шче зійдуть. Признали соціалістичниј лад за свій ідеал і рішили јти тут спільно з роб.[6]) усего світа.[7]) Цьа рішучість навіть мене збила з пантелику. Так само рішучо зајавленосьа за раціоналізмом в справах віри (тоб то: толеранціја рел.[8]), але рівночасно дохід до всего вільним розумом). Справу релігіну реферував ја і, паче чајаніја, нијакого противен-

[1]) В оріґ. „Хліборок“!! [2]) В оріґ. „бо“! [3]) Зразу було хибно „25“. [4]) З привіту, післаного мною від збору (12. XI. 1909). [5]) організацію. [6]) робітниками. [7]) Далї перед. „Говорено так“. [8]) релїґійна.

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ства не викликав, хоть говорив зовсім науково. До речі сказавши, і Ваша статья [1]) дуже подобаласьа мужикам. Це научка Коломиїцьам, шчо нічого дуже льакатисьа. Маје бути відбитка Вашої статі з Вашим підписом. Далі ухвалено заложити політ. товар.[2]) і вже почато виборчу організацију.

Је надіја, шчо піде добре — біда тілько, шчо шче за мало нас робітників. Моје здоровје все плохе — зрештоју, ја про це тепер і не думају; јакби тілько не болі, то ј не знав би, шчо хориј.

Ваші статі про Чајченка і т. и. је і ја јіх беру з собоју.

Бувајте здорові

Ваш

М. Павлик

Дуже рад, шчо Вам лікарі добро пророкују̀ть.

Тілько шчо дізнајусьа від Франчихи, шчо Arb. сказав, шчо він мені не дасть ні копіјки, поки Народ не виходить; він платить мені тілько за працьу в Народі, а позајак јеји нема (тому шчо тепер Народа нема), то не буде мені ј плати; јего Хліборо̀б зовсім не обходить — [3]) јего повинні піддержувати ми самі. Коли це правда, то просто хоть казисьа, — бо чим у світі ја винен тому, шчо Народ ні зашчо друкувати?!

Камо бѣгу отъ лица моихъ благодѣятелей?!!

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 27 авг. 1892
ул. Гетманска

Дорогиј Друже!

Оце зајіхав ја јакось сьуди, справивши річи зі Львова, без плати — і чеј јакось устројусьа.

---

[1]) „Віра і громадські справи“, в Хліборобі (12. XI. 1909). [2]) політичне товариство. [3]) Роз. економічно; в оріг. хибно: Народ. (12. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Радили ми тут над „Народом“ приватно і вирадили, шчо јего треба зредукувати до половини (з ціноју 2 г. в рік) і зробити тілько політичним (при чім ја, звісно, друкував би ј статі критичні про Украјіну). Кошти були би на половину менчі того, шчо ја Вам подав, т. ј. маючи 250—300 р. у рік на „Народ,“ можна бути безпечним. Шчо до Коломијі ј Львова, то: 1) міні особисто важно, шчоби Народ[1]) виходив тут, під моєју редакцијеју, бо тілько так ја можу мати јакесь лице перед Украјінцьами (плата мені за роботу) і перед тутешніми властьами і т. и. (певне заньатье ј голос при виборах); 2) шчо до змісту, то тут Народ не тілько не стратить (будуть писати ті самі льуде), а ј зискаје тим, шчо вільниј від партијних роздражнень і сплетень у Львові, — він тут холодніщче зможе критикувати політику Львовјан (ја втьагну до роботи ј Даниловича і буду робити в порозуміньу з тут. льудьми, коли у Львові абсольутно ніхто не інтересувавсьа видавництвом,[2]) 3) через Народ тут власне наш напрьамок набере на значіньу і перед старими в центрах і перед нашими молодими, і врешті перед мужиками 4) У Львові Народ мусів би перејти зовсім в руки молодих, котрі з него зробили би зовсім на те, шчо ми, — коли в загалі були би в стані видати хоть 2—3 NN.

Прошу Вас ці ї своји соображенія в ціј справі подати ј Франкови, котриј і тут, — јак завше, — хитајесьа і більше подајесьа за молодими.

Центр партіји нехај собі ј далі буде у Львові — все одно, він фіктивниј.

Посилају Вам лист Ар.[3]) — до Јаросевича — характерниј. Ви јего верніть мені. Варто би на це відповісти слівце в „Народі“. Јаросевич тепер у горах, коло Косова — був недавно тут і буде за 2 тижні

Прошу Вас, коли буде чоловік з Украјіни, то просіть, шчоби мені регульарно висилали гроші —

[1]) Зразу було „він“. [2]) Далї перец. „а тепер“. [3]) Арабажина?

Generated on 2015-05-28 20:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

бо тут друкарні треба точно платити, а то наборшчики нічого не дістануть; зрештоју і мені треба за все платити точно. Адресу Вам пішльу

Бувајте здорові

P. S. Ја ладжу тепер N Народа, та бојусьа, шчо јак відозву Вашу статејку про штундистів сконфіскујуть. На всьакиј случај зазив до складок і звістку про Ваші 50 фр. треба відірвати на самиј конець N.

М. Драгоманів до М. Павлика.

16 Авг. 1892. Paris, 29, Avenue de Wagram.

Дорогиј друже, — вчера получив Ваш лист. На лихо, в справах Народу і Хліб. нічого не можу сказати Вам, бо не маіу способів знестисьа з земльаками. В Петербург матиму оказіју, — та центр наш лежить не в Петербурзі, хоч коли б там хто надумавсьа брати хоч по 1—3 рублі з усіх здихајушчих за Украјіноју, то було б чим видавати Хліборобa. Ја захожујусь коло Морд.[1]) так він, хоч і купець (по Костомарову) а все зводить на ліріку. Де він тепер, не знају, — казав писати јему до Окт.[2]) в Саратов, — так, певно, холера јего звідти вигнала. Треба буде ждати до Окт.

Чого так багато охајуть Гар. і Д.[3]) з поводу Хліборобa, не розумију, бо ја берусь, при всіх працьах і недугах 2 таких газети видавати, не помічајучи навіть прибавки праці. А про јіх страхи цензурні треба порішити, — чи вони з речі, чи з того, шчо дуже гострим виступом можно пошкодити кандідатурі. Та ј про неји треба подумати: чи вибір нашого посла сам по собі принесе користь справі, — чи пропаганда ліпше јіј послужить, хоч і одтьагне на јакијсь час вибір. Одповідно до рішеньња — ј поступати.

[1]) Мордовцева. [2]) Октября. [3]) Гарасимович і Данилович.

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Спеціально про рел. пропаганду те ж треба розсудити. Ja запримітив, шчо наші інтелл. радікали не льубльать антіцерковної пропаганди, — чи з рутини, чи з резону? Багато каже, шчо, мовльав, не варто чипати такі справи, котрі за соціальними сами посунутьсьа.[1]) Історіja показує, шчо світло в головах по справам релігіjним вело за собоjу j світло по справам політичним, — і jакось ja не можу собі представити, шчоб фетішіст в рел.[2]) міг бути соц.-дем.[3]) в політіці. —[4])

12 Сент. — Бачите, коли берусь за лист. Таке скоjілось навкруги мене j зі мноjу, шчо дописавши статью в Сборник (бо инакше не було б на віщчо билетів на дорогу оплатити) тижнів зо 2 нічого не писав. Получив кінець своjеjі ст.[5]) в Хліборобі і Ваш другиj лист. В Петербург переказав довгі раціjі, котрі зводились на те, шчо б помагати Народові і в загалі рад. рухові. Та чи буде з того послідок? Племінник мij [6]) пише, шчо в Дорпаті між молодіжьжьу Народ попульарниj, навіть між польаками, та од тих льудеj поки не можна ждати матер. помочи. Буду ждати Октобра і нальагати на Морд.

Франку моjу думку про те, шчоб Народ державсьа при Вас, — писав. Думаjу, шчо jак би Н.[7]) і прijшлось пережити крізіс, то все таки він виплине j при Вас. Тілько вже Ви особисто видержуjте крізіс, jак можете.

Ja це здобув собі знов L. Brentano — Die Christlich-Soziale Bewegung in England і думаjу, шчо варто б було брошуру подати всьу частинами в Народі. Вона ж і не велика, 71 стор. Ja б написав примітки. Варто також перевести й романъ Kingsley'a Alton Locke, Tailor and Poet. Він jесть і по німецькі, — там картини роб.[8])

---

[1]) Від „Спеціально“ я зачеркнув, в свій час ол. і поклав знак „+“. [2]) релігії. [3]) соціяльним демократом. [4]) коло сего реченя я знов поклав знак „+“. [5]) Статі. [6]) Косач Михайло. [7]) Народу. [8]) робітницького.

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

житьа, котрі шче одстали од Англіїі, а саме підходьать до Галичини. Звісно, те ж треба примітку.

Народа, на скілько можно, не прекрашчайте, — а коли вменшите формат, то не женітьсьа за рубриками. Давайте статі нові і інтересні, — от і все! Так тепер виходить Хліборооб, — і він завше бје в јакусь точку. — З мојіх статеј пустіть скорше побіјеніје Чајченка. По листу М. Косача бачу, шчо це конче треба.

Жду Октобра і звісток з Англіїі од Баптістів. Поки получив лист Clifford'a, одного з перших јіх ораторів. Він казав Степньакові, шчо вони можуть отворити своју міссіју в Галичині, тільки перше пошльуть „соглядатая". І чудесно! Він конечно буде в Вас. Познакомте јего з сестроју Вашоју, — а перед тим прочитајте јіј хоч із Brockhaus — Conv. Lexicon статьтьу Baptisten. Обдумајте добре, јаку вартість може мати формальниј вихід певного числа наших сельан з ун.[1]) церкви і складаньнь(а?) осібноји громадки поступо-релігіјноји.

Ја жду шче 2—3 книг, котрих мені не присилајуть, — а то б послав Вам статејку про Баптістів на Заході ј на Украјіні. Англіја моја в Софіјі. Ја шче думају викінчити дльа Хлібороба Індіјського царьа Асоку, јак показ альтр.[2]) моралі без христијанства і в тој же час віротерпимости[3])

Дістав 17 ч. Хлібороба. Дуже добре.

Ваш *МДрв*

Кланьајтесь Данил. і Гарасимовичу. Дуже вдьачниј за коллективниј лист усім.[4]) Чи треба написати јаку формальну відьповідь? —

Чи зроблені отбитки з Віриа гром. спр.?

---

[1]) унїятської. [2]) альтруїстичної. [3]) Статї сеї Др. не написав. [4]) Згаданий вище привіт від радикального збору.

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 23. IX. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Лист Ваш дістав, і відповідају, перше, про најпильнішче — про баптізм. Тут ми радилисьа над тим і, окрім мене, всі је протів того, навіть протів самоjі пропаганди від самих баптистів. Резони: 1) власти всьакі піднимуть страшенниј гвалт і стануть льудеј переслідувати за касованье релігіjі, і 2) ввесь рух зведесьа на релігіjну боротьбу, серед чого пропаде ј те зерно екон. і політ. справ, шчо вже кинено між народ. Так думајуть і в Станіславівщині — не знају, јак у Львові. Ја думав не так: звільненье народа економічне ј моральне, отворило би ј нашіј пропаганді ширше поле і твердшу опору — хоть і ја думав, шчо партіја јако така не може брати активноjі участи в проповіди баптізму м. і. і з огльаду на зміст јего, јако релігіjі — крајніј піјетізм, шчо все таки ставить перешкоду дльа јасного погльаду на світ — ја ј доси не знају, јак відносьать сьа баптисти напр. до вільнорелігіjноjі критики, в котріј на цім полі, по мојему, головна сила. Все ж таки ја особисто радо повитају такиј рух і [1]) готов јему помагати літературно — критикоју наших церковних обставин і перекладами дльа баптистів — врешті всьакими інформаціјами. З тактичного боку, добре було би, шчоби пропаганда баптізму почаласьа не від наших повітів — хоть і то правда, шчо в наших повітах мужики до неjі најбільше підготовлені — де инде, само слово „инча віра“ та шче „льутерска“ не то непопульарне, а просто дијавольске.

Христьанин,[2]) коли пријіде, то нехај обертајесьа просто до мене — ја все јему виложу за

[1]) Далї переч. „буду“. [2]) „Соглядатай“; але він не приїздив!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

і п р о т і в, післьа чого нехај і робить далі. Говорив сестрі: вона також рада рухови, але активноїі участи в позитивнїі пропаганді баптізму, не може брати [1]), јак невіруюшча. Це був би фальшивиј тон в нашїі музиці. Значить — зіјдемосьа хиба тілько на критиці істнуючих порьадків церковних, хоть, бачу, тут ми будемо ј далі виступати більше рішучо, ніж самі віруюшчі баптисти — так шчо поміч від нас фактично буде не мала. З другого боку, пропаганда баптізму, підниме ј наш рух. Зрештоју, про це можна би точно умовитисьа на перед — аби тілько христьанин не був „політик", а шчиро росказав нам [2]) крајні јіхні цілі. Ја думају, шчо огльад грунту і така розмова конечні.

Шчо до формального боку справи, то најгірше те, шчо громадами годі переходити на инчу віру та шчо ј при такім переході ф о н д и ц е р к о в н і остались би поза громадоју, бо вони творьать осібну інстітуцију — релігіјниј фонд — котриј находитьсьа в руках держави. Значить, громадки баптистів мусіли би на ново старатись о фонди — хоть јіх, бачу, не богато треба. До того — баптізм у нас не признаниј державно, тілько терпимиј, јак приватна релігіја.

Формальноїі відповіди на коллектівниј лист не треба — хоть ја думају, шчо Вам добре би було сказати при цій нагоді своју думку. Відбитки В і р и давно зроблені, з Вашим підписом.

Про Народ і партіју не знају, шчо ј казати. Доси нема зі Львова навіть запросин на зјізд. З Украјіни нема ј звістки — Народ і ја особисто без крејцарьа, і дльа мене особисто нема ј надіјі. Молоді противні тому, шчоби Народ виходив у Коломији; старші, јак Терл. і др. також, особливо Окун. котриј спеціјально мене не льубить за те, шчо јего на кождім кроці критикују. Окун. [3]) предложив у Львові, шчоби Народ редагував Терлецкиј

[1]) Далї було зразу ще раз „участи". [2]) Далї переч. „своїі". [3]) Далї переч. „зајавив".

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

і в такім разі він, Окун. дасть Терл. від себе і сімї 400 гульд у рік до тих грошей, котрі ja тепер мају за працьу в Народі. Та Терл. не хоче, не мавши забезпеки на Народ і себе на 2 роки. Зрештоју редакція Терл. фікція — ані він з „молодими", ані вони з ним не видержали би і тижня. Впрочім за Терл. Народ став би хиба академічниј. Велика в мене охота вмити руки від усего (,) тим більше, шчо і з Украjіни не мају нічого, окрім прикростей. Тим то ja і благословльу наближajучусьа холеру, на котру шчиро радби „со миромъ почити" — та чеј вона мене не мине. [1]) Таким чином спас би сьа від дуже прикрого стану: за тиждень прииjідуть сьуда мати і сестра на стало (бо jеjі тепер в Черн. дуже переслідуjуть і вже рішили вислати) — а тут нема до чого — ja сам поки шчо jім у Даниловича.

Шче je така думка у старших: ми, мовльав, складати мемо шчо місьацьа [2]) гроші на Народ, а Ви вертajте у Львів, редагувати jего (коли Терл. не схоче). На це ja не пристану: 1) тому, шчо знају з досвіду, jаке то складанье, 2) тому, шчо там міні фізична і моральна (післьа Франкового виходу в Відень) смерть, 3) працьа моjа у Львові пропашча, а працьа тут усе таки на шчо небудь потрібна, і врешті 4) тому, шчо хотів би побачити і працьу Терл. —

Тілько шчо дістав лист від Франка з 50 р. дльа мене, з Кіjева. Франко радить, не робити тепер зjізду і завісити Народ, видавши зараз цеj складаниj N. на котриj маje 40 гульд. і вкінці року шче одну складку. Позajак і Фр. jіде в Відень, і у Львові нікого не буде — міні треба самому братисьа за Народ, порадившисьа з наjблизчими льудьми. Приjдесьа jего зараз переносити в Коломиjу.

Франко пише про jакесь нове видавництво „про котре, мовльав, поки шчо не мају права ні-

[1]) Далї переч. „Шче je". [2]) Зразу зам. 3 ост. слів було „зложимо".

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

чого Вам говорити". Чув ja, шчо це jакесь рос. видавництво — і бою сьа, шчоби Фр. не попавсьа в руки jаких жуліків. Може Ви шчо про це знајете?

Бувајте здорові
М. Павлик.

М. Драгоманів до М. Павлика.

(Корреспондентка. Адреса: Herrn Mich. Pawlik. Ulica Hetmańska. Kolomea (Galizien) Autriche". Штамп. пошт. „Paris R. Bayen 28/9 92", коломийської „2 10 92")

29, Avenue de Wagram,
Paris. 28 Сент. 92

Заким сберусь на довгиj лист, прошу Вас вишліть мені з 5 екз. Віри. Б—ти[1]) не противні евольуційному погльаду на релігіју, — в Англіjі j Амер. вони все більше сближајутьсьа з унітарійами, котрі багато прислужились такому погльаду і од котрих вијшли j Hibbert's Lectures в Оксфорді (див. моју брошуру) Піетизм (досить поміркованиj) је тепер в німецьких б—тів, а англіjскі j америк. нальагајуть більше на practical christianity, т. j. на практ.[2]) альтруізму. В Россіjі власне вплив англіjськиj мусить вменшати піетізм, котриj завели німці j котриj росте через Побьедон.[3]) переслідуваньньа, так шчо тепер појавились в Кијівщині ново-штундисти зовсім скрајні піетісти-мілленісти. — Пишіть скорше про еміграцијниj рух. Мені це вдајесьа ділом сурјозним, то б то важноју ознакоју радікального незадовольненьньа, — котре може перејти в европејськиj рад—ізм[4]), коли ростолкувати, шчо царськиj нічого не вартиj. — В загалі цьу справу треба розјаснити і показати, шчо правдиві австрійські інтереси в Гал.[5]) — в радікалізмі.

М. Д.

[1]) Баптисти. [2]) практику. [3]) Побєдоновцівські. [4]) радікалізм. [5]) Галичині.

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ів. Франко до М. Павлика.[1])

(1. X. 1892).

Дорогий Друже!

Посилаю Вам частину з дописі Марцінюка, котру я пропустив; вона сама для себе становить цілість і то досить інтересну.

Жаль дуже, що я тепер не можу прийіхати до Коломиі: о кошти міні не ходить, але абсолютно не маю часу. З одного боку треба лагодитись до Відня, а з другого боку в Курєрі сими днями нема Фрілінга, значиться, треба міні сидіти в редакціі. Впрочім я не знаю, чого б я мав йіхати до Коломиі. Моя думка про „Народ“ така: коли він не оплачуєся, а субвенції на него ніякоі не маємо, то покинути видавництво. Коли Хліборооб держить ся власними силами, то єго піддержувати. Я надіюсь, шчо Украйінці будуть посилати Вам запомогу і за працю при Хліборобі. Держати Вам на своіх плечех у Коломиі Народ і Хліборооб я не виджу ніякоі можности і для того ще раз настоюю на тім, щоби при кінці сего н-ру написати, що „Народ“ яко періодичне видавництво перестає виходити, на закінченє рочника вийде ще один зошит, а в слідуючім році інтереси партіі заступати буде Хліборооб, коли тимчасом зйізд партіі не ухвалить як небудь інакше. Щось в такім роді конче треба написати. Я ношу ся з думкою розпочати видавництво наукового квартальника для історіі, літератури і справ суспільно-політичних. Чекаю, що скаже на се Драгоманов, а коли він буде за тим, то я зараз розпочав би укладанє першоі книжки. Я міркував би видати в році 4 книжки по 10 аркушів, а коли буде змога, то й по більше. Зараз в першій книжці треба б розпочати друк Дрепера. Часопись не була б нічиім органом.[2]) Що Ви на се?

---

[1]) Сей лист я найшов між паперами Драгоманова. Понизшу дату в скобках даю я. [2]) Далі перец. 3 слова так сильно, що годї відчитати.

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Статути „Поступу“ відкинуло намістництво задля точки о видаваню брошур „політичного“ змісту, підсуваючи, що в такім разі мусіло б се бути товариство політичне. Що робити тепер?
Цілую Вас і поздоровляю Всіх знайомих

Ваш
Ів. Франко

Львів 1/10 92

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 1. X. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогий Друже!

Пишу шче в Париж та мабуть Вас застане. Звістіть зараз, коли Ви будете в Відні і кілько день — Г.[1]) хоче конче з Вами бачитисьа.

У нас нове горе: ми тут уложили Окуневскому промову до соїму про сітуацію, де скритикували австро-польску господарку в Галичині за 30 літ і представили теп. стан народу; окрім того, дали ми кілька десьатків фактів, дльа ільустрації промови. Ок. згодивсьа сказати все, особливо факти — ми јему категорично наказали — але у Львові Ок. в остатних дньах скрутив і нічого з того не зробив,[2]) а навіть — вступив до новоерского кльубу, јак малоруского, з „вільноју рукоју в дејаких політ. справах (??)“ І то все за порадоју — Франка, јак „шефа партіји!! Ми тут просто руки опустили на таку погань з боку Ок. і Фр. Наших хлопів страшенно переслідујуть, а наші провідники слівцьа за ними не скажуть і шче ідуть в нову еру, кидајучи ј нас на поталу всьаким темним силам, котрі тілько

[1]) Гарасимович,— див. далї мій лист із 16. XII. 1892. (13. XI. 1909). [2]) Промова надрукована 1905 р. в виданій мною переписці М. Драгоманова з дром Т. Окуневським, п. з. „Стан галицько-руського народу в 1892 р. (Промова, яку мав мати в соймі др. Окуневський), ст. 169—186. 13. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

того і ждуть. Не вже і Фр. хоче так зробити „учену карјеру“ ?! Ја јему вже переказав і нашу[1]) думку, і Вас прошу безцеремонно змити јему голову і просити — бодај не мішатисьа в політику і так нас не понижати перед ворогами. „Народ“(,) не питајучи нікого, беремо в Коломију, а то шче в нім виросте наш ворог новоерско-марксівскиј. Умови такі: најти кількох Галичан, котрі би певне давали в місьаць певну квоту, так шчоби назбиралосьа 50 гульд. у місьаць. З того ја берусьа помалу віддати всі довги і впорьадкувати видавництво — натурально, коли плата мелі за роботу буде јти далі, јак доси. На К.[2]) дејака надија — там уже пушчено на вольу Невестьука і він на місці[3]) поборьује холеру за 10 р. у день.

Бувајте здорові

М. Павлик.

Ів. Франко до М. Павлика.

(3. X. 1892[4])

(Зверху листа мої слова: „Дістав уже після написаньа свого листу, і посилају Вам. З Фр. здибле[те]сьа в Відні. Ми з Д.[5]) з а р а з јідемо у Львів“. Далї Франків лист:)

Дорогий Друже!

Чи Окуневский поступив добре, чи зле, приступаючи до клюбу — на підставі національній, з застереженєм свободи у всяких інших справах — се діло спорне. Я думаю, що добре зробив і нікого тим не скомпромітував, і готов боронити сеі своєі думки. З votum-ами недовірія на всякий спосіб нема що квапитись, бо можна стрілити дурницю і нагнати воду на млин тим, котрим би єі

[1]) Зразу зам. „і нашу“ було „своју“, котре й лишило ся. [2]) Київ. [3]) Се б то: в Київі. [4]) Дату в скобках даю тепер. Лист був між паперами Драгоманова. [5]) Даниловичем.

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

не треба наганяти. Впрочім робіть і думайте як знаєте. Я тілько против одного мушу застерегтись, немов би я намовляв Ок—ого або Гаморака[1]) до приступуваня до клюбу. Ок. мене питався о раду — і я сказав єму свою думку, кладучи натиск на застереженє вільної руки, — а з Гамораком я бачився тілько раз на вулиці по замкненю Сойму, значить, коли справа завязаня клюбу була вже доконаною. Я ні до чого не намовляв єго, а тілько висказав „недоумѣніе“, що він не приступив до клюбу з застереженєм проти нової ери.[2])

Ваша рішучість, узяти Народ назад на себе, з одного боку тішить мене, і я, звісно, буду допомагати Вам при єго видаваню чим тілько зможу. Але з другого боку я дуже боюсь, щоб Ви швидко не побачили себе серед такої самої кліпи, як були торік о тім часі і нераз перед тим, і щоби на тім не утерпів Хлібороб. Прошу Вас тілько не забувати, що я найпізнійше в четвер в полудне мушу йіхати до Відня,[3]) що до того часу Народ мусить вийти і перейти цензуру, а що я доси не маю Вашої кінцевої декларації, що і як буде далі з Народом. Присилайте як найскорше!

Що до підмоги з боку Окун., то по мойій думці вона і без всего того, що сталося тепер, була дуже проблематична. При тімже не забувайте, що Окун. обіцював підмогу тілько в такім разі, коли Нар. схоче видавати Остап,[4]) котрий розумієся, і чути не хотів о тім. Чи схоче він дати єї Вам, про се я нічого не знаю. В розмові зо мною він настоював конче на тім, щоб Народ держати і щоб я єго держав, але про жертву з свого боку не згадував нічого. З Сельским про се діло говорити не берусь. В усякім разі Вам прийдесь прийіхати до Львова, щоб забрати книги, запасові н-ри і т. і., а в такім разі моглиб поговорити з ким міркуєте.

---

[1]) Посол о. Кирило... [2]) Від „до клюбу“ зачеркнено звич. ол.; хто се зробив: я, чи Др — не знати. [3]) Від „забувати“, зачеркнув мабуть я. [4]) Терлецький.

Generated on 2015-05-28 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

2. піваркуш Нар. вже видрукований — містить конець Споминів Др—ва, мою статью про театр і статю Др—ва про „Спробу“, Шефле і т. д. В 3-му піваркуши піде статя про Niti Socialismo, відозва Кобриньскоі про видавництво жіноче і Ваша деклярація — на сім н-р і скінчиться.

Цілую Вас

Ваш *Ів. Франко.*

3/10

(Далї моя дописка:)

4. Х. Сегодньа Окун. казав, шчо јему наш прінціпіальниј виступ супротів него „заімпонував“ — він такого не надіјавсьса. М. П.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 3. X. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

На справу зачеплену в Вашій картці, поки шчо не відповідају, бо треба порадитисьа — тепер про инче. Окун. оправдује свій крок тим, шчо, мовльав так порадив москвофіл Кулачковскиј (посол:[1]) Ви всі(,) мовльав, належте до одного кльубу, а ми[2]) будемо кричати, — і шчось з того буде; все ніби то борімсьа, а јдім до одного. А народовці з Окун. шче одно мајуть: правительство хоче під(пи)рати малорусчину, то ј мусить бути такиј наш кльуб.[3]) І представте собі — зразу Окун. помирив був з тим навіть Гар. і Дан.,[4]) але ја став усіма силами протів того циганства, через котре власне ми радикали попадемо в дураки, не зискавши нічого, а стративши у всіх тој пошановок, јакиј ми мали за наш прінціпіальниј виступ протів усьакого сервілізму ј крутіјства. Вже трохи по-

[1]) А, розуміє ся, і Франко (див. вище. — 13. XI. 1909). [2]) москвофільський клюб. [3]) Се б то: з Окуневським. [4]) Гарасимовича і Даниловича.

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

трьас позицију і домагајусьа, шчоби це зазначити в Хліборобі і „Народі“. Сегодньа буде Окун. дльа бльагованьа — і сегодньа буде рішуча боротьба. Јак вијде, не знају, але зі свого становиска не зійду.

Посилају Вам лист Фр., з котрого побачите нові резони, чому треба кинути „Народ“ — нове видавництво, котре својеју дорогоју не оплатитьсьа. Ја сегодньа шльу Франкови письма до льв. властей, де зајавльајемо,[1]) шчо Народ перестаје виходити у Львові, а тут подају, шчо видају сам. Головоломну оце штуку ја починају: беру видавництво з 600 гульд. довгу і без крејцарьа на дальше јего істнованье. Та чеј де наберу тілько льудеј, шчоби зложити в місьаць потрібну квоту — 50 гульд. (з котрих 20 піде на довги) — а від нового року чеј будуть пренумеранти і запомога з К.[2]) На таке ја мају право, коли партија нічогісінько не робить дльа Народа а шеф јеји хоче јего скандально закрити.

Ваш

М. П.

NB. Знајте, шчо Народ буде виключно на мојіх плечах; так само і Хлібороб(,) окрім економічного боку

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 4. X. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Вчера був Окуневскиј. Explicatio така: Коли ја чув від N. N.[3]) шчо Австріја готовитьсьа до рішучоїј війни з Россијеју, шчо маје відогратисьа в Галичині, і шчо через те від.[4]) правительство хоче заспокоіти Русинів, але на основі малорускіј; а, з другого боку, коли ја бачив, шчо рад. партіја

[1]) Я й Франко. [2]) Київа. [3]) Так в оріг. [4]) віденьське

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

розбита — ja вступив до Ром.[1]) кльубу, „пожертвувавсьа, шчоби jix скріпити“, дльа того, шчоби вони мали більшість[2]) і могли брати від правительства; тілько застеріг собі вільну руку в „дejаких“ справах і надіjусьа, шчо рамки тих справ Ви мені поможете заповнити. Врешті: так рішучо радив Франко.

З нас тепер уже всі[3]) були протів того кроку, jак деморалізаціjі молодоjі партіjі і т. и. Головно били ми на те, чому не спитавсьа своjіх виборців, котрі зовсім не новоеристи і вибирали jего не дльа того. Ухвала — заjавити в Хліб. і Народі, шчо ми не маjемо нічого спільного з тим кроком, а коли[4]) виборці помимо нас дадуть jему за те votum недовіріjа, ми зовсім не беремосьа jего боронити. Ок. заjавив категорично, шчо вже з кльубу Ром. не виступить, бо „дав слово“. Новоерскі посли мали заjавити своjу радість з того: мовльав— шчо би ми були доси зробили, jак би Ви від разу були між нами!

Ну, туди jему j дорога! Властиве ми самі винні, шчо з таким дурнем вjазалисьа. Тепер, по моjему, все між нами abgemacht — нехаj сам плаваje.

Завтра jідемо у Львів — дльа впорьадкованьа справ „Народа“ і т. и.

Забув Вам сказати, шчо тут оселившьа, jако адвокат, і Др. Дудикевич — звісниj ultra москвофіл. Значить, сітуаціjа тим інтереснішча, хоть і тим труднішча, особливо дльа Даниловича приватно.[5])

Видавництво, про котре пише Франко, ухвалено було видавати намісць „Народа“ — потаj мене. Ухвалили Франко, Терл. і др. Був і Окун.

Бувajте здорові

М. П.

Гар. не довольниj теперішним Хліборобом тому, шчо занадто скоро[6]) концентруje справу,

[1]) Романчуківського. [2]) понад москвофільский клюб. [3]) се б то й: Гарасимович, Данилович, Трильовський. (13. XI. 1909). [4]) Далї переч. „кацапи“. [5]) Як адвоката. [6]) Далї переч. „все“.

Generated on 2015-05-28 20:03 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

то б то кладе сінтез, а то треба шче писати про це і те без такої звязи. Хліб., по його думці, стає тепер інтереснішчим дльа інт. і він справді починає подобатисьа, подобаєсьа дуже і Гар—ви. Та, шчо ж ја подију — коли инакше не можу? Мені противна мужикувата балаканина про [1]) це і те, без сінтезу і довго. Треба ж двигати читателів.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 6. X. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Сегодньа ми з Дан. вернули зі Львова, де вибороли зајаву в Народі в справі Окуневского, [2]) котроји [3]) Фр. боронив а другі казали: шчо нам до того? поки ми не виложили јім фактів. Так само пристали на переносини Народа в Коломију, позајак у Львові нікому і ні за шчо видавати. Ухвалено зробити зјізд коло різдва. На нас Львів зробив прикре вражінье: бајдужність і навіть рада (јак Тр—ого [4]) зовсім зліквідувати партију, јак непотрібну. Ја взьав Народ опјать на своју власність і різіко, з довгами, котрі обовјазавсьа сплачувати місьачними ратами. Розумієсьа, шчо в касі Народа нема ј крејцарьа і ја тепер усьу надију кладу на підписку певних жертв. Доси мало хто обовјазавсьа давати — від Ок. ја не хотівби брати. Тимчасом нема за шчо заплатити транспорту „Народа“ (склад за всі роки) — котриј буде коштувати најменче 10 гульд. (,) далі податку, за котриј уже приходили мене секвеструвати — нема ј на один N. а розумієсьа і самому міні ні з чого жити, бо ја за остатних 4—5 місьаців дістав з Укр. 50 р. і не знају, коли дістану решту 150 р.

[1]) Далї перец. „все“. [2]) Вона надрукована в чч. 15—18 „Народа“ з 1. октября 1892, ст. 206. Чч. вийшли, розуміє ся, після 6. X. 1892. [3]) справи. [4]) Терлецького.

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„Народ“ мусить виходити тілько в 1/2 і маје бути чисто політичниј — пусті перегородки підуть проч разом з бальастом. Будемо обго(во)рьувати справи спільно.

Звиніть, шчо не післав Вам „Віри“ — годі найти чоловіка, шчо јеји забрав. Порьадок буде, аж сестра возьме адміністрацију ј експед. Пішльу в Відень.

З платоју за Вашого Вікліфа вијшло непорозумінье з боку друкарні — [1]) Ви винні всего 10 гульд., бо брошура не друкована

Бувајте здорові

М. П.

М. Драгоманів до М. Павлика.

Paris, 9 Oct. 92. Avenue de Wagram, 29.

Дорогиј друже,

Роздумував ја оце над інцідентом з Ок. і надумав таке, шчо робити скандалу, то б то давати јему формальниј votum недовірја, не слід, — а зібрати віче дльа крітіки стану річеј, објавившогосьа еміграцијеју в Россију,[2]) треба і там висказати все, шчо мусив сказати Ок. і поставити резольуції про відповідну дијальність послів. Самому ж Ок., окрім усего, шчо Ви јему говорили, треба сказати, шчо навіть, коли урьад хоче шчось давати русинам, то треба, шчо б були такі, котрі бажајуть більшого. Один јего голос не вбільшить сили ј поваги перед урьадом Барвінського клубу, — а јего мовчанка не покаже правдивого стану річеј, про котриј можуть кричати[3]) москвофіли і через те притьагти до себе народ. Коли справди діло јде до вијни з Россијеју, то треба ж знати, шчо

[1]) котра, — памятаю, — післала, — як казала менї у Львові, — Драгоманову в Париж рахунок (13. XI. 1909). [2]) В орiг. „Россії“. [3]) Зразу було: „котриј можуть показу(вати)“.

Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Россія маје вже за себе аграрно-царськиј радікалізм, хоч і мітологичного характеру і шчо Австріја нічого не може виставити проти него, окрім радікалізма вільного, европејського. Це треба б, шчо б посли,[1]) јак Ок., ростолкувади б навіть оффіціальним сферам. А коли вони не хотьать, чи не вміјуть, то треба нам про це говорити в прессі і на вічах.

Получив зараз лист од Фр. з Відньа, шчо вже Народ перенесениј в Коломију. І прекрасно! Не випускајже ж јего з рук своіх, а ја завше буду перед украјінцьами стојати за Вас, аби тільки була окказија передати јім своји думки.

Недавно була окказија в Петербург. Написав докладно про гал. справи ј про обовјазок украјінців помагати сістематично гал. радікалізмові. Багато плоду впрочім не жду. Нікому там узьати в своји руки організацију. Старші — вјалі, — а Араб.[2]) дуже нервујесьа і багато носитьсьа з особистими дражніньами.

К слову про Араб. Моја рада — ліпше Вам не говорити про справу великор.[3]) прилоги до Народа, — бо все рівно јеји не ма, та ј у Россіји не ма льудеј, котрі моглиб до неји писати. Араб. помильајетьсьа, коли рівньаје наш радікалізм до сербського. Серби можуть дивитись на Россију, јак на внішнье тіло, котре јім потребно јак противувага Австріји. А ми сами частина Росіји. Тілько ж поки в Росіји справжньоји оппозиціји нема, то ми на јакијсь час можемо сконцентроватись на Галичині, — тим же часом пресса росијська познакомить росс. публіку з нами перше јак з австр. партијеју, — а потім легче буде јій же зрозуміти нас і јако росс. партију. По цій части ја мају певну надију, шчо скоро појавльатьсьа в[4]) Росіји статі, котрі познакомльать тамтошну публіку з гал. радікалізмом. —

Пришліть же 5 прим. Віри. Ми шче јакијсь час зостанемось тут. З Софіји пишуть, шчо там

[1]) Зразу було: „треба б послам". [2]) Арабажин. [3]) великоруської. [4]) Далї переч. „одному місьачнику".

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

такий паскудний карантін, шчо ні мені, ні Л—лі [1]) јего не винести. Вијшли були такі комплікаціјі, шчо ми зовсім думали зостатись тут, та тепер поїдемо в Софіју на рік, а Зорьку,[2]) певно, зоставимо тут. — Про це шче ја напишу Вам докладнішче, јак більше вијаснитьсьа справа.

Ваш *МДрв.*

Коли будете печатати в Хліб. моју замітку на Чајч. Квітку, — то прибавте там, у тому місці, де говоритьсьа, шчо даремно Чајч. хоче нас поставити проти москалів, јак народу, — такі слова, в котрих би јаснішче видно було думку, шчо всі народи,[3]) москалі, чи польаки, чи русини мајуть і своје зле і своје добре[4]) в натурі і шчо зле більше виходить з малоїі освіти, ніж з натури народів і через те нам усім, і русинам, і москальам і польакам, замісць того, шчоб ворогувати, треба освічатись та добиватись у купі волі, — то тоді ј усьакі[5]) теперішні причини до незгоди счезнуть. —

Ваш *Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 14. X. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Дуже сумну звістку получив ја від Франка про Вашу службу в Болгаріјі. Ја думају, шчо на рік і на плату „від лекціі“ Вам нијак не слід јіхати; втратите остаток здоровја тај за цапову душу. Мабуть більше зробили би за тој рік навіть на житье дльа себе — хоть це ј трудна штука. Та може Вас вивезе працьа в чужојазичних літературах. А дльа

[1]) Людмілї. [2]) Світозар — синок Драгоманових. [3]) Далі переч. „льах(и)“. [4]) Від „шчо всі“ я зачеркнув у свій час чорнилом. [5]) Далї переч. „нові“.

Generated on 2015-05-28 20:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

здоровльа Вашого ліпше в Парижі, тај загалом ліпше бути в центрі культури.

Окуневскому ми не думали давати формальне votum недовіріја на зборі виборців, але заіавили јему, шчо пальцем не кинемо, коли вони самі схочуть јему дати таке votum. В „Народі“ пишу про це докладнішче. Добре би було, јак би Ви јего визвали на розмову про це, і порьадно висікли. Франко пише мені, шчо один уступ в Вашім листі „діткнув мене, так болюче, що я цілий день ходив мов одурілий“. Јак би тілько помогло.

Віче тепер не позвольать, бо холера, але пишесьа в „Народі“. Цеј N. маје бути такиј: До ситуації І. (про еміграцијну компанију в сојмі — далі піде критика стану в Гал. з нашого погльаду) — Руска катедра, Наівний запит із за еміграції одного Украјінцьа — Про штундистів (з статі Штерна в „Богеміі“ — дуже цікава звістка) — далі Вашого Соняшного промінья з ½, З поводу жіночоји гімназіји в Відні, і дрібні оповістки. N мусить вијти 21-ого, та доси ја не мају заіави староства, ані дозволу на марки від почти. Очивидно, іде про мене переписка зі Львовом, бо ја коломијским предержашчим упав з „Народом“ мов сніг на голову. Та нічого.

Ваша статья про Квітку буде також у „Народі — в „Хліборобі“ јеји не хочуть Дан. і Гар. — за „учена“! На цім пункті у них певна тупість — мовльав, того мужикови не треба.

От шчо ми мали Вас просити: чи не порекомендували би Ви наше „Товариство Народних Спілок“ редакцијам соліднішчих рос. журналів, шчоби нам присилали своји виданьа. У нас уже досить порьадна читальньа (,) та нема рос. видань, окрім Сѣв. Вѣстника. Товариство міститьсьа в однім комнаті того дому, де ја мешкају. Адрес: Коломија, ул. Гетманска ч. 607. Читальньа дуже важна дльа розвоју нашого руху, а најперше дльа редакції.

Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Натурально, не забудьте справити сьуда і ті часописі, де будуть статі про наш рух. Бувайте здорові

Ваш *М. Павлик*

Цей N. заплачу своїми грішми — міні прислано з К. [1]) шче 50 р.

М. Драгоманів до М. Павлика

18 Окт. [2]) 1892. Paris, 29 Avenue de Wagram.

Дорогиј друже,

Вчера у вечері получив Ваш лист з 14 с. м. — Про Софіју тепер не буду розписуватись, бо чекаju на кінець. Вијшов новиј скок: на моју відповідь, шчо ја згоджујусь зоставатись без контракта (на 3 роки) тілько на двох умовах: 1) задержавши ранг орд. профессора і 2) задержавши 12,000 фр. у рік, — міністр одповів мені, шчо позајак це не можливо без контракта (бо противно звичајним правилам школи, в загалі страшенно дурним), то він говорив з коллегами і ті згоджујутьсьа зробити зо мною контракт на 1 рік, — і через те він мене просить телеграфувати јому, чи ја пристаjу на те, — і коли [3]) пристаjу, то він внесе формально про те пројект в раду міністерську. — Ја телеграфував: accepte contrat annuel, — і тепер 9 день чекаju одповіді. — Може вијде шче новиј скок!

Зостатись в Парижі було б, звісно, најліпше, вже з одного взгльаду на дітеј, бо школи в Болгаріјі нижче всьакоји критики. Та чим жити тут, — зважившн, шчо ја зовсім не можу ходити і шчо через те напр. усьака појава моја в Нац. Бібл. коштује 4 фр., бо ја не можу дијти навіть 200 кроків до станціјі трамвајів, а мушу всьакиј раз брати

[1]) Київа. [2]) В оріг. „Нов." хибно, бо се-ж виразно відповідь на мій лист із 14. X. 1892. Дату дня написав був Др. зразу „17" (14. XI. 1909). [3]) Далї перец. „зго(джуюсь)".

Generated on 2015-05-28 20:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

фіакр. — Ја можу жити ј працьувати тілько дома і коли б мені підкладали літер. роботу, то ја б міг виробити тут 10—12.000 фр., котрі б не пропадали так марне, јак у Софіјі, де ја плачу напр. 1800 фр. за квартиру, в котріј не мају спокіјного кутка. Та тілько хто мені ту роботу дасть, коли в мене нема сили јеjі шукати навіть ? В усьакім разі мені б треба було в Софіју појіхати на рік, бо там моjі книги ј папери, котрі без мене перешльутьсьа так, шчо ја ј за рік у них не розберусь і не могтиму робити. Через те остатніј скок міністерства дльа мене тепер вигодниј, коли забути, шчо дльа дітеј шче 1 рік пропада), — та [1]) ја не певниј, шчо не буде јакого нового. — Ну, та пождемо шче кілька днів, а тепер до наших справ. —

Ок—ому ја вагајусь писати, — бо він мені не пише вже більше року. Остатніј лист за ним. Хоч ми з ним і в добрих були стосунках, та все таки виходить так, шчо ја б мусив навјазуватись јему з својіми думками. — Вам моја рада не трактувати Ок. јак зрадника партіјі, бо власне він ніколи ј не був у партіјі, а тілько з боку јеjі, — але твердо поставити своју думку, јак [2]) мусить [3]) держати себе сельанско-руськиј посол, коли хоче вірно ј чесно виражати інтереси својіх виборців.—

Шчо то таке „Н а ј (і) в н и ј з а п и т і з з а е м і г р а ц і ј і одного украјінцьа“. — Чи це Ви так назвали, чи сам автор, — і про шчо він питаје ? — Поки вијде N Народу, напишіть мені, — бо ја мушу зробити P o s t S c r i p t u m (дльа статьті про рад. рух в Галичині) — про еміграцију. Дльа того ја прохав у Франка гал. газет про це і, не діставши, прошу у Вас. Та знајте, шчо ја не получив свого N 15—18 Народа, а дістав јего тілько од Вовка, котриј приніс мені јего, кажучи, шчо „швець, певно, без чобіт“.

Про Чајченкового Квітку попросіть Дан. і Гар. од мене јак о с о б и с т о ј і у с л у г и, шчо б пустили в Х л і б о р о б а моју рецензіју. Вона не

[1]) Далї переч. „Болгаріја така земльа, шчо“. [2]) Зразу було „шчо“. [3]) Далї переч. „роб(ити)“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

більше учена, ніж $^2/_3$ статеј, котрі печатались в Хл., а по викладу лекша многих. В Народі печатати јеји не варто, — а напроти пора вже побивати певні видумки ј заходи нашоји „інтеллігенціји“ власне перед народом. До того ја в загалі думају, шчо, коли наша інтеллігенціја далеко дурнішча, ніж ми гадајемо, то ј наші „хлопи“ далеко розумнішчі, ніж ми думајемо, — і шчо з тими „хлопами“ можна про все говорити, тілько звісно [1]) лекшоју мовоју. Ја ж думају, шчо мова мојеји рецензіји досить легка.

Жалко, шчо ја не знав кілько днів тому назад про те, шчо б просити росс. журналів дльа „Т. Нар. Спілок“, — бо в мене була окказіја в Петербург (І Віра получилась вже опісльа) Поштоју писати мені не можна, — а треба чекати впјать окказіји. А поки ја раджу — напишіть самі в ред. В. Евр. (в Петерб.) і Русской Мысли (в Москві), — при чому скажіть про характер товариства і приложіть комплети Народа і Хлібороба в пакетах. — [2])

Шче з Софіји ја писав Вам і Франку, шчо б послали комплети Нар. і Хліб. в Петербург в Академію Наукъ (буде читати Пипин) і в Имп. П. Бібліотеку. Не знају, чи вислано? [3])

Учера був у мене Wagner, пастор-оратор тутешньоји ассоціаціји вільних протестантів (des protestants libres) Ја јему росказав про штундістів і дав своју статејку в Free Russia, котру він перепечатаје по французському. Окрім того росказав про Миссулу і Масловського. Він мені обіцьав сегодні ж говорити про ці пројави в сборі редакціји јіх органу і просив дати мені јім статејку про них. Ја це зробльу зараз же на скоро, — а дльа сурјознішчих заходів треба більше матерјалу, — напр. про стан річеј і голов у Тучанах, а також віршів і розмов Масловського.[4]) Постарајтесь. —

[1]) В оріґ. „звісноју“! [2]) Далї переч. „Останьнье ја“. Се місце зачеркнено мною в свіј час чорнилом. [3]) Коло сего я поклав знак „+“. [4]) Се реченє я зач. у свій час чорнилом.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:03 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вагнер обіцьав звести мене з ріжними тутешніми лібер. протестантами і написати навіть в Австрію. Ja волію мати діло з протестантами [1]) універсалістами, евольуціоністами, — але думаю, шчо добре було б, коли б јакі Тучани або Русів [2]) формально перејшли хоч на оффіціальне льутеранство, був би клин і страхи на попи і льахи, а також зачіпка дльа дальшої пропаганди. А јак собі хто хоче, а з католицькоју мітологијеју в мозку важко іти до радікалізму політичного ј соціального.

Бувајте здорові. Кланьајтесь Гар. і Данил. і попросіть јіх ласки дльа рецензији. — Коли вијасниться моја софијська справа, то ја [3]) могтиму розміркувати, шчо ја можу дати грошеј на наші видавництва, — тепер же зовсім ја не можу об тім судити, бо не певниј, чи мені стане з чим јіхати, — і куди?

Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 22. X. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

На жаль, лист Ваш прижшов уже тоді, коли годі було сповнити Ваші бажанья: N. Народу вже був напечатаниј, і в нім і критика Окуневского і Ваша статья про Чајченкового Квітку. Бачучи, шчо Г. і Д. не переконајеш, ја взьав тај пхнув статью в „Народ“, шчоби не залежувалась. Вона ж і в „Народі“ добра.

Јак бачите, Ваша статья про рад. партију мусить піти вже в 20 N. „Народа“, хоть про те ж вже готова ј моја — впрочім ја говорью більше про „державні інтереси“ Австрији ј Росији. Більше лихо, шчо ја Вам не можу послати матерјалу про

[1]) Далї переч. „ево(люціонїстами)“. [2]) В оріг. „Русово“! [3]) Далї переч. „мож(у ?)“.

Generated on 2015-05-28 20:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

еміграцію: газети у нас не всі је, тај ті забирають читати домів, відки јіх не добути зараз

15—18 Народа також прислати Вам не можу, бо годі јего добитисьа зі Львова, де Франкова просто скандально вела експедіцију. Пишу јій. В Росію, звісно, не посилала — пішльу вже ја, тілько не зараз, бо це страшенний кошт — післати комплети „Народа“ і Хліб.

Не можу Вам також нічого більше[1]) сказати про Тучапи і Масловского вірші, бо ці остатні в суді, а про Тучапи сам більше не знају. Статья моја про Мисулу попала цему остатному в само серце — власне прибігли були до мене Г. і Д. з Гал. Русьу, де Мисула остатними словами лаје Даниловича і радить, шчоби јего ніхто не брав за адвоката(.) Ја успокојів јіх і позволив назвати себе, јак автора статі. Радьать справу не розмазувати в Хліб. а ја думају, шчо спускати не треба, ба власне треба відповідати[2]) дльа пропаганди.

Посилају Вам лист про сумну справу — арешт Кистьаковского в Дерпті і Тучапского в Кіјеві. (Роздумів посилати лист, бо бојусьа, шчо де попадесьа в дорозі та скомпромітује льудину. Отже завважају, шчо К. арештовано в справі польских соц. демократів. Цеј факт дуже прибив Кіјан, навіть молодих — бојусьа, шчоби шче гірше не відбивсьа на „Народі“. Поки шчо ја на Народ дістав 50 гульд. від одного Галичанина, та јіх на дальше ч. вже не стане, бо је богато вступних видатків редакцијних.

В остатнім N.[3]) ја трохи кольнув „партију“ — може засоромієсьа, коли така дама може сороміти сьа, — і може шчо з того вијде. Знају, шчо

---

[1]) Понад те, що я написав у „Хліборобі“ — звітї з росправи, (в коломийськім судї), против о. Мисули з Русова (пов. Снятин), де головний свідок на него був місцевий селянин Масловський — вільнорелїгійник (14. XI. 1909). [2]) „Галицкой Руси“. [3]) „Народа“, ч. 19, ст. 214 в замітці „Наших передплатників і прихильників“ та в переписці „Д. В. Охр. у Львові“. (14. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

найдутьсьа льуде, котрі будуть кричати на те, шчо „Народ“ опіать моја власність (з — 600 гульд.![1]) та шчо ја скасував рубрики. Нехај!

Може случајно Ви бачити мете в Парижі, або може знајете, де пробуваје жінка писателья Воронцова — то б. л. переказати јіј, нехај скаже жінці А.[2]) ј јему самому, шчо ја лист дістав. Зрештоју передајте, шчо знајете(,) про наші відносини в Гал.

Бувајте здорові

Ваш *М. П.*

Окун. критикувати мусимо, бо сельане завше бачили јего з нами і через те він нас дуже скомпромітував в очах сельан.

Оце читају јідкі статі Гал. Руси Польска политика и украинофильство, де говоритьсьа подрібно і (про) Кулішеву іділлью з Польаками, — і думају оголосити јего листи до Крашевского, котрі по части задајуть бріхньу Гал. Руси.[3]) Ја на це маю дозвіл і від наслідників Крашевского і від самого Куліша, та бажавби шче почути јего слово(,) тим більше, шчо він обіцьав мені дописати дешчо від себе до брошури, котру ја було хотів видати 1888 р. На лихо, не знају јего адреси. Окрім того бојусьа, чи не перемінив він за тој час своју думку.[4]) Најкрашче було би оголосити і јего лист до мене, де він остро критикује своіх колишніх товаришів Польаків і самого Крашевского, — та на це ја не маю від него дозволу. Чи не знајете Ви јего адреси? Відпишіть на це чим скорше, бо тепер јак раз горьачиј час на виданье тоји переписки — і ја це хотів (би) зробити вже в слід N.

Коломијскі богачі пропонували мені редакцију польскоји газети, котра мала би војувати зі староством, шчо маје своју „Gaz. Kołomyjską“. Та ја не схотів, бо ж не інтересно заступати такі інтереси.

---

[1]) дефіцітом. [2]) Арабажина. [3]) В орігі. „Русь“. [4]) Що до дозволу надрукувати єго листи (14. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

Paris, 29 Avenue de Wagram, 26. Окт. 1892.

Дорогий друже, — Учора ввечері дістав N 19 Народа, а сегодні Ваш лист. Все таки жалко, шчо рецензія на Чайч. брошуру не пішла в Хліб. Вона писана дльа мужиків і коли вони јеји не прочитајуть, — пропашча. Треба підрізати брехацьку манеру народовців в самому народі, — а то вони, мов кіт у Крилова: „а Васька слушаетъ да ѣстъ!“ Решта N-ру добра, — хоч в передовій статьті треба б було поставити справу загальнішче і не стілько говорити про Ок. особисто, скілько про те, јак себе мусить держати тепер посол сільского льуду. Ну, та суть діла сказана!

Про Тучапи ј вірші Масловського все таки старајтесь дізнатись. Поки шчо ја написав про них статејку по франц. з того, шчо було в Хліборобі, додавши в загалі про рел. стан Галичини. Буде надруковано в тутешнему органі „вільних протестантів“ (les protestants libres) і росказав двом пасторам, котрі в мене були в Суботу. Один з них — баптистський дуже заінтересувавсьа всім цім і баптизмом на Украјіні. В Лондоні теж одна баптистка попрохала в Волх.[1]) мемуара про цьу справу. І вона каже, шчо треба специјальне товариство закласти дльа всьакоји агітациј в сій справі. Поки шчо результат тој, шчо про наших льудеј взнали протестанти французські ј англијські. А далі піде само. — Виписка з „Богеміји“ дльа нас нового нічого не даје і не зовсім вірно зводить все на Бонекемпферів, — то б то на льутеранських штундистів, — коли наша секта пішла од баптистів і тілько маје дешчо спільного з нім. штундістами. —

Ви мене мабудь не зрозуміли, коли говорите про моју статьу дльа 20 N Народа про радікалів. Ја такоји статі не думају писати, — то ј не ждіть јеји, — а пускајте своју, — тілько не пропустіть

[1]) Волховського.

Generated on 2015-05-28 20:03 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„австрійського інтересу, на случай війни з Россією.“ Нагадайте те, шчо ја казав у ст. „Нова ера з усеукр. погльаду“ — і розвийте таке, шчо аграрні справи і польско-поліцејська самоволья такий слабиј пункт у Галичині, шчо робить Галичину најслабшоју стороноју в Австрії на случай конфлікту з Россією. Најскорші ліки: 1) організација раціональноји еміграції в Америку, 2) сельаньскиј банк дльа викупу земель дльа мужиків. 3) уздечка на поліцију і на релігијниј нагніт ультрамонтан на мужиків. —[1])

Куліша адрессъ мусить бути: Хуторъ Мотроновка, Борзенского уѣзда, Черниговской губерніи. Думају впрочім, шчо јего листи до Кр. Ви можете надруковати по старому дозволу, — і коли в листах Кул. до Вас не ма нічого, шчо б могло јего скомпрометувати перед росс. урьадом, то можете друковати і јего лист, јак писаниј до Вас з поводу листів до Краш. Впрочім ліпше спитати про остатнье в Куліша.

Про це, шчо Воронцова на Парижських горизонтах, в першиј раз довідујусь з Вашого листу.

Кіст [2]) жалко, — та вольно ж јему плутатись у польскі справи, де не звісно, скільки за марксістами сидить патріотів, а за цими шпіонів. К. здајесьа попав було трохи в circulus vitiosus на взгльад П.[3])

А Ви все таки сберіть мені шчо можна про еміграцију, — котра, јак бачу з N 19 Нар. знову підньаласьа. Та пришліть мені сьуди скорше „Польск. Пол. і укрфство“.[4]) Ја можу зараз же вернути — [5])

М. Др.

„Најівниј запит“ нагадује мені шче раз потребу вијаснити россіјанам австро-галицькі порьадки, про котрі вони нічого не знајуть, — через шчо між инчим і падајуть в сітки новоји ери. Треба, хоч це ј скучно дльа Галичан, — а написати в Народі

[1]) Від „війни“ я зач. у свій час чорнилом. [2]) Кістяківського. [3]) Полїнковського. [4]) Статї в „Гал. Руси“. [5]) Від „А“ я зач. в свій час чорнилом.

Generated on 2015-05-28 20:03 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчось подібне до того, шчо ја написав на осібному листочку.[1])

В својій статьті Ви скажіть виразно, шчо навіть з погльаду охорони Галичини од Россіїј једина раціональна політіка дльа Австріїј, це політіка радікальна. — [2])

М. Павлик до М. Драгоманова.

Kołomyja 1. XI. 1892
ул. Hetmanska 607

Дорогиј Друже!

Ваш лист прийшов уже тоді, јак моја статья про [3]) сітуаціју вже була в друкарні. Мајже все те, шчо Ви кажете, там сказано. Ја іменно говорьу тілько про віјну Р.[4]) Австр. і доказујy, шчо не треба ј віјни — досить еміграціјі, при котрій чистиј опуд россіјскиј, шчо вітер хитаје јего рукоју, забере всьу австр.-уг. Русь, коли Австріја не зробить — kehrt euch! до р.[5]) демосу і јего інтересів. Статья написана льуто, а при тому ј популярно — ја јеји переробльав. — Далі думаjу скритикувати теп. стан Галичини на всі боки, потім поставити десідерата — від правительства і самоjі суспільности — скінчити маје погльад на наш напрьамок. Та чи буде тілько місцьа в Народі і чи зможу ја це все написати, јак слід? коли тепер на мині всьа тутешньа і всепартіjна робота ј турботи, так шчо придесьа лопнути без часу.

Куліш відповів зараз — позвольаје все чисто друкувати, а при тім пише, шчо јему 19 N Народа „дуже вподобався... Ми тут и не знали, що в Галичині є така розумна газета". Статьу ја титулуjу: „Куліш і Крашевскиј. Причинок до іст. руско-польских відносин". Іде власне моје переднье

[1]) Від „а написати", як вище. [2]) Цїле реченє, як више. [3]) В оріг. зам. „про" написано „моја" — другий раз!! [4]) Росії. [5]) руського.

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

слово: 3 листи Куліша до Крашевского і його промова до польских панів — по польски — листок Крашевского до Куліша, шчо ја најшов у чорновіј (бо орігінали погоріли) і лист Куліша до мене з 1888 р. Мабуть піднімуть гвалт, особливо Польаки. Біда тілько, шчо [1]) це [2]) і моја вступна статья займуть мајже ввесь N., бо ја не хочу ділити Кулішівшчину.

Пише, шчо јему рос. цензура заборонила „Дзвона“ і драму „Царь Наливај“, і радитьсьа, де јему јіх надрукувати. Ја взьавсьа це зробити з Кузьмоју (бо тут не пустьать) — натурально (,) за Куліша гроші: аби тілько Кузьма точно зробив — заробить дешчо.

Коли вспіју завтра написати статејку про објізд Окуневского по загрожених [3]) повітах, у Дѣлі, то завтра ж Вам пішльу јего — там мајже все про емігр.[4]) Гал. Руси мају тілько 3 NN. з Польск. политикою и украинофильствомъ — котрі і пішльу.

Не забудьте прислати в свіј час статејки про укр. вільно рел. рух [5]) Може ја зможу сьа на статьу про теп. порьадки в Галичині до јакого рос. виданьа— треба, та треба і заробити, бо тепер увесь мій заробок [6]) мусів би јти на „Народ“. К.[7]) годитьсьа помагати міні і далі — під умовоју, шчо буду друкувати јего статі. І нехај. Тучапского пустили, спитавши, чи не знаје Невестьука — најшли у него N. Народа.

Бувајте здорові

Ваш

М. П.

Фр. пише мені роспучниј лист — бідује і бојітьсьа шче гіршоји біди, бо працьа в Kur. (Lw.) рвесьа. Може би де друкували переклади јего новел?

---

[1]) Далї переч. „мој(а)“. [2]) В оріґ. хибно „цьа“. [3]) Роз. еміґрацією. [4]) еміґрацію. [5]) Драгоманова — тої, що мала бути поміщена у назв. вище франц. газетї. Др—в менї статї не прислав — значить, вона мабуть і не була надрукована. (14. XI. 1909). [6]) За редаґованє „Народа“. [7]) Ковалевський.

Generated on 2015-05-28 20:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

5 Нов. 92. Paris, 29, Avenue de Wagram.

Дорогий друже,

Учера получив Ваш лист, котрий 10 раз перечитував: хоч трудний Ваш стан, та видно в нім Вашу енергію. Час горьачий і треба ковати і пробивати броньу австро-льахо-рутенськоі тупости. Ja певний, шчо Ваші писаньа видуть зовсім удачно,— тільки бojусь дурості прокурорськоі. Думаю, шчо треба пробивати ieї з за грьаниці, — тільки не з Росіі, а Заходу. Коли б Ви, або хто иншій написав статьтьу про Галичину по німецькому, то ja б узьавсьа провести ieї в Англіі, напр. в Forthnightby Review. Там би і заплатили франків по 200—250 за лист. Тілько дльа цеі Review не треба писати більше 2 листів і треба почати з прелімінарійів: короткого огльаду етнографіі і історіі Галичини і евольуціі ieї партій. — Подумайте про це.

Чи будуть мітінги, оголошені в N 19 Народа? Думаю, шчо час уже пустити на мітінгах і в Хліборобі думку про націоналізацію землі хоч за викуп панам.

Дуже радий, шчо Куліш держить себе добре перед теперішньоју угодоју. Ви можете сміло одповісти Гал. Русі, шчо россійські украjнофіли були і суть ні при чому в цій угоді, окрім прекрасних масок[1]) Правди, котрі самі своеjі программи навіть не поставили, значить, в сурjоз своеjі думки не сказали, та навряд чи і розумійуть в детальах галицькі справи, в тім числі і угоду. — Вашу вступну статьу ja радив би добре перегльанути, шчо б не було абстракцій і апріорности і далеко за факти забігаjушчих генералізацій. А шчо увесь N видe з Кулішем, — нічого! Аби було інтересно. —

[1]) „Прекрасними масками“ називав Драгоманів неб. Вол. Антоновича, Ол. Конисько го й инших. (14. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:03 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ми хочемо вийіхати 8-го з Парижу. Зостановимось на 1—2 дні в Цьуриху (Hôtel National), куди прийіде Кузьма, — потім у Відні днів 2—3 (Hôtel de France, Schottenring), — а шчо з нами далі буде, Аллах зна: в Білграді і Цариброді — карантіни. В Царіброді (Болгаріа) він тьагнесьа 11 день, — а скілько в Білграді, — не знаю. Кажуть, скрізь нечисто і холодно і вохко. Јакось то буде! Одно зостајесьа.—

Ви пишіть у Відень поки. А ја шче звідсі вишльу статејку про Баптистів.

Ваш *М. Драгоманов.*

М. Драгоманів до М. Павлика.

9 Нов. 92, Paris, 29, Av. de Wagram.

Дорогиј друже,

Посилају Вам Хрестителів. Вони так напасані, шчо, здајесьа, Ваша прокураторіја не мусила б причипитись. Того ради печатајте јіх перше в Хліборобі, а потім окремими книжечками. Думају ја, шчо в Хліборобі можна б було напечатати і з заголовком: Для нових руських братчиків і з приміткоју од редакціі об тім, шчо це початок тих книжок дльа украјінських сектарів, про котрі книжки було говорено в Народі. Таке ж треба сказати в свіј час і в Народі. — Другу книжку думају злагодити про Роджера Вильјамса і віротерпимість, — коли здобуду сбір јего творів, шчо не так легко, бо остатніми часами вони не перепечатувались. А це јак раз треба дльа росс. сектантів.[1])

Сујета навкруги. Не роспишусь. Напишу[2]) з Відньа. Ви туди одписујте: H o t e l d e F r a n c e, Schottenring

10. Ваш *М. Др.*

Через 6 годинъ вијіздимо.

---

[1]) Праця Драгоманова не скінчена. В паперах неб. найшов я тілько початок єї. Заголовок такий: „Р о д ж е р В і л ь я м с. Учитель вільности всіх вір і єго наука про вольность усяких вір.“ [2]) Далї переч. „може“.

Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 14. XI. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогий Друже!

Тілько шчо дістав Ваш листок і статьу про баптистів — та пишу в Відень, хоть не знаю, чи захопить Вас мій лист. Јак може знајете, N. Народа конфіскованиј за вступну статьу про державниј інтерес Австріји. Јак би кому піднести це в раді державнім. Та, ба — окрім чеських послів, там нема нікого такого, хто би зважився про те говорити.

Ваша статья про баптистів скорше прошла би в „Народі“ — на „Хлібороб“ тепер звернуть увагу за таке. Ја казав би друкувати тілько, шчо послав би і всім прен.[1]) „Хлібороба“ тај відбивби в осібній книжочці. Тілько загального заголовку годі дати — зверне увагу і будуть систематично конфіскувати. Нехај крашче іде книжочка за книжочкоју — все ж одно.

Поки шчо нішчо мені більше писати

Бувајте здорові
Ваш *М. Павлик*

P. S. Попереднїй Ваш лист із Парижа також дістав.

М. Драгоманів до М. Павлика.

(Кореспондентка. Адреса: „Herrn Mich, Pawlik. Ulica Hetmańska. 607, in Kolomea, Galizien“. Штамп. пошт. віденьської „22/11 92“, колом. „23/11 92“.

21 Нов. 92. Hotel de France,
Wien, Schottenring.

Д. др. — Завтра јідемо на Софіју, але коли дојідемо? — Треба отбути 8 день карантіну в Царіброді. —

[1]) пренумерантам.

Generated on 2015-05-28 20:03 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Б. л. посилајте Народ — другиј екземпл. (з Јульа) Debagory Mokriewitsch, 12 Clifton Gardens, Chiswick. W. London. Він обіцьа статі про Англійські рухи. — [1])

Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 3. XII. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Чејже Ви вже добилисьа на місце, хоть мабуть і в сумнім стані, тим прикрішчім, шчо з надіјеју бути в Софіјі тілько один рік. А болгарське правительство мабуть таки зовсім не хоче відновити з Вами далі контракту і навіть тепер ховајесьа з тим, шчо Ви шче је у него на службі. Бодај учера читав ја в нашіј цісарськіј газеті Fremden-Blatt, телеграму з Софіјі про доповненье Вашоји вишчоји школи јуридичним факультетом, при чому сказано, шчо перше був тілько факультет історичниј та математичниј, та вичислено всіх орд. професорів від самого 1888 р. а Вас не названо. Біда, тај годі.

Ви вже певне читали „Народ“ — перебила мені статі прокураторіја і тепер не знају, јак з неју бути.[2]) Конфіската шче остаточно не потверджена. Дістали мабуть і „Хлібороба“ з Вашими баптистами — јак бачите, пропустили, коби так до кінцьа. Та біда, шчо властителі Хліб. не хотьать робити відбитки, так шчо ја сам јеји мушу взьати на себе, хоть не мају ј крејцарьа на „Народ“. Кажуть — нема грошеј і книжочки не розходьатьсьа. Ја був би передрукував і Вашу статью про Чајченка, шчоби вратувати јеји дльа сельан від тупости властителів

[1]) Не прислав нїчого (14. XI. 1909). [2]) Статї я таки продовжав, і в уступі II. повторив обережно й те, що було сконфісковане в I. (15. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:03 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„Хліборобa“ — та не мав за шчо. Тутешньa друкарньa не даје нічого на кредит тай не може дати, бо робітники голодують, а ja jакось дістав остаток своєjі плати, та всадив у конфіскованиj N. Народа (50 г.), віддав трохи льв. друкарні (20 г.), а самому тепер нічим жити. Тепер же шче j нове горе — сестрі потверджено вирок у Відні, за шчо ja маjу подьакувати найбільше Франкови. Він сам узьавсьа перевести жалобу неважности (— дуже добру) — на нім. (,) найшов у Відні адвоката і таких, шчо jему обіцьали заплатити 25 г. за оборону — та навіть не сказав це адвокатови, так шчо цеj мені вже післьа потвердженьа вироку написав : мовльав, шліть акт і 25 г. (,) буду боронити. Фр. звісно і жалоби не перевів і в загалі забув справу. Jакби ж бодаj на тім стало, шчо сестра відсидить тих 6 неділь, так з сим звjазаниj цілиj рьад нового горьа : вигін jеjі із Черновець (де вже були [1]) уговкалисьа на неjі і в разі увільненьа і зовсім лишили [2]) і т. и. Це тим гірше, шчо у жінок непостижима логіка і сімпатіjі, так шчо і з найкрашчими з них досить трудненько дати собі раду. Jій горе, і міні нова жура і перешкода. А тут такоjі роботи — тілько пекучих справ серед трішчаньа наших порьадків! От мабуть незабаром будуть вибори, бо раду державну туj туj розвjажуть. Тай чи тілько це! А тут і своjі нічогісінько не дбаjуть про „Народ“, хоть дехто з них і обіцьав дбати про него.

Шчо Ви на Кулішівчину? Він прислав у редакціjу письмо, дльа надрукованьа в „Народі“ — дуже цікаве, хоть у другіj половині антікультурне. Jа, звісно, друкуjу, та буду полемізувати.[3]) Jа листами пробуjу розрушати старого, і переконуjусьа, шчо він чоловік культурниj і навіть готов признати чужі докази. Підбиваjу jего, шчоби писав своjі споминки.[4]) Посилаjу jему „Народ“, „Хліборoб“, своjі „Читальні“, просив [5]) Франкову, шчоби непремінно

---

[1]) Далї перeч. „трохи“. [2]) пропущено „би“. [3]) Далї перeч. „Попро(бую ?)“ [4]) Далї перeч. „Став“. [5]) Роз. я.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

післала јему Ваші „Чудацькі Думки“, на котрі прошу критики. Та сумнівајусьа, чи пробју ја бајдужність Франковоји — отже напишіть јіј з ласки своєји, нехај це зробить, т. ј. нехај нерекомендованими листами шле јему частинами. Адрес ја јіј дав (Черниг. губ. г. Борзна, хуторъ Ганнина Пустынь перше Мотроновка). Шчò јакби підбив Куліша — написати популярну історију Украјіни, чи ј усеји Руси? Јакби тілько не лајавсьа![1]) Та шчò шче можна би від него добувати??

Тепер у нас переписка про виданье јего віршів. Ја питав Кузьму — він бересьа зложити, та вираховује лист на фр. 50—55, і не маје инчого[2]) письма, окрім такого, јак у Шевченка.[3]) Написав Кулішу. Написав і те, шчо тут јего таке саме коштувало би 14—15 гульд. (,) та мусів би дејакі місьа змінити, бо сконфіскували би. До слова: конфіскату Вашого Вікліфа потвердила ј остатна інстанција (,) вишчиј кр. суд—„бо цѣлоє содержанє брошуры виказує незаперечно, що авторъ намѣрилъ понежити науки основательни кафтолическои церкви“. Переробіть же зовсім!

Бојусьа за Кузьму, шчо не буде точниј, а у таких льудеј јак Куліш — це перше

Ваш *М. Павлик*

Шевченко зовсім не јде — прије сьа роздавати даремно.

М. Драгоманів до М. Павлика.

25 Нов. 92[4]) Владајска ул. София.

Дорогиј друже,

Вже кілька днів, јак ми в Софіјі, та все не можу привести в порьадок голову після муки 8 денного карантіну в холодному бараку серед снігу.

[1]) Роз.: в тій історії. [2]) В оріг. „инче“! [3]) Роз.: поезіях, виданих у Женеві. [4]) Від тепер у Драгоманова дати, розуміє ся, по старому стилю.

Generated on 2015-05-28 20:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Получив ja тут Хлібороба з моєjу статьєjу. Там ja замітив помилку, чи чийусь поправку: „Лютер і и. п о в е р т а л и“. Треба сказати „хотіли повернути“. Це треба оговорити в помилках. Jак будете робити брошури з Баптистів, — то на обложці напишіть де і за jаку ціну можна мати Кулішевиj Псалтир і Новиj Завіт. — Це непремінно.

Чи jесть у Вас Вѣст. Европы. Там у Новембр. книжці напечатана статья **Р. Я**: [1]) Н о в ы е [2]) движенія среди русскихъ галичанъ“. Автора догадаjетесь.[3]) Хотів би ja знати, jакиj вплив вона матиме в Россіjі. Певне, не великиj, бо народовці можуть тільки льутовати, — а иншиj елемент шче не підріс. Шчо там робитьсьа, про те почасти можете судити з ось jаких слів Морд., котрі дістав тут: „Вибачте й тричі вибачте, що я довго не відгукував ся на Ваш лист з Парижу. Бо той лист, мов вічної памъяти універсали наших батьків, ознаймував, кому відати належить, про громадське діло. А ви самі добре знаєте, як не легко коськатись з громадою, та ще й такою слинявою, яка вона тутечка живе. Як покличеш: хлопці, ходіть на вечерниці, — то усі в один дух: „ми до цього торгу й пішки“. А як успомогти чому та стати до гурту на добре громадське діло, то зараз розслиняються: „моя хата з краю“. — Так і тут з Вашим листом. Колотивсь, колотивсь я, мов макогін у горщику, збіраючи громаду, на силу-силющу де кого трохи не налигачем зогнав до[4]) купи. Прочитав Вашого листа. „Добре, добре!“ А другі мовчать і ждуть. Коли один ісхопився, мов Пилип з конопель: Э, каже, братці, ні, воно не теє, а теє, як його... Коли йти с ю д о ю, то ми зашкодимо т у д о ю... А вони й там за чуби давно узялись. Вони там бьються, а ми їм канчуків мусимо посилати“. Та ще й натяка на якогось **Р. Я.** у Вістнику Европи,

[1]) Далї переч. „автор“. [2]) Так виразно, зам. „Новыя“. [3]) Статя — Драгоманова; для збитя з пантелику російської цензури, підписано: Р. Я. — інїціяли Романа Яросевича. [4]) Далї переч. „гурту“.

Generated on 2015-05-28 20:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

що пише про Галичину: „Це, каже, його пальці тут знати, у свою руку тягне (то б то Ви, добродію) Так і розбилась наша череда: усі телята пішли за бугаем. І осталось нас тілько троє куцих. Оце ми шлемо до Павлика тільки 15 бумажних карбованців. Другі земляки дещо дадуть після 20-го (жалуваня, бачите). П ь я т н а д ц я т ь! Багато! — мов кіт наплакав. Сором! От і прийшлось, як кажуть, у сірка очі позичати".

Почасти це резонниј послідок того, шчо в Петерб. зовсім не посилали ні Народа, ні Хлібороба. Тепер непремінно пошліть комплет того і другого в И м п е р а т о р с к у ю П у б л и ч н у ю Б и б л і о т е к у **на мій кошт,** хоч під бандерольју, хоч пакетами.

Дістав Ваш лист. — Про Кулішенину можу сказати те ж саме, шчо і Ви. Тільки Ви трохи пересолили, сказавши, шчо К. не вірить в силу самого народу. Він тілько покручено говорить, — бо јему памороки забили Пророки, — а все таки він один з украјнофілів бје в точку — в с е с в і т н ь о і, л ь у д с ь к о і к у л ь т у р и, — котра підніме наш народ. Чуд. Думки ја јему пошльу просто зразу книжку в рек. листі. — Ја инакше не думав, јак шчо отбитки Б а п т и с т і в ја сам оплачу і здајесьа писав Вам про те. Коли вважали потрібним, то могли Ви також на мій кошт отбивати про Чајченка Неправду. Тепер посилају Вам 60 фр.(,) 20 за Вікліфа, решту за Баптистів і пересилку Народа в Петерб. Коли треба більше, вишльу шче.

Ви дуже багато вклали тенденції в звістку Fr. Bl. про софијську В. Школу, — та і корреспондент, певно, перебрехав дешчо. В 1888 р. не було ні одного орд. проф.[1]) В 1889 р. назначено таким(и) тілько 2 чужих: ја, та Оден. В 1891 р. назначениј 1 болгарин (математик), — а тепер назначено шче кілько болгар. Певно тих і перечисльа корреспондент. Ја считајусь ординарним, јак і був. Дуже

[1]) ординарного професора.

Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

возможно, шчо мене будуть хотіти оставити шче на 3 роки, — бо кріза скінчилась тим, шчо мій міністр освіти зоставсь, (Стамбуліст), а вийшов консерватор мін. фін. — Та мені страх важко самому зоставатись тут, бо дітей нігде вчити. Приходитьсьа співати: Ти земле турецька, Ти розлуко християнська. — Зорю мусили оставити в Парижі. Раду тепер учу ja, бо приватна школа, де вона вчилась, закрита, — а гімназіja тутешньа дльа jeji слабого здоровja не годитьсьа (В Швejцарiji було в Ради починалась чахотка, — а потім одійшла через стараннy гігіенy, але висить над нejy) На той рік придесьа кудись посилати Раду. Чи варто зоставатись тут нам старим? Це все треба розважити за зіму. — Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломиja, 16 н. ст. дек. 1892.
ул. Гетманска 607

Дорогий Друже!

Застав Ваш лист, вернувши зі Львова, де ja мусів відсиджувати кару за Енгельса,[1]) а окрім того цими дньами мушу заплатити кари: по 10 гульд. за себе, Франка j друкарьа, разом 30 г. (,) а ні то секвестр або примусова сидінка в тьурмі. Сегодньа ж наложено на моjі річи секрестр за незаплачені у Львові податки за „Народ“ (.) Ja не міг переконати Франка,[2]) шчо це треба заплатити, а тепер (,) коли до 6. I. н. ст. 1893 р. не буду мати 62 гульд. 57 кр. (,) то опиньу сьа буквально в голих стінах. Сегодньа шче викрутивсьа тим, шчо дав секвестраторови 10 гульд. Окрім того, міні грозить про-

[1]) За те, що передрукував, додатком до „Народа“ єго „Манїфест“, заборонений в Австрії, — надрукував під напором молодих і в їх (кепським!) перекладї. Надруковано лиш аркуш, котрий і сконфісковано. (15. XI. 1909). [2]) тодї адмінїстратора „Народа“.

Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

цес, а далі і секвестр за довг львівскіј друкарні за „Народ“ (247 г. + 44 г. = 293 г.) Секвестр можуть наложити і на пренумерату з „Народа“, і тоді јему капут. А зважте, шчо тутешні власти не будуть жартувати — јім дуже вигодно знишчити мене економічно. А все ж таки ја бодрствују: видају 22-ого остатниј N. де зајавльају, шчо видаватиму ј далі. В великіј пригоді стали міні гроші, прислані недавно Мордовцевим: 15 і 15 рублів. Јак би це була стала місьачна запомога (по 15 р.) — то крашче би ј не треба: нехај би јіх тілько 3 давали по 5 р. у місьаць [1]) — і було би з петерб. старих Украјінців.

Дістав з Петербурга допись про статі Р. Я. і Арабажина в Энцикл. словарѣ Брокгауза й Ефрона про гал. р. рух, особливо про радикалів. Цьа остатньа статьа дуже корисна дльа нашого руху — та визве в Росіјі віјну протів нас на всіј лініјі — починајучи з цензури тих самих статеј. Ја через те раз-у-раз вагајусьа, чи містити прислану міні допись — та врешті все одно. Араб. прислав 2 прим. відбиток својеји статі: один редакціјі „Народа“, другиј Вам. Цеј другиј тепер у Франків і ја јіх просив післати Вам статьу. Статі Р. Я. ја на лихо не бачив — написав у редакціју В. Европы, чи не прислали би [2]) — міні конче треба мати перед очима обі статі, бо мушу про них написати в 1 N. за 1893 р. а це треба робити јак најскорше. З пет. дописі в „Народ“ [3]) і Ваших виписок із листу Морд—ева видно, шчо названі статі ј Ваш лист таки розворушили петерб. Украјінців. Звісно, від старих нам буде більше лајки, та нехај би ј лајалисьа, аби не мовчали. Чеј јіх і Куліш [4]) збентежить. А від молодих, буде, јак звичајно — сімпатіја, тај годі.

Ја тепер регульарно шльу „Народ“ в Имп. Пуб. Библіотеку, Академію Наукъ та Арабажину, ко-

[1]) Зразу було хибно „рік“. [2]) В оріґ. іще раз „би“! [3]) Зразу було „З мојеји дописі“. [4]) єго листи в „Народі“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

трому позволено на якийсь час діставати і Народ під бандер. Слав ja і В.[1]) Европы — то тілько Франки були затьали сьа.[2]) Пішльу і комплет. (До речі скажу, шчо мені тепер Франко тричі чужий: безпардонно прогрішив перед сестроју своєју бајдужністю, через шчо головно вона і покутује;[3]) радить мені перестати видавати „Народ“ і довів до того, шчо ми тепер навіть не можемо переписуватись. Він, бачите, написав був мені з Відньа роспучний лист, шчо чујесьа нешчасним у новій позиції студента і певне стратить і невеличкий заробок у К. Lw. Ja написав про це Реваковичеви (з котрим ja дуже добрий), де росказав, у чім діло і просив јего — друкувати статі Франка. (На це редакција рішила платити Ф-ови стало 50 г. у місьаць, без огльаду на те, кілько він напише — та Фр. тепер не хоче тих грошеј і не хоче нічого писати з Відньа[4]) (Тепер він на місьаць у Львові). Рівночасно написав ja і Фр—ови отверто, шчо ja думају про јего нову карјеру та радив держатисьа К. Lw. Тілько ж Франко післав мій лист своїј жінці, а та міні заборонила „трівожити јего своїми листами“. А позајак Франко це знаје і нічого не каже, то ja і мушу јему нічого не писати — навіть про важнішчі справи. Та впрочім це тепер ні(на)шчо не придалось (би): скандальна у него бајдужність до справи. Та лихо в тім, шчо цьа бајдужність заразила всьу партију. Фр. і Окуневскиј попсували діло на добрих 10 літ і тепер треба з усіх сил битисьа не тілько протів ворогів, а і протів бајдужности та неточности своїх. Та, чеј воно јакось буде. Најгірше, шчо і тут, де маємо за собоју мужиків, треба битисьа зі скандальноју неточністьу і діточими норовами Даниловича (про це мав Вам росказати Гарасимович, та не міг поїхати у Відень). Він чим раз менче стаје можливиј јако кандидат, бо неточниј він і з огльаду на сельан. Тепер бук-

[1]) Вѣстникови. [2]) В часи своєї адмінїстрації „Народом“. [3]) Роз.: в тюрмі. [4]) Роз. до „К. Lw.“

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вально міні одному приходитьсьа їздити на всьакі мужицкі збори за Коломиєю, бо і Гар. заньатий і Трильовскиј здаје в Кракові докторат. А мені це перешкода в роботі, видатки, не здорово (,) ну і не надто безпечно. За найменче можуть чіпнути — і тоді все валитьсьа. Найгірше з „Хліборобом“, котрий через те тілько не виходить точно, шчо Данилович не хоче за него точно платити друкарні, хоть і је відки, бо „Хлібороб“ уже тепер маје в двоје більше прен. від „Народа“ і оплачуjесьа. Та впрочім сам Д. стоjіть тепер добре. Ja мушу поставити ultimatum: шчо jак Дан. не бересьа платити точно друкарні, то ja зрікаjусьа редакції. Сором мені за неточність перед читателььами, котрі знаjуть, шчо ja тепер редактор. Розуміjесьа, шчо „Народ“ і партійні справи Д—ови ані в голові — та впрочім вони в голові мабуть тілько Вам та мені. Скрізь бачу саму безцеремоншчину.

Звиніть, шчо клопочу Вам голову своjіми клопотами, коли Вам доволі j своjіх. Хотілось би чим скорше видати Вашу штунду, та Хлібороб застрьаг, а статья в Хліб. частинами скорше перејде цензуру.

Ваших 60 фр. ja j досі не дістав. Jіх мабуть стане заплатити за Вікліфа 10 гульд. та видати штунду і шче може дешчо остане

Ваш *М. П.*

Шче одно. Ja вже післав Кузьмі рукопись Куліша і 10 р. завдатку, та не знаjу, jак буде з друкарнеjу: чи виставльати jеjі на книжці? Вірші льуті[1]) Та ja думаjу, шчо нам треба держатись прінціпу с в о б о д и с л о в а, і jеjі давати і в загр. укр. друкарні. Jак Ви про це думаjете? Кузьма, звісно, не пише мені навіть, чи дістав посилку.

Кулішеви не посилаjте Чуд. Думок, бо вже стала посилати Франкова. Надто рек. посилки дльа него ціле событіе, бо він сам мусить jіхати в Борзну підписувати, ну, а з хутора тепер знаjете, jака

[1]) критикуючі укр. історію й т. и.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

дорога. Просить звати його хутір тілько Г а н н и н а П у с т и н ь. Так він перехрестив Мотроновку

Мене від 4 днів так болить права рука, шчо на силу пишу тај то мојім спеціальним пером.[1]) Чого доброго шче буде мертва кість. Таки мене боги на всі боки карајуть

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 20. XII. 1892
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже! Ваші 60 фр. = 28 г. 71 кр. пријшли зараз післьа того (,) јак ја Вам вислав свіј лист. З того ја післав за Вікліфа 10 г. 5 кр., лишилосьа 18 г. 66 кр.

У нас тепер страшенна вијна ізза гр. к. духовенства. Тепер можна зломити јего силу і фатальниј вплив на сельан і на р. політику в загалі. На лихо, самі наші псујуть нам справу. Особливо подвизајесьа Франко в Kur. Lw. — посилају Вам есенцију јего подвигу. Далі мабуть буде полеміка з „Народом“ і „Хліборобом“ — і вијде на верх розрив серед самих радикалів, і з з а п о п і в с т в а! Чи не фатальниј наш клерікалізм?! У Львові ј Відні наші радикали противні нашим виступам протів духовенства. Та годі, ми ј самі дамо собі тепер раду, з сельанами: по мојему, іменно тепер је W e n d e p u n k t на ліпше — гр. к. духовенство нај іде зовсім у латинство, а народ у протестантизм і разом з тим нај бере верх свіцкість. З таким годивсьа ј Фр—ко, коли ја був у него у Львові — та, видно, надумавсьа инакше. Ех, јакби так міні гроші з на 3 NN. „Народа“ в јаких 5000 прим. (,)

[1]) лехким штифтовим, із котрого з середини виходить чорнило (15. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

розіслав би ja jего, з Josифінским патентом за треби та брошуроіу про штунду, по всіх наших громадах — і заворушивби сельан, тај придбав би передплатників. Рух протів нашого духовенства, це тілько слабиј відбиток того, шчо дијесьа в справі еміграције. Тут просто іде катастрофа, з обох боків: пани ј урьад страшенно накинулисьа на емігрантів, а знов між цими остатними чим раз більше невдоволенье ј охота јти у Росију. Јакби між те не влізло гр. к. духовенство зі своїми інтересами — з руского боку можна би устројіти чудесну кампанију дльа оборони народу, та при тім і зломити наш клерікалізм, протів котрого вже загально встајуть самі наші сельане. Еге ж — јакби!

Бувајте здорові

М. П.

Kur. Lw. виступаје в обороні р. попівства тілько з антагонізму до намістника, котрого хоче повалити. Тілько ж фаталізм у тім, шчо після Баденього наставби L ö b l, бувшиј віцепрезидент Галичини, тепер моравскиј намістник. Це творець і оборонець косівского Сабата — і за него всьа Галичина вигльадала би так, јак тепер Косівскиј повіт. Нішчо ј росказувати, шчо тоді відпокутувавби першиј Франко з Kur. Lw. Бадені наш противник — але отвертиј і чесниј противник, пострах підвладних собі урьадників і навіть шльахтичів, котрі за Лебльа стали би пашами. При тім же Бадені все таки маје в собі шльахецку честь і сьактак держитьсьа законів, а Лебль бјурократ-доробкевич, шчо служив би шльахті, попівству, арендарьам і всім, за ката всьакого пост.[1]) руху.

[1]) поступового.

Generated on 2015-05-28 20:09 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

$\frac{26}{14}$ Дец. 92. Улица Денкоглу, София.

Дорогий Друже,

Получив Ваш лист з вирізкою з писаня Фр. Звісно, ja дивуюсь його заходу тим паче, шчо він же похвальав недавно навіть целібат. З другого боку ja не зовсім з Вами, по кр. мірі не з Вашою статьою в остатному Народі. Незгода наша не так прінціпіальна, jак у тому, шчо Ви дешчо пропустили в тій статті, а з другого боку стали на хистку [1]) дошку, почавши загадувати о будушчім і знаходити добро в видумках ворогів, добро, котре може бути тільки тоді, коли стане шчось не предвидене jіми. В самім ділі користь од латінізаціjі церкви гал. р. могла б бути тілько тоді, коли б то сталось раптом і коли б був готовиj персонал, шчо б ширити в народі штунди всьакі, або шче прогрессівнішчі ідеjі. А першого не буде, а второго не ма шче.

Ja думаjу, шчо ja нахильаjу дошку в правиj бік своjеjу заміткою, котру Вам посилаjу. Надрукуjте jеjі скорше, — а коли з чим не годитесь, то замітьте.

Ja не знаjу, на скільки Вам вірно донесено, шчо в Відні недовольні з того, шчо Ви нападаjете на попів. Ja сам чув там тілько жаль, шчо Ви мало говорите про поділ церкви од держави, на шчо могли б пітти j дejакі попи. Далі чув недовольство, шчо Ви не говорите про аграрні справи ні в газетах, ні на мітінгах, хоч обішчали шче весноjу заговорити про л і с и j п а с о в и с к а. Кажуть, шчо на цім грунті треба б ставити j справу про загальне голосуванье. Ja з цим усім сам згоджуjусь — і думаjу, шчо сама розмова про заг. голосуванье дуже пісна j школьарна, — тоді, jак

[1]) Далї перец. „дорогу".

Generated on 2015-05-28 20:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

зачепивши те, шчо біль'ше болить у народа(,) можно міцно привити јему думку про політичну реформу, котра буде струментом соціальноји. —

Може[1]) в Відні казали,[2]) шчо ліпше б було говорити про агр.[3]) справи, ніж[4]) писати с а м і тільки напади на попів. Ви зверніть прихільну увагу на таке. —

Фр—ові ја напишу своју думку про јего статьтьу.

Про Вашу екон. крізу не знају, шчо писати, — бо власне одна розумна одповідь на цьу звістку була б посилка грошеј. Тільки ја цего зробити не могу, бо увесь мій f o n d d i s p o n i b l e зводитьсьа на 60 р., випрошених у жінки, — з котрих 35 р. ја винен Стасьулевичу за книги (у европејських книгарів ја мају більш 300 фр. довгу) 15 посилају шче на книги в Петербург (бо в мојему ремеслі без книг не пробути), а 10 посилају Вам, јак своју дольу на виплату податку за Народ. Думају, шчо партіја, або навіть сам комітет, міг би зібрати всьу сумму податку, јак би скілько небудь сурјозно носив своје имја. — До того скажу, шчо безпремінно треба, шчо б у Вас хто сурјозно взьавсьа за фінанси. Ја нијак не розберу, на вішчо було печатати Енгельса і окремі Чуд. Д(умки), коли навіть податки не платьатьсьа, — јак можно було з Енгельсом дожити до штрафу, — чому не росказано друкарні львівськіј, шчо секвестрацијеју вона нічого не осьагне, окрім скандалу, тоді јак довг може сплатитись постепенно.

Ваших надіј, шчо јак би то... то Ви б пустили в народ 5000 прим. Народу і т. и. і повернули світ, не подільају і думају, шчо народ в Гал. шче не доріс до того, шчо б на него мала великиј вплив пресса. Скорше б јего розворушили віча та оратори. Та шчо робить, — треба покласти надіју на g u t t a c a v a t l a p i d e m.

---

[1]) Далї перец. „до Вас дијш“. [2]) Зразу було „говорили“. [3]) аграрні. [4]) Далї перец. „само“.

Generated on 2015-05-28 20:09 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Статьті Арабажина ja не получив. Трохи не поправді зроблено, шчо мій екз. задержано, тоді jак у Вас jесть на Галичину свій. N Ноябрь ВѢст. Европы ja готовиј послати Вам на час, коли Ви не дістали свого екземпльара з Петербурга. Мајте на оці, шчо в статі масса друкарських помилок, навіть підстави инчих слів. —

Ну, веселих Вам свьат! Фр. пише, шчо Ви вивели з мого листу, шчо ja сурjозно больниј. Мені не гірше, а значно ліпше проти прошлого року, — хоч усе таки так огидло лежати з льодом (инакше болить скрізь) а в ночі перевертатись без сна, шчо jак би не масса одповіддальностів, котрі ja набрав на себе, то давно б ліг у ночі на сніг, — та j заснув би на віки. Льудмила було те ж підлічилась у Парижі, — та розлука з Зорею (він зоставсь у Парижі у Гольштejнів, ради карантинного страху і ради того, шчо тут длья него школи не ма) jеjі знов підрізала, а Робінзонство соф.[1]) житьтьа не помага. Все таки втішаjемсьа, шчо хоч Зорку не заморозили в карантіні і шчо він учитьсьа порьадно і оставсьа в добрих льудеj. Звістки про него маjемо часто.[2]) Рада те ж зосталась без школи. Тепер ja jій даjу уроки по 2 години шчо дньа. Не мудро, та все таки шчось улазить у голову jій дijсно реального по історіji, літер(атурі), географіji, росс. і німецькій мові. —

Бувајте здорові

Ваш *М. Д.*

---

[1]) софійського. [2]) Далї перец. „Бувајте здорові.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Рік 1893.

Панночка від Мик. Ковалевського до М. Драгоманова.

(Коломия) 2. I. 1893.

Відпишіть зараз. Дуже треба.
(*М. П.*[1])

Уважаемый, милый, дорогой
Михаилъ Петровичъ!

По дѣлам Arbeitsgebera нахожусь въ настоящее время въ Галиціи и пишу вамъ отъ его имени письмо. Прежде всего, дорогой Михаилъ Петровичъ, выражаю искреннюю радость, что здоровье Ваше теперь улучшилось. Это для меня самый интересный самый важный вопросъ. Напишите подробнѣе, какъ вы себя теперь чувствуете физически, какъ ваши матеріальныя дѣла и каково ваше положеніе у Болгарскаго правительства. Эти вопросы крайне, крайне меня интересуютъ. Въ прошломъ году передано было вамъ 200 р. Рождествомъ чрезъ N—а, 300 р. Пасхой чрез Яросевича[2]) и 200 р. чрезъ Галичанъ лѣтомъ. Потомъ я передалъ вамъ 60 р. съ просьбой сняться для насъ. Снялись ли вы? если у васъ

[1]) Повищі слова й цифри — не в скобках — дописав я в свій час. Титул листови даю тепер. [2]) Яросевича.

Generated on 2015-05-28 20:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

есть карточки, то вы вышлите ихъ въ Галицію для передачи мнѣ. Пожалуйста, дорогой Михаилъ Петровичъ, напишите нужны ли вамъ деньги и къ какимъ приблизительно срокамъ выслать ихъ вамъ?

Позволитъ ли вамъ состояніе вашего здоровья и досугъ приняться за продолженіе 3-го тома полит. пѣсенъ? Мнѣ очень интересно было бы видѣть 3 й томъ этого труда, но ваше здоровье важнѣе всего для меня и, конечно, работа возможна только тогда, когда вы будете чувствовать себя хорошо. Точно также очень интересно ваше мнѣніе о статьѣ Арабажина, конечно, поскольку ваше здоровье позволитъ вамъ его выразить на страницахъ „Народа“. Эту книжку я посылаю вамъ на дняхъ изъ Львова (одинъ томъ Энциклопедическаго словаря Брокгауза).

Дѣла, к(ото)рыя меня очень интересуютъ въ Галиціи, состоятъ въ слѣдующемъ: очень важно интересно, чтоб „Народ“ являлся не только галицкимъ органомъ, но и украинскимъ, чтоб онъ также близко принималъ къ сердцу дѣла Украйны, какъ и Галиціи, фактически выражая это помѣщеніемъ статей в „Народѣ“ изъ Украйны и объ Украйнѣ. Только подъ этимъ условіемъ я могу матеріально субсидировать Народъ. Павликъ вполнѣ принимаетъ эти условія, объясняя, что онъ отказался помѣщать возраженія Полинковскому (которыя, нужно, сказать, были только въ проэктѣ) потому, что это по истинѣ заняло бы слишкомъ много мѣста и времени, а это для Галиціи не такъ интересно. Павликъ даже проситъ писать самихъ Украинцев въ „Народѣ“, такъ какъ имъ больше извѣстны ихъ дѣла, ихъ положеніе, чѣмъ Галичанамъ. Обѣщаетъ также Павликъ работы по части перевода на украинскій языкъ Штундитскихъ писаній, для чего я постараюсь давать средства.[1])

Находя въ высшей степени важнымъ расширеніе идей радикальной галицкой партіи, я обѣщаю средства на пропаганду и агитацію, еслиб произошло скоро распущеніе парламента, чтоб к ближай-

[1]) До сего не дійшло.

Generated on 2015-05-28 20:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шему будущему можно было создать сплоченную съорганизованную радикальную партію.

Очень интересно ваше мнѣніе о положеніи дѣлъ въ Галиціи въ настоящее время: какъ вы смотрите на будущее радикальной партіи, на ея значеніе для Россійской Украйны? Павликъ и Даниловичъ находятъ, что ростъ радикальной партіи очень важенъ для Украйны, что Галиція въ будущемъ можетъ служить ареной дѣятельности Украинцев, мѣстомъ выраженія ихъ протеста россійскому правительству.

Богданъ (въ настоящее время онъ на свободѣ, мать взяла его на поруки, ожидаетъ, что или посадятъ въ тюрьму по окончаніи дѣла или вышлютъ въ Западную Сибирь; обвиняется въ принадлежности къ революц. обществу) проситъ передать вамъ слѣдующее: въ скорости по полученіи вашихъ писемъ онъ былъ въ Петерб; письма произвели настоящее впечатлѣніе только на молодежь. Старики были растроганы и только. Нѣкоторые изъ старыхъ вашихъ товарищей, теперъ враждебные вашимъ идеямъ, постарались замять впечатлѣніе и, наконецъ, ограничились только изъявленіемъ сочувствія вамъ. Из личных разговоровъ онъ вывелъ заключеніе, что дѣло можно-былоб начать, но тамъ нѣтъ человѣка съ энергіей и иниціативой. Личное мнѣніе Богдана слѣдующее: „За послѣдніе три года въ украинской сферѣ ничего новаго, почти тот же моментъ замиранія и даже не предвидится никакого улучшенія. Въ русской сферѣ Drang nach Osten идетъ съ поразительной быстротой. Пародія на марксизм à la извѣстная брошюра [1]) несомнѣнно завоюетъ всѣ умы. Это движеніе будетъ столь же абсурдно и ненаучно, какъ и народничество. Въ энергичной упорной борьбѣ оно можетъ превзойти его". Затѣмъ Богданъ передаетъ щирый привѣтъ вамъ и всей вашей семьѣ.

---

[1]) Певно: Поліїковського „О безвыходности украинскаго соціализма".

Generated on 2015-05-28 20:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Будьте добры, многоуважаемый Михаилъ Петровичъ, отвѣтьте мнѣ на всѣ вопросы такъ скоро, какъ только позволитъ вамъ здоровье и время. Мнѣ нужно дождаться вашего отвѣта здѣсь, чтоб передать его Arbeitsgeber'y, а оставаться долго здѣсь почти нѣтъ возможности. Очень очень прошу Васъ отвѣтить по возможности сейчасъ же на имя Франка въ Львовъ (улица Зибликевича, 10) Напишите подробно о вашемъ здоровьѣ и матеріальных дѣлахъ.

Еще разъ повторяю, что Arbeitsgeber выражаетъ вамъ и всему вашему семейству столько всякихъ теплыхъ искренныхъ пожеланій, столько сочувствія, что я боюсь, что я не съумѣла[1]) этого сдѣлать какъ слѣдуетъ. И отъ меня, многоуважаемый Михаилъ Петровичъ, примите выраженіе чувствъ глубокой симпатіи и преданности. Отъ себя поставлю вамъ одинъ вопросъ, особенно интересующій меня теперь: что вы находите продуктивнѣе для украинцевъ въ теперѣшнемъ ужасномъ политическомъ и соціальномъ положеніи: союзъ съ галицкой партіей или съ россійскими оппозиціонными группами, выставляющими на своемъ знамени конституцію? Не удивляйтесь моему вопросу: я знаю ваше отношеніе къ Галиціи, но знаю, какъ вы смотрите на союзъ оппоз. партій въ „Вільной спілці“. Не является ли настоятельной необходимостью теперь соединеніе с росс. группой радикальной, как живущей и дѣйствующей при однихъ и тѣхъ же общественныхъ условіяхъ. Федеративная республика слишкомъ высокая степень[2]) для настоящей деспотіи, чтоб можно было надѣяться на непосредственный переход от деспотіи къ федераціи(.) Конституція такимъ образомъ является условіемъ sine qua non дальнѣйшаго развитія, а для скорѣйшаго ея достиженія важно сплоченіе всего недовольнаго протестующаго.

---

[1]) „ла“ сильно замазане, так, аби не зрадити полу автора. [2]) Остатне слово непевний чи добре відчитав.

Generated on 2015-05-28 20:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Будьте добры отвѣтьте на это письмо по возможности скорѣе, чтоб можно было скорѣе уѣхать отсюда.

[Далї моя дописка: „Будьте ласкаві післати мені на короткиј час „В. Европы“ з Р. Я.[1]) бо мені не прислали. Чудацкі Думки видані не за ті гроші, шчо „Народ“. М. П.“

Далї знов слова панночки:]

Признаете ли вы въ политических группах принципъ цѣль оправдываетъ средства? Я помню, что нѣт, но мнѣ интересна была бы мотивировка: потому ли, что безнравственно, или потому, что нераціонально, непродуктивно? Существующая рос. кіевская радикальная группа признаетъ его и своей дѣятельностью по этому значительно скомпромиттировала себя в глазах даже порядочных людей.

Чисто украинское движеніе въ Кіевѣ очень слабо. Часть людей спит, очень небольшая часть береться за саморазвитіе, интересуется общими вопросами, считая украинскій частностью, разъединяющей людей. Такой сон, такая мертвеччина, что страшно просто за жизнь(.) Люди хорошіе, честные, убѣжденные стоятъ какъ то одиноко другъ отъ друга, нѣтъ группы даже, какъ чего то съорганизованнаго, не только партіи. Рос. радикалы создаютъ централистическую организацію, украинскіе кіевскіе никакой. Неужели въ природѣ малоросса такой глубокій индивидуализм, что дѣлает невозможнымъ фактъ созданія организаціи, какъ многіе упрекаютъ малороссовъ.

[1]) Статею Драгоманова про рад. партію.

Generated on 2015-05-28 20:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до панночки від Мик. Ковалевського.

28. Дек.[1]) 92.

Любезный землякъ, Сейчасъ получилъ письмо Ваше и сейчасъ же сажусь писать отвѣтъ, но на сегодняшнюю почту онъ уже не попадетъ.— Буду говорить[2]) по пунктамъ Вашего письма.

I. Здоровье мое противъ прошлаго года улучшилось, но все таки ни къ черту не годится. Если бъ не обязанности передъ дѣлами и дѣтьми, предпочелъ би переселиться къ праотцамъ. Ходить я совсѣмъ не могу (развѣ перейти комнаты, а иначе печетъ въ груди), — подниматься на этажи безусловно не могу. Боли въ груди и въ рукахъ почти безпрерывны. Большую часть времени долженъ проводить лежа со льдомъ надъ сердцемъ. Парижскіе врачи подаютъ надежду на нѣкоторое улучшеніе послѣ леченія 2—3 лѣтъ и при условіи душевнаго и тѣлеснаго покоя. Все сводится къ тому, что кой какъ можно жить и кой что работать.

II. Положеніе мое здѣсь не прочно и не блистательно. Министръ Нар-Просвѣщ. видимо желаетъ, чтобъ я оставался здѣсь и съ своей стороны сдѣлалъ все возможное для того и въ прошломъ году далъ мнѣ большія льготы во время моей болѣзни: 2 мѣс. отпуска, потомъ мѣсаца 2-3 сокращенія лекцій на половину (3 вм. 6) Съ другими я не вижусь, ибо черезъ болѣзнь никуда не хожу, кромѣ лекцій и совѣтовъ. Говорятъ, что естъ и другіе министры, благопріятные мнѣ. Во дворцѣ ко мнѣ очень благосклонны, — въ чемъ м. б. отражается вліяніе Парижа, гдѣ академическія сферы очень хорошаго обо мнѣ мнѣнія. Но въ практич. вопросѣ продленія контракта вышла точка съ запятою: министерскій совѣтъ въ Августѣ не согласился съ

[1] Себто: по н. ст. 8. I. 1893. [2]) Зразу було „отвѣ-(чать).

Generated on 2015-05-28 20:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

м. нар. пр.[1]) о продленіи контракта на 3 года; [2]) Министръ нар. пр. попросилъ меня остаться на положеніи лектора и предложилъ для увеличенія жалованья работу въ Сборникѣ, сколько угодно мнѣ. Я отказался, — и тогда минист. совѣтъ согласился продлить мой контрактъ на 1 годъ. Теперь мин. нар. пр. выражаетъ надежду, что къ концу года контрактъ продлятъ на 3 года, — но сіе не вѣрно. Къ тому же мнѣ нужно знать свою участь въ Маѣ, чтобъ ликвидироваться къ Іюлю, — а въ Маѣ здѣсь будетъ Вел. Нар. Собр.[3]) для перемѣны конституціи, т. е. министрамъ будетъ не до меня. По всему сему 70% вѣроятности, что я здѣсь дальше Іюля не останусь. Это имѣетъ свои выгоды, — ибо дѣтей здѣсь воспитывать невозможно[4]) (сына я оставилъ въ Парижѣ, а дочку учу самъ) да и работа украинская не можетъ идти, к(а)к. слѣдуетъ, при болгарской. Будь я здоровъ, — съ радостію уѣхалъ бы отсюда, — но теперь не знаю, что и говорить.

III.[5]) Вслѣдствіе катастрофы съ N. я получилъ денегъ меньше, чѣмъ Вы пишете, — но на сколько меньше, не могу сказать, не справившись съ письмами, чего скоро сдѣлать не могу. Изъ полученыхъ денегъ 100 р. + 100 гульд. + 100 фр. отдалъ въ Галичину на дѣло, на людей и на тюремные расходы. — Теперь мнѣ лично денегъ не нужно, — а какъ будетъ дальше, посмотримъ. Въ виду старыхъ счетовъ, считаю нелишнимъ сказать, что я продолжаю содержать типографію и складъ в Женевѣ, что стоитъ около 300 фр. не считая расходовъ на пересылку книгъ. —

Карточекъ въ Парижѣ не снималъ, потому что не могъ лазить въ высокія ателіе. Рѣшилъ сняться здѣсь, ибо тутъ фотогр(афы) не дурны, но по причинѣ холодовъ еще не снялся. Простите.

— — — — —

[1]) Министромъ народнаго просвѣщенія. [2]) Далї переч. (через що й лишилася; зам. точки): „а только когда я отказался воротиться на лекторское (положеніе)“. [3]) Великое Народное Собраніе. [4]) Далї переч. „(я Зорю“ — се б то сина. [5]) У Драгоманова хибно „II.“ і т. д., аж до „IX“.

Generated on 2015-05-28 20:10 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

IV. Сомнительно, чтобъ я могъ въ этомъ ак.[1]) году взяться за пѣсни. Тамъ много писарской работы, вслѣдствіе того, что типографія не подъ бокомъ. А теперь мнѣ надо кончать т. ск.[2]) боевыя работы: брошюры для и о баптист$\frac{\text{овъ}}{\text{ахъ}}$, параллель Швейцаріи: Зріст вольностів в Англіі і др.

V. Ст. Араб.[3]) еще не видѣлъ. Самъ о Галиціи думаю согласно съ Р. Я. въ В. Евр. О значеніи гал. рад. партіи думаю такъ, что она имѣетъ будущее, какъ и всѣ рад. партіи въ Европѣ. Вопросъ о работѣ для нея и съ нею для меня рѣшается двумя аксіомами: a) я радикалъ, b) я малороссъ-полтавецъ, т. е. почти тоже что и галичанинъ. Если у другихъ на этотъ счетъ есть колебанія, то они происходятъ прежде всего отъ отсутствія въ нихъ сихъ[4]) двухъ аксіомъ. Софистика помогаетъ прикрывать эту суть дѣла, — а такъ какъ софистика есть вещь безконечная, то я отказываюсь дальше дебатировать вопросъ о значеніи гал. радикализма съ малороссами. Съ умными же великороссами я говорю на ту тэму, что если пограничная и родственная земля заражена извѣстнымъ духомъ, то вліяніе ея на сосѣда непремѣнно окажется такъ, или иначе. И умные великороссы соглашались со мною.

VI. Конечно, важно чтобъ Нар. являлся не только гал. органомъ. Но этаго не будетъ, пока сами россіяне не будутъ въ него писать. Теперь и я чувствую, что я проврусь, если захочу писать о Россіи, какъ же Вы хотите, чтобъ П.[5]) и др., которые никогда даже не видѣли Россіи, писали о ея дѣлахъ. Въ нежеланіи П—ка пустить ся въ полемику съ П—скимъ[6]) виноватъ больше всего я, — ибо убѣждалъ его, что случай[7]) не стоитъ спора, —

---

[1]) академическомъ. [2]) такъ сказать. Статьи Арабажина. [3]) Зразу було „первыхъ“. [4]) Павлик. [5]) Полїнковським. [6]) Зразу було „дѣло“.

Generated on 2015-05-28 20:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

а вообще подобные вопросы рѣшаются фактами, а не спорами (Движенья нѣтъ! сказалъ мудрецъ великій, Другой въ отвѣтъ началъ предъ нимъ ходить!) Изъ Россіи желательны в Народ статьи фактическія, а не абстрактно-полемическія, которыя теперь имѣютъ характеръ схоластическій. Но если теперь некому писать такихъ статей, то, по моему, все таки слѣдует поддерживать Народ і Хліб., даже если бъ они были еще болѣе галицкими, — такъ какъ гал. радикалы доказывали бы все таки возможность приложенія евр. рад. идей на нашей нац. почвѣ, а слѣдовательно дѣйствовали бы на порожденіе радикаловъ укр. и въ Россіи, — которые постепенно бы привлекались къ сотрудничеству в Народѣ, а дальше и къ пробамъ на мѣстной почвѣ. Если бъ кто сказалъ, что эти пробы въ Россіи невозможны, то я отвѣчу, — что людей съ теплымъ чувствомъ и ясной головой ничѣмъ не остановишь, — если они не будутъ работать на 100%, то будутъ на 75, на 25, — на 1%, а все будутъ. Никакъ я не могу себѣ представить, чтобъ укр. радикалъ учитель, медикъ, хозяинъ и т. п. не нашелъ случая вести свою линію!

VII. Вопроса о томъ, что продуктивнѣе для укр. рад.[1]) союзъ съ гал. р. парті(е)й, или съ росс. конституціоналистами? также не понимаю, какъ вопроса о томъ что нужнѣе для обѣда: супъ или жаркое. — „И того и другаго по полной тарѣлцѣ!“ Но я совершенно противенъ безусловному слитію съ росс. конституціоналистами и т. п. съ отреченіемъ отъ[2]) украинства и автономизма провинціальнаго, уѣзднаго, общиннаго,[3]) съ „прятаніемъ своего знамени“ и т. п. Объ этомъ не надо допускать и рѣчи. Вопросъ о союзѣ съ сѣверянами я понимаю такъ. Вообразите, что А. и Б. наняли квартиру изъ двухъ спалень и однаго общаго салона по серединѣ, устроенныхъ такъ что

---

[1]) украинскихъ радикаловъ. [2]) Далї переч. „своего“. [3]) Далї переч. „Объ“.

Generated on 2015-05-28 20:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

топки идутъ въ салонъ изъ спалень. Чтобъ въ общемъ салонѣ было тепло, надо чтобъ оба жильца топили[1]) печки въ обѣихъ спальняхъ. На бѣду(,) пробы такихъ ассоціацій съ сѣверянами и общерусами сводятся обыкновенно къ тому, что хохлацкія дрова забираются въ печку сѣверную. — Этаго безусловно допускать не льзя. Какъ бы ни мало было число укр. автономистовъ, имъ надо держаться, какъ особой группѣ, которая готова[2]) къ союзамъ, но своей индивидуальности не будетъ терять. Если же кто и въ самомъ Кіевѣ смотритъ на украинство, какъ „на частность, которая только разъединяетъ людей“, — то и богъ съ ними. Надо работать безъ нихъ и фактами побивать ихъ, указывая на число людей, обращенныхъ къ конституализму напр., (держусь Вашихъ рамокъ) украинцами и съ укр. точки зрѣнія. Подобной централистической[3]) болтовни, какъ въ Россіи, нигдѣ нѣтъ. Теперь и нѣм. соц.-дем. издаютъ журналъ по польски, а въ Бельгіи никто изъ соц. белг. партіи не скажетъ, за чѣмъ это журналъ по[4]) фламандски, или по валлонски, — а фламанцы жарятъ свою печь, валлоны свою, — а черезъ то и вся партія стаетъ жарче.

VIII. Словъ Б—на[5]) къ сожалѣнію всѣхъ не разберу: слишкомъ алегорично. Что это за Drang nach Osten? — Псевдомарксизмъ — Плехановская шляхетчина? Но я сомнѣваюсь, чтобъ она была удачнѣе на практикѣ, чѣмъ даже народничество. Узко слишкомъ! Желательно было бы наконецъ знать просто имена тѣхъ „старыхъ товарищей, которые теперь враждебны моимъ идеямъ.“ Это надо, чтобъ мнѣ не дѣлать промаховъ и принимать свои мѣры. — Какія это мѣры принимались, чтобъ „замять впечатлѣніе моихъ писемъ“? Къ стати скажу, что никакого „заявленія сочувствія“

[1]) Далї переч. „обѣ спальни“. [2]) Далї переч. „вступать)“. [3]) Далї переч. „бляги“. [4]) Далї переч. „валло(нски)“. [5]) Богдана.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

я изъ Питера не получилъ, — и просто никакого отвѣта на мои письма къ товарищамъ не получилъ. Получаю только письма отъ старца[1]), но это индивидуальная переписка, хотя старецъ и пускаетъ по людямъ мои письма къ нему. —

IX. Принципа „цѣль оправдываетъ средства“ не признавалъ и не признаю. Онъ просто не практиченъ для людей съ идеями, потому что открываетъ свободу чистымъ, профессіональнымъ, жуликамъ, а такъ какъ сіи послѣдніе искуснѣе въ примѣненіи онаго принципа, чѣмъ идеологи, то и оставятъ ихъ въ дурняхъ. —

X. Не льзя ли объяснить отсутствіе организаціи у укр. рад. тѣмъ, что они пока еще слишкомъ молоды. У другихъ группъ, которыхъ доктрина не такъ сложна, могутъ появляться молодые чиновники-организаторы, — украинцы должны чувствовать потребность учиться и бояться терять времени на организаціонныя дѣла. А старые — вывѣтрились. Пора бъ уже появиться підстаршим организаторамъ. А впрочемъ: земля подъ нами не разступится, а вверхъ не взлетѣти. Тѣмъ, кто готовъ для дѣла, надо дѣйствовать, а дѣйствіе привлечетъ и союзниковъ. — Замѣтьте, что дѣло можетъ быть самое[2]) скромное, для начала котораго достаточно и 3 душъ. Все это нынѣшнее гамлетство, и особенно кигиканье украинофильское естъ просто признакъ темноты головъ и холодности сердецъ! Нужно на него просто плюнуть и работать хоч въ 3-мъ. А 2 души убѣжденный и горячій человѣкъ всегда найдетъ.

P. S. Еще скажу по вопросу о будущности гал. рад. п. — Я мало вѣрю въ возможность, чтобъ къ ней пристало много изъ „интеллигенціи“, но вѣрю въ то, что массы народа постепенно будутъ къ ней приставать. Надо нѣсколько лѣтъ

---

[1]) Д. Мордовця. [2]) Далї перед. „смирное“.

Generated on 2015-05-28 20:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

поддержать Народ, просв.[1]) товариство (Поступ), агітацію на мітінгах, попул. брошюры и т. п., а когда мужиковъ пристанутъ 1000-чи, то и изъ крейцаровъ выйдуть гульдены. Росс. укр. должны сыграть роль американскихъ ирландцевъ, чтобъ въ гал. Ирландіи явились Land League etc. Конечно, кромѣ денегъ надо изъ Рос. Укр. и писателей!

Благодарю вѣрнаго друга и Васъ за всѣ теплыя слова або мнѣ и семьѣ моей. Это лучшая для насъ поддержка. Отъ меня приймите и передайте самыя теплыя чувства. — Хотѣлъ бы получить отъ Васъ словце изъ Львова, особенно въ разъясненіе словъ Б—на. — Если считаете нужнымъ, то я напишу статейку въ Народ по русски — на тэму общерусскихъ и частныхъ укр. интересовъ. Только хотѣлъ бы я, чтобъ Вы мнѣ сообщили въ подробностяхъ какіе разговоры ведутся на эту тэму въ Россіи и чего хотятъ общеруссы отъ украинцевъ. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 9. I. 1893
ул. Гетманська 607

Дорогий Друже!

Не відписував Вам дльа всьаких перешкод і клопотів, з котрих остатній ставсьа 7 с. м. Ото Данилович відібрав мені редакцію „Хлібороба“ і наймив инчого редактора,[2]) не сказавши мені перше ані слова. Ja j доси не знаю причини, бо мною всі були задоволені, не викльучаючи j Даниловича — „Хлібороб“ загально подобавсьа

[1]) просвітне. [2]) Нестора Яворівського (16. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

і мужикам і інтелігенції, і за мого редагованьа на него звернено більшу увагу, ніж на „Народ“. Рукописеј у мене завше лишалосьа і редагував ја јего дурнісінько, не мајучи за те ані крејцарьа. (Ја шче від осени годујусьа дома з мамоју). Догадујусьа тілько, шчо Д. хоче увільнити бодај „Хлібороб“ від мојего рішучого впливу в критиці хвилі: ја вже кілька рази розбив јего [1]) пльани — лаженьа до народовців [2]) і т. и. опортуністичні розгони, котрі сам Д. признавав потім глупими. Ја повинен би поступком Даниловича смертельно уразитисьа — (аджеж т а к о г о не робили зо мноју і народовці, що, правда(,) ухвальували без мене відібрати мені напр. Батьківщину, а все таки перше сказалн мені, шчо так зробльать і через шчо так робльать. Ја в поступку Даниловича бачу потоптанье усьаких правил товариских, партіјних і льуцьких (подумати тілько, јакби всьа моја екзистенціја, матеріална ј моральна стојала на однім „Хліборобі“!) — та моју уразу перемагаје більше горе — те, шчо Данилович загалом з усіми і з усім так поступаје, јак поступив зі мноју, і крок за кроком робитьсьа неможливим, особливо у мужиків. Скептіцізм у него органічна хороба, неоцінена в теоретичнім змаганьу — він з усіх нас најкритичнішчиј — та в постановах житьевих фатальна. Він мало коли додержује слова, обходитьсьа безпардонно з најліпшими прија тельами ј т. и. Најбільше ж горе — те, шчо до [3]) цеји безпардонности ј неточности Даниловича [4]) тут.[5]) наші льуде так увикли, шчо јіх не вражаје ј поступок јего зо мноју: „мовльав, шчо таке між товаришами піднимати — Ви ж знајете Даниловича?“ Так каже навіть Гар. Ја все таки мушу віддати справу на суд усіх тут. товаришів та при тій нагоді вискажу ј свій прінціпіальниј погльад і вне-

[1]) Даниловича. [2]) Зразу було „помиренья з народовцьами“. [3]) В оріг. „До“, бо від слова „Скептіцізм“ уставлено пізніще, з боку. [4]) Зразу було: „Цьу безпардонність і неточність так“. [5]) тутешні.

Generated on 2015-05-28 20:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ски на будушче. І на тім стану, бо против того, щоби сам Данилович спільно з новим ред[1].) редагував „Хлібороб“ ја не мају нічого: овшім він може дуже добре редагувати „Хлібороба“, бо чоловік він спосібниј, та нехај покаже, шчо може, і морально ј матеріально відповідаје перед читательями-мужиками. Нарешті гарно ј те, шчо він обіцьаје дати 300 г. на поправу Хлібороба. Прикро мені тілько, шчо тепер „Хлібороб“ стане слабшиј літературно — буде маса елементарних јазикових помилок і т. д. Друге прикро мені те, шчо ја вже не зможу мати такого впливу на помішчуванье Ваших статеј у „Хліборобі“; отже коли би јаких (не) приньато,[2]) то такі придесьа друкувати[3]) брошурами коло „Народа“ — боле К.[4]) обіцьаје на такі брошури гроші. Дльа того, шчоби јіх читано — буду розсилати з „Хліборобом“, додатками. Та певниј ја, шчо Дан. і новиј редактор (досить слабохарактерниј) не видержать і пів року; нарешті бојусь ја, шчоби Данилович сам з „Хліборобом“ не промахнувсьа. Ну, та буде — пожду.

Радісного звішчају Вам тілько, шчо мені передано з Кијева трохи грошеј на заплату торічних довгів: поплатив тлько, шчо відвернена секвестрација і је за шчо видати 1 нр. (,) шчо видје цими дньами. Мені обіцьајуть платити за працьу в „Народі“, јак перше і дати 300 р. на можливі страти.[5]) Думају, шчо цего надто — аби шче тілько сплатити коло 150 г. довгу. Вам дьакују за 10 р.— більше не посилајте, бо ј Вам треба. Жду В. Европы. Чи відповли гостеви?[6]) Дуже тьамушча ј сімпатична льудина. Більше напишу післьа вијізду јеји зі Львова. Зрештоју головне написано Вам у листі гостьа.

Бувајте здорові

М. П.

---

[1]) Редактором. [2]) Зразу було: „коли би јім противленосьа“. [3]) Далї перец. „јіх“. [4]) Ковалевський. [5]) Дефіціт „Народа“. [6]) Одній дївчинї, — учительці, — що привезла менї з Київа гроші (16. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 07:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 11. I. 1893
ул. Гетманска 607

Дорогий Друже!

Будьте ласкаві чим скорше написати свою біографійку дльа ческої енціклопедіїі. Мені ходить головно про дати з житьа і заголовки праць. Про Ваше значінье в укр. руху можу додати сам. Статейку пішльу від себе одному Чехови,[2]) шчо јеји дасть за своју — він співробітник енціклопедіїі: Naučny Slovnik.

„Народ“ буде завтра, коли тілько јего не вхопить чортьака.[3]) Је і ваша статья про попівство, і Левіцького і моји дві. Бачите јака живопрокльата справа попівства у нас

Бувајте здорові

М. Павлик

Ја тепер, при вільнішчім часі, мабуть возьмусьа за своји Спомини. Куліш, — котрому дуже подобались моји Читальні, — натьакаје, шчо добуде гроші на моји Спомини. Обіцьаје і кирильскиј шрифт.[4]) Ја јему горьаче відповідају в Н.[5]) на јего друк.[6]) лист. Ваші Чуд. Думки дістав.

---

[1]) Фр. Ржегоржови. (16. XI. 1909). [2]) не буде сконфіскований. [3]) купити. [4]) „Народі“. [5]) друкований, тамже.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

6/18 Јан. 93, Улица Денкоглу, София.

Дорогиј Друже,

Гостеві зараз же одповів і прохав, шчо б і він мені дешчо написав із Львова, та шче не маю звідти нијакоји звістки. Чи винні сніга, чи шчо инше? Вам шче не посилав В. Евр., бо був на льудьах. Тепер посилаю. Получив зі Львова статьтьу Араб.[1]) Добре, — та не без дрібних помилок. Між ними досадно, шчо угода поставлена в 1889, а не в 1890 р. і пригнана до сејмових виборів, а не до рејхсратових. Дегенскиј процесс поставлено не до ладу. Цими помилками можуть покористуватись народовці. —

Дуже все[2]) сумне те, шчо Ви пишете про Дан. Треба б јему појаснити делікатно, але твердо ј те, шчо коли украјінці дајуть підмогу на агітацију в Гал. і обіцьајуть јеји в часи виборів, то галичанам тим паче не личить самодержавствовать і не звертати уваги на јіх. А јім k e i n G e s c h e f t підпирати льудеј, котрі завтра будуть крутитись з народовцьами і котрі не будуть перш усего дбати про вбільшуваньња собі поваги серед народа.[3]) Не ма нам резону підперати ј льудеј з самодержавними замахами в својім власнім кружку. Ліпше ми тоді кинемо всьакі кандідатури, а будемо літературно впливати на народ, поки з него самого не видуть кандідати, на котрих можна буде скластись.

В усьакім разі чому Хліб. так давно не виходить і јака тепер доља випаде мојім баптистам? Ја не набивајусь на сотрудництво нікому і можу сказати, шчо коли посилав статьті своји в Хліб. то більш усего зо взгљаду на те, шчо в нему був великиј брак статеј „образовательних“, а сама емпірістична біжуча політіка, а по справі відносин до

[1]) Арабажина. [2]) Далї переч. „печаль(не)“. [3]) Зразу було: „вбільшуваньња свого впливу на Народ“.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

церкви велика прінціпіальна темнота. І тепер скажу, шчо одними почастними нападами на NN попа, на NN старосту нового світогльаду не виробиш. Треба[1]) попульарізаціјі науки політичноjі через статьті историчні,[2]) філософічні ј јуридичні. От ја хотів тепер написати поки коротку статьтьу про право арештів (Habeas corpus) в Англіјі, а потім довгу про зріст вольностів англіјських, — все в стільу Шв. Спілки, — та тепер не знају, шчо робити? — бо трепешчу ј за баптистів.

По порьадку бапт.[3]) серіјі брошур треба писати про Роджера Вільјамса ј справу свободи совісти. Јак раз тема дльа тепер. Россіјі. Та не ма джерел, окрім загальних. Написав у Америку. Жду книг. —

Лист гостьа дуже цікавиј, а все таки хотілось би, шчо б Ви докладно написали про јего побуток. Коли бојітесь написати имені, то в усьакім разі напишіть про јего возраст і профессіју, — а далі шчо він розказував.

Кулішеві ја не давно писав, — настојујучи на потребі помагати гал. радікалам і маніфестаціјі перед народовцьами, шчо б звернули з дороги. Ја б уважав тепер потрібним в сојмі потребувати парламентськојі анкети в справі еміграціјі. Хотів писати про те Ок., та не знају, де він. Шчо Ви про се думајете?

Ви нічого мені не пишете про ті сьужети, јакі зачеплені в мојему попередньому листі з поводу розмов мојіх з січевиками.

Писав ја ј Морд., хоч од него получају безнадіјні листи з цітатами напр. з Сковороди:

Петръ для чиновъ углы панскіе трётъ,
Федька купецъ при аршинѣ все лжётъ,
А мнѣ одна лишь въ свѣтѣ думà,
Какъ бы умерти мнѣ не безъ ума.

---

[1]) Далї переч. „науковојі“. [2]) Зразу було „політичні“. [3]) баптистської.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Так він характеризує петерб. украйінців. А все таки ja буду jего пильати, шчоб він сбирав хоч 5—10 льудej, більше шчирих. Може шчо j буде.

Цікавиj ja, шчо скаже Куліш про Чуд. Д(умки).

Навішчо Ви в примітці до дописі з Петербурга подали донос на Філіпова? Це вже не першиj раз Ви так не осторожні і все по одному мотіву. Звеліть собі раз на завше: нijаких ревельяцij і [1]) показів на личности в Россіji не робити!

Написав ja дешчо біо-бібліографічного, —[2]) та бojусь (,) шчо братам-чехам буде за багато j непријатно в теперішнiй момент jіх поклонів россійському урьаду. В крajнім случаjу могли б вони перекласти біографіjу моjу з De Gubernatis.[3])

На сегодні буде з Вас. З новим роком!

Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломиja 24. I. 1893
ул. Гетманска 607

Дорогиj Друже!

Ви вже мабуть маjете в руках N. „Хлібороба“ за новоjі редакції. Вијшло чимало помилок, особливо у Вашій статі, хоть складано з моjеjі рукописі. В доданій тут відбитці, ja поправив ті помилки, та все таки вијшло кілька дрібнішчих, шчо можуть бути поправлені в кінці. Доси ja заплатив за брошуру 7 г. за папір 1000 арк. і 5 друкарні за тоj аркуш; ішче буде треба заплатити на $^1/_2$ аркуша паперу в 1000 прим. і друкарні за цеj піваркуш, нарешті за сорочку та інтролігаторови. На те у мене je шче Ваших грошеj 6 г. 66 кр. — може стане. Конець брошури вијде незабаром — 1 N „Хлібороба“ вже складаjесьа. В зачеркненім на 16 місці ja трохи злагодив слова — за дльа цензури.

[1]) Далї перeч. „натьак(ів)“. [2]) Для „Naučneho Slovnika“; статейка Др—ва у мене. (16. XI. 1909). Енцікльопедії.

Generated on 2015-05-28 20:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Цей N. „Хлібороба“ виходив без мене, бо ми всі були у Станіславові на зїзді делегатів від партіїи“. Дешчо про зїзд подано в 2 N. „Народа“, шчо виїде цими дньами. Тут подаю дейакі подробиці. На зїзді були: ja, Гар., Дан., Трил. — з Коломиїі —, Творовскиї зі Станіславова, Ганкевич зі Львова і Левіцкиї та Будзиновскиї від Віденьців. З Кракова не було нікого — Франко виїхав у Відень бачу 18-ого, звиньаючисьа, шчо не може бути (Це найбільша шкода). Найбільше і найзавзьатішче дїскутовано про попівство. Протів нас був Львів і Відень. Противники[1]) казали, шчо заступаючись за попів, вони хотьать „вбити клин“ — між ієрархіїу і попівство та між москвофілів і осібно між народовців, відтьагаючи від них попів до — радикалів і клерикалів! (бо головна ціль їіх зробити у нас тілько дві партіїи: клерикальну і хлопоманску. Ми просто не могли порозуміти тоїі „клиновоїі політики“ (вони їеї раді розтьагнути на всьу політичну дїяльність партіїи) і на мене їеї оборонці зробили вражінье політичних жуліків, особливо Левіцкиї. Jак прочитаєте в „Народі“ — полатано партіїу так, шчо, мовльав, усі мусимо виступати протів клерікалізму та маємо мати вільну руку в тактиці. То значить шчо ми[2]) будемо вести боротьбу протів попівства, а вони будуть їего „розбивати клинами“ та почасти опиратисьа на них. Звїазь,[3]) jак бачите, гірше ніж плоха. В загалі зїзд дав доказ, шчо між нами мусить дїйти до сепараціїі. Із тих запрошених, шчо обізвалисьа, за нами були в справі попівскїі тілько Охримович та Jаворовскиї (ред. „Хлібороба“), шчо і написали до зїзду листи. Франко до зїзду не обізвавсьа, та за те прислав у „Народ“ полеміку зо мноїу п. з. Попівство і цівілізація — досить льуту. Jа відповідаю коротенько і, по змозі, супокійно. Більшу статьу про те ж дав до „Народа“

[1]) Роз.: наші, Коломийців, з котрими держав і Творовський. [2]) Коломийці. [3]) Зразу було „підстави“.

Generated on 2015-05-28 20:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Будзиновскиј — написану із ширшого становиска — церкви јак суспільноји інстітуціјі. Окрім того, подано чимало поправок, протестів і т. и. Коли би було місце, можна би про попівство видавати з рік „Народ“ шчо тижньа і далеко більшиј ніж тепер. Воно мабуть і оплатилобисьа, бо це у нас најреальнішчиј темат.

З инчих ухвал, треба Вам знати те, шчо вибори ухвалено починати під прапором „індемнізаціјі землі на громадску власність“, та скликати мужицких делегатів до Львова на недільу післьа Великодньа — дльа зорганізованьа виборчоји кампаніјі ј инчого, шчо буде порушено мужиками. Ухвалено виробити програму ладу, јакиј мајуть заводити наші прихильники по селах, де вони вже починајуть захопльувати власть у своји руки; наперто на заложенье „Поступу“ (до провідноји неділі) і зорганізовано зарьад партіјі так, шчо у Коломијі, Стан., Львові, Кракові ј Відні вибрано по одному, шчо мајуть порозуміватисьа в партіјних справах; — вибрано таких льудеј: мене, Творовского, Ганкевича, Јаросевича і Левіцкого. От і все. Органи лишајутьсьа, јак доси: „Народ“ у моіх руках, „Хлібороб“ у Даниловича. Грошевоји помочи не буде нијакоји — тілько обіцьали писати. Цему остатному ја рад, тај не дуже тим, шчо [1]) мушу друкувати ј Будзиновшчину, котра мені не симпатична.

Дістав Вашу відповідь Кијанам [2]) і радив би важнішче надрукувати в „Народі“, роз. з пропуском особистих справ. Дан. також думаје, шчо треба надрукувати. Відповіжте. Це було би добре дльа укр. і гал. політичних жуліків. Не знају, шчо відписала Вам баришньа про Ваш пројект написати в „Народ“ статејку про наш і рос. радикалізм? Ја дуже радби надрукувати таку статејку. Та рад побачити ј В. Европы з Р. Я. Статьу Арабажіна

---

[1]) Зразу було: (не дуже), бо“. [2]) На лист, написаний згаданою вчителькою.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ви мабуть уже дістали.[1]) Коли можна, напишіть [2]) слівце в „Народ“, чи і так.[3])

Листочка Богдана [4]) зовсім не розумію. В тім, шчо Вам не післано (бо воно писано до П—ого [5]), він каже, шчо він марксіст, годитьсьа зовсім на його критику рад. партії в „Народі“, та брошуру [6]) вважаje „недоразумѣніемъ“. Шчось кажуть про те, шчо вони оба мають оснувати соц. робітницку газету по укр. (,) на шчо мають бути і гроші. Мені Богдан пише, шчо тепер не може помагати „Народови“ і так, jак доси, а він jему тілько і поміг, шчо прислав 25 + 15 рублів — давнішче.

Чи не моглиби Ви jаким чином переказати В. Европы, шчоби приходив. Мені не шльуть і не відповідajуть.

Шчо до Франків скажу Вам, шчо вона, прijіхавши з панночкоjу,[7]) наробила мені чимало сцен перед гостем і другими, обвиньajучи мене в несотворених річах супротів Франка і т. и. Це мене збісило, і ja назвав ці видумки по імjу. Такі річи, jак „отстраненіе мною Фр—ка отъ Народа“, виступ протів jего докторату із зависти, шчо він їде вишче мене (,) та кражу мною Франкових статей — ja мусів опрокидати при всіх, тай Ф—ко став тут по мojім боці — листами. Просив ja Фр-ву крівавими сльозами, не порушувати цих дурниць при посторонніх льудьах, та нijак не вмолив. Це найтемнішча хвильа в мojім житьу (,) тим, шчо вона кине негарне світло на нас обох із Фр—ком на Украjіні. Ja через те писав вам про Франківшчину, шчо бажав так направити jего на добру дорогу (він мене рідко коли слухаje, а вже зовсім не слухаje, коли jему сказати шчо просто і jасно: так ja просив jего прочитати про [8]) мою статью в „На-

[1]) Про се писав Др. виразно в листї з 6/18 Янв. с. р.; — але лист мусів дійти мене аж після 24. I. t. p. — може через завії снігові, про котрі пише далі Др. [2]) Рос.: про статю Арабажина. [3]) до мене приватно. [4]) Кистяківського, роз. до мене. [5]) Полїнковського. [6]) Полїнковського — руссофільську. [7]) Тою, що привезла менї з Київа гроші; див. вище. [8]) „про“ тут мабуть непотрібне.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

роді“ про попівство, дльа зоріентованьа, а він відповів уступом у K. Lw. шчо Ви мајете). Ви очивидьачки мусіли делікатно писати Фр—ови про моїі з ним відносини, а Фр—ха виводить із сего, шчо ја лізу до Вас з усьакими „дрязгами“. Фр—ко очивидьачки також сердитьсьа на мене за це. Післьа того, шчо Фр—ко сказав жінці, шчо ја јему не дају супокоју своїми листами (ја писав јему тілько звісниј Вам лист про јего працьу в K. Lw. та два-три листочки з просьбами помочи сестрі[1]) і листу Фр—хи[2]) „відчеписьа“ від чоловіка, — мені мајже неможливо писати до него (,) тим більше, шчо він на це все мовчить. Почекају, може вијде шчо післьа докторату, тај то наврьад, бо між нами нема гіршого посередника над јего жінку. В ній, мов у зеркалі, јарко відбилисьа всі добрі ј лихі боки Фр—ка, а так јак вона слабішча розумом і образованьем та шче ј прибита дітьми ј т. и. сімејними злидньами, то вона стала просто коректурним листком із масоју таких помилок, шчо мусьать бісити такого прихильника жіноцтва, јак ја, а до того у мене самого нерви хорі. Сьак так, а моїі відносини з Фр—ком попсовані мабуть на завше; ја міг би з ним ладити шче (,) особисто сходьачись, та сему не бути, бо ми вже ј разом не будемо жити. Моја „завистъ“ до него була мајже завше та, шчоби він не робив таких помилок і мені просто льачно подумати, шчо він, пустившись на професуру (,) мусить перечеркнути усе зроблене ним добро, — тај зробити це дурнісінько. По слабохарактерности він на це спосібниј, особливо тепер, коли над јего сімјеју висить жебрача бідність. Оце ј усьа моја амбіціја супротів Фр—ка; зрештоју, бажају јему всьакого добра

Ваш

М. П.

[1]) Далї перец. „міні“. [2]) менї.

Generated on 2015-05-28 20:17 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ja найшов свою виписку з Туна з Вашою біографіjeю, та про твори попутаю, бо не знаю j заголовків jix усix. Коли можете, писніть чим скорше. Куліш друкуje в жен.[1]) друкарні цілу серiю своjix творів, та j нашим рухом цікавитьсьа. Моjу критику приjмаje дружельубно — і це велика моja вдача

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломиja 25. I. 1893
ул. Гетманска 607

Дорогиj Друже!

Вчера післав Вам довшиj свij лист; сегодньа дістав Кулішівшчину і посилаю Вам jeji.[2]) За порадоjу автора, ja jeji прочитав, та думаю, шчо не варто друкувати — крашче пождати точнішчоjі відповіди[3]) Коли цеjі остатноjі не буде, або вона не поведесьа, то, звісно, треба надрукувати й цю: хоть задльа скрученьа крутіja. Тілько, зважте, шчо Куліш не позвольаje друкувати виривками, а треба jему друкувати все до слова, або нічого не друкувати.

Пишучи про наших віденьских клинобиjників, ja забув сказати головне: до звісного віча[4]) jix пхнуло те, шчо в остатнij хвилі віденьскі москвофіли дістали зі Львова, від ред. Гал. Руси, телеграму, шчоби не входити з радикалами в нijакі зносини, а трохи скорше j головачі від.[5]) москвофілів писали в „Гал. Русь“ про „Опасность радикализма“. Так, кажуть наші, треба було спаралiжувати це і захопити від. москвофілів, шчо j повелосьа дejакими крутньами. Про логіку і не питajте!

Бувajте здорові

Ваш *М. П.*

---

[1]) женевськіи. [2]) Се була мабуть історія того, як вициганив у Куліша Кониський вірші до „Правди“. [3]) Куліша? [4]) У Відні. [5]) віденьских.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:17 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

М. Драгоманів до М. Павлика.

15/27 Јан. 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогиј друже,

Зараз получив Ваш лист з початком брошури про Баптистів. З листу бачу, шчо [1]) N 1 Народу вијшов, а ја јего не дістав (Учора дістав 23—24 N Хлібороба). Певно застрьав де небудь в ті часи, коли тут сніги по тижднъам спиньали пошти. Бојучись подібного, ја Вам не посилав В. Евр., — котриј пошльу завтра. — Обертатись за В. Е. дльа Вас у редакцију, — бојусьа. Моји відносини там тонкі, — шчо б не ввірвались. А напишу до Морд.(,) може він шчо зробить.

З поводу зјізду ј „клинообразноји“ політіки хотів би Вас утихомирьувати. Галичину так довго привчали до викрутасів, шчо не диво, коли б окрім клинообразців шче ј гіерогліфісти појавились. Треба дивитись на це спокијнішче ј ждати, поки льуде привчатьсьа по простому ходити. В усьакім случају добре, шчо рішили перед мужиками поставити аграрну справу. Коли сурјозно в це втьагнутьсьа, то не стане часу [2]) на те, шчо б клинцьами гратись. (Скажу, шчо ј Вашој стороні не слід під намістника лазити, јак в остатньому N Хлібороба.

Подібне скажу ј про Франків. Ви ж знајете, шчо „сеи бѣ скакунъ искони“, — а тут ішче жіночі нерви прибавились. Ви ж, по мојому, передали соли, хоч і з добрим заміром, в справі Франкового докторату. Нехај робить! Все таки чомусь навчитьсьа і з розумними льудьми у Відні пізнајесьа. А јак він буде себе держати на профессорстві, — коли шче буде! — побачимо. Ја більше всего бојусь, шчо брак дијсно науковоји методи (котроји ж не висенеш од Львівських світил) буде в нему перешкоджати добрим думкам і на катедрі.

А поки ја бојусь, шчоб полемікоју Фр. не вскочив дуже за [3]) далеко в апологију попів. І по-

[1]) Далї перец. „ја“. [2]) Зразу було „забудуть“. [3]) „за“ може й перечеркнено.

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

думаєш, шчо в мене лежить Франкова робота, прислана дльа „Вольнаго Слова“ — на тему, јаке с м і т ь а, а зовсім не культ. елемент, јесть галицькі попи!

О Б—ні + По—му [1]) бојусь судити, бо не знају докладно јіх думок. П. навіть мені не прислав своєјі брошури, — мабуть через те, шчо він там, кажуть, зачипа мене. (Це післьа тих лиричних листів, јакі він мені писав!) Коли вони справди хотьать видавати соц.-дем. газету украјінську, — то пождім јеји. Це шчось нове. Ја чекав чистоји Плеханіји з обрусенијем!

Ја не знају про јаку моју одповідь кијанам Ви говорите. Ја вислав у Львів власне о д п о в і д ь на лист панночки, — а на другиј день п о с л а н і ј е до Кијан осібно. Та з листу панночки бачу, шчо вона не діждалась сего посланіја. Зрештоју робіть шчо знајете з мојіми листами, — тілько строго слідіть, шчо б не було нічого особистого, а також що б не видно було, шчо ја навјазујусь громаді з своїми думками та радами. Зробіть таку примітку, шчо, мовльав, один укр. кружок обернувсьа до Др. з запитами і він написав через нас одповідь, — в котрій ми знајшли де шчо цікаве дльа публичности. — [2])

В брошурі про Баптистів треба поправити на стор. 6 у примітці 1 — а н т і-трінітаріји, на стор. 14 з н а ј е т е. На стор. 16 Ви з л а г о д и л и не моји слова, а евангелиста Матеја!! Хај так і зостајесьа в державі Јого Апостольского Величества![3])

Біо-бібліографичні замітки своји ја вислав. Коли не застрьали в снігу, то мусили Ви вже получити. — Заміточку про ст(атю) Араб. напишу. Тепер у мене взьато тој томик Э н ц и к л. С л о в а р я. —

До пунктів виборчоји агітаціји треба додати непремінно: вменшенье арміји і видатків на неји,

[1]) Богданї й Полїнковському. [2]) Від „навјазујусь“ я зачеркнув, у свій час, чорнилом. [3]) Від „а н т і - трінітаріји“, як вище.

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

а шчо б охоронити Австрійу, — вдовольненье народів, — чехів, словаків, русинів, румин (Трансс.) — В свій час пушчу ја программу в Руминіју, — то трохи впливе на буковинчиків.— [1])

Треба Вам сказати, шчо Фр—ві ја [2]) н і к о л и не писав про Ваші жалоби на него ні слова, — а коли случалось говорити проти јего вчинків, то ја робив це просто од себе, так шчоб не було ј тіні, шчо ја знају шчо од Вас. Напр. ја ні слова не казав јему, шчо він піддержав Ок.[3]) замір поступити в клуб Р—ка, — а просто написав, шчо погано зробив Ок., — на шчо мені Фр. одповів: „туди јему ј дорога!“ Тепер з поводу Kur. Lw. і попів, — Фр—ко сам мені писав, шчо јего лајуть П—к [4]) з одного боку, а Віденці з другого, — а Віденці ж самі ідуть в одно з попами. Ја јему написав, шчо своју думку ја сказав у замітці дльа Н а р о д а, а јего статьтьу одну [5]) припадком прочитав — і здивувавсьа. Фр. писав мені, шчо посила [6]) усі своји статьті в Kur. Lw., — але ја нічого не получив. — От-так то!

Пишіть, скільки грошеј треба вислати на Баптистів. Та посилајте Нар. і Хліб. — Пришліть по 20 прим. Швейц., Віри, Баптистів мені ј Кузьмі — дльа Георга.[7]) Вікліф з переміноју вступу ј титула (Евангельска віра в [8]) старій Англіји) вже Кузьма зложив. —

Не розберу, јак у [9]) брошурі напечатано на 7 ст. имја R o g g e r W i l l i a m s? здајесьа, на кінці поставлено **е** (єсть), а треба **с** (слово [10]). Јак тілько получу з Америки про него книги, — зараз напишу про него, — а також, коли дістану одповідь, шчо книг не буде, — бо власне суть [11]) знају,—

---

[1]) Від „До пунктів“, як вище; окрім того се реченє зачеркнув я оливцем. О скілько знаю, — програму нашу між Румунів Др. не пустив. [2]) Далї переч. „мајже“. [3]) Окуневського. [4]) Павлик. [5]) Далї переч. „случ(айно)“. [6]) Драгоманову. [7]) Від „Пишіть“ я зач. у свій час чорнилом а титули книжок і підч. оливцем. Георг — женевський книгар. [8]) Далї переч. „новіј Англ.“ [9]) Далї переч. „Вас“. [10]) Сей уступ я зач. чорнилом. [11]) Далї переч. „діла“.

Generated on 2015-05-28 20:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

та хочесьа більше сирого мньаса, — творів самого **R. W.**

Може б Ви пождали печатати Фр—ву статьтьу. Ја јему сегодні ж пишу, шчоб передумав ішче сьу справу і шчоб написав Вам своје конечне рішенье.[1])

Б. л. скорше вишліть 1 N Народа.

Ваш *М. Др.*

На шчо Ви пишете „индемнизація“, замісць „викуп“ і т. д. Зверніть увагу: в Ваших народніх программах і т. и. безлич латинських слов і в загалі мало ньуху до популъаризації. В „Ваших“ не значить Павликових особисто.[2])

Напишіть мені виразно: кому Ви вислали в Россію комплети Нар. і Хліб. і кому висилајете тепер јіх NN.[3])

Чи не попробувати Вам міньатись з Кіевлянином? Там багато сукин-синства, та багато фактів з житьтьа „Югозападнаго Краю“.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 27. I. 1893
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Шчо до доносу на Філ.[4]) то ја Вам писав, шчо він був підписавсьа під гімном дльа царьа буквами М. Ф.[5]) та ја не зважившсьа надрукувати, а сказанье,[6]) шчо, мовльав, сочинитель — високопоставлена особа — навръад донос. Впрочім не спорьу, бо після того він десь ісчез із Парижа, не написавши міні ј слова. Та ја ј доси не знају, шчо він робив у Парижі.[7]) Увага про него

[1]) Від „Може б“ я зач. у свій час чорн. [2]) Від „викуп“, як вище. [3]) Се реченє, як вище. [4]) Філіпова. [5]) „М. Ф.“ і „високопоставлена“ Др. підчеркнув голубим ол. [6]) в „Народі“ (1891, ч. 20 і 21) при публікації того гімна. [7]) Я про се питав ся Др—ва давніще, та не дістав відповіди; на д. М. Ф. я дивив ся непевно, не вважаючи на те, що його справив до мене Др—в. (17. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

в 24 нрі за 1892 р. не моја, а автора дописі. Ја було квестіонував усьу допись, бојучись, шчо вона всьа донос, та врешті надрукував — чого ј тепер жалују.

Ви вже певне дістали мій лист про наш зјізд. Власне сегодньа післав ја в „Галичанина“ ј „G. Narodową“ спростованье бріхонь про зјізд, пушчених Будзиновским. З боку тих льудеј воно натурально, бо „бити клинье“ можна і в својіх, та це нас тут страшно збісило, і ми готові зірвати з ними усьакі зносини. Тепер такиј горьачиј час,[1]) і обі старі партіјі так скомпромітовані, шчо нашіј партіј(і) тілько рости в повазі — аж чорт надніс попів і росколов[2]) на двоје. Најдосаднішче, шчо ј Франко з оборонителььами загроженоји гр. к. церкви. Шчо до хиб в нашім руху серед мужицтва, то вони виходять м. і. із того, шчо тут треба бити в ті точки, шчо најбільше больать мужиків — то б то ломити вплив попів і показувати головні політичні дороги. Економічні справи підуть також.[3]) Нішчо ј казати, шчо до того треба ј таких праць, јак Ви пишете. Б. л. пишіть, шчо можете і шліть мені — ја постарајусь, шчо вони будуть друковані в „Хліб.,“ а ні то осібними книжочками. Казус Дан. зо мноју дуже добриј дльа него тим, шчо воно впало на мене, котрого він најбільше шанује. Це може зрефлектује јего в јего заг.[4]) поступованьу. Він дуже крутитьсьа, та сором јему звинитисьа передомноју ; впрочім, він уже казав : „коли хочете, беріть назад редакцију“. Та тут діло не в хотіньу. Треба забезпечитисьа від нового coup d'état, а потім јакже ја буду відбирати другому чоловікови заробок — хоть і нужденниј: 10 гульд. у місьаць за редакцију, адміністрацију ј експедіцију? Ја певнісінькиј, шчо ані новиј редактор, ані Д. не видержить і 3 місьаців. Через те ја ј сказав посередникови між мноју ј Д., шчо ја завше готов до

[1]) Далї перец. „шчо наш“. [2]) В орiг. хибно „росколив“. [3]) „Економічні... підуть також“ підч. Др. голуб. ол., а перше й червоним. [4]) загальнім.

Generated on 2015-05-29 07:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

редагованьа „Хлібороба“, та перше нехай скінчитьсьа проба. І тоді ја поставльу справу так, шчо нехај міні зовсім віддаје „Хлібороба“, а ја зорганізују працьу і доведу јего фінанси до того, шчо він не то шчо не буде мати дефіциту, а ј зможе платити 2 сотрудникам по 5 г. у місьаць (по тілько ж можна буде јім платити і від „Народа“.) „Хлібороб“ маје більшу будучність ніж „Народ“, і тілько треба кинутисьа з ним по Галичині. Ја цьу пропозіцију робив Гар. ішче перше, та вони оба видимо не хотьать м. і. через те, шчо ми інакше дивимосьа на редагованье „Хлібороба“: ја бју більше на сінтез (котрого најбільше ј треба мужикам), вони на льокалізацију — т. ј. на розбитье матерјалів по селам. Сьак-так, а „Хліборобови“ від мене не втечи. А поки шчо у мене доволі роботи ј без него (:) „Народ“, видавництво творів Куліша, Кримского і т. и. „Народ“, јак можете збагнути, мусить упасти разом з Arb. і тоді „Хлібороб“ вивіз би мене, јак і ја јего.

Гість мабуть не відписав Вам і це певне тому, шчо мусів јіхати зараз, јак тілько дістав Ваш лист (а чекав він на него довго, через сніги). Тепер він уже в К.[1]), бо ја вчера дістав К. Старину, за котру просив (вона міні подаје про Украјіну більше вісток, ніж живі льуде і јіх дописі!! [2])

Ви шчось не згадујете про 1 N Народа — може не получили. Завтра виходить 2. N. Ја все посилају јего Каблукову, та не знају, јак з ним бути, бо ані пренумерати, ані обіцьаної газети в обмін, та навряд чи је јака моральна користь. Від Мокрієвича „Народ“ завернули — нема јего. От шче порьадні льуде ті Англичане, — а наші поштарі і не віддадуть адресатам, не то шчоби відсилали в редакцију.

От, був би ј забув! Пропозіција сојмовоји анкети в справі еміграції добра, хоть великоји користи з неји не буде — аджеж крајевиј виділ ро-

---

[1]) Київі. [2]) в „Народі“.

Generated on 2015-05-28 20:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

бив це діло від себе, і нічогісінько не вийшло. Та горе наше, за якого посла вхопитисьа! До Окун. ми вже не підемо і Вам не радимо обертатисьа до него: перше всего, шчо Вас скомпромітује, а потім визискаје Ваш лист против нас.[1]) Ми з ним зірвали політичні зносини, бо надто нас накомпромітував сьа. Він бездонно глупий. Не забудьте, шчо він було довів Д. і Гар. до того, шчо вони от-от хотіли миритисьа з народовцьами шче перед ост. зборами „Нар. Ради“ — за „нової ери“ — і тілько дьакуючи міні воно не прийшло до того. Таке ж було кілька разів. За те ж і Ок. страшенно льутий на мене — в листі до Гар. він дуже жалуєсьа на мене, шчо компромітую рад. партію і таке пише про мене: „das ist der Geist, der stets Gutes will, u. stets Böses schafft“. Особливо льутий на мене за те, шчо јего публично критикую та за те, шчо „нехтую“ попів. Усі јего намоги ідуть до того, шчоби увільнити Коломијців від мојего впливу. Најсвіжішчий факт: перед самими зборами „Нар. Ради“ він узьавсьа помирити Коломијців з народовцьами, і так представив[2]) діло остатним, шчо буцім ми самі на те напрошујемосьа і прийідемо з пропозіцијами на збори. Умисне так зроблено, шчо про це у нас не раджено на зборах усіх, і на те, шчоби ја не знав і не перешкодив, та ја таки дізнавсьа і добивсьа бодај того, шчоби Гар. і Д.(,) шчо оба, без мого відома, рішили були јіхати на збори Нар. Ради — шчоби не робили це јак представителі Коломијців. Вивезла неточність Дан — шчо в остатній хвилі не схотів јіхати, і розвага Гар., котрий таки поіхав (не сказавши міні!) та заховувавсьа достојно. Најсумнішче, шчо Ок. робив таке на пропозицију самого Д!! Після того, коли Ок. так оскандаливсьа перед народовцьами, він страшно осердивсьа на Д. і Гар. — і слушно: по шчо було јім лізти! Після цего Ви порозумі-

---

[1]) Далї перец. „Непремінно“. [2]) Зразу було: „таке написа(в)“.

Generated on 2015-05-28 20:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

јете те, шчо ја писав у 1 нрі „Народа“ про компроміси. Тоді ја вже був переконав Д. і Гар. І представте собі, шчо таке лізло јім на думку јак раз тоді, коли народовці лагодилисьа до капітульаціјі.

Так от воно шчо! Ја в Коломијі і потрібниј, і непотрібниј. Фактично такі поползновенія розбивались о мене, і вони признавали мені слушність — та воно нікому не вигідно мати на голові такого чоловіка. Знајуть це і народовці, і ніколи мені того не простьать, јак не простили ј давного мого становиска до них.

Бувајте здорові

М. П.

Ја дуже кашльају — мабуть приближајесьа кінчина.[1])

Мушу завважати, шчо Д. певне не думав про капітульаціју перед народовцьами, а Ок. ухопивсьа за те, u. hat die Sache an die Spitze getrieben. Д. задльа свого скептіцізму сам бувби зірвав з народовцьами, та з сего вијшлоби тілько те, шчо нас народовці не шанували би. Д. тут в загалі неосторожниј: забіжить, куди не треба, а потім зриваје і компромітујесьа. Напр. він узьавсьа був боронити о. Миссулу і сам порадив јему віддати вірші Масловского в суд і боронитисьа тим, шчо то безбожник. Потім владика велів Миссулі не датисьа боронити Д. (,) та на суді Миссула і јего оборонець вели протів льудеј кампанију післьа попередноји поради Д. Сконфісковані вірші Масловского — једина причина, шчо Миссула вијшов чисто. Міні на це страшенно було дивитисьа на росправі. Потім ја здав з него[2]) у „Хліборобі“ вірне справозданье — воно пішло за згодоју Д. (,) та Миссула вилајав Д—ча у „Гал. Руси“, јак безхарактерного чоловіка. І слушно. Оттаке то!

---

[1]) Се реченє написано з боку на 3-тій ст. 3-ого аркуша; дальше дописано на 4. ст. того-ж арк [2]) Властиво: з неї.

Generated on 2015-05-28 20:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика

16/28 Јан. 93. Улица Денкоглу. София.

Дорогиј Друже,

Учера тілько шчо одіслав Вам лист, јак получив другиј з листом Куліша. Ја в доволі комичному стані: Кул. згадује про 1 N Народа, — а ја јего не бачив. Ви пишете про „звісне віче“, мабуть у Відні, — а воно мені зовсім не звісне. То пришліть Народ, — і напишіть јак більше про віче і пришліть печатне про него. —

Поки скажу, шчо гонитись з клинами за москвофілами, навіть молодими, даремно, бо, здајесьа, „Гал. Руси“ з Росіјі приказујуть не водитись з радікалами, — тај молоді москвофіли не можуть зректись „московських рублів“, бо јім не буде за шчо навіть удержувати „Буковину“ [1])

Кулішу ја посилају „проектець“ отвертого листа в „Народі, — мајже те саме, шчо він написав, — тілько без різких слів і без імени К—ого. [2])

А молодець Марков за процесс митрополіту! Це треба б і нам коли зробити.

Ваш

М. Др.

Жду од Вас листу. Да — б. л. — пришліть мені скорше „Правду“ за Грудень. Ја може не получу, — а Ваш екз. верну. — Шчо вони там про еміграціју ј т. и. пишуть.

Ів Франко до М. Павлика.

(Кореспондентка. Адреса: „Wohlgeb. Herrn Michael Pawlik Redakteur des „Narod“ in Kołomyja | Hetmańska 608 | Galizien.“ Шт. пошти від. „Wien 1/1 | 1 | 31. I. 93“, колом. „1/2 93[3])

Дорогий Друже!

Будьте ласкаві вислати мою „люту“ замітку „Попи і цівілізація“ Д—ву.[4]) Резигную з єі дру-

[1]) Віденьське москвофільське товариство. [2]) Кониського. [3]) Картка була між паперами Драгоманова. [4]) Драгоманову.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

кованя, щоб не давати публіці не дуже то будуючого виду нашоі обопільноі полєміки. Та тілько боюсь, шчо з таким поступованєм швидко з цілоі партіі лишитесь Ви самі.

Здоровлю Вас і всіх знайомих
Ваш
Ів. Франко

31/1 93

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 31. I. 1893
ул. Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Тілько шчо дістав лист від автора петерб. дописі в „Народі“ (не Украјінець і не був на Украјіні!) і в нім м. і. таке: „у Петербург пријізджав на різдьвьаних сьвьатках один проф. кијівського універзітету — украјінофіл [1]) з спеціальноју метоју перетьагненьа на бік украјінофілів, а почастно ј угоди росијських лібералів. Він бував тут у всіх виднијших членів ліберальноји та радикальноји партіји. Він виступав ворожо протів д. М. П. Д—ва [2]), а про „Народ“ та ј р. у. радикальну партіју взагалі розповсьуджував страшенну брехньу. Зі взгльаду на те, шчо оці кацапи такі темні у всім, шчо доторкајетьсьа справ галицьких та ј украјінських, можна думати, шчо де в чім він і мав успіх, хочај ми, прихильники „Народа“, робимо тут усе, шчоб знівечити јего вплив. Трохи ми јому ј пошкодили, напр. коли він почав росповідати, шчо најкрашчим доказом того, шчо радикальна партіја не маје ніјакоји будушчини, јесть тој факт, шчо „Народ“ вже не виходить, јому був показаниј власне тілько шчо одержаниј „Народ“ (число з мојеју кор.[3]) Швидко(,)

[1]) Мабуть В. Антонович (18. XI. 1909). [2]) Драгоманова. [3]) роз. російської. [4]) кореспонденцією.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

мені здаєтьсьа, дізнаємось, чи мав він тут вплив і чи великиј. Про все це напишу Вам".

Виходить, шчо таки треба Вам написати статејку по великоруски. Та горе з нашими „молодими" — тепер Рутенцьами. Бо чи ж не рутенство, оступатисьа за „наше патріотичне духовенство", „нашу церкву" — народну інстітуцију ј т. и.?

Петербуржець питаје, чи Ваші фольклорістичні праці појавльатьсьа окреме по укр? Ја думају, шчо це далеко важнішче, ніж шчо небудь. Колись ја про це переказував Arb.(,) та цим разом Ф—ва [1]) так мене прибила својіми виступами, шчо ја забув таку важну річ тај про наші справи не міг так інтімно ј докладно росказати гостеви, бо він таки трохи відвернувсьа від нас післьа того, шчо вчув від Фр—овоји тај до дому доніс дуже прикре чувство, про котре певне буде говорити својім знакомим. Правда, Фр—ко в својім листі до мене обернув у нівець завини својеји жінки, і сама вона звиниласьа зі Львова передомноју за те, шчо буцім то ја підписував у „Народі" власним іменем статі, зроблені спільно з Ф—ком (диктовані Фр—ком), — та все таки кампанија попсована хотьби тим, шчо ј ја не видержав і кілька рази назвав завини Ф—овоји бріхнеју. (Ја вмију панувати над собоју, та цим разом ја просто взбішениј). Звісно, ј Ф—ко буде льутиј на мене за жінку, бо ја сказав перед льудьми, шчо в с п р а в і мају на него більше право, чим жінка. Все діло в тім, шчо Ф—ко все чисто росказује жінці, з чого у неји виходить хаос і почасти ј шкода дльа справи, котру вона путаје. Нема у него того ньуху, шчо може переварити чужиј мозок без шкоди дльа инчих і дльа справи. Ја би про те Вам не росказував, јакби не те, шчо вона псује відносини Фр—ка зо мноју ј инчими льудьми. І годі міні сказати: бог з ним!

Ваш

М. Павлик

[1]) Франкова.

Generated on 2015-05-28 20:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Зараз другої днини після мого ост. листу до Вас, Дан. при всіх предложив мені зовсім узьати собі „Хлібороб“. Ја згодився, та відложив справу до маја, бо тут міні годі зорганізувати працьу: одна половина хати не топлена і ніколи би јеји не дотопився, а в другій половині (,) де ја робльу, ніде помістити співробітників; цьа хата страшенно холодна: рано у мене 2 ст. тепла, а јак трішчить піч від дров, то 6(,) найбільше 8—10, — в полудне. Через те ј инче ја мушу перемінити кватиру і там буде одна комната дльа співробітників. Без помочи ја не давби собі ради, бо ј з „Народом“ ледви справльусь через те, шчо сам веду адміністр. і експед. На цій же кватирі ја мушу бути до 1 маја, а поки шчо нехај робльать з „Хліборобом“, јак можуть — ја не хочу јего вести аби день до вечера. Тај хорий ја — усе кашльају: певне будуть горлові сухоти. Це добре тим, шчо не треба буде довго мучитись.

М. Павлик до М. Драгоманова.

1. II. 1893

Дорогий Друже!

Дістав Ваш лист — відповім завтра, а тимчасом шльу Вам картки Ф—ка ј Ар. Першу ја дістав уже після того, јак напечатав статејку Ф—ка.

І Вас прошу — огльадно з Ф—ком

Ваш *М. Пав.*

М. Драгоманів до М. Павлика.

20 Јанв.
1 фебр. 93. Улица Денкоглу. София.

Дорогий друже,

Получив ја оце із Львова (чомусь !) од Фр—хи[1]) 1 N Народа, вкупі з дејакими книжками (Гејне і др.)

[1]) Франчихи.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В Народі багато мені не подобалось то по тону, то по змісту, де з чим ja не згоджуjусь. Скажу, jак звичajно, отверто.[1]) „Від редакції“ написано по рутенському: дуже високо про себе, дуже низько — просьба о пренумерату. З Новим роком так собі. В кінці слід.[2]) би згадати про науку, — а то саме „з мужиками“ навіть не безпечне: мало чого думajуть, робльать і можуть робити мужики. Вони ось в росс. царьа віруjуть і емігруjуть у Россіjу; не вже j Ви підете туди з мужиками? Та j шчо таке навіть дльа мужиків? Чому ж і не дльа себе![3]) Чим ми гірші мужиків, а надто теперішніх?

В Ваших замітках до моjej(і статі) не бачу логики. Держава j тепер помага латинізаціjі русинів, — а чому в другому уступі латинізаціjа виходить на добро, бо виклика реакціjу, коли в першому вона зло. Здаjесьа, моjа думка про те, шчо при поділі церкви од держави j перед неjу мусить[4]) бути поділ самих русинів на віри j церкви, — jасно сказана. — Шчо намістник — крітік, дуже вольна постанова справи. Намістник приказуje, „распекаетъ“, а не критикуje, jак газетчик. Власне Бадені, jак намістник не мав права писати свій циркульар. Хоче мати право крітіки, — хаj jіде в Коломіjу, подаje в одставку і видаje Narod. І даремна Ваша надіjа, шчо Бадінівська вольа крітіки дасть вольу j Вам. Це все було пушчено дльа цілів jезуjітськопольских, а не дльа свободи, — і коли „jіх“ мазать по головці, jак почасти робить Нар. і Хліб., — то цілі ті будуть і осьагнуті. —

Замісць сказати, шчо інтер(еси) попів не сходьатьсьа з інтер. нашоjі партіjі, — ліпше б сказати з інтересами народу. Ja вже Вам казав, шчо Ви вже за багато тикаjете словами наша партіjа. Це мені нагадуje росс. народовольців, Аксельродів і т. и. —

---

[1]) Зразу було „правду“. [2]) слідувало. [3]) Від „у Россіjу“ я зач. у свій час оливцем і додав „!“ [4]) Зразу було „може“.

Generated on 2015-05-28 20:25 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„Догадок“ своїх про цілі віденців і др. Ви не маєте права писати. Пишіть про явне тілько, явно сказане. — В одповіді Лев—ому[1]) Ви занеслись у фантазію попів-радікалів і зовсім даремно присьагли јти з ними, коли вони порадікальатьсьа. Попи не можуть, будучи попами давати найпоступовішчу просвіту, — бо не можуть признавати доктріни поступу після складу конечного церкви, — а коли б вони стали радікалами тілько[2]) політ. і соц.[3]) (јак ірландські) то ми, јдучи з ними в одних справах, — все таки в культурі пішли б против них. Власне б і не ми пішли з ними, — а вони з нами. —[4])

Допись Будз.[5]) могла б бути більше фактичнојю і менше гостроумничати. Јак це Барв. мовчав, але співав? В чім программа народовців? Ваша примітка до дописі могла б менше вихвальати нашу партіју і при тому бути јаснішчојю. Тепер напр. ја не розумију, в чім то наша партіја „рішаје справу між нар.[6]) і москвоф., — і јак вона рішить справу межи Австрієју і Россієју? — не розумију і навіть смијавсьа б, коли б не приходилось

---

[1]) Левіцькому. [2]) Ост. слово написано так, що нїхто не в станї його відчитати; „тілько“ — мій здогад. [3]) політичними і соціяльними. [4]) Се якесь непорозумінє з боку Др—ва, бо в моїй відповіди д. Евг. Левицькому, в 1. ч. „Народа“ я лиш іронічно заявив, що й радикали готові би піти з нашим попівством, як би воно замісто кричати про свої кривди від рескріпту намістника, присягло, на вічу, й дало запоруку, що буде боротися за матеріяльне й просвітне добро нашого народу. Але-ж, — додав я, — попівство про таке й не думає. Скінчив я свою замітку так: „Ми воліємо отвертою „антіпопівскою“ правдою позискати для партії одного попа, або й не позискати ані одного, аніж нещирістю супротів попів, позискати йіх усіх. Навіть якби воно було можливо, то ні на що не придалосьби нашій партії. Попівство в загалі найбільше болюче місце в розвою Русинів і найхиткіщий грунт для всякої рускої політики, а тим більше радикальної політики. При леда нагоді грунт той висунувбися нам із під ніг і ми не то що не зискали би нічогісінько, а ще й були би на завше скомпромітовані перед селянами і перед усім поступовим світом“. [5]) Будзиновського. [6]) народовцями.

Generated on 2015-05-28 20:25 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

смійатись над собоју, јак членом партіјі. Увесь уступ про Сельського і Франка темниј. Чому один може вступати в Бесіду, а другиј не може в Нар. Р(аду)? В загалі менше б реглементаціјі ліпше б було, а надто там, де все рівно нічого з того не виходить!

Не розумію, чому длъа Вас, јак Русина, та шче радікала була честь розбірати папери Кр.[1]), јак не розумію, за вішчо Кр. дістався у в е л и к і. Куди ж тоді придесьа записати не то Шекспира, а навіть Турген. або Шевченка? Кінець відповіді Кулішеві справді дуже нагадује јак „школьать“ хлопців.

4 Фебр. Оце знајшов лист, котриј, думав, одіслав!

Адрес Мокріевича такиј: Mr. Wlad, Debagory Mokriyevitch | 5, Lewis Rd. | S u t t o n (Surrey) England.

(Внизу написав я, чорнилом: „17. II. 93 надано“.)

М. Драгоманів до М. Павлика

21 Јан. / 2 Фебр. 93. Улица Денкоглу, София.

Доригиј друже,

Оце принесли Ваш лист з 27 Јан. Жалко, шчо шче приходить сьа говорити про М. Ф. В свіј час не треба було звати јего „високопоставленим“, тим паче, шчо він таким не јесть, — а тепер не слід було зајавльати, шчо в „Днѣ“ і „Народі“ јесть спільні сотрудники, бо це значить просто вказувати на лице, — а инакше М. Ф. міг бути ј Митрофанъ Филалеевъ. —

Ок.[2]) ја писав. Вжити проти Вас і мене він мого листу не може, бо ја м. и. кажу јему те, шчо ј Вам писав, — то б то шчо розумію, чому він не підписавсьа під Вашоју першоју програмоју пар-

[1]) Крашевського. [2]) Окуневському.

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

тіїі (під котрою і ja б не підписавсьа[1]) але не розумію, jак він міг пітти до кльубу m o r i t u r o r u m, Анкеті ja придаjу значіньа jак теж свого роду „клину“ між русинами j панами, — a окрім того сojмова анкета з русинами може шчось розумнішчого дати, ніж виділу крajевого, — a головне з поводу анкети можна наговорити багато правди в очі сojму. —

В чім Ваше спростованье брехні Б.[2]) в Галичанину j G. Nar. не знаjу, бо j тих газет не бачу. Шчо будуть „метатись jазиці“, — не дивуjтесь. Все політика vom F a l l z u m F a l l. Ви своjіх прінціпів держітьсьа, то на Ваше з годом виjде. Ось через шчо ja не дуже радиj і „партіjі“ і вважаjу jеjі передовчасноjу. Виjде тілько те, шчо Ви, за-дльа згоди в партіjі зробите од себе уступки нібито товаришам, — a вони[3]) умови не додержуть, — та Вас же підведуть. Треба пождати, поки буде з чого робити партіjу, — a доти голосити прінціпи, — a льудьам, котрі рвутьсьа в акціjу і компроміси, товкти, шчо тепер усе ломитьсьа в Австріjі, — хаj старе поламаjесьа, нове поjавитьсьа, то j можна буде розібрати, з ким варто в компроміз іти. Компроміз видумали англичане і там ja розумію, чому навіть радікали иноді в компроміз ідуть з торіjами, a другиj раз з вігами, — бо там jесть і торіjі і віги і радікали, — a в Австріjі, a надто в Галинині дурость та подлость та туман!

Ja, здаjесьа, писав Вам, шчо про R. Williams тепер не можу писати, поки не дістану з Америки або книги, або одповіді, шчо не буде. Дльа Народу ja написав рецензіjу на Рос. Укр. Словарь і на Зап. Тов. ім. Ш., — та остатньу не посилаjу, поки не получу (з Парижу!) Грушецького[4]) Кіевск. княж.[5]) Написав ja і з поводу Кулішевшчини, та жду шче книг з Петербурга. —

[1]) Від „він“ я зач. у свій час чорнилом. [2]) Будзиновського. [3]) Далії переч. „Вас“. [4]) Грушівського. [5]) Рецензія на словарь не була менї прислана тодї; я єї найшов аж після смерти Др—ва і надрукував у „Народі“ за 1895 р.

Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

На кашльу ми з Вами концерт можемо дати. Ja вже з Октобра кашльаю, — доктори кажуть, шчо це поверховний катар од мого іодистого лікарства, — та часами кашель не даје навіть говорити. А лікарства не можу не јісти, бо инакше аорта моја роздуритьсьа! Так і живу між двома рожнами. Чорт би з ними, — та на тім тижні не міг читати лекцій через кашель.

Жду нетерпеливо 2 N Народу і кінцьа Баптистів.

Ваш *МДрв*.

22. Оце сбиравсьа посилати лист на пошту, та принесли Ваш новиј. Дивні діла твоји, господи! можу сказати, прочитавши копију листу з Петербурга! Аже ж угода лопнула! В Петербурзі јеји не поправити! — Міні росказував один петерб. приjатель наших приjателів, сам досить вхожиј в літературні кружки, шчо там один польак із партіјі Glos таку формулу пуска: угода — проба о б щ е р у с с к а г о соглашенія съ поляками, а Др—овъ противъ нея, исхо(дя) изъ узкаго національностическаго украйнофильства". Цьа брехньа — јединa можлива формула, з котроју можна підходити в Петерб. до ліберaлів і радікалів. — Так „Правда" ж? Кінчитьсьа тим, шчо нам приjдесьа пропагандувати Правду в Росіjі, шчо б угода сама себе побивала.—

Історіja з Фр—хоју[1]) противна, та пора Вам заспокоjітись. Він завше був не твердиј у політіці (в повістьах і віршах він не сбиваjесьа, — хиба оду на см. Вол. Б.[2]) напише!), а вона, видимо, не при собі. Ja думаjу, шчо j гість те розібрав. Та j жіноче питанье через Фр—ху зостанетьсьа на своjім місці. Jак би теперішні жінки були готовими льудьми, а не бабами, то нічого б було за ними

ч. 17. Так само стало ся й з його статею з поводу переписки Кулїша з Крашевським і мною, надруковану тут же п. з. П о г л я д Д р а г о м а н о в а н а у к р а і н с к у і с т о р і ю.

[1]) Франчихою. [2]) Смерть Володимира Барвінського.

Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

і побиватись. І тут не треба нійакого фільства, јак і в справі мужиків, — а треба стојати на погльаді евольуції.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 2. II. 1893
ул. Гетманска 607.

Дорогиј Друже!

Поперед моји очи скоро іде тілько „событий", шчо, дај боже справитисьа з ними мојему хорому мозкови. Најперше, најважнішче дльа мојего здоровльа: вчера вмер у Львові мій лікар Др. Крувчинськиј, котрого ја надто [1]) дуже шанував јак Польака і чоловіка. Післав кондолецијну телеграму на похорони, шчоби пошанувати јего тај зробити полекшу мојему бідному тілу і душі, перед [2]) котрими тепер [3]) пробита незвісна дорога, без крају. Мука була міні з мојеји слабістьу, та шче більша мука було — дивитисьа на муки мого лікарьа, шчо вмирав день-у-день, аж поки не став під конець мајже землеју, хоть в нії шче тліла жива іскра до самого скону. Помер він у великих муках і в повнім сознаньу. Лікар був з него јединиј, тај чоловік і Польак прекрасниј.

4. II. Нарешті, зробивши те і оне, і між инчим перевівши дльа „Народа" частину прекрасноји статі Р. Я. (ја јеји друкују на 1. місці і зроблью відбитки, бо вона показује, јака маје бути далі наша партија).

Досадно, шчо Ви не дістали 1 нру „Народа" (котриј Вам післано в свіј час) і Ви може і доси не знајете про нашу побіду — упадок „новоји ери". В мојіх статьах, помішчених там Ви може најдете,

[1]) понад те, що був моїм запопадливим лїкарем (18. XI. 1909). [2]) Зразу було „дльа". [3]) Далї перец. „отв(орена)".

Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

дешчо лишнього, і між инчим різкість протів [1]) попофільства наших молодих радикалів; та мені бачитьсьа, шчо воно маје вагу, јак „ратованье ситуаціји". Досадно, шчо мусів відповідати Ф—ви та вкінці пустив слово, котре можна зрозуміти фалшиво. Ми тут урадили перервати всьаке препирательство з товаришами про попів і церкву, а надто, зајавити,[2]) в переписці до Ф—ка, шчо він узьав був назад своју статејку „Попівство ј цівілізаціја".[3]) Незгода наша дуже на руку москвофілам і народовцьам — „Дѣло" передрукувало статьу Ф—ка ј виривки з мојеји відповіди јак доказ, шчо в нас і прінціпіальна незгода. Б. л. з Ф—ком јак мога, делікатно. Він, јак бачите з јего карточки, шчо ја послав Вам, льутиј на мене за те, шчо ја [4]) писав Вам про јего статьу Б. л. јакось појаснити јему, чому ја м у ш у з таким обертатисьа до Вас; ја був про це написав јему лист, та пірвав, бојучись, шчо він, по своји безтактности (,) знов пожалујесьа перед жінкоју, і знов піде історіја. Та б. л. поправте мій відзив перед Вами про јего статејку — котру ја бачу назвав „досить льутоју", а не просто „льутоју". Напишіть јему, шчо наша незгода ј јего виступ за попівство зробльать фатальну прислугу нашој партіји в Россіјіј, де „новоеристи" скажено кинулисьа на наших прихильників і де взагалі тепер пішов сильнішчиј рух на нашу користь і шкоду. Ја впрочім бачу ј дејакі провини в Ар—ців [5]) і бојусьа, шчо він [6]) пошкодить і собі ј нам; такі отверті картки, јак післана Вам, просто, можуть пошкодити мені. Раді будуть з нашоји незгоди ј польскі соціал-демократи в Галичині [7]), шчо мајуть через 2 місьаці зјізд, де м. і. будуть складати р у с к о-п о л ь с к и ј соц.[8]) к о м і т е т дльа виданьа соц. газети по нашому.[9]) Нічого казати, шчо без нас

[1]) Далї перец. „нашоји" й „нашого". [2]) Далї непотрібне „шчо". Заява в 3 ч. „Народа". [3]) Драгоманів зачеркнув се місце голубим оливцем і поклав криску. [4]) Далї перец.: „перед Вами назвав јего статьу". [5]) Арабажинців. [6]) Арабажин. [7]) В оріг. „Галичини"! [8]) соціялїстичний. [9]) Від „складати" Др. зачеркнув гол. оливцем.

Generated on 2015-05-29 07:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вони не обійдутьсьа, та ја бојусьа, шчо Ф—ко ј молоді вскочать туди без гварантій протів шкоди дльа рускоји справи — на це у них нема ньуху. Це ж була би фірточка, котроју вскочили би в польскиј табор і наші плеханівці.[1]) І буде знов один лишнїј аргумент на те, шчо укр. справа — польска інтрига. Та це діло дальше; близче — власна організаціја ј власні видавництва. Ја вже писав Вам, шчо Д. пропонује мені взьати зовсім на себе „Хлібороб.“ Усі Коломијці пруть на те, шчоби ја зробив це јак најскорше, бо ј „Хлібороб“ підупадаје, і справа може обернутисьа инакше. Ја сам бачу, шчо треба рішатисьа скорше, і вже почав шукати кватири — може міг би перенестисьа скорше. Та перед рішучим кінцем ішче питају Вас: јак Ви мене радите: чи брати на себе „Хлібороб“? Зважте, шчо це новиј економічниј тьагар[2]) на мене (а без того ја не в стані видавати јего точно). Перспектива добра: вже тепер је 360 прен. (торік було 300), і коли би јего добре редагувати ј кинутисьа по всім крају, то ручу, шчо до кінцьа року він матиме 1000 прен. Та знов і те: непремінно треба мені помічника, а то ј двох — дльа адміністрациї, експедициї, дејакого писаньа при „Хліборобі“ ј „Народі“. Јім треба би дати minimum по 10 г. у місьаць. Такі два јак раз тепер је — оба спосібні, так шчо на случај моједї смерти можна би јіх підготовити на моје місце. А про це непремінно треба подумати — моји місьаці пораховані, а післьа мене літературні справи[3]) лишатьсьа на леду — а јіх тепер у моїх руках чим раз більше. Бо треба Вам знати, шчо ј Куліш геть рушаје Украјінців у нашу користь, та загоді просить мене дбати про те, шчоби всьакі початі ним виданьа ј т. и. від разу мали своји јашчики дльа точних рахунків.[4]) (Треба Вам сказати, шчо він чим раз шчирішче відноситьсьа до мене, особливо

[1]) Максісти. (19. XI. 1909). [2]) „тьагар“ підчеркнув Др. гол. ол. [3]) Зразу зам. від „моји“ було: „бо јак би ја вмер, то справи...“ [4]) Від „своји“ Др. підч. гол. ол.

Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

від моєєї відповіди jему в 2 нрі „Народа“ та, бачу, від Вашого листу — дуже заньавсьа мойім здоровjем і станом — хоть ja jему про це мало писав). Це з боку Куліша зовсім резонно [1]), та сам ja з цим тай инчим не справльусьа. Так і напишу jему, чи з грошej, шчо він обіцьаje придбати на „Народ“ і рад. діло, не позволить 20 — 30 р. у місьаць дльа того, шчоби мені платити [2]) сотрудників. Післьа моєєї смерти могла би j моja плата перejти на них — ja мав тут думку на Франка, та страшенно бojусьа jего скоків, і волijу виробити слабших писателів (,) та точнішчих і певнішчих льудej. Впрочім льудej треба тут, а Ф—ко ледви чи знизитьсьа до Коломиjі. Хиба шчо з докторату не буде користи, і він остепенитьсьа.

Пишу про инче коротенько, бо зараз льуде сходьатьсьа, а ja хотів би післати Вам лист сегодньа.

Комплет „Народа“ за 1890—92 ja післав тілько в Имп. Публ. Биб. в Петерб. [3]) Післав би і в дejакі унівepc. бібліотеки на Украjіні — та не знаjу, чи такі посилки вільні від цензури, бо jак не вільні, то jіх відослано би назад і тілько була би даремна втрата (по 2 г. 70 кр. за дорогу. В Петерб. іде 4 прим. В туж бібліотеку, в Акад. Наук (,) Ар—ну та одному знакомому Куліша — Азанчевскому (шчо маje jего ширити між там. Укр.) На Украjіну іде менче чим торік, — у Кijів зовсім не jде — страха ради іюдейска (.) Радби, jакби Кіевл. згодивсьа на обмін.

„Правду“ посилаjу Вам — не вертajте, у нас jе 2 прим. (,) з котрих один буду Вам посилати регульарно. Допись на ст. 41 [4]) ja вже подав у 3 нр. „Народа“ jак доказ, jакий міцний на Украjіні грунт дльа Австріjі j Польшчі. Шче м о ж е напишу про „Політику холодного розуму“ (ст. 46—54). Дльа Вас jе „програма“ і т. и. Нр. „Правди“ по своjему епохальний.

---

[1]) Зразу було хибно „нерезонно“. [2]) Зразу було „придбати“. [3]) Адресу підчеркнув Др. гол. оливцем. [4]) „Правда“, з нагоди еміґрації.

Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„Віче“ то давнішчі збори від. Русинів з Лівіцким. Наперли б Ви на Ф—ка, шчоби він розірвав компанованье наших молодих з тамошньою кацапнеју. Це просто скандал. Та скандалье і ві Львові — там Будзиновскиј дружить з Марковим, котрому виспівав про наш зјізд правду ј неправду— а тој взьав тај надрукував. Марков, ја певниј, від процесу против митрополита відступив, шче ј у руку јего поцільував. А ја хотів іти в суд, та слаба підстава — шче пожду, може владики пожалујутьсьа в суд за моју статью в 2 нрі „Народа“ — то при нагоді розібју јіх.

Поки шчо

Бувајте здорові

М. Павлик

Вашу біографију [1]) ја дістав і послав Чехови (переписану, з невеличким додатком) — та доси шче не мају звістки, чи тој јеји дістав.

5. II. Тілько шчо дістав від Фр—хи [2]) Ваш лист до „Товаришів“ — і дам јего в „Народі“ з пропуском остатного уступу, та виберу важнішче ј з відповіді панночці [3])

Досадно мені, шчо Кузьма не присилаје готових листів творів Куліша, хоть уже маје зовсім прокорегованих 4 листи в 16 ст. і далі до 97 ст. Не можу допроситисьа — а в Куліша може урватисьа терпльачка.

М. Драгоманів до М. Павлика.

29 Јан.
10 фебр. 93.[4]) Улица Денкоглу, София.

Дорогиј друже,

Позавчора получив 2 N Народа і карточки Фр. і Ар. а сегодні лист од Вас. Тепер пізно, а за-

[1]) В орiг. „біографіјі“! [2]) Франчихи. [3]) Се й зроблено в статї, затитулованій мною: „Українство перед Польщею та Росією“ („Народ“, 1893, ч. 3 і 4; особливо важний сей другий уступ, задля різкої границї проведеної Драгомановим між українством і московством у Росії (19. XI. 1909). [4]) Розуміє ся, сей лист дістав я після 11-ого т. м. (19. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

втра в мене екзамін, то треба скорше коротко сказати про головнішче.

2 N Народа за надто монотонний. Јак колись ја писав Вам про те, шчо забагато Драгоманівшчини не треба давати на 1 N, так тепер скажу, шчо забагато Павликовшчини. — Може воно ј добре, шчо Фр. статья проскочила, — та тілько бога ради, — не печатајте, шчо Фр. брав назад јеји. Фр. буде објасньати, — чому ј піде чепуха. Змовчіть на сему. А ја од него жду листу, то напишу од себе про статью јего ј про відносини з Вами. —

З Будз. думају, нічого не вдијемо. Нехај крутитьсьа, поки або собі місце знајде, або зкрутитьсьа. Треба своју лінију вести і тим давати примір.

Про те, чи брати Вам Хлібороб, — не знају, шчо казати, — між инчим через те, шчо Ви підрьад кажете, шчо це поклало б на Вас новиј економічниј тьагар, і те, шчо Хліб. матиме 1000 пренумер. і шче ј „Народ“ вивезе. Абстрактно кажучи: брати! — а конкретностів ја не знају. —

Каблукова, — він же ј Мокр. не ма в Болгаріји, — та ј газети Лѣча не ма, а јесть на јеји місце Прогрессъ, — мішанина Плеханіји з пустоју антістамбуловськоју оппозіцијеју на звичајниј болгарськиј лад. До того дијшло, шчо противльатьсьа тому, шчо б наслідник був католик, покликујучись при тому „на народні ідеали“, — то б то православје. І тут же соціална демократија!

Сам Мокр. в Англіји, — та тілько перебравсьа в[1]) а скоро јіде в Америку. 1 N Народа ја јему пошльу звідси, — бо мају 2 екз. тепер, — а дальше вже шліть самі. —

Написав ја дльа Хлібороба Попівство а свіцькі чоловіколькубці та треба перечитати шче. Написано смирно. Прокурорів не бојусь, — та бојусь редакції.

---

[1]) Далї полишено пусте місце для адреси, котрої так і не вставлено.

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Та жаль, шчо Ви так задержали рецензію на Чайченка і через те збавили мене прийатности читати, шчо з того поводу сказав би Огоновськиј. M a f o i ! ја давно вже так не смијавсьа, — јак читајучи Огон. про Чајченка, — јак тој [1]) поправльа јего геројів і геројінь по своєму шабльону!

Спасибі за Правду. Та ја прохав Вас о Грудень 1892, бо ја јего не мају. Позајак „Дѣло“ зовсім зірвало з нов. ероју, — та ј Правда обрала [2]) наші программи, — то нам треба менш різати уха словами „наша партіја“, — а більше говорити про діло і викликати народовців, шчо б робили шчось одповідне јіх тепер. словам. — А Марков просто сук.[3]) син! Про віденські танці січевиків з москвофілами буду писати, — та мало мају надіјі. Нехај обпечутьсьа. По мојому усьа јіх тактіка (і передньа статьтьа 2 N Нар.[4]) просто крутіјство і софістична гра словами.

Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 11. II. 1893.
Гетманска ул. 607

Дорогиј Друже!

З остатного Вашого листу бачу, шчо Ви не дістали мојіх зо три та кілька посилок, м. і. й нрів „Народа“ (учера вислано Вам 3-тіј). А тимчасом мені важно знати, чи дістали Ви тој мій лист, де були вложені кореспондентки від Ар. та Франка. Про о т в е р т е писанье першого ја недовмівају, а про Фр—во гірко. Мені гірко було зајавльати публично, в нрі „Народа“, шчо Фр—ко бажав узьати назад своју статејку п. з. П о п і в с т в о і ц і в і л і з а ц і ј а, — бо так він виходить непостіј-

[1]) Зразу було „він“. [2]) Непевний, чи добре відчитав се слово. (19. XI. 1909). [3]) сукин. [4]) З ј і з д д е л е г а т і в п а р т і ї, де є заява віденьських радикалів.

Generated on 2015-05-28 20:24 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ним, — та усі Коломийці домоглисьа того, кажучи, шчо воно важно дльа партіїи — дльа урваньа спорів про попівство; Ф—ко усе таки авторітет, отже, мовльав, молоді побачуть, шчо і він поправивсьа. А молоді справді покликуютьсьа в нашім спорі на те, шчо Фр. по їх боці. Власне 8 с. м. написав міні лист Будзуновскиј (з Відньа) про те, шчо буцім ми тенденційно представили в газетах наш зїзд, уважаје некористним дльа партіїи те, шчо ми справили бріхні, пушчені Будз. про р. державне право, поділ і т. и. (,) шчо буцім то рішено на зїзді, і каже до-слова таке: „Всі, так в Кракові, јак і тут обурені — Франко по нашім боці". Надіјесьа, шчо поправимосьа, а ні, то, — пише, — „В тій справі розпоряджаю Ділом і Галичанином! Готові люде дізнатися правди, то є, що партіі радикальноі нема!!!"

Звісно, це мене збісило — сама свиньа міх рве, сама і кричить, — і ја написав Будз. лист, котрого копіју Вам посилају. Лист ја читав Коломијцьам, і він усім дуже подобавсьа. Справді, треба раз виходити на чисту воду — бо нехај би ми і зацитькали клинобијників тепер — так таке завше буд?, а так нехај лишајемосьа одні ми, нехај і не буде такоји штубацко-рутенскоји партіїи. Досадно тілько, шчо це мусить бути јак раз тоді, коли і тут і в Росіїи ми очивидьачки стали јти вгору. Знају добре, шчо воно значить: старі ухопльатьсьа за факт роздору, і не схочуть знати „Народа". Це тим певнішче, шчо, јак побачите з листу близькоји Вам льудини до мене,[1]) — котриј додају, — стариј[2]) уже і так чује утому, а на молодих[3]) тут нішчо будувати. Једина певна надіја — угадајте на кого? — на Куліша! Він власне пише мені, шчо справоју „Народа" заньавсьа брат јего жінки — Білозерскиј, шчо і пришле не забаром 100 р. Ја написав јему трохи докладнішче про стан „Народа", „Хліборооба" і свіј, і певне, шчо з того буде мука[4]).

[1]) Мих. Обачного — Косача, сина сестри Драгоманова. [2]) Ковалевський. [3]) У Росіїї. [4]) Далї переч. „Тоді".

Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Не знаю, шчо і робити на просьби в шчирім листі Мих. Обачного? Писати листа агітаційного, та шче в Росію — ja не вмію, тай бояусьа, шчо попадесьа, куди не слід. Порадьте. Почекаю Вашої ради і шчо до листу до Будзиновского — ja jего поки шчо не вишльу, бо все-ж таки це рішучий крок. Та Ви б. л. чим скорше відповідати в рек. листі. І-ий лист відбиток із статі Р. Я. уже друкуєсьа (в 500 екз.) — наголовок буде надрукованій післьа всего. Почато самим текстом. Може дати jаку передмову? Конець брошури про Баптистів також друкуjесьа. Псалтирі по укр. вже нема.

N. B. Відповідej Украjінцьам дльа друку в „Народі" пишіть, кілько вгодно. Тепер надруковано І лист, в II будуть виривки з листу до пан.[1]) Це добрий спосіб. Та робіть так, шчо би оправдати[2]) заголовок, може за претенсіональний[3]).

М. Драгоманів до М. Павлика.

31 Jан. / 12 Фебр. 93. Улица Денкоглу. София.

Дорогий Друже,

Посилаю Вам свою статейку, назначену дльа Хлібороба, — хоч чую, шчо впjать придесьа жебракувати там місцьа в редакції, та може впjать не вимолити. Така моja дольа завше бути під командоjу та шче і немилостивоjу. — Скажуть може впjать, шчо нічого нам демаскуватись перед релігійними льудьми. Так усе рівно ми епископами прокльаті, — а справди релігійних льудей серед народу[4]) треба перетьагати до нашої релігії. Скажуть упjать може, шчо за надто учено дльа народа. Так це просто дурна привичка. Сказати народу про Руд.[5]) Габсб. — це не учено, — а ска-

[1]) панночки. [2]) Зразу було „поправити". [3]) Украінство перед Польщею та Росією", див. вище. [4]) В оріг. „народом". [5]) Рудольфа.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зати про Вольтера — учено, тільки через те, шчо самі псевдо-учені привикли до Рудольфа, а до Вольтера — ні. Тим часом Рудольф — більше дльа академичної науки істнує, — бо зрозуміти, на чорта він був і навішчо його знати льудім важче, ніж про Вольтера, — бо чоловіка, котрий боровсьа напр. проти тортур, рабства та рел. нетоллеранції єсьакому треба знати і легко зрозуміти.

Ja тепер маю діло з программою по історії дльа нар. шкіл Болгарії, шчо міністерство передало нам на рецензію. Там таких наставлено Рудольфів, Ізабелл, Ростиславів і т. и. А ja раджу замісць азіацьких царів — поставити канави та азбуку, Будду, — замісць Рудольфів — парламенти, Коперників і т. и. Кажуть, — за надто учено! не розуміло і т. д.

Прокльата моja хороба! Написав би, замісць спорів, — огльад історії культури всесвітньої по укр. та по болг., напечатав би на своїі гроші, — а там хаj би кульа винуватого знаходила! А то спорсьа, — та проси!

Ну, годі! Поручаю моју статейку Вашому адвокацтву. Заголовок виберіть, jакиj ліпше подобаjесьа. —

Забув написати про карту Арабажина. В jего безспорно mania persecutionis і не без grandiosa, в усьакім разі нерви не в порьадку. Погано, шчо Ар. і Ант. нанесли багато особистого в спор і шчо колись Народ втьагнувсьа в цьу кальужу. Треба стерегтись на далі. —

Не знаю, на вішчо Вам витьагати шчо з Р. Я. Вже все було говорено в Народі. — Посилаю 2 екз. з 10-ти, шчо мені прислано. Поправте помилки проти В. Евр. — і сего мені пришліть.

Generated on 2015-05-28 20:25 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 13. II. 93.
Гетманска ул. 607

Дорогий Друже!

Посилаю лист Куліша. Ја читав јего, за дозволом автора, і думаю, шчо $^3/_4$ варто надрукувати, хоть може шче ј не тепер. Лист до Будз. переробльу, бо форма не надто літературна. Та жду відповіди Вашої. Коломијці всі хвальать мій подвиг, та кажуть јего брати на себе самого, а воно мабуть ліпше було би відписати коллективниј листок. Впрочім ја не бојусьа молодих, хотьби ј з Франком.

Посилаю Вам дльа перегльаду ј статью Куліша до „Народу“, бо сам не второпаю, чи можна јеји друкувати з усіма місцьами протів Білила і Мордовцьа. Мордовська украјіншчина — писанья јего, мені самому страшенно противна.[1]) По росс. пише, јак чоловік, а по укр. јак мужикуватиј дурник і про таке ж дурне. Треба раз і це розбити

Б. л. чим скорше вернути цью статью (NB. в реком. листі) бо треба в 4 нрі почати.

Протестець Куліша[2]) надрукују те ж у 4 нрі. Він собі нічого.

Ваш
М. Павлик

М. Драгоманів до М. Павлика.

2/14 Фебр. 93.

Дорогиј друже,

Получив N 3 Народа і трепешчу і трохи не плачу. Одповідь Фр—ку верх безтактности! В загалі товаришчам слід одповідати приватними ли-

[1]) В оріґ. „противно“. [2]) П. О. Куліш, „Правда“ і „нова ера“ (Вирізка з Кулешевого листу до редактора). „Від Редакції“ — писано Драгомановим, у порозуміню з котрим і Куліш написав (а властиво переробив) свою статю. (Див. про се лист Др—ва із 6/18 Фебр. 1893).

Generated on 2015-05-28 20:25 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

стами (то і Лев. ліпше б було так написати) — а в даннім разі тим паче, бо справа вийшла делікатна, та шче і третья особа замішана — ja. Тепер Фр. мусить або явити навіть не христијанське милосердіје, а буддівське, шчо б промовчати. А јак він одповість, то скандал вијде незвичајниј. Не розумију, јак таки Вам було того не догадатись!

Трепешчу і з поводу листу до Товаришчів (до котрого зовсім не јде „широковѣщательный и многошумящій" заголовок). Бујусь за[1]) саме слово Товаришчів, — бо в Кијіві жандарми знајуть на перелік усіх мојіх товаришчів, — а далі в тексті проскочили зовсім нелітературні речі, јак напр. називаньнь(е) Барв. редактором „Правди", коли він редактором не підписујесьа. Бога ради, будьте осторожнішчі далі.

В 3-му N-рі субстанціально мало. Чому було не дати більше статьті Охр.—[2]) а Аз-буки[3]) могло почекати та за те јавитись ціле, — а то страх скучно читати такі речі кусничками. В усьому N-рі всі статьті порізані! Нельубльу ја цьу галицьку манеру.

Оце пишу Вам, — а тут приносьать од Тов. ім. Ш—ка новиј статут і з ним просьбу поступити в члени. Не знају, шчо робити: одмовити, здајесьа, не мају права, — а тим часом просто особа Барв. мені антипатична, та і ја не могу впливати на Тов., — вдержувати јего од антінаукових виходок. Окрім того вони ж Вас і Ф—ка не приньали.— Напишіть мені, јак це сталось: хто Вас предложив у члени, — хто не приньав, — шчо говорилось в заг. сборі. — Ја надумујусь на таке: пријму вибір виділа і впишусь у члени, — далі подам записку на загальні сбори, де між инчим предложу,

---

[1]) Далї переч. „загал". [2]) „Про смертельність в Галичині і єі причини, або чому Русини так численно на тамтой світ емігрують (Студія статистична)". (Початок, у нрах 20—23 із 1892, кінець: у нрах 5, 10, 12-13 і 15. [3]) Статейка А. Кримського.

Generated on 2015-05-28 20:25 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчо б сбори висказались за безпартійність товариства, — і новому виділу предложу Вас і Фр. в члени, — коли одкинуть, вийду з товариства. Треба скорше знати Вашу думку, бо 26 Фебр. не за горами

Ваш *М. Др.*

По мойому і ст(атю) Будз. треба напечатати: раз јесть певні думки та шче в близьких льудеј, то ліпше випустити јіх на світ. —

3/II Получив Ваш лист рекомендованиј з прилогами (до Будз. і т. и. В справі Фр—ка не змінњају своједі думки, а шче більше акцентују, коли одповідь јему була зроблена в 3 — N дльа того, шчоб сбити јего авторитет, показом на јего непостійність. Він Вам у карті писав, шчо бере назад своју замітку не через те, шчо б переміньав думки, а дльа того, шчо б не давати чужим „мало будујушчого образу спорів“ між Вами. Окрім того він, конечно, так зробив під упливом „закулісного“ виступу мојого. Тепер Ви витьагли Фр. на авансцену, — Фр. може потьагнути туди мене, — ја муситиму сказати, шчо Ви обоје не праві. Кому буде з того польза![1]) Зо вгльаду на Россију ја кажу Вам тепер те(,) шчо казав Вам і Јарос(евич) 2 роки назад: робіть, јак хочете, а тілько, шчо б і Ви і Фр. зоставались в јакійсь згоді при Народі, — а то і ја подам в одставку.

Лист до Будз. резонниј цілком, тілько дуже злиј і уражајучиј особи. Все можна було сказати віжливо! Не слід забувати, шчо коли клинобіјці накрутили, то і Ваш бік зхибив тим, шчо підліз під намістника. Ви всі коломіјці, певно, не хитрували, але не розньухали, шчо навіть користуватись намістником не слід і проти попів, — а тим часом, починајучи з замітки П о р а д і к а л ь н о м у і кінчајучи N 1 Хлібороба, всі писаньньа Нар. і Хліб. в цій справі були[2]) најівним (по мојому) або хитрим (по другим) хованьньам за намістника. Ваша надіја,

[1]) Далї перец. „Рішуча“. [2]) „було хитре, чи“.

Generated on 2015-05-29 07:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчо і Вам дадуть таку свободу крітіки попів, јак нам—ку, — архинајівность, — а кому другому покажесьа то ж клинобијством, котре даје право на другі клини. Того ради, — менше задору не пошкодить і Вашій стороні. —

Про авторство статьті Р. Я. ліпше не говорити, — а то непремінно кому небудь пошкодите. Шчо робити по смислу листу Об.[1]) шче ја не надумав. Напишу днів через 2—3. Ја все не розумију, навішчо було передруковати статьтьу Р. Я. в Народі, бо в Народі все було сказано кілька разів. Коли вже в Вас јесть гроші на те, то ліпше б було перекласти і випечатати по німецькому, — бо безпремінно пора подати світові хоч австрійському шчо то таке за звірі радікали та і другі партіјі в Галичині. —

Ваші листи і посилки всі получив, — окрім 1 разу 1 N Народа. А Ви може чого мого не получили, напр. листу з поводу 2 N Народу.

Баптистів пришліть 20 екз. та з 10 Віри і Швејцаріјі.

Не сердтесь за јакиј вираз мојіх листів. Јіј богу ніколи прибірати діпломатичні вирази!

Ваш *М. Дрв.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 17. II. 1893
Гетманска ул. 607

Дорогиј Друже!

Тілько шчо мав кінчити і відсилати лист до Вас, та дістав Ваш, а тимчасом те, шчо ја перше писав — постарілосьа — посилају тілько вирізки[2]). Через те пишу тілько коротенько. Вчера вечір узьав зовсім на себе „Хліборобa“ — м у с і в у з ь а т и, а то він мав перестати виходити (,) тим

[1]) Обачного М. [2]) 3 листа.

Generated on 2015-05-28 20:25 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

більше, шчо протів него наше „цівілізаційне“ попівство почало скажену війну. Разом с „Хліборобом“ ја узьав на себе величезні матерјальні ј моральні клопоти — та годі: крашче міні з ним упасти, чим јему самому без мојеји помочи. Все таки је надија, шчо вибриду. Нри 2 і 3 ішче не моји,[1]) а вже 4-ий буде мій. Ваша статья про попівство ј свіцьку цівілізацију іде на самиј перед. Пишіть, шчо хочете — усе надрукују.

Ті справи, про котрі Ви мені пишете, дуже дльа мене больучі — та видно, мені на роду написано так. Тут і ја не придумају нічого јак здатисьа на боже милосердије ј ждати дальших ударів. Скажу тілько одно, шчо наша з Фр—ком згода в „Народі“ може бути тепер тілько ідеальна, або крашче номінальна, бо все одно він не писав би в „Народ“, бодај поки не здасть докторат. А дльа згоди з ним ја нераз клав усе, шчо в мене најдорожче (,) та клав, звичајно — даремне. Та де в чому Ви јего зо мноју не погодите, так само јак не погодите себе з Антоновичем.

Статі[2]) Будз. годі було помістити, бо в і н т а м з а ч и с л ь а ј е п о п і в н а в і т ь е к о н о м і ч н о д о м у ж и к і в і пропонује боротьбу за уніатську церков та јеји організацију, — коли, по нашому, це значить організувати свого ворога і мужиків віддавати під јіх команду. Ми замість того кладемо: в і р о і с п о в і д н і г р о м а д и, то б то розбитье теперішних церков, м. і. і уніатської. Левіцькому ја мусів відповідати публично, бо він прислав початок полеміки з нами, де повторьаје на всі лади уже сказане. Мені ж треба було в „Народі“ поправити ј наші „помилки“ в полеміці з ним. Під намістника ми не підијшли, а за јего рескріптом у ж е д о б р е н а к р и т и к у в а л и с ь а п о п і в (.) Значить: наша надија не зовсім наівна.

Про авторство статі Р. Я. ја ј не думав говорити — ја писав тілько про передне слівце до неји,

[1]) Не моєї редакції. [2]) Зразу було хибно „Листу“.

Generated on 2015-05-28 20:25 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

і не розумію, чому Ви противні друкованьу статі в „Народі“. Впрочім передрук можу застановити, бо і так грошей не бог зна кілько.

Верніть статьу Куліша.

Поки шчо бувайте здорові.

Персонально мені нійакого діла до попольубства Фр—ка і віденьців — а обурьуватисьа мушу на ту шкоду, яку вони зробили мужицкому рухови, своїм виступом. Мужики зовсім із нами, і на радикальне попольубство дивльатьсьа як тельата на нові ворота. Аби тілько на тім стало! аби вони всіх нас не взьали за своїх ворогів

Барвінськиј названиј редактором „Правди“ по 20 раз перед нами Gaz. Nar. і инчими (,) без протесту. Значить, гріх[1]) Ваш не великиј.

(До сего листа додані останки мого листа з перед 16. II. 1893; або може лише з перед вечера того дня:)

обійтисьа і одним сотрудником, — шчо в такім разі мусів би цілісінькиј день працьувати, — та кандидатів је 3, такі, шчо всі потребуюуть: Јаворовскиј, Мартович і моја сестра, котру ја хотів би притокмити тут, аби не пропадала в Чернівцьах у тім осьачім гнізді (вона, впрочім, не заробить у мене більше 5 г. у місьаць — 10 треба дати Яворовскому (він ішче маје і писанину в суді) і 15 г. Мартовичови, шчо за те посвјатить видавництвам 6 годин у день. (Вони оба јуристи — нужди ради, јак радикали). Стан фінансів обох газет пришльу Вам пізнішче, бо ја шче „Хлібороба“ не перебрав, тај фінанси там певне будуть запутані[2]).

Ви, јак тілько можете, пишіть огльад історіји всесв. культури, по змозі, популярно — це јак раз буде добре: надрукују тут і в газеті і осібно. Написав Кулішу про виданье по укр. Ваших фолькр.

[1]) В оріг. „гріш“!! [2]) Слова від „обійтисьа“ перечеркнені мною, чорнилом, а від „кандидатів“ до „радикали“ і перемазані сильно. (20. XI. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:26 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

праць — він на те непремінно добуде гроші. Ішче не відписав мені, та ја певнісінькиј. Отже[1]) порьадкуйте праці, та перше обчисліть, кілько томів јіх буде і шчо вони коштуватимуть. Друкувати зможете або[2]) в Софіјі, або в Женеві, або ј тут! (Кузьма тепер маје працьу ј заробок[3]) коло Кулішившчини на добриј рік, — (а јак буде тьагнути так, јак доси, то ј на 5 літ!!)

Присилајте, јак можна, рецензијку на працьу Ар. Саму статьу варто видати осібно, хотьби по рос. з огльаду на наших москвофілів[4]). Ја добувби від автора доповненье про 1849—59 рр. шчо викинув Венгеров[5]) (дльа цего остатного ја вчера післав комплет „Народа“). Кумедно, шчо в Kur. Lw. N. 47 напечатано, шчо „artykuł (Арабажіна) opracowany na podstawie licznych źródeł rosyjskich i polskich — тим часом јак там најбільше взьато з мојіх „Читалень“ (характеристика р. інт. маје дослова). Та је там наведені ј укр. праці. Не вже Фр. стрілив таке?

Статья Р. Я. важна тим, шчо збираје вкупу розсіјане, і то најважні шче. Та там кілька помилок, напр. заснованье рад. партіјі поставлено в 1889 р., а воно було під конець 1890 р.; куренда митрополита протів „Народа“ видана післьа статеј про семінарију дух. у Львові, попівство ј попаді; статья в „Народі“ про господарку в митрополичих добрах помішчена тілько в тім самім нрі, шчо ј куренда, видана мало не місьаць перед тим.

При нагоді вертају Вам картку з Вашоји рукописі про „Баптистів“, шчоби Ви бачили ріжницьу між тим і надрукованим на ст. 16: так јак у Вас, воно могло бути конфісковано

---

[1]) Далї переч. „лагод(ьте)“. [2]) Далї переч. „там“. [3]) Далї переч. „при“. [4]) Зразу було: „дльа наших москвофілів“; „дльа“ й лишило ся. [5]) В орiг. хибно „Венгорів“

Generated on 2015-05-28 20:26 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 18. II. 1893
Гетманска ул. 607.

Дорогий Друже!

Учера післав Вам лист, та, јак часто, забув про головне. І так, перше: Нишчити авторітет Фр—ка показом на јего безхарактерність, ми, помішчајучи слова в переписці до него, не думали, — це було би подло, — а думали сказати тим, шчо јак раз тој авторітет, на котрого покликујуть(сьа) Віденьці, не бажаје далі про це полемізувати. Најкрашче, дати зовсім супокій справі — чеј улежитьсьа.

Друге: Важко мені сказати шчо небудь позітивне про Ваше членство в Тов. ім. Шевченка. Народовці мусьать або задумувати јакусь незвичајну штуку, в роді Конишького з Вами у „Правді, або вони потребујуть Вашого імени дльа того, шчоби дістати з Украјіни гроші, шчо хтось міг обіцьати. Тьамите, шчо передторік [1]) обзивавсьа такиј філософ, через Arb. (,) шчо обіцьав так надрукувати під фірмоју Тов. ім. Шев. і Дрепера, і Ваші фольк. праці, і все, шчо захочемо [2]). Тепер могли з Кијева натиснути на те, шчоби Вас приньато, та ја певнісінькиј, шчо з того нічогісінько не вијде; та навіть јакби ј вијшло, то б то јакби в виданьах Тов. ім. Шевченка надруковано усі Ваші твори, то це тілько возвеличилоби гал. народовців. Через те ј богато инчого моја думка — видати Ваші фольк. твори осібно від гал. народовців. На всьакиј случај мене б. л. не припутувати до сеји справи: ја ніколи не јшов у члени Тов. ім. Шевченка — скандал тут случивсьа тілько з Франком, мені ж случилосьа разом з ним таке тілько в „Просьвіті“ (,) до котроји мене не приньато. Ја ј тепер не пішов би в члени Тов. ім. Шевченка — одно дльа того, шчоби не наразитисьа на лишньу пошчочину, то б то на те, шчо мене не приjмуть,

[1]) Далї перец. „находившьа“. [2]) Далї перец. „Ја ма“.

Generated on 2015-05-29 07:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

а друге через те, шчо мені там нішчо робити: праць мені туди не писати; та врешті грошей у мене на вкладку не ма, і хотьби і були, то це лишній видаток.

За[1]) Франка, звісно, мені не говорити; жаль, шчо ја не можу Вам тепер пригадати деталів јего непријатьа — чисто забув.

Ваш *М. Павлик*

М. Драгоманів до М. Павлика.

6/18 Февр. 93.

Дорогиј друже,

Куліша статејки ні в јакім разі печатати не можна: стіль тој же Мордовцівськиј, тілько шчо Кул. розумнішчиј, то не так нудно виходить. А до того це все особисті справи, з котрих перед Біл.[2]) Кул. правиј, а перед Мордовцевим шче хто зна. Були бачте вони вкупі в редакції Журн. Мін. Путей Сообщенія, — тілько Кул. узьав службу, шчоб бути в Петербурзі, і писати Истор. Возсоед. Руси і в міністерство не ходив, а бував цілиј день в Публ. Бібл., — а вечером, каже, робив собі казенну службу дома. Може К. по суті діла і був правиј, — та по формі чиновник мусить бути в департаменті, шчоб приймати прикази і давати відповіді начальству. От дир.[3]) департамента і замітив Кулішу, — а він розсердивсьа і подав у одставку, — а місце јего отдали Морд—цеву. Так росказували мені в свіј час у Петерб. льуде прихільні і Кул. і М—цеву[4]), і порьадні, јак Стронін, котриј сам був у Мин. Пут. Сообщ. — А може воно було јакось не так, — та не в Народі те розбирати. Головне ж — Ц. Біліловскиј така паскуда, јак льудина, шчо ја абсольутно противниј тому, шчоб бачити навить, јак

[1]) Зразу було „Про". [2]) Білиловським, Цезарем. [3]) директор. [4]) Далї перед. „А може то".

Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Куліш його бje. Ja сам був уплутаниj у 2 історіjі Ц. Б., котриj писав мені колись руколизні листи з Відньа. — Був колись у Шв. земльачок жидівського роду, котриj він ховав. Батько jего жив у Киjівшчині і мав jакиjсь капиталець коло дров і сахарень (у тих же сторонах, де j батько П.[1]) — шчо тепер на нас[2]) брошури соц.-дем. пише, а колись писав мені руколизні листи) Ви[3]) мусите памjатати цего земльачка, званого Вольским у Женеві. Він дав мені двічі по 100 р. на гал. справи і шчось 100 гульд. на Франкового Фауста. — Так ось у цего В. була сестра і до неjі примостивсь Ц. Б. Молоді льуде, jак казав мені В., „трохи поспішились“ — і зробили дитину, — а[4]) батько В. содержав Ц. Б. в університетах, шчоб він скінчив медицину та був формальним мужем jего дочці. Остатньа стала жити з братом у Флоренціjі, а Ц. Б. в Німеччині по[5]) університетам. В Відні він знajшов другу дівчину і з нejу те ж „поспішив“, а потім утік[6]) у Россіjу, де вже третьу знajшов, — і флорентіjськіj став і на листи не одписувати. Тим часом батько jеjі збанкрутував і вмер, Вольскиj умер теж, — і мені прijшлось сбирати в Женеві гроші, шчоб помогти жінці В. і сестрі з дітьми добратись до Россіjі. Jесть загрьаницеjу j у Россіjі льуде j окрім мене, котрі знajуть цьу історіjу (Другу не хочу росказувати) Так Ви напишіть Кул. так:

Спомину[7]) Вашого про Ц. Б. нijак не[8]) можу печатати. Ви шче не знajете всего про Ц. Б. Це така паскудна льудина, шчо навіть бити jего гидко, і не можу ja приложити рук своjіх до того, шчоб показати світові, jак Куліш кальаje своjі руки об таке[9]) білило!“[10])

---

[1]) Полїнковського. [2]) Зразу було „Вас“. [3]) Далї переч. „jего“. [4]) Зразу було „але“. [5]) Далї переч. „другим“. [6]) Зразу зам. від „а“ було: „Кінчилось тим, шчо“. [7]) Перед тим було зразу „Статі“. [8]) Зразу було: „ні за шчо не“. [9]) Зразу було: „об у такому“. [10]) Сей уступ, як і дальший, зачеркнено звич. оливцем, мабуть таки Драгомановим, аби звернути мою увагу.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

До „протесту“ Кул.[1]) додайте уважку в такім роді: І так виходить, шчо К.[2]) втьагнули в Правду брехнеју. Це параллель до того, јак витьагнуто було в Др—ва програмову статьтьу до Правди, коли Пр. видимо зачиналась, шчоб проводити[3]) „нову еру!“[4]) Пождемо нових ревельаціј! Бували в нашіј Рутеніјі усьакі пригоди, — а такого сістематичного крутіјства, јаке показује „Правда“ (,) шче в нас не бувало! Це характеристично дльа історіјі „новоје ери“. Додамо, шчо, јак нас нераз звішчали з Россіјі, — там в дејаких місцьах навмисно ховаюють од[5]) льудеј Правду, шчоб не бачили там јеје підлизуваньња до польских клерікалів-магнатів, — а тим часом у Галичині Правда парадује, јак орган украјінськиј, а в Россіју пускајуть про неје чутки, шчо то орган ліберально-демократичноје згоди між русинами ј польаками, початок згоди украјінців, польаків і м о с к а л і в[6]) до того, шчо б і в Россіјі прискорити констітуцију, — а шчо виступајуть проти такоје в с е р о с с і ј с ь к о ј і згоди тілько узькі націоналісти-украјнофіли старојі моди!!! — Оттакого накрути![7]) Радимо нашим товаришчам узьатись за пропаганду „Правди“ по Россіјі, — нехај там побачать јеје в[8]) в правдивому світлі. —

Ја Вам скажу, ја ухам својім не вірив, коли мені один дуже розумниј сібірьак, бувавшиј і на Украјіні і тепер живушчиј в Петербурзі учениј химик росказував у Відні,[9]) шчо говорьать у Петерб. літер. кружках про нову еру ј про моју јіј оппозіціју і говорьать між инчим польаки з кружка G l o s-y і шче радикальнішчого, а москалі ухи розвісили ј слухајуть[10]) А в параллель тому А—ч[11]) проповідував Јаросевичу, шчо украјнофіли в Кијіві дільатьсьа на 2 купи: одні хотьать констітуціјі дијти тихим темпом, а другі — скорим, і це „угодовці!“

---

[1]) Проти редакції „Правди“ (див. вище). [2]) Кулїша. [3]) Далї переч. „јеји“. [4]) Далї переч.: „Бували в нас“. [5]) Далї переч. „укр.“ [6]) Далї переч. „(!!!“. [7]) Мабуть мало бути „накрутили“. [8]) Далї переч. „прьамо“. [9]) Далї переч. „про“. [10]) В оріг. „схлужајуть“!!! Далї переч. „А тим“. [11]) Антонович.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ну, весь лист вийшов про таке паскудство, шчо хочесьа сказати, јак король Лір: добриј аптекар, дај мені унцију мускусу, шчоб вичистити моју ујаву! Добре, шчо хоч можу прикласти Вам нарис листу до М. Об. Переробльујте јего, јак знајете. — Ваш М. Драг.

Посилају Вам фотографију Зорьки (Світозор), зньатиј у Парижі. Він там живе добре (у Гольшт.[1]) і учить сьа порьадно, а надто на 1 у франц. ліцеји, де багато требујуть, а надто по мові фр. Зорька ж у Софіјі підбулгаривсьа.

М. Драгоманів до М. Павлика.

8/20 Фебр. 92. Ул. Денкоглу. София.

Д. Др.

Зараз дістав лист Ваш. — Не беріть мојіх уваг інакше, јак отверте слово, — а не јак шчось таке рішуче. Так ја думају, шчо ліпше б було Р. Я. по німецькому напечатати, — та Вам судити при крајевих обставинах. — Думају ја, шчо ј ф. л.[2]) праці моји ліпше по німецькому видати, — при чому видавець візьме $^1/_2$ видатків. —

Спішу одповісти, шчо б не нашкодити. — Посилају заміточку.

Ваш

М. Др.

Тому, шчо Ви взьали Хліб., — ја все таки радиј, хоч Вам тьажко. —

Од Фр. получив досить мирольубивиј лист, хоч јего дивује, на шчо Ви јему одповіли печатно. — Віденців він не хвалить за попів і за москалефілів. —

[1]) Гольштейнів. [2]) Фолькльористичні.

Generated on 2015-05-29 07:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

26 Фебр. 93. Улица Денкоглу. София.

Д. Др. Зовсім нікуди ja не годен. До основної болізні додалось шчось подібне на інфлуенцу і т. д. Крепився, писав, читав лекції, а оце днів 3 зовсім упав. Тепер пишу оце, ледви можучи дивитись на папер од головної болі. —

Посилаю дрібязки. Jесть дешчо більше, та треба перегльанути. —

В Хліборобі, б. л., поправте [1]) пропуск: фразу: „папи осібними листами дозволили таке рабство“ — треба читати так: папи [2]) терпіли таке звірство, а благословенні ними королі осібними листами дозволяли таке рабство“.[3])

М. Др.

Чи не можна мати „Правди“ 1892, Децемб.

Кулішеві шче ja напишу про Білил. Не можна печатати jего замітки через те, шчо не можна печатати j редакційної, бо подлости Біл. частноправного характеру, хоч звісні публічно. —

Вийшла вже в Женеві Евангельска Віра в Старій Англії. Шчо з нею робити. —

Посилаю 15 фр. на доплату за Баптистів і на поштові кошта. Та чому Ви мені не шлете ні одного примірника? Смішно читати скрізь обjави, — а не мати в руках.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 3. III. 1893.
Гетманска ул. 607.

Дорогий Друже!

Не писав дльа ріжних клопотів і між инчим через те, шчо хотів дочекати кінцьа „Баптистів“.

[1]) В оріг. „поправти“! [2]) Далї перед. „і епископи“. [3]) Реченє поправлене зачеркнув я у свій час звич. ол. раз а первісне двічі.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Тепер брошура вже зовсім готова — по формі вийшла скандальна. Цензуру пройшла. Вам і инде шльу, по кілько казали.

Рахунок такий.

Папір білий 1500 арк. (на $1^1/_2$ листа)			
в 1000 прим.	10	г. 55	кр.
папір на сорочку	2	„ 50	„
Друкарні	9	„ 50	„
брошуровка	6	„ —	„
	28	г. 55	кр.
на це остало Ваших грошей . . .	18	„ 66	„
прислав один чоловік	4	„ —	„
треба доплатити . .	5	г. 09	кр.

[= коло 11 франків.

Куліш, на моє слово[1]) про Білила, хотів мені телеграфувати та з Борзни не ідуть сьуда телеграми. Тепер пише таке: „Ви, приятелю Івановичу, забуваете високі взорьці смиренности. Не ма в тім сорома (,) що б милосердно любити Иуду, ні в тому, що б назвати ёго „сином погибелним“. Печатайте „Сон“,[2]) а від себе додайте яку хочете приписку, хоч би й про те, що Ви сповіщали мене и остерегали не поганитись оповіданьньом etc. У „Зорю“ ж я не дам своеі ні стрічечки, яко[3]) в газету злохудожествену (sic)“

Шчо робити?

Поки шчо тілько, бо дуже ja нездоров

Ваш *М. П.*

Відбитки Р. Я.[4]) не дістав — не дістав і Окун.

Кобринска різнула нас у „Зорі“ (4 нр.) за „вільну льубов“ — гірш усьаких прокурорів.

[1]) В дусї попереднього листа Драгоманова (21. XI. 1909). [2]) Так назвав Куліш свою статю про Ц. Білиловського та Мордовця. Я радив Кулїшеви звернутися з таким у „Зорю“, де й була надрукована статейка, що Ц. Білиловський літературно робив одною сокирою з Кулїшем, на що сей і відповів „Сном“. [3]) У мене хибно „яке“. [4]) З „В. Евр.“

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия, 8. III. 1893.

Дорогий Друже!

Куліш переказує Вам таке: „Др—ву не годилось би встрявати в члени Товариства имени Шевченка. Мусить подати conditio sine qua non, да тепер ще порано. Попросіте, на мою моральню відповідальнісьть, що б мовчав та й годі. Зараз попросіте, що б не спізнитись".

Шче пише: „Сон п р и т ь м о м треба надрукувати ничтоже сумнящеся".

Справді — не викручусьа — надрукую з увагою — та шче почекаю Вашого слова. Зважте, шчо Кулішу страшенно обидно „рубати одною сокирою" с таким Білилом.

Посилаю листки Кримского, де він говорить про зазив Украінців до Галичан на згоду радикалів з народовцьами. А Рим?

Більше не пишу, бо ніколи і ja дуже нездоров. У Відні мають видавати укр. квартальник белл. наук. Це Франко і Січовики. Порадьте їім, нехай крашче видають таку газету — вона дуже потрібна. Та нехаі јеї бере в руки сам Франко і видаје, звісно, у Львові. Кажуть, мають уже 400 гульд. і хотьать їіх всадити в одну книгу — але за ті гроші газета може виходити $^1/_2$ року.

З Укр. переказано мені, шчо вже је 1000 р. на вибори наші до парльаменту, 100 р. шчо у Јаросевича, переписують на в і ч а і шче можуть дати на це 100 р. Ми тепер до того возьмемосьа — аби тілько ja підвівсьа бодај на тілько, шчоби мочи ходити. Це від старих. Молоді шче тілько дістали мій лист.

Ваш *М. П.*

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 13. III. 1893
Гетманська 607

Дорогий Друже!

Недугуючи, — як каже Куліш, — написав учера Arb.[1]) про добру нагоду і потребу закинути тепер удочку на угорську Русь, зачіпаючи за церк. політичний програм угорского правительства, де је точки сімпатичні і нам. Ја писав, шчо треба нам видати відозву про теп. стан угорської Руси і Угоршчини[2]) до наших сельан на Угоршчині, де познакомити їіх з нашоју програмоју і нашими заходами, а далі може і віча устроіїти задльа антіпопівскоїі агітаціїі на Угорщині, в загалі начепити зносини з уг. Русинами. Отже ја писав, чи не вважить він за добре і можливе дати на ту ціль певну квоту — на відозви, потрібні дльа знаньа угорских відносин книжки і т. и. Писав ја, шчо кампанію ми відбудемо за порозуміньем з Вами, та Вам, бачите, пишу аж сегодньа, бо старому треба було писати скорше, — христьанин маје туди іїхати. Опроче, ја певниј, шчо Ви будете за тим, то і просив би Вас порадити, шчо і јак, а головно написати проіектець відозви. Жаль, шчо јак раз тепер ја хориј — мушу лічитисьа дома (,) і в горьачці. Та і лік мій усе непевниј, бо лічить мене лікар зі Львова — наслідник мого помершого лікарьа — та поки шчо не попав. Опроче і це не без к[illegible]исти (,) тим, шчо тепер ја не буду тратити часу [illegible] проходи дльа здоровльа — в моїім стані і це [illegible]отіха.

Посилају в „Зорьу“ спростованье слів Кобринскоїі про радикалів і вільну льубов. Написав ја јего дуже делікатно, порозумівшисьа з тутешними товаришами, з Франком і Јаросевичем. Усі вони обурені на сплетні Кобринскоїі, і проіектували дуже острі відповіди. Та ја „благую часть избрахъ“ — так буде ліпше. А все таки без від-

[1]) Arbeitgeber-y. [2]) Мадяр?

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

повіди годі. Адже ж „Зорю“ виписує [1]) на Украйіні 400 льуда, тай тут вона маје доволі передплатників. Читайучи цьу виходку Кобринськоїі в загалі јеїі біографійу — ја тілько ахнув: от шчо сидить у најпоступовішчій би то Галичанці!

Звиніть, шчо тепер не пишу більше. Чи подьакував ја Вам за фотографійу Зорьки? Кінчу переклад статі Р. Я. і сегодньа відішльу Вам В. Европы.

Бувајте здорові

Ваш *М. П.*

Чи дістали мій лист зо звісткоју про гроші з К.[2]) Arb. переказује, шчо Вам пішле [3]) в мају.

Відписујте скоро про Куліша. Зважте, шчо після ненадрукованьа јего „Сна“, він зірве зо мноју. На(ша?) увага про Білила, тілько переконала јего, шчо „Сон“ м у с и т ь бути надрукованиј. І справді обидно.[4])

Не знају, чи писав ја Вам про моји грошеві відносини з Кулішем? Він пропонував мені обертати гроші, присилані на јего твори, на „Народ“ с тим, шчоби јего твори все таки були надруковані після того, з розпродажі попередних — „Дзвона“ б то. Ја, звісно, не згодивсьа. Після того, усі прислані Кулішем гроші (і тих 100 р. від Білозерського [5]) ідуть у Женеву на јего твори. Тоді Куліш подарував мені перше виданье усіх трьох творів, шчо тепер печатајутьсьа — Дзвона, Царя Наливая Марусі Богуславки —[6]) на поправу мого здоровльа виключно. Та ја ј на це не пристану — јаково мені брати гроші від небогатого чоловіка та шче за твори, з котрими ја далеко не годжусьа? То-ж оставльу јіх у Жоржа [7]) на власниј рахунок Куліша. У него ж је шче більше творів укр. дльа друку в Женеві, а окрім того ја таки підбив јего напи-

[1]) Зразу було „читаје“. [2]) Київа. [3]) гроші [4]) Кулїшеви. [5]) З остатним не згодив ся Кулїш і я мусїв обернути сих 100 р. на „Народ“. [6]) Остатні 2 твори не були надруковані в Женеві. [7]) женевського книгаря.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

сати свої спомини.[1]) Та чудний він на своїм хуторі — нічогісінько не знає про світ не то божий, а таки російскиј. Представте собі, не знав, шчо „Kraj“ істнує в Петербурзі, аж ја јему зарекомендував. Не знав і про те, шчо в Р. Архивѣ надрукована записка Орлова з III Отд. в справі Кир. Мет. Братства з 1847. Аж ја јему післав вирізку з „Дѣла“. Така то хуторьанска культура в Росії.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 15. III. 1893
Гетманска 607

Дорогиј Друже!

Дістав Ваш лист[2]) і уваги до „Народа“. Про Чајченка уже надруковано в „Народі“, і може навіть ліпше не дразнити јего: він, јак бачу з дописі[3]) Кр—ого,[4]) уже хотів обертатисьа зо своїми повістьами в „Народ“. (Кр—иј полемізује з Вами про гал. газети) В загалі видно, шчо богато писателів з Украјіни раді би не писати в „Правді“ і навіть у „Зорі“, та нема јім куди јти. Оттим то дуже добре булоби(,) јакби Фр. заложив літ. наукову газету — тілько нехај би не брав нічого з Січових грошеј — одно, шчо буде крик, а друге самі Січовики чорт зна шчо.

Чудно, шчо Ви не дістали „Баптистів“ — ја ж післав Вам ішче 4 с. м. цілиј пакет. Винујте Ваші почти. Про Евг.[5]) Віру писав Кузьмі. Про неји у нас і оголошувати годі — ми за таке недавно відбули процес — а нехај льуде ширьать, звісно, дуже обережно. „Баптистів“ ја розіслав — дльа Украјіни поки шчо 100, Ставроп. Книгарньа сама замовила 50, прим. 60 дав тим, шчо зложили 4 гульд. В загалі брошура піде. Мужики јеји хвальать і дене-де задумујуть робити таке. В загалі рух антіпопів-

[1]) Кулїш сего не зробив. [2]) Сего листа десь нема! [3]) Зразу було „листу“. [4]) Кримського. [5]) Евангельську.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ский в Галичині тепер загальний, тай на Буковині сельане починають звертати увагу на це і в загалі на наші заходи до віч. У 6 нрі Хлібороба буде преінтересна[1]) допись одного сельанина з Буковини, де нас сельане просто радьатьсьа, шчо їм дійати з вічами і т. и.? Примір нашого сньат.[2]) віча зараз відбивсьа і на Буковині, де самі сельане хотіли устроїти віче — та інт.[3]) в Чернівцьах сказала їм, шчо то „не на часі", а потім свояки Купчанка порадили обернутисьа до него — і Купчанко вхопивсьа за думку, та, звісно, оскандалив јеї. Все ж таки народу зібралосьа було кілька тисьачів — та поліція розігнала. В загалі на Буковині шче догіднішчі умови дльа нашого руху між сельанами — і воно від нас не втече. Біда тілько, шчо нас мало, шчо ніколи нам тај здоровлье декому не позвольаје. В загалі треба сказати, шчо рух уже сам іде межи сельанами. Ја оце думају, чи не зробити би так: „Хлібороба" видавати 4 рази в місьаць, јак чисто політичну газету, а замісць „Народа" давати додатки, дльа інт. Бачите, можна бојатисьа, шчо „Хлібороб" і „Народ" возьмуть за одно виданье[4]) і закријуть обі газети, јак не маючі кавціји — јак це зроблено у Львові з роб.[5]) газетами. Ја јакось мусів бути у старости, і він мені на таке натьакав. Ја јему доказував, шчо ј спосіб і справи зачіпльувані в обох газетах инчі, він мені признав рацију, та[6]) поліцејська душа широка. Вони нам це непремінно зробльать підчас виборів, коли обі газети будуть мусіли агітувати. Ја міркују, шчо тижневиј „Хлібороб" пішов би, јак політ. газета(,) і серед інт. — та одного бојусьа: шчо сам опиньусьа на леду, хоть Дан. формально передав мені „Хлібороба". Треба Вам сказати, шчо ја обіцьав јего віддати Гарасимовичеви, коли тілько јего проженуть від Гуц. Спілки —

[1]) Зразу було „прекрасна". [2]) Снятинського, на котрім були й бук. селяне (22. XI. 1909). [3]) інтелігенція. [4]) Під обома газетами підписаний був я, яко видавець і редактор. (22. XI. 1909). [5]) робітницькими. [6]) Далї переч. „душа полі".

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

поки шчо цего нема чого бояτисьа: јего потребуjуть і Польаки. Хиба би так: „Народ“ зробити тим, шчо „Хлібороб“ і обернути на тижневу газету, з додатками дльа інт. Звісно, на це треба трохи більше грошеј — та мусимо бути на це готові.

Ваш *М. Павлик*

Кулішеви б. л. написати чим скорше. При нагоді посилаjу Вам співанку за побитье попа, зложену самими тими, шчо били. Дані найдете в 5 нрі „Хлібороба“

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломиjа 18. III. 1893
Гетманска 607.

Дорогиj Друже!

Посилаjу Вам статеjку Кр—ого дльа пропушчених мноjу місць. Вона вже набрана в 5 нрі „Народа“, шчо видже сегодньа і буде Вам висланиj

Ваш
М. П.

„Хлібороба“ 5 нр. також вижшов — шлесьа Вам.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломиjа 19 марта 1893
Гетманська 607

Дорогиj Друже!

Оце лежу в постелі — слабість моjа проjавиласьа в найгіршіj дльа мене формі: не можу ні ходити, ні навіть сидіти, а тут зі Львова доктор не попаде мабуть. Придесьа обертати до тутешних Так от пишу, лежа.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Власне дістав лист від Степньака з Лондону в справі Мендельсонівскоjі кліки, шчо обвинувачуje групу Степньака в зносинах зо шпіоном і в укривательстві. Розмазали навіть у нім.[1]) газетах. Просить за важну справку, та, на лихо, не можу jему послужити, бо дльа цего непремінно треба би кому з нас поjіхати далеко[2]), а тут зовсім нікому. Степньак питаje про звістки від Вас і Льудм. Мих., і додаje: „По недостатку времени — я совсѣмъ забросилъ переписку съ друзьями, даже такими, какъ онъ".

Морока моja з Біблійним Товариством. Ja, jак мабуть бачили, оголосив[3]) про Новиj Завіт по нашому і додав, де jего можна добути — перепечатав из jіхнього каталогу, шчо самі мені дали у Львові — післав из чемности по брошурі[4]) в ті склади, а голова Товариства, Міллард і львівска фірма телеграфуjуть мені, шчо би заразусторонити анонс из цілого виданьа. Ja відписав Міллардy, шчо не розумію, чого це таке, а він відповідаje мені, шчо льуде будуть думати, шчо анонс від них, і шчо такиj анонс у книжочці про Баптистів може пошкодити Товариству. Ja написав Міллардy, шчо Баптисти j т. п. наші сектанти наjліпші купці укр. перекладу, тимчасом виходить, шчо нам навіть не можна оголосити, де jім купувати св. письмо. Кажу, шчо цеj факт[5]) від Товариства уразить укр. патріотів загалом і доведе хиба того, щчо ми будемо мусіли осібно видавати по нашому св. письмо і давати jего в инчі склади. Не знаjу, шчо він мені на це відповість, та все таки думаjу, шчо jак би він уперсьа, то це треба би вивести на чисту воду і порозумітисьа далі з Кулішем — jак він там стоjіть зо своjім перекладом. Може би

---

[1]) Німецьких. [2]) О скілько тепер собі пригадую: в якусь нїмецьку місцевість на границї Росії, проти котрої в Росії сидїв тодї в тюрмі Каспшек. (22. XI. 1909). [3]) На сорочцї брошури Драгоманова „Баптисти", котроі він міг тодї ще не дістати (22. XI. 1909). [4]) По примірнику „Баптистів". [5]) Поступок.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ви писнули Мілларду (адресу маєте в книжочці [:] I. Elisabethstraße. 6 Wien. Henry Edward Millard). Це ж чистий скандал

Ваш

М. Павлик

М. Павлик до М. Драгоманова.[1])

Дорогий Друже!

Посилаю Вам лист Куліша, що прийшов сегодньа та також псалтир осібно. Посилаю також лист із Петербурга дуже цікавий, може Ви що придумаєте в справі анті-арабажинскоі[2]) кампанії, для „Народа", — а може й махнути рукою. Лист із Петербурга прошу міні конче вернути як найскорше. Лежу слабий тепер то й не пишу сам.

Бувайте здорові

Ваш щирий

М. Павлик

Коломия дня 29/III 893

P. S. Мабуть зі статі Куліша зробити міні фактичну есенцію — тай годі, чи як Ви кажете?

М. Драгоманів до М. Павлика.

$\frac{17}{29}$ Марцьа, 93. Улица Денкоглу. София.

Д. Др. Давно не пишу Вам. Зовсім хорий. На мій оснівний недуг наліг кашель[3]) з нудотоју. Тутешні лікарі не помагајуть ось уже кілько місьаців. Тілько Гольштејн з Парижа на решті признав у мене і о д і з м, послідок перејіжі натр.[4]) іоду, котрий дајесьа мені од мојеји аневризми, і порадив

[1]) Лист писаний рукою Леся Мартовича. (22. XI. 1909). [2]) В оріг. „анті-Рабажинскоі"! [3]) Далї перех. „зо рвотоју". [4]) натрієм.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

локальні ліки, котрі трохи мене влекшили і дають надію вилежатись. Уже два дні читав лекції зносно. Писати, то б то седіти зігнувшись, трудно.

Троє, чи 4 листів Ваших получив, — але того, де Ви пишете про гроші A r b. ні. Не получив і Хлібороба. Як піде Ваша посилка на Пешт, — то доходить, а як на Руминію, — то переполовиньуєсьа усьа корреспонденція. Повторіть посилку Хліб.

Про Угоршчину скажу, шчо даремно Ви погарьачились. В Кийіві виде вражінье, шчо ми роскидаємось : не зробивши, як слід, одного, беремось за друге. У нас і в Галичині і Буков. багато недоробленого. Гола прокламація в Угоршчині нікого не зачепить, — а ми не знаємо, до кого обертатись, шчо б јеї роздавали. Туди треба експедіцію послати дльа огльадин. Ja прокламації писати не можу, не маючи перед очима якоїі конкретноїі публіки, — та і справу цив.[1]) сльубів в Угоршчині вбачаю собі тілько абстрактно, а не знаю, чи вони потрібні тепер там мужикам. — Боюсь, шчо при тепер. порьадках там все перевернесьа на нове мадьарське чиновництво і навіть дешевше не стане, — бо чиновники своје дратимуть, а мужики наші все таки до попів будуть обертатись за сльубами, бо все таки бојатимутьсьа чорта. До того ја і в Галичині думаю, шчо треба б не з самими попами боротись, а піднімати аграрні і т. и. справи далеко більше, ніж це робитьсьа тепер.

Перемін в виданьу Нар. і Хліб. ја б не радив. Держітьсьа так, шчо б формально обидві газети були одрізнені, — менше виставльајте іх једность редакцију. Народ такиј, як јесть, потрібниј најбільше дльа Россіі, — а Хліб. дльа Гал.

Хв—ові[2]) буду одповідати. Не розумію, чому Ви не напечатали јего листу цілком, — і не замітили, шчо Н а р о д не залежить ні од јакого од-

---

[1]) цівільних. [2]) Кримському.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ного кружка і не одповіда ні за јакиј кружок у Россіїі. — З дивом довідавсьа з листу Хв—ка, шчо Народ викльуча беллетристику ј поезіїі. Ліпше добра поезіїа нашого напрьамку, ніж с л о в а, с л о в а, с л о в а в статьті [1]) про еміграціїу в остатн. N-рі Народа.

З Чајченковоїу заїавоїу, звісно, годі, — але не розумііу, чому Ви не печатаїете моїеїі рецензіїі на П р о м і н ь. Це мене стісньаје в дальших роботах, напр. в рецензіїі на Зап. Тов. им. Ш—ка, котроїі не можу Вам послати, поки не буде напечатана рец. на Промінь, о котру ја Вас кілька разів прохав за півроку. Б. ласкаві, јак скорше напечатаїте ту рецензіїу. Ја жду, шчо з неїі почнесьа сурјозна наша розмова з м о л о д ш и м и н а р о д о в ц ь а м и [2]) на Украјіні, і з того виїде нам добре, — та ј Чајченкові пора попробовати крітіки, — поки зовсім не вбересьа в авторитети ј не одуріје, јак Нечуј. Так б. л. — скорше!

В загалі видно, що в Россіїі украјінська публіка до нас обертаїесьа. Ось і Вартовиј, хоч і крутить, а все признаје прінціпи ј працьу гал. радикалів. Про Петерб. ја довідавсьа, шчо там бунтује народ проти нас мій товаришч один і прьамо ја написав до него лист, в котрому питав јего в чім наша вина. Це тој, про котрого писав Морд. і лист јему ја передав через М. Тепер М. пише мені, шчо післьа листу, товариш на зборі 26 Фебр. виголосив: „славу ј здоровја М. Д.[3]) і Павлику".

Куди посланиј дльа друку коллективниј лист, про котриј говорить Кр. Коли народовцьам, то вони јого сховаїуть. Здобудьте копіїу та напечатаїте в себе. —

Кулішеві писав. Коли буде вператись, — то робіть, јак знаїете. Ја вмиваїу руки. — Получив з Женеви лист Д з в о н а. Глупості, а часом і неприлична особиста лајка. Перечитуїу О т п а д е н і е

---

[1]) Юл. Бачинського. [2]) Далїї перец. „в Россіїі". [3]) М. Драгоманову.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Малор. отъ Польши і навіть і те, шчо правда, сказано так, шчо тільки сердить льудей. В загалі не історично. А переносити в сучасні вірші боротьбу з козаками просто смішно: Так мов би вони обльагають Ганнину Пустынь, јак Хмельницькиј Львів!

Бувајте хоч Ви здорові.

М. Др.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 2. IV. 1893
Гетманська 607

Дорогиј Друже!

Лист Ваш дістав учера јак раз після того, јак прочитав у газетах звістку з Угоршчини, шчо там і на Угорскій Руси, після Великодња, будуть устројуватись народні віча, на котрих маје бути говорено не тілько про церк. держ. справи, а ј про справи національні. Сказано, шчо на ті віча будуть запрошені ј усі полські ј р. редакції, шчоби умисне вислали репортерів. Хто устројује ті віча — правительство, чи попи — не сказано, а все таки нам би дуже важно бути там на тој час. Не прошчу ні собі, ні богови, коли до того часу не встану; а встану то непремінно поіду. Впрочім війна між правит. і попівством ітиме там по крајній мірі до осени, поки не будуть ухвалені цівільні сльуби, світські метрики ј повна вольа сект — а певне будуть ухвалені і підітнуть попівство основно.

„Народ“ справді можна би зробити більше органом Украјінців — та поезіји ј белетр. јему не друкувати — це викльучено ішче в 1891 р. на зјізді. Впрочім нема місцьа — нема ј не може бути тепер доброји поезіји (поки вона не переломитьсьа по новому, шчо потріваје віки), а беллетристика

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

в пер.[1]) газеті балльаст. Ја пропонују Украјінцьам видавати повісти осібно — це буде ліпше і дльа писателів і дльа читателів. Усего в дописі Кр.—ого не міг друкувати: там же говоритьсьа про кліку Ар., цьа „кліка“ прислала б своју оборону, коли не зірвала би з нами, — і пішло би. А те, шчо Ви кажете, ја зараз написав Кр—ому і суть скажу ј печатно, коли Ви јеји не скажете. 1/2 Соньашного проміньа дав був у печатньу, шче перед Вашим листом, бо дізнавсьа, шчо Чајченко жде јего нетерпеливо. Не можу собі того дарувати, шчо рец.[2]) пролежала від августа т. р. Впрочім це сталосьа, јак робитьсьа з неодним: думајеш, не конче јего зараз і не втратить воно ціну. А статі Ваші в загалі ја друкував зараз, так шчо стісньати Вас воно не повинно.

Кр. пише, шчо Кијане не схотіли підписати поклику до Галичан —; пишу јему, шчоби прислав мені копију. В 7 N. Народа је допись з Украјіни, јакогось Серг. Балабуха з Чернигова (бодај такиј адрес) — тепер написав про заг. сіт.[3]) в Росіји, далі буде писати про украјінофільство. Міні лист дуже подобавсьа — тон достојниј і видно, шчо чоловік образованиј.

Кулішівшчина, звісно, чортовшчина, та попри неји јак најкрашче видно ј другу, білшу чортовшчину, — звичајне украјінофільство. Клин клином. Та је ј перли поезіји, про мову ј не казати. З јего „Сном“ ја в досить прикрім стані. Ја јего не думав друкувати дльа образливих слів Куліша дльа Мордовцьа ј Білила а також дльа јего довготи. Ви звернули увагу шче на один бік — моральниј бік Білила, про котриј писати годі. Та, по мојему, це не резон, шчоби не сказати, јак то з ним рубав Куліш одноју сокирођу в поезіји. Ви самі таке непремінно напечатали би, јак би хто напр. сказав, шчо рубали одноју сокирођу з јаким політичним

---

[1]) періодичній. [2]) рецензія. [3]) загальну сітуацію.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

жуліком. Ото-ж і ja мушу надрукувати, коротесенько j делікатно, суть того рубаньа тај годі.[1]) Знају, шчо нікого з трох сторін тим не вдовольу — та здамсьа на вольу божу: треба ж раз послужити за козла жертвенного.

Про гроші ja Вам писав таке, шчо в Arb. je 1000 рублів на наші вибори, шчо 100 р. тих, шчо у Japoc., каже взьати на віча, і шче 100 може дати на віча ж, а Вам пішле гроші в мају. Ja обертавсьа до Jap., а він не тілько шчо не схотів дати (мовльав: дајте докази, шчо таке каже Arb.), а j вилајав нас усіх[2]) некультурним народом за те, шчо не мовчимо, шчо ті гроші у него. Чудна культура! Тепер сидимо, јак без рук: треба було обставити віче в Черн. і бувби скандал, та бог змилувавсьа і звалив јего чужим скандалом: віче відложено на „неопр. время“ — јак догадујемосьа, з бојазни перед нами. Це зробили, звісно, інт. москвофіли, чим мусіли роздражнити мужиків, на котрих нам тепер тілько кликнути. Не втече від нас.

Білше не можу писати, бо мучить і бентежить

Ваш

М. Павлик.

Гроші в мене страшенно јдуть — уже вспів пропустити своjих власних 300 р. за цеј рік. Шчо то буде далі?

М. Павлик до М. Драгоманова.

(Після 2. IV. 1893[3])

Тілько шчо був тут Р. Я. з Кракова, і ja дізнавсьа, чому він не віддаје 100 р. Він з дуру оженивсьа перед кінцем студиј, і тепер обоје страшенно бідујуть, і того ішче буде літ може j зо пјать, бо

[1]) Так і зроблено в статеjці редакційній п. з. „Одною сокирою?“ („Народ“, 1893. ч. 8 із 22/IV). [2]) Далі переч. „за те“. [3]) Вставляю сю дату, порівнавши зміст листа

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ось јего не пропустили при екзамені. Усьакі жерела вичерпані — жінка хора: маје родити. Прийіхав у Коломију спеціально — зичити грошеј та просив власне мене, шчоби ја взьав на себе тут позичку в касі. „Најшов церкву богу сьа молити!“ Ја, звісно, відмовив, бо насамперед мені навръад дали би, а далі віддачі годі надіјатисьа, і мене тут знишчєно би — та не тілько мене, а ј [1]) „Народ“ і „Хлібороб“. Чорт зна шчо! Ја боју сьа довгів, јак вогньу, — шче ж мају у Львові в друкарні до 150 г. за „Народ“ (,) тај за „Хлібороб“ довг і податки прийдесьа платити мініж. А тут і в самого не переливки.

Најгірше, шчо не дістанемо 100 р. на віча, а других 100 р. правити нема чола. Во виду такого, ја переказав у К.[2]) шчоби ніким не передавано гроші, а слано прьамо в Коломију (через певного чоловіка). (Впрочім таке говорила в К. і Фр—ха). Діставши ж гроші, ја јіх зараз же в касу, і рідній неньці не дам, окрім на діло, тај то по шчотам. Уже доволі ј мені! Треба Вам сказати, шчо ј тут неточність грошева повна. Ја иноді просто плачу. У Львові такеж, окрім Франків, котрі тут певні.

М. Драгоманів до М. Павлика.

23 Марцьа, 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогиј Друже,

Мені трохи полекшало, — треба ј Вам, за компанију, вставати. — Получив оце диктовану Вами записочку ј лист. Кул. Про Біл. напечатајте тілько, наведши точно слова Морд. про о д н у с о к и р у, шчо получили певні звістки, шчо ніколи

зо змістом передущого — із 2. IV. 1893 р. А в тім, я памятаю, що др. Р. Яросевич був у мене саме тодї, коли був у мене й мій, новопокликаний лїкар — др. Вол. Кобринський із Коломиї. (22. XI. 1909).

[1]) Зразу було: „не так мене, јак...“ [2]) Київ.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Кул. однійєју сокироју з Ц. Біл. нічого не рубав і не робив. Шчо небудь скомпонуйте в такому роді,[1]) так шчоб Кул.[2]) виділити од Біл., — а Біл. не займайте, бо свинства јего до літератури не належать. —

З Араб. лихо! Безспорно, јему Поліфем[3]) і Археолог[4]) пакостів наробили, — та ј він перш усего рознервованиј до маніји.[5]) Окрім того і він „політик", — напр. рада јего нам держатись до Росс. ур.[6]) јак сербські радікали може бути показом чималих помилок. Звісно, до шпіонства далеко! — а з кијівськими газетами водитись не слід було. В усьакім разі нам нічого плутатись у справи дрібні, котрих ми навіть знати докладно не можемо. В справі ж ідејній Бер.[7]) і К[0] посилају Вам лист само(го) Б. учора получениј.

Получивши од кількох звістки, шчо Б. виступа проти мене і одібравши навіть од М., шчо чоловік, котриј говорив проти того, шчоб росс. украјінцьам давати гал. рад.[8]) „канчуків проти народовців" — јесть Б., ја просто написав до него лист через М. Лист М. передав Б. саме в церкві на панахиді по Шевч. (де було пише з 300 душ) а на другиј день був інтімнішчиј сбор літераторів і украјінців, — і там Б. виголосив: „слава і здоровља нашим славним земљакам М. Д. („Мислете Добро", — јак звичајно кажуть в такім разі в Петербурзі) і Павлику". Так мені пише М., — а вчора дістав ја лист самого Б., котриј Вам посилају. Ви јего, прочитавши, верніть. — Характерно, шчо ја, — „москвофіл", — писав Б. по укр., а він, укрф., пише мені по московському. Оттакі вони мајже всі „сепаратисти" украјінські! Ну, та беріть јіх, јакі вони јесть. Ја вже одповів Б. шчо треба було(,) p r i v a t i s s i m e. Може, коли напечатајесьа Лист сотрудників гал. виданьнь, одповім де шчо p u b l i c e, — та коли він буде напечатаниј?!

[1]) Від „вставати" я зачеркнув у свій час чорнилом. [2]) Кулїша. [3]) Кониський. [4]) Антонович. [5]) Зразу було „крајности". [6]) Росії урядової. [7]) Беренштама. [8]) радикалам.

Generated on 2015-05-28 20:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В усьакім разі громада росс. укрф. повертаjесьа на наш бік. Нехај навіть більше вона сближајетьсьа з народовцьами, — аби втьагалась в галицькі справи, а там jіх народовці непремінно не вдовольньать, і вони обернутьсьа коли не до нас особисто, то до нашого шльаху, — а це все одно! Звісно, ja говорьу про льудеj чесних, а не крутіjів, jак Кон. і К⁰ Та більшність не крутіjі і до того К. не попульарниj у Россіjі; — та j Ант.[1]) провал угоди поламав ноги. Побачимо, чим скінчитьсьа справа катедри львівськоjі, — чи примусьать jего шче раз перехреститись (він у 1864 р. перejшов з католіцізму на православіje, — і тепер польакам, звісно, хочесьа jего хоч на унію перехрестити) — Та тепер і сам Ант. не пошкодить багато, а студентів львовських все таки чому небудь навчить.

25 Марцьа. Трохи шче мені полекшало, — так шчо дописав ja статеjку про Хв—ка. Посилаjу. — Хлібор. N 6 получив. А 5-иj?

З поводу листу L. W. скажу, шчо не дуже надіjтесь на гроші К.[2]) Бojусь, шчо виjде jака прикльучка. Та по правді кажучи, не дуже зрадів, довідавшись, шчо В. Л—ский польак. Бojусь, шчо все таки потьагне jего до своjіх, хочби j патріотів, — а окрім того в Россіjі така мода, шчо „секреты чужого кружка — не секреты“, — і всьакі наші інтімні справи підуть по польским та по росс. кружкам! От і тепер він просто назива М. Об., — і ja бojусь, шчо б не було j з ним, jак з Кист. В загалі з цих розмов про федераціjі кружків та націj, більше вітру, ніж борошна. А нам тим паче в праці ніхто, окрім наших не поможе. —

Пошліть б. л. Баптистів у коверті М—цеву.[3])

Сегодні жду од Вас одповіді на остатнiй лист

Ваш *М. Др.*

---

[1]) Антоновичеви. [2]) Кулїша? [2]) Мордовцеву.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 9 апр. 1893
Гетманська 607

Дорогий Друже!

Подаю Вам рахунки „Народа“ і „Хлібороба“. І так „Народ“, від коли ja його взьав, т. j. від окт. по конець дек. 1892 мав

доходу	185·63 г.
росходу	189·33 „
дефіціт	3·70 г.

Між доходом: 90·53 г. з пренумерати, а 95·10 від осіб: одного Галичинина 50, Морд. (30 р. =) 35·10 г., від Вас 10 г.

Між росходом: 139·30 біжучі вид.[1]) на „Народ“ — кол.[2]) друк. і експ., а 50 на таке: Вікліф 10 г., довгу льв. друкарні 20, моя jізда у Львів і вид. в тьурмі 10 г., секвестр. податк. 10 г.

Від початку 1893 до вчера вечір

доходу	523·29 г.
росходу	459·14 „
в касі	64·15

Між доходом: 274·99 г. з пренумерати

з Украjіни	200 р. =	236·50
від Вас	10 р. =	11·80

Між росходом: довгу львівск. друк. . 110·—
податок львів. і колом. . . . . 83·74
кари судові за „Соціялізм“ . . . . . 30·—
разом . . 223·74

а 235·30 на біжучі видатки за „Народ“.

Довгу в Коломиjі не маjу нijакого.

---

[1]) видатки. [2]) коломийськiй.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„Хлібороб“ від 19. II. доси

доходу 112·14
росходу 127·18

дефіціт 15·04

окрім того довгу львів. друк. 22 г. і податок від початку

Ja мусів узьати собі до помочи Мартовича[1]), котрому плачу в місьаць 20; це чоловік спосібнij і точнij — рідкість між радикалами і в загалі між Галичанами. Робить половину форм.[2]) роботи, — котроjі чимало, — і пише до „Хліб.“ Коли зважити, шчо моja слабість сама зjідаje в день minimum 1 гульд., то стан мij фінансовиj виjде дуже сумнij; до того ж від 1 маja міні треба платити за кватиру 15 г. у місьаць, з чого тепер мушу бодај половину поставити на редакціjі, бо сам ja тепер тих грошеj платити абсольутно не в стані. Дан. передаjучи міні Хліб. обіцьав давати шчо місьацьа на видатки 10 г. і, розумієсьа, не даje j не буде давати. Ja протів него жебручиj дід, а мушу грати рольу радикального Меценаса. Не розумijу, jак так можна не мати[3]) j такоjі діловоjі амбіціjі, jак удержанье „Хлібороба“! Та годі — инакше не буде — аж ja умру, і тоді може посовістьатьсьа, побачивши, шчо усе провалилосьа, хоть і цего ja не надijу сьа, і це мене не болить, а пече пекельно. Байдужість і неточність дльа справи, шчо розjідаjуть і таких льудеj, jак Франко, — ось наші найбільші вороги! І шчо на це видумаjеш?! Нема j дінаміту такого!

Ja усе шче лежу. „Народ“ тепер пустиj а ост. нр. з масоjу помилок. Ja діктував переклад дописі з Укр. та не вспів перегльанути.

Бувајте здорові

Ваш *М. П.*

Чи дістали листи: від Куліша і мij з Пет.? (по польски). Остатниj верніть, бо треба відписати.

---

[1]) Зразу було „одного чоловіка“. [2]) формальної. [3]) Далі переч. „нijак(оїj)“.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 10 апр. 1893
Гетманська ул. 607

Дорогий Друже!

Дістав оце і прочитав Вашу посилку. Хв—ку писав (я) јота в јоту те саме, шчо Ви пишете в статі,[1]) так шчо христьанин, прочитавши Вашу статью в „Народі“, чого доброго подумаје, шчо ја подав јему зміст Вашої статі. І чудесно! Статью зараз друкујy в 8 нрі, доповнивши јеји кількома своїми думками. Та чеј ухопимо бодај Хваньків — а вони нам користніщі, ніж Ар—ці[2]): по крајній мірі писати будуть. Мене сам А. просто чудује, і лихо могло би бути поправлено хиба, јакби ми оба[3]) зјіхалисьа та переговорили толком. А то напр. те, шчо ја в цій справі пишу в „Народі“ — відскакује від него, јак горох від стіни, і в статьах своїх він нас показује трохи не Украјінцьами[4]), в усьакім разі не украјінствујучими. Ја јему кілька рази навіть досить різко підчеркав у „Народі“, шчо ми не підемо на јего тонку політику до Росіји, — таку јак сербські і чеські „радикали“ — царські лаполизи; та даремне. Прийдесьа різко росправитисьа, бо тут він нам справді шкодить. (До речі скажу, шчо він натьакав мені в листі, шчо нијаких статеј у „Кіевлянинѣ“ не писав.). W. мене чудује не менче А. так шчо ја јему і не відпишу, — скажу хиба загально в „Народі“ свій погльад на межи-кружкові відносини в Росіји і у нас. Те, шчо А. тут покликујесьа на повну згоду з нами, — мені гірко, так шчо Бер.[5]) по части правиј. Впрочім і в Б. туман у голові. Копіју Листу сотрудників гал. видань чеј дістану незабаром. Кр. льутује, шчо Листу не хотіли підписати Кіјане (укр.[6]) мовльав — реакціонери, радикали — труси). Скажіть б. л. чија це статья про

[1]) „Де тонко, там рвеся“ (вона поміщена потім у „Народі“ 1893, чч. 8. і 9. [2]) Арабажинцї. [3]) Се б то: я з Арабажиним. [4]) Се б то, що ми — майже не Украінцї. [5]) Беренштам. [6]) українофіли; перед тим було зразу „старі“.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

укр. літературу застрьагла в ред. „Зорі“ і чи не можна би јеји добути дльа „Народа“? Мене тема страшенно інтересује.

Ваша статья „Де тонко“ мені дуже подобалась, та тілько і Ви шче предајетесьа ілльузіјі про можливість поправи „Зорі“ навіть јак чисто літ. газети, та шче і переробки нејy[1]) „нашоји публіки“ — коли вона ж јеји і держить і держатиме в руках. Впрочім і від Украјінців не надіјтесь тут тілько. Про Тов. ім. Шевченка прекрасно. Ја не учениј, а мені сором було би бути серед таких „ученых“, јак синедріон товариства. Адже ж у них[2]) нема і простого хлопського розуму! І це маје бути основа будушчоји Академіјі Наук! — пресмішно. Та возьміть з Галичан навіть Франка. Куди більше знаје і розуміје, а мені невиносимо гірко за јего „ученість“. Пише чортовшчину, або просто Конисьщину в „Зорі“, Kurjer-і і т. д., иноді не бачивши на очи того, про шчо пише; та при тім забуваје і ту азбуку, јаку дольа вчить јего маjже цілісіньке житье. Він, по моjему, беллетрист, але і то в більшіј частині плохиј — серјозних студіј житьа у него нема, а је більше романтика. А відвага у него не аби јака: от чуjу у Відні написав повість из житьа простітуціјі на Востоці, в Царьгороді і т. и. не бачивши нічого на очи. Мабуть думаје містити в „Зорі“, то і заскакује та так, шчо — пише мені, — Лев.[3]) правиј, шчо не помістив мого спростованьа бріхонь Кобринскоjі, тај Коб., — каже, — може доказати правду своjіх слів про радикалів, цітатами з моjіх і Ганкевичевих писань. Не радить рушати справи і в „Народі“. А 2 неділі перед тим, сам радив іти в „Зорьу“, сам дописав досить різкиј додаток про саму Кобр. і радив друкувати статејку в „Народі“. Ја остатного не схотів, а і поправки в „Зорьу“ очистив від усьаких особистих нападів на Кобр. І так Кобр. зо

---

[1]) Далї перец. „галиц“. [2]) Зразу було хибно „нас“. [3]) Левицький Вол. — редактор „Зорі“.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

своїми бріхньами торжествує між инчим і через те, шчо Фр—ови байдужа честь товаришів. Бог з ними!

Куліш, дізнавшись, шчо ja хориј, завдавсьа думкоју jіхати сьуда з жінкоју! — очивидна дурницьа. Ходить jему, каже, про „Народ“. Питаје, кілько коштувало би jего виданье шчо днини? Ja відписују, та кажу, шчо предоволі було би j тижневника. Ja просив jего j Білоз. написати уваги до „Докладу“ Орлова. Обіцьаје.

Звиніть, шчо так невиразно пишу — звичајно, jак у постелі. Страшенно мені обридло — jак би вже скорше або на тој або на цеј світ!

Бувајте здорові

М. П.

А знајте, шчо ja у Куліша — Михајло Безверхиј.

Дуже ja рад, шчо најшовсьа первісниј [1]) „Відьми“ Шевченка: тут Ш. сьагнув најглибше в народне житье — забобони j дикість(,) і разом с тим [2]) винирнув на шпиль гуманности. Тема j тепер живо трепешчуча(,) навіть у нас. Думавби видати брошуркоју, дльа народу.

М. Драгоманів до М. Павлика.

31 Марцьа, 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогиј Друже,

Дістав Ваш лист, а сегодні 7 ч. Народа. Заінтересувавсьа Листом з Украjіни, хоч мова важка j виводу jакось не видно. Пождемо далі. Все таки се најліпше, шчо доси присилалось з [3]) Украjіни в Народ. — В моjій стать(ті) безсовісно довгиј період у кінці. Треба б jего було розбити. Тамож важна помилка: замість с т е п напечатано с т а н.

[1]) варіянт. [2]) Далї перец. „вијшов“. [3]) Далї перец. „Росиjі“.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Бачинськиј, јак і Будз. все нијак не може добратись до деталів спеціально галицьких, а все пише загальники про капіталізм і т. и. Та добре б уже було сказати јасно, јакоји децентралізациј од Відньа треба? Нијака держава тепер не позволить провінциј обмежитись митницеју. В Росиј сего хотіли москвичі проти Польшчі, — та ј там урьад не пішов на те.

Посилају Вам своји Листи на Листи Вартового. Певно, не скоро Ви јим знајдете місце, та нехај ідуть з хати, а то не даватимуть робити иншого, — а ја ј так, через хоробу, запустив роботи. Реферат дльа англијського ф-лорного товариства, мабудь, зовсім пропаде, — а треба хоч скінчити статью в „Сборникъ“ болгарськиј та послати реферат на конгресс ф. л. в Чікаго, — а то зовсім осоромльусь. — Та дістав з Лондону потрібні виписки дльа Вільјамса, — то треба писати і про него!

Напишете мені в свиј час, шчо говорити ме Чајч. про рецензију.

А в Кијіві [1]) конечно мусили не зхотіти підписати лист сотрудників, — бо там пишуть у галицькі виданьньа самі новоерці, — то де ж јім все таки признати радікалам r a i s o n d'ê t r e? Коли б тілько лівобережці все таки послали лист та дали [2]) Вам копију дльа печаті, бо народовці сховајуть јего. Тоді все таки можна буде нам сказати, шчо кора пробита.

Радиј був би ја, коли б Ви могли поіхати в Угоршчину. Де саме будуть віча? Бојусь, шчо се попівські, — бо уграм не ма резону піднімати національні справи. А підньати јеји путньому в русинів нікому. Так упјать справа руська зчепитьсьа [3]) з реакцијеју. Фатальність!

Јак будете робити віче в Буковині, то не лајте тамтошніх народовців і поставте націон. справу — про школи напр. та тутже рьадом і соціальні і по-

---

[1]) Далї переч. „без“. [2]) В оріґ. „далі“. [3]) Далї переч. „фа(тально)“.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

літичні [1]) (заг. голос. јак спосіб дійти нац. і соц. реформ.) Хај тоді народовці або пристајуть, або пошивајутьсьа в дурні. Звісно, пошијутьсьа, — і тоді ми можемо вказати на се всьаким modus-vivend'икам (трохи не вијшло — індикам) у Росії.

А культури Јар. і ја не розумію. Навіть виборча агітација не ведесьа само в часи виборів. Треба підходити зарані. —

2 Апр.

Получив Ваш лист з рахунками. Јак же так вијшло, шчо Ви надіјались, шчо Хліб. навіть Народа піддержить, а він в дефіціті. Д—чу ја раджу просто шчо місьацьа нагадувати, шчо треба платити. — З Народом ја знаходжу, шчо справа не зле стојіть і стојала б ліпше, јак би не львівські довги. Але вони все ж виплачујутьсьа. Ја певниј, шчо Ви скоро получите гроші з Украјіни. Дивно мені, шчо Ви шче держитесь постанови собору про беллетристику ј поезију. Во первих декрет глупиј, а далі де тој собор і јаке він маје право над теперішнім Народом. Ја б просто печатав би і поезіјі і повісти, — звісно добрі, јак би були, — та потроху б увијшов в умови з Хв—ами, шчоб дали гроші на розширенє Народа. Головне, шчо б газета била в певні точки та була інтересна, а јак вона те робить, чи публіцістікоју, чи [2]) беллетристикоју, — все рівно, і коли обома, то шче ј ліпше. Звісно, соломи не слід печатати, — так бува ј соломјана публіцістіка. Не мало јеји пролазить і в Народ. —

Ваш *М. Др.*

Дајте мені адрес Јар. А то ја од него рік не мају звісток. —

Простіть, шчо доси не вислав 15 фр. Тут ціла історіја з грошевими посилками. Звичајно плати тут ідуть сріблом, а за грьаницьу треба посилати золотом, — то треба јти јего купувати в банк,

[1]) Далї перец. „јак спосіб". [2]) Далї пареч. „поезіјіјеју"!

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

далі нести на пошту, де формальностів чимало. Се все мусить робити Л — а, — а їй часто ніколи, то ходити не може. — Сегодні прошу їїї послати Вам ті 15 фр. —

Кому і яким способом Ви послали в Россію Баптистів? Хто поїхав туди і які результати? [1])

В одповіді Хв—кові [2]) б. л. поправте назву англійського журнала Contemporary Review на Nineteenth Century. Ja їх не бачу з Женеви, — то і перемішав.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия 19. IV. 1893
Гетманська 607

Дорогий Друже!

Дістав учера Ваш лист, а Листів на Листи Вартового і доси не дістав. Надіюсьа, шчо рекомендовані.

Посилаю Вам важний лист мого посередника — адвоката; це поки шчо найліпший посередник, головно точний у грошевих справах — звісно: жид, а не наш брат.

Жаль великий, шчо міні годі їхати на Угоршчину, бо встану хиба аж через місьаць. Віча там попівскі, москвофільскі — та тим цікавішчі. Шче порадимосьа — може хто инчий зможе поїхати. Поки шчо ja записав собі книгу про угорску конституцію.

З бук. народовцьами крашче не починати собі — то прості доношчики і бурсаки, з котрими не дійдете до ладу навіть на словах. Звісно, зашахувати їх треба. А з москвофілами тим менче можемо мати діло. Мимо заборони віча в Чернівцьах, зійшлосьа богато сельан, польскі газети пишуть — 1200, та так і розійшлисьа. Добре, шчо розійлисьа на „інтеліґенцію“ — тепер нам пора іти до них.

---

[1]) Се реченє я зачеркнув у свій час чорнилом. [2]) Хванькові; в оріґ. „Хх—ові“!

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Шчо до „Хлібороба“, то ja Вам писав тілько: „він м е н е вивезе“(,) то б то на случай, jак би „Народ“ упав, т. j. jак би на него не було грошej з Укр. Впрочім „Хлібороб“ іде вгору — вже поверх 400 прен. (через патент богато нових) — аби тілько платили. У Д. доправльатисьа грошej — річ даремна: це ja знаjу з практики. От напр. ja сам мусів дати своjіх 12 г. за оборону пістинських мужиків —[1]) Д. і чути не хотів. А навіть мені особисто обіцьав у Коломиjі золоті гори! Аби тілько держaвсьа[2]) с тактом! Тепер у нас дуже остра сітуаціja: москвофіл Дудикевич і народовець Січинскиj (піп, шчо дістав парафіjу під Коломиjею[3]) кинулисьа до мужиків і, звісно, певну частину возьмуть, тим більше, шчо Дуд. джентельмен а Січ. навіть радикал. А тут Трил. кидаjесьа j до польскоjі соц. демократіjі.

„Баптистів“ узьав чоловік из Росіjі і мав jіх перешварцувати, та доси нема звістки, чи j сам перejіхав — а то вже давненько.

З Бібл.[4]) Тов. у мене ціла історіja: рек. листів чимало, просьать під милиj біг не розголошувати справи з анонсом, котриj усе таки кажуть викинути, бо він jім може пошкодити у Росіjі тим, шчо, мовльав, маjуть стичність зо мноjу, з рад. партіjеjу, з баптистами і укр. мовоjу — усе, мовльав, нешчастними. Це пише головниj представитель Товариства з Відньа; а львівскиj замельдував навіть, шчо хоче jіхати до мене, шчоби „полагодити справу“(,) та ja відписав, шчоби не jіхав, бо ja хориj. Нехотьачи попав у больче м:сце „високоцівілізованих“ Англичан. Ja думав написати Кулішу про укр. переклад св. письма, шчо таки нівечитьсьа Товариством, та поки шчо не пишу.

Адрес Jap. такиj: Dr. Roman Jarosiewicz, Krakau, ul. Jabłonowskich 14, II p.

---

[1]) що побили попа за лайку в церкві на радикалів. (23. XI. 1909). [2]) Роз. Данилович. [3]) В Стопчатові; о. Микола С. [4]) Біблiйним Англiйським.

Generated on 2015-05-28 20:32 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 24. IV. 1893

Дорогий Друже!

Посилаю Вам льв. виданье Шевченка дльа того, шчобисте написали на него критику. Післьа того виданье пришліть назад, бо то чуже — одного мужика,[1]) шчо, першиј тут, купив собі јего та приніс міні на показ і сам предложив післати Вам дльа критики в „Народі“ (він сталиј передплатник „Народа“ ј т. и.)

Звиніть, шчо завдаємо Вам праці, — та у нас нікому зробити ту роботу так, јак Ви це можете. Ми шче самі не читали виданьа.

Вашу відповідь Вартовому дістав сегодньа і прочитав — дуже добре, варто видати ј осібно, јак „Чудацкі Думки“, котрі доповньајутьсьа статеју. Та дльа цего треба би јеји друкувати ціцероном, бо менче письмо тут погане, а ціцероном воно не зараз скінчитьсьа в „Народі“, хиба дававби по 4 ст.[2]) в кождім нрі

Бувајте здорові

Ваш *М. Павлик*

М. Драгоманів до М. Павлика.

14/26 Апр. 93. Улица Денкоглу, София. —

Дорогий Друже,

Два Ваших листи получив, — піджидаю Народу ј Хліб. Пора б уже јім прији.

Получив і лист од Франка, котриј мені пише, шчо вислав Вам статьу Інтерес укр. літератури, бо вона јему подобалась, а в Вас тепер, через хоробу, недостача в літ. матерійалі. Жалко, шчо ја не перегльанув статі, а особливо уваг Коц.[3])

[1]) Дорундяка (здає ся: Іван) із Киданча під Коломиею. [2]) сторони. [3]) Коцовського Володимира.

Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Коли зхочете печатати ст., то пускайте јеји дльа курјозу з тим підписом, јак вона підписана, — і ранішче „Листів“, — а також додајте замітку од редакції в роді тијеји, котру посилају.

Те шчо пише Ваш „адвокат“ інтересно, — та пождімо, як воно все зреалізујетьсьа. Особливо було б інтересно побачитись зо старим.[1]) І ја б хотів де здибатись з ним, — та не знају де і јак, бо ја абсольутно не знају, шчо зо мноју буде. Тепер наші політіки заньаті високими справами і до кінцьа Мају од них не можна ждати, шчоб вони звернули увагу на таку дрібницьу, јак моја служба. А коли мені не зоставатись тут, — то вже з початком Мају ја мушу вкладатись, шчоб 1 Јульа сдати кватиру і јіхати на Кубанські степи. А дльа того треба між инчим випису вати Кузьму.

19 Апр. Не послав Вам сего листу, бо в безсонні ночі надумавсьа, шчо безпремінно треба написати рецензију на Арабажина. Тепер јеји посилају. Напечатајте јеји скорше, — одклавши на далі Листи ј Інтерес, коли мајете другиј матерјал. Думају, шчо Інтерес треба пустити перед Листами. Можна сказати, шчо мовльав у Буков.[2]) таке то напечатано — і шчо з поводу того редакција маје таке то, — а можна ј не говорити, по кр. мірі[3]) поки Буковина не почне печатати спеціальноји мојеји одповіді. Певно се буде скоро, бо вчера получив записочку од ред. написати виразніще дејакі слова і імена, котрих редактор не розібрав (се Беда, Морус і Бекон, про котрі сказано, шчо вони англічане, Гроціус голландець; слава богу, Лејбніца розібрав!!)

Получив учера Народ 8 і Правду 4. В Народі Ваша статьтьа[4]) ј лист сельанина прекрасні. Дуже б хотів ткнути в них носом Бер.[5]) Скілько ј кому посилајете в Петерб.? Правди N 3 ја не по-

[1]) Ковалевським Мик. [2]) „Буковині“. [3]) Від „Можна“ я зач. у свій час ол. [4]) Нова „нова ера“ (вступна) і „Селянин про ситуацію“. [5]) Беренштама.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

лучив.[1]) Певно, в часи Вашої хороби не послано. Дошліть.

Profession de foi могла б бути писана і в Львові Барв.[2]) Все таки од росіян ja ждав чогось розумнішчого, — може з свого подніпрьанського „шовінізму". Галилејство видимо ширитьсьа!

Пришліть мені назад одну сторінку з остатнього Листу на Вартового, — ту, де ja починаю розбор jего программи. До мене було не дійшов один N Буковини. Тепер треба дешчо додати. — [3])

Ваш *М. Др.*

Ja б Вам радив не слухати Бібліјців Львовського j Віденського, — і коли шчо пожалітись на них у Лондон. Ви нічого незаконного не робите, печатајучи, де можно дістати[4]) Евангеліја.

Жалко, шчо Ви (в) замітці про Біл. натякнули, шчо в Вас јесть факти нелітературні, — коли Ви не можете jіх сказати, — то ліпше мовчати. Стережітьсьа на далі, шчоб історіја не розмазалась. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 4 маја 1893
ul. Zamkowa

Дорогиј Друже!

Дістав ja Ваш лист і статі. Постарајусьа пустити jіх шче в 9 нрі, окрім хиба уваги про програму молодих Украјінців, — котрij, по мојему, треба би трохи більше дати місцьа. Від Франка статі Інтерес укр. літератури не дістав; штурмујте, а то він, зијшовшись з Коц. готов шче чого напутати, а бодај можуть пропасти дописки Коц. Статьа про Ар.[5]) статью дуже добра j корисна дльа

[1]) Від „Бер." я зач. у свій час ол. [2]) Барвінським. [3]) Цїле реченє я зач. у свій час ол. [4]) Далї переч. „Бібл". [5]) Арабажина.

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

нас. У мене в „Народі“ буде серія дописей сельанина Андріja Марціньука зо Збарашчини, того самого, шчо писав славну допись про еміграцію в 15-18 нрах Народа за 1892 р. Тепер мальује [1]) дольу сельан по панских ланах — прекрасно. Сельанин, котрого лист до Марціньука надрукованиј у 8 нрі Народа — Андріj Шмигельский з під Збаража. Ja пропустив з него [2]) похвалу „Народови“ j міні, особливо за відповідь Кулішу [3]), а окрім того таке місце, навjазане до баптизму: „Може бути, що се черга наступає изза реформи яка буде на попôвъ а тымъ самимъ и на уніятску церкву для тои новои вѣри, яку я висше навѣвъ, та про котру намъ розказано у „Хліборобі“. Але мы покиньмо всьо що-до вѣры, бо коли жь виходимо на путь вôльнодумцêвъ, то жь намъ не про те говорити чы ся чы та вѣра тôлько матиме у насъ мѣстце. Вôдъ вѣри нѣхто не голоденъ, и нѣхто не ситый, хибань однî попы, що ѣдять за вѣру хлѣбъ — та нйчого не роблячи, роскôшно жиють“

„Народ“ з дописеjу [4]) пішльу прьамо Морд. (,) та чи дijде, бо урьад рос. узьавсьа строго до „Народа“: роспечатује листи і кличе адресатів. Так певне пропали j дальші дописі Чернигівцьа.

Більше не пишу, бо спішу вислати сегодньа лист — дльа адреси. [5])

Ja вже підньавсьа, та ходити нігде не можу — і либонь не зараз піду. Та кватира в мене тепер чудесна: гарниj воздух, види j вигоди

Ваш

М. Павлик

З К.[6]) нікого нема; нема j грошеj від Ар.[7])

---

[1]) Далї перец. „госпо“. [2]) листа. [3]) Про „строітелів“, та „руінників“ (Відповідь д. Кулішу), („Народ“, 1893, нри 1–3. [4]) Шмигельського. [5]) нової моєї. [6]) Київі, [7]) Певно мало бути: Arb.

Generated on 2015-05-29 07:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

(Кореспондентка. Адреса: „Herrn Mich. Dragomanov Universitätsprofessor in S o p h i a ул. Денкоглу | Bulgarien | via Budapest.“ Штамп. пошти коломийської „5/5 93“, софійської „27/IIII 93“)

Дорогий Друже! Спішусьа сказати Вам, шчо тілько шчо дістав від Франка статьу, неприньату в „Зорі“. Шче не вспів і прочитати. Франко вчера виїхав у Відень

Ваш

М. П.

М. Драгоманів до М. Павлика.

25 Апр. / 7 Маю 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогий друже,

Посилаю Вам заміточку про P r o f e s s i o n d e f o i. Помістіть јеји, коли шче час, замість перше посланоји. Та вже дуже льута. Не слід бити [1]) льудеј зразу: може шче покајатьсьа. Та ја робльусь дуже льутиј, јак бачу претензијне шарлатанство. Јак таки в универс. місті таке пописати про Хмельн., Катер. Комісију, початок украјнофільства і т. и. Шчо вони сучі сини робльать 24 години в добу, коли ј такого не знајуть. — Та все треба на першиј раз лекше.

Од Вас давно не ма звісток. Починају вже непокојітись. Чи дістали „Листи“ звідсі і „Інтерес“ ізо Львова, а також звідсі рецензију на Араб. Пустіть остатньу зараз же, — шчоб дијшла в Росију, поки шче студенти не розјізджајутьсьа. Та ја давно прохав Вас написати мені, скільки і куди јде Народа в Росију? [2]) Хотів би ја, шчоб кінець од-

[1]) Зразу було „дразн(ити)“. [2]) Се реченє я зач. у свій час чорнилом, двічі.

Generated on 2015-05-29 07:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

повіді [1]) Хв—ові вийшов перед загальними сборами Тов. Шевч. Та не знаю, як Ви поспієте. Завтра б повинен уже вийти N Народу.

Як Ваша Угоршчина? Здоровје?

Все мені темно. Одпишіть скорше хоч по парі слів про кожду справу.

Ваш

М. Др.

М. Драгоманів до М. Павлика.

8 [2]) Маю, 93. Ул. Денкоглу, София.

Дорогий друже,

Коли шче можна, то вставте або в текст, або в примітку в ст. про Араб., в тім місці, де говориться про прогресивні зерна в старому народовстві, — ось які слова:

З свіжої части народовського грунту вийшов напр. В. Навроцкий, котрий [3]) змагався вдержати своїх товарищів на поступовій дорозі і котрий в „Кіевск. Телеграфѣ“ і в „Громаді“ подавав руку українським радікалам і соціалістам. З народовського грунту вийшли і Ост. Терлецкий і січовики 1873—1877 р., котрі в Відні піддались упливам зах. европейським більше, ніж російським, хоч не зостались чужими і сим остатнім. В літературі ті січовики зоставили по собі не багато сліду, та й на практиці зробили менше, ніж обіщали, але все таки вони були важним для Галичини містком між старим народовством і новим радікалізмом.[4])

---

[1]) Далї переч. „про“. [2]) В свій час зазначив я, зверху, чорнилом: „латинського. М. П.“ [3]) Далї переч. „хотів“. [4]) Ся замітка вставлена мною в статю Др—ва аж у нрі 10. „Народа“ (з 22. л. мая).

Generated on 2015-05-29 07:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 10. маја 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Дивує мене, шчо Ви тілько моіх листів не дістали? По тому, шчо робльать з „Народом“ рос. власти, ја підозрівају, шчо ті листи ловльать рос. шпіони. Ја Вам нераз писав, кому де посилају „Народ“ у Росіју, іменно до Петербурга, і власне ті посилки урьад половив і здуру дві мені відіслав, роспечатавши ј т. и. Ја написав льуту статејку до „Народа“ — та шче не напечатана. Відіслано мені одну посилку до В. Ев. і одну до знакомого Куліша — Азанчевского (про котрого ја Вам теж писав) — јего вже тьагано і Куліш писав, шчоб застановити.[1]) Посилају ј вијімку з Ваших статеј про Вартового (.) Статьу про інтерес укр. літератури також дістав, та почну печатати хиба в 10 нрі. 9 N з кінцем Вашоїі статі про Хв—ка і більшоју половиноју про Араб. уже вијшов і висилаје сьа Вам. Посилају Вам нарешті ј статьу Kur. Lw. про Жуковского[2]). Чи не треба би написати шчо про це?

В редакцијах у мене також непријемности. Постановлено все, шчо маје јти до „Хлібороба“ ј „Народа“, перше читати на зборах коміт. ред. Нічого доброго ја з сего не жду: праці ј засобів на газети від них нема, а буде[3]) цензура. Та шче з Гар. і Дан. воно нічого — ми все з ними договоримосьа, та Трильовскиј мені псује остатну каплью крови ј сили. Це особисто страшна свиньа — културне ісчадіје: 10 Плеханових + 10 того безтактного і влазливого рос. чоловічка в Женеві, імя котрого ја тепер забув.[4])

[1]) Далї перечеркнено: „Посилају Вам своју увагу, бо не знају, чи можна таке писати?“ — а з боку дописано: „не вернули з друкарні“. Се була мабуть увага про конфіскованє „Народа“ в Росіі. [2]) Василя, рос. еміґранта в Женеві. (24. XI. 1909). [3]) Зразу було „је“. [4]) Чернишóв — здаєся: Іван (24. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

З моїм здоровєм плохо: до основної слабости прийшла і різка слабість жолудка (від ліків), шчо прийдесьа хиба в лоб собі стрілити. Мене вже лічить тутешниј доктор — Кобринскиј, свій чоловік, шчира душа і знаючиј, та з моїм слабим організмом лиха година. Тепер мені тим гірше, шчо слабість проявиласьа не з верха, а в середині. До слова сказати: ја говорив і про Вашу слабість, і Кобр. (,) котриј добре знаје Нотнагльа, каже, шчо коли Ваша слабість так довго тьагнесьа, то діагноза Нотнагльа була абсольутно хибна. Чи дістали пакет из Шевченком?

Ваш *М. П.*

Грошеј нијаких нема. Друга Ваша увага про Profession de foi мені ліпше подобалась. Буде в 10 нрі.

Посилају „Народ“ у листі, бо так[1]) довго до Вас иде. Чи дістали Ви тој мій лист, де (я) назвав Вам автора І. листу з Украјіни в „Народі“ (.) Це мені важно знати, бо від него нема і звістки — очивидьачки і до него посилку зловлено.

Најбільше моје горе з „Народом“ те, шчо мало місцьа.

Буджет „Народа“ + 15 г.
Dto „Хлібороба“ — 40 г.

М. Драгоманів до М. Павлика.

3/14[2]) Маjу (1893). Улица Денкоглу, София. —

Ну, мій голубе, посилају Вам рецензіју на Кобзарьа. Не знају, јак вона Вам подобајесьа, бо[3]) получив ја Ваш указ, коли голова була набита матерјалом і думками зовсім другого роду. Простіть тон: — нијак не можу посбутись јего з Огон., ко-

[1]) Се б то: звичайною посилкою. [2]) Зразу було „$^{2}/_{13}$“. [3]) Далі переч.: „писав ја јеји“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

трій то смішить мене, то злить власне тим: јак таки бути таким уже дурнем руководителъу молодіжі. — Сими дньами читав ја дешчо з Огон. Шишманову, — так і тој за боки бравсьа, а ја так смијавсьа, шчо аж скрізь боліти стало!

Скоро[1]) пошлъу Вам назад Кобзарьа.

Јак то Ви вправитесь з усім, шчо ја Вам наслав? В мене шче јесть рец. на I т. Записок Тов. ім. Ш—ка,— та се може почекати. Головно ја радиј, шчо (з) Чајч., Хв. ј Араб. вправимось до россійських вакацій. Јій богу, коли післьа сего всего молоді украјнофіли не будуть з нами, — то ми не виноваті і можемо сміливо вмирати. Або ми не вмијемо говорити, — або вони не вмијуть розуміти, — а в обох випадках винно „небо, котре так нас створило", јак оправдувавсьа один китајськиј імператор на докори мудрого.[2])

В ст. про Араб. јесть важні друк. помилки: на стор. 76, кол. I — треба писать языкомъ[3]) русскаго у к р а и н о ф и л ь с т в а (а не н а р ѣ ч і я) а на ст. 77 в кінці г о в о р и т ь — пропушчено: п о р о с і ј с ь к о м у.

Передајте записочку Тр—ому.[4]) Можете прочитати. — Ја таки перед ним винен. —

Обернулась до мене Кобринська. Проси статі дльа проектованоји неју Дрібн. Жіночоји Бібліотеки. Позајак вона спімнула і про незгоди своји з радікалами, то ја своје написав про безтактівність вплутувати Огон. і К[0] в судьді незгод між поступовцьами, коли б ті незгоди навіть і були. На біду моју, N 4 Зорі ја не получив. Написав в жливо, јак треба до дами, та суть сказав. А статьу може дам. От тілько шчо ја не[5]) призна ју науки ј літератури жіночоји ј чоловічоји, — а тілько загальну. А коли по Вашому не треба давати Кобр., — то можу ј не дати. —

---

[1]) Перед сим переч. „Јак". [2]) Далї переч. (а са: „Коли не почали шче чого другого, то здај". [3]) Далї п „укра". [4]) Трильовському. [5]) Далї переч. „розумі(ю)".

Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Лист Ваш про корреспондента, автора статі про стан Росіїі — получив, — а з показами, куди посилаєте Народ, ні. — Думаю зрештою, шчо шпіони могли, і не кравши листів, довідатись, які пакети ідуть з Коломіїі. Ви своєїі замітки про сьу справу ліпше не печатайте. Діла не поправите, — а льудім пошкодите.

Сегодні — буде! Дуже втомленій

М. Др.

М. Драгоманів до земляка з Російської України.[1])

4/16 Маю 93.

Шановниї земльаче,

Зараз получив Ваш лист. Хаї вибачить A r b g. за неповну точність моєїі одповіді в справі получок. В мене так багато за рік набираєсьа паперів, шчо треба б двох столоначальників, шчо б розібратись у них. Думаю, шчо ja не помильусь, коли скажу, шчо 300 р. од Jap. і 260 од Фр. получені в свіj час аккуратно, а з 200 р. N получено було 100 гульденів, — а про решту Jap. писав, шчо через „вишчі сили", ja jix не получу. Точнішчоjі одповіді ja не можу дати. —

Шчо до того, шчоб зjіхатись з A r b., — то можу сказати тілько таке: Коли ja буду jіхати на захід, то се може бути в перших числах Jульа, ст. стильу, і тоді ja спиньусь у Відні, в „H o t e l d e F r a n c e", на S c h o t t e n r i n g. (Трохи дорогиj отель, — та маje піднімну машину, а ja не можу сам підніматись на зходи.) Та тільки ja не знаjу шче певно, чи буду jіхати і шчо зо мноjу буде. Тутешніj міністр нар. освіти хоче, шчоб ja зостававсьа при В. Училишчі і хоче зо мноjу контракт поновити на 3 роки, — та торік рада міністерська jего проекту в такім смислі не прийньала, — а по-

[1]) Сей земляк був тодї в Коломиї. (24. XI. 1909).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

тім ухвалили контракт на один рік тілько. Тепер кажуть, буцім то рада може бути милостивішча, бо одним міністром-консерватором менше і на його місці „національниј ліберал", одноїі партіїі з міністром нар. освіти. Але всі тутешні високі чини тепер вже $^1/_2$ року заньаті високими справами установи дінастіїі і перемінами констітуціїі і в сеј час навіть усі поіхали в Тирново, де зібралась констітуанта. Ранішче 15—20 Маіу не вернутьсьа, а мені треба вже 1 Іуньа почати вкладатись, коли іхати в початку Іульа, — бо 1 Авг. кінець контракту, а коли ја просиджу до того, то ні з чим буде ј перевезтись (мені коштувала перевозка одних книг з Женеви сьуди 1200 фр.) Так ја буду прохати міністра нашого зкінчити всьу справу моју коло 1 Іуньа, -- але чи буде так, не знаіу. Ја б волів вијіхати звідсі зовсім, — та не знаіу навіть і куди: в Швеіцаріїі дешевше жити, — та не ма заробків, — в Парижі можна знаіти заробок, звісно, пождавши јакијсь час і побігавши, — та жити страшно дорого, хоч і не дорожче, ніж тут, — де і гроші летьать страшно і комфорту не ма ј дітеј нијак учити. Та јак ја те все встроіу при своіјі хоробі, котра абсольутно не даје мені ходити, а иноді ј сидіти, — сего ја не відаіу. Через се все просто не знаіу, шчо зо мноіу буде з 1 Іульа і нічого не можу обішчати. Сподіваіусь, шчо аби A r b g. вибравсьа за границьу, — то десь і јакось та побачимось. По кр. мірі ја б сего дуже хотів. Привезу тоді, або пришльу ј фотографіїі.

Ось Вам відповідь на Ваші запити. Додам, шчо мені жалко, шчо Ви нічого не написали про стан наших громадських справ і духів. Сумно, а часами просто неможливо працьувати перед безоднеіу, з відки не ма ні вітру, ні хвилі, а тим менше голосу.

Хотілось би знати, чи багато і јакого сорту льудеј симпатизује Народу, — шчо думаіуть дльа него робити, — шчо робльать, або сбираіутьсьа робити дома, — скілько і јакі льуде сімпатізуіуть

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Правді, — хто напр. писав Profession de foi молодих украјінців і т. д. і т. д.?

Напишіть, б. л., хоч трошки, — та коли не вспіємо обміньатись листами шче, то прийміть подьаку і шчире привітанье од мене і од жінки. —

Фотографій жінки і дітей тепер готових не ма. Так переслати јіх Гл. Т? [1])

Ваш *М. Др.*

П—ку [2]) скажіть, нехај укладе росс. ассігнаціјі в міцниј конверт, опечатаје пјатьма печатками додоброго сургучу, надпише Werth NN і так посила. Ја зі Львова получив так од Фр. у ковертах, на котрих напечатано було Werth — in Guld. — in Fr. in Rub. — Пишіть обоје. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 18. маја 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Получив Ваш лист і статьу про льв. вид. Шевченка. Статья добра і, протів Огоновского, навітъ за мало сердита, хоть, правду кажучи, на него і сердитись не варто — такиј він глупиј. Ми колись из Франком читали јего „Іст. літ. рускоји“ јак присмак при обіді і смијались. Скажениј сміх на јего уваги до Кобриншчини в „Зорі“, показав і міні всьу справу в гумористичнім світлі: усім дано сатісфакціју і заразом латку — і міні, і Кобринскіј, і Франку, і всім радикалам. З боки Кобр. воно дуже негарно, шчо вона почала в нас бризкати тим болотом, шчо вже було давно позасихало — цего ја јіј ніколи не прошчу, не за себе (бо міні все одно, шчо тут про мене говорьать) а за радикалів, за загал, шчо також образивсьа

[1]) Якась адреса — здає ся:. Гл. Т. З. [2]) Павлику.

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

навіть більше мене. Та шче досаднішче за саму Кобр., котра, як видно, стоїть шче на тім, шчо садукеі, коли [1]) питали Христа, шчо робити з блудницеју? Та бог з нею.

Ви вже мабуть получили лист від гостьа [2]) і відписали N B: Він жде. Від него мало ја дізнавсьа про діло. Досадно, шчо годі було Вам зараз післати 600 р.[3]) Пишіть,[4]) чи можна рискнути післати јіх так, чи зміньати? Та в остатнім разі Вам прийшлось би втратити у-двоје: тут на гульденах і там, на франках.

На „Народ“ привіз 100 р. і на віча 100; міні нічого — та впрочім ја вже дістав на цеј рік 300 р., котрі, — сумно сказати! — уже всі розійшлись, головно дьакујучи мојій слабости. Впрочім пішло чимало і на „Хлібороб“ і на инчі ніби партійні видатки, а врешті ја закупив Handwörterbuch der Staatswissenschaften, herausg. von Dr. Conrad etc. Jena 1890 — і доси, bei Gustaw Fischer. Росхвалив јего Пернерсторфер у своїм прекраснім науковім місьачнику Deutsche Worte (котриј ја запренумерував і пильно читају) і получивши самі книги, ја переконујусь, шчо це чудесниј твір: співробітників 260 самих „капацітетів“ з усего світа і представльајуть іст.[5]) і теп. стан соц-екон. машини усего світа. Усі підписані — гарантіја (проти) шарлатанеріјі по енціклопедіјах усьаких Мајерів. Дльа мене це епоха — доси ја нічому так не був радиј: все читају. Доси вијшло 4 величезні томи, шче маје вијти 2, коли не 3. Коштује усего 100 марок. Міні впрочім дано на виплат по 25 м. Купив ја собі ј Гріна [6]) з Москви — завтра мабуть получу. В загалі починају дбати про јаку-таку бібліотеку, без котроји годі. Дајте адресу Revue des Revues. Це все не пропаде ј дльа партіјі — коби тілько гроші на бібліотеку.

---

[1]) Далї перец. „рад“. [2]) Згаданого вище земляка з Рос. Україні. [3]) Привезені Драгоманову гостем. [4]) Далї перец. „шчо“. [5]) історію. [6]) Історія англ. народа, в рос. перекладї.

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

З „Народом“ і партійєю не знаю, шчо ј думати. Найпростішче було би зньати з него фірму партіїи, а ја видавав би „Народ“ дльа того, шчоби виробльати льудеј — јак „Вѣстникъ“ на Украјіну. Фірму мужицкоји рад. партіїи покласти би під „Хліборооба“, а інтелігентна радикаліја нехај би собі видавала шчо своје. А то чистиј скандал — не почувајутьсьа навіть до того, шчо решта предплат(ників): најнеточнішчі предплатники „Народа“ јак раз самі своји — а все беруть і читајуть, навіть не завше ј критикујучи.

Вернув уже Невестьук. Мају надіју получити дльа „Народа“ јего споминки — јего цілісінькиј рік тьагано по тьурмах у Кіјеві, Петербурзі, Москві ј Варшаві! Була нагода побачити оф.[1]) рос. світа — а Невестьук добриј обсерватор. Читав ја тілько лист одного товариша про те, шчо Нев. росказував про кіј.[2]) жандармів —прецікаве! Новіцкиј виходить „во весь ростъ“. Најбільше Новіцкиј льутиј на: мене, далі на Франка, Романчука і — Антоновича! Про Вас сказав таке, шчо Ви будете мати нагоду добре јего прочухати. Запропонував,[3]) шчоби Невестьук змальував оф. Росіју перед нашим вічем, шчо буде в Коломијі 30 с. м. З Угорщиноју поки шчо нічого — нікому поіхати (ја все хориј, так шчо ј тут не буду на вічу). А там прецікаві річи — та шче може ја до літа видужају на тілько, шчо зможу поіхати. Рекомендаціјі можу добути від Кронаветтера і Пернерсторфера — аби там не вважали[4]) за москвофіла.

Статі Ганкевича в „Хліборобі“ не дивујтесь: довго росказувати, чому вона там попала. Може колись.

„Зорьу“ 4 нр. і Дѣло зо справозданьем про збори Тов. Шевченка посилају.

Ваш

М. Павлик

---

[1]) офіціяльного. [2]) київських. [3]) я. [4]) мене.

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„Народ“ тепер, післьа трусів, иде: в Рігу 1, в Кіїв (ред. К. Старини і Инженера), в Чернигів 2, в Москву 2 (1 дльа Чайч.), в Одессу 2, в Петербург 5 (В. Евр., Кгај, Мордовець, Имп. Биб., Ак. Наук — Арабажину заборонено). Окрім 2 остатних — усе реком. письмами; це певне. Більше не маю адресів — бо позрікались; треба ждати нових.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 20 маја 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Разом з сим листом, посилаю Вам 600 рублів, јак кажете — звістіть зараз, коли получите. Гість власне відјіхав. Від него годі Вам було надіјатись навіть звісток з Украјіни, бо, одно, він зовсім непрактичниј — наробив у Львові глупостеј, так шчо нім сьуди пријіхав, вже була про него телеграма, шчоби јего слідити, і коли другиј раз зајшов до мене, перед хатоју мојеју [1]) зјавились жандарми і поліција з багнетами. Нам треба було јти в староство і в поліцију, і вже післьа того, јак дізнались, хто він і до кого пријіхав — дали зовсім супокіј (Зразу думали, шчо він пријіхав до москвофіла Дудикевича [2]). Вже на шчо баришньа, а та справилась була дуже добре. Цеј же молодик навіть не міг [3]) росказати толком про Arb. і јего бажаньа. Пријіхав мов за напасть. По друге, видно, јего зовсім не інтересује украјінство, а тим менче украјінофіли; це видко один з росијских радикалів, на [4]) Украјіні сушчих. Ја напр. не міг јего наклонити — читати тут укр. виданьа; він читав Герцена (Былое и думы) і тілько лизнув Ваших „Чуд. Думок“ та сказав, шчо таке в тих кружках, де він обертајесьа,

[1]) Далї перец. „ста(ли)“. [2]) до котрого він був дїйсно заїхав, зам. до дра Даниловича!! (25. XI. 1909). [3]) Далї перец. „нам“. [4]) В оріг. „не“!

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вважали би наівним — давно порішеним! Наша ж практична дійальність тут јему заімпонувала. [1]) Опроче, з јего росказів мені јасно одно, шчо до радикальствујушчоји інт. на Украјіні не підступиш з украјінофільством і навіть з украјінством, по способу Конисьшчини. На се годить сьа тілько наш спосіб: починати з загальних інтересних справ хоть на рос. мові, а там уже діло дійде і до украјінства. Так думав і гість і він предложив нам видавати додаток до „Народа“ по росијски. Ја згодивсьа, та тілько с тим, шчо б јіх був кошт і шчоби вони самі јего редагували на місці. Почато би з огльаду теперішних пекучих справ у Росији. Мајучи образ думок рос. рад. кружків, міні легко було би давати јім у „Народі“, по украјінски, те, јак такі справи рішајутьсьа поза Росијеју, у нас і загранicеју, — і таким чи(но)м можна би јіх усилувати читати украјінскиј „Народ“ та приставати до украјінства. Це одно јего дуже підньало, і він обіцьав робити дльа додатку усе можливе (,) с тим, шчоби так і „Народ“ мав јаку підмогу. Розумијесьа, шчо тепер ми мусимо серјозно зорганізувати перевозку. А в тім, не надијусь ја богато по обіцьанках — чимало јіх наговорено нам. Ја це јему сказав на відјізді, і воно јего дуже вразило (,) с тим, шчоби ј з јего обіцьанками не було так само. От і все, шчо ја Вам можу сказати про гостьа. Він зо мноју мало говорив — хоть мајже в усему годивсьа — з другими, јак напр. Тр., Данил. довго спорили і, звичајно, не розумілисьа. Може хоть Тр. напише Вам про це.

Бувајте здорові

Ваш

М. Павлик

З огльаду на різку сітуацију тут між нами — і москвофілами — власти білше перехильајутьсьа на наш бік. Тут. староста [2]) порьадниј урьадник. Звісно, ми свого непопускајемо. Про се білше потім.

[1]) Від „Ја напр.“ написано на краях ст. 3 (коло місця, де говорить ся про гостя) і 4 листового паперу (25. XI. 1909). [2]) Баньковський, Русин (25. XI. 1909).

Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

12/24 Маю, 93. Ул. Денкоглу. София.

Дорогий друже,

Получив Ваш лист і Зорю N 4 в один час, коли і од Кобр. дістав копію її примітки про радікалів. Нового дізнавсьа мало і одповідаю Кобр. зовсім так само, як говорите і Ви в своїм листі до мене, — тілько мньаким тоном.

А Огон. не тілько дурень, а шче і сучий син: поставив сестру мою так, шчо або їй мовчати і підпирати Огон„ або подавати на себе донос! Не знаю, шчо з ним робити? Приідесьа, мабудь, пльунути. Хиба зробіть в рецензії на Кобзарьа там де ја кажу про те, як перекручује Ог. моїі слова, користуючись тим, шчо моја статьа заборонена, ось таку примітку.

1) Д. Ог. в загалі досить безцеремонно користуєся поліцейськими [1]) порядками для своїх партийних цілів. Так він напр. сміло видає за своїх одномишленників в незгодах з [2]) „позітівізмом“ і радікалізмом і льудей, живущих у Росіі, — і ставить їх в альтернативу, або терпіти [3]) таку виставу, або подавати на себе доноси (Див. напр. N 4 Зорі за с. р. [4])

З поводу того, шчо Ви пишете про „партіју“, Народ і „Хлібороб“ ја пораджу: зоставте вже всьу форму так, јак јесть. Зміна все таки тепер зробить скандал, — а ведіть Нар. і Хліб. як самі знајете, — а там з годом може партіја і справди наросте. Коли б же хто в имені партіїі од Вас вимогав чого такого, з чим Ви не згоджујетесь, то требујте, шчоб партіја прођавльала себе чимсь положительним, а не самоју цензуроју, — то завше можете заткнути горло. —

---

[1]) Далї переч. „авст.“ [2]) Далї пер. „радікалізмом“. [3]) Зразу було: „терпіти“ а над ним „виставлятись“. [4]) Ся увага Др—ва поміщена в кінці його статї („Народ“, 1893, ч. 15 із 1 л. авг.)

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

15 М(ая). Получив і другиј Ваш лист з характеристикоју гостьа і К⁰. Нічого дивного не ма, що вони не хотьать чути про украјінство. В городах власне все[1]) „обрусѣло“ і до укр.[2]) јесть хиба інтерес артистичний: музика, театр і т. и. А політичниј[3]) бік украјінства: адміністр. децентралізаціја, фінанси і т. и. самі украјнольубці обходьать, та молодіжь у нас звичајно ј не спиньајесьа над такими „детальами“, коли говорить навіть про „констітуцију“. Додајте всьакі „захваты власти“ à la „Нар. Воля“ і „диктатури раб.[4]) класса“ à la Марксисти і тим паче зрозумијете се. „Селом“ же, „народом“ тепер і украјінофіли перестали інтересуватись... Јак ми виплутаємось з усего сего, ја ј не знају. Остајесьа держатись офицерськојі пословиці: „стреляй сороку и ворону, попадешь и на ясного сокола!“ Може якісь толковиті душі знајдутьсьа і між украјнофілами і між радікальствујушчими. — Тільки піддаватись нічого зовсім ні тим, ні другим. Ја б Вам радив дивитись пильно за великор. додатком до Народу, шчоб там не було звичајних россіјських соц.-рев. најівностів, — або зајавити, шчо Ви одвічальности за додаток не берете та повертати јего і на вільну трібуну, допускајучи і спори.[5])

Посилају Вам дві замітки, — і листки про Рылѣева. Ја дістав з Петерб. јего твори і написав докладнішче. Варто. Підставте в „Листи“ замісць того, шчо там јесть про Рил., — та коли де не зчильно приходитьсьа, то вже підпильајте стариј текст. Конечно, про Пушкина Полтаву зоставте. —

Гроші шче не пријшли.

16. Гроші (600 р.) пријшли. Вони путешествували на Руминију, а з Віддіну кіньми до Софіјі! Тепер жду Хліб. і Народа, котрі певно, по тіј же гаспидськіј дорозі појіхали.

---

[1]) Далї переч. „помос(ковилося)“. [2]) українства. [3]) Далї переч. „інтерес“. [4]) рабочаго. [5]) Остатне реченє я, в свій час, зачеркнув сильно нігтем!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Опорожньаю увесь свій портфель і посилаю Вам осібним пакетом купу свого писаньа. Мати мете на 2 роки. Мені аж соромно, — а все про біжучі речі. — Попросіть Трил.[1]) написати мені про віче.

Ваш *М. Др.*

Посилаю Programme Agricole фр. соціалістів. Може Вам до чого сдастьсьа.

Все забуваю сказати Вам з поводу женевських польаків і Жуковського: зоставте мертвих поховати своіх мерців!

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 1 јуньа 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Жду від Вас звісткн, чи получили 600 рублів, шчо ја післав Вам коло 20 м. м. і трепешчу, чи не пропали. Жду ј инчих звісток.

У нас було 30 м. м. віче — дуже славне: було до 900 сельан, усі говорили прекрасно і про самі најв.[2]) справи: 1) громадскі, 2) аграрні, 3) загальне голосованье, 4) партіјі, особ. попи, 5) радикальні видавництва. Рішено, окрім роз. загальиого голо(со)ваньа, зрівнанье панів з сельанами шчо до тьагарів, викуп јіх землі на користь громад, спільну акцију з усіми партіјами Австріјі в користь заг. голосованьа, обуренье Kołu polskiemu za[3]) намір викльучити Галичину від виборчоји реформи, подьаку Пернерсторферови за оборону конст. прав (і перше і друге післано телеграфічно); виступ јак самостіјна рад. сельанска партіја, протест протів надуживаньу попами своједі дух. власти і релігіјних чувств народа в політичних цільах,[4]) за норму плати попам

[1]) Трильовського. [2]) найважнїщі. [3]) В оріг. „на". [4]) Далї перец. „до".

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

рішено Патент (котрий Ви чежже дістали [1]). Резольуції протів попів приньато з најб. ентузіазмом і говорено протів них льуто-прельуто (хоть і з набожними заявами) — говорили самі сельане. Так само говорено і протів більшої власности. Всі сельане виступали свідомо як радикали і все віче вважало себе за радикальне.

Були і тіни з поводу нетерпльачки і безтактности Дан.[2]) шчо був предсідателем. Він позволив комісареви мішатисьа в діскусію (се противне праву: міні ж і Трил. не дав голосу, коли ми хотіли звернути на це увагу віча; міні шче раз грубо відмовив голосу в однїй дуже важнїй справі — протів терору попів і ја ледви упросив јего, шчо сам від себе (предсідатель !) поставив тој важниј внесок (він був нами з гори ухвалениј в комітеті). Раз же міні відібрав голос. В загалі так грубо обійшовсьа зо мноју, шчо це зробило сензацију; особливо впало воно в очи властьам, і нічого не буде дивного, коли вони при леда нагоді стануть зо мноју обходитисьа безцеремонно, јак давно.[3]) Нарешті Дан. зајавив ні відси, ні відти згори, шчо про партиїі позволить говорити тілько јак најкоротше (хоть шче перед хвилеју говорив мені противне) — так шчо мій реферат про партиїі зовсім пропав, хоть не було дльа цего резону, окрім того, шчо трохи було пізно. Ја це все стерпів, шчоби не робити скандалу, але Трип. за себе вилајав Дан. остатними словами, і це чуло богато сельан навколо, репортери. Поводу поведінки зо мноју нијак не збагну. А треба Вам сказати, шчо ја вперше вијіхав на віче хориј і розумієсьа, шче слабшиј вернув. До того особисто ј менче сатісфакції [4]), ніж мав [5]) на вічах моск. і народ.[6])

Розумієсьа, і наші інт.[7]) тим усім обурені, і воно мусить прији до острих розмов.

---

[1]) Далї пер. „Про". [2]) Даниловича. [3]) Далї перец: „Ја все це стерпів". [4]) В оріґ. „сатісфакција"; можливо, що мало бути: „менча сатісфакција". [5]) Роз. я. [6]) москвофільських і народовських. [7]) інтелїґенти.

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Після віча Дан. дізнавсьа, шчо один піп вніс протів него жалобу за статьу в „Хліб.“[1]) Дан. накинувсьа на мене, хоть ja jему при свідках дав був коректу тоjі статі і[2]) звернув jего увагу, аби потім на мене не нарікав. Друкарньа зробила після jего коректи. Міні в загалі з ним потрійна морока: рішили сходитисьа дльа редакції — не сходьатьсьа,[3]) обіцьаних статеj не пишуть, а в добавок Дан. jак цензор довго держить коректу — через шчо Хліб. опізньаjесьа. Виходить, шчо ja працьуjу і даjу гроші (тепер буджет Хліб. — 100 гульд., то б то ja дав своjіх грошеj!) а Дан. комендуje, тай то без толку. Цими дньами мусить бути про те рішуча розмова. Майже всі і тут противні Дан. і пруть на мене — навіть підписувати „Хлібороба“, бо Дан. в загалі jего компромітуje (,) та Дан. не хоче зречисьа. Не знаjу, шчо j буде. Хліб. усе таки мусить оплатитисьа — тепер передновок, то сельане не платьать, але напр. Патент купуjуть. Коли ж jего[4]) возьме назад Дан., в і н п р о с т о п е р е с т а н е в и х о д и т и. Значить, жаль. А треба Вам знати, шчо тепер сельане — радикальна партіja, інт.[5]) нема j не буде. Jакби Хліб.[6]) у руки Дан. і перестав виходити — ja буду мусіти перемінити „Народ“ на мужицку газету, тоб то додати до него тілько, кілько тепер заjмаje „Хлібороб“. Разом кошти були би менчі, і виданье певне оплатилось би, роз. за піддержкоjу Украjіни, jак доси. Тілько ж шчо на це помічники і Ви?!

Кажу Вам оце все не з особистих ураз, або шчо, та аби Вам додавати лишнього клопоту, — а через те, шчо все це Ви мусите знати, бо напр. цензурний сінедріон заведено було між інчим і тому, шчо ja Вам даjу перевагу в Н.[7]) і часом у „Хліборобі“ (Вашоjу статеjу[8]) про церк. іерархіjу були невдоволені Дан. і Гар.) Не беріть цего за зле, бо напр. Гар. шче більше противний Павликівшчині,

---

[1]) Дан. підписував ся тодї газету яко відвічальний ред. [2]) Далї перех. „зробив“. [3]) Се, звісно, перебивало менї роботу, бо я ждав. [4]) Роз. „Хлібороба“. [5]) інтелїґенції. [6]) Роз. перейшов. [7]) „Народі“. [8]) В оріґ. „статі“.

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

то б то мойім відносинам [1]) до сельан, ніж Драгоманівшчині: і це не з амбіції, а з мужицкої тупости. Гар. чистісінькиј народник, і јак би не штовханьа Дан., і в загалі радикалів, він сам скінчив би на тім, шчо Федькович: на льульці мужицкій і горівці. Звісно, це з великої шчирости дльа мужицтв а.

Усе це не беріть дуже чорно і не гризітьсьа, воно буваје між льудьми скрізь. Такі річи між нами најб.[2]) дајутьсьа в знаки [3]) мені, та треба терпіти. Видержали чуму польску, москвофільску і народовску, треба видержати ј своју

Післав ја Вам ост. N. „Правди", де Ви моцно зачеплені. Р а д ж у з м о в ч а т и. Ја тілько передрукују в „Народі" [4]) те, шчо Тов. ім. Шевченка [5]) навіть не просило Вас у члени, а самі Украјінці чеј розберуть діло. П р и ш л і т ь т і з а п р о с и н и в р е к. л и с т і (вони тепер відпекујутьсьа, шчо то не зробив виділ, а один шчириј до Вас чоловік [6]).

Та присилајте ј Шевченка, бо сельанин нетерпеливитьсьа

Бувајте здорові

М. Павлик

Від укр. післанцьа [7]) доси нема ј звістки. Quod erat demonstrandum.

Між пренумерантами Народа з Украјінців [8]), забув Вам назвати: одного в Ризі, одного в Ніжині, одного в Петербурзі [9]) і одного в Одесі. Помалу наберу адресів і устроју перевозку.

---

[1]) тим, як я ставлю ся до селян. [2]) Найбільше. [3]) Далї перец. „на". [4]) Роз. із „Правди". [5]) В орiг. „Шевченко". [6]) Кость Паньківський. Післав запросини Драгоманову, — як і богатьом иншим Русинам — аби вступив у члени Тов. ім. Ш. (запросини були, й з підписом голози Тов., д. Ол. Барвінського); коли ж неб. Др. відписав Видїлови, що при даних обставинах не може вступити в члени т. Ш., тай заявив це в „Народі", Б. заявив у „Правді", що Др—ва Видїл і не просив!! (26. XI. 1909). [7]) гостя. [8]) Зразу було „на Украјіні". [9]) Далї перец.: „Помалу наберу адресів".

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Тілько шчо скінчив ja оцей вражий лист, коли дістав від Вас лист і статі. Зараз прочитав jіх усі, тай засумував : [1]) ja хотів би jіх усі зараз надрукувати, бо усі прекрасні (особливо про Записки Тов. Шевченка) та на те нема надіjі. Місця мало а фонд „Народа“ сегодньа тілько 60 гульд.

Разом з Вашими посилками прийшов і лист від Коцовского. Він признаjесьа до авторства заміток про Ваш „Інтерес гал. р. літ.“, та впевньаje, шчо він нераз стоjав за тим, шчоби статья була напечатана і мав jеjі у себе усего 2—3 тижні. В „Дѣлѣ“ подаje дejакі близчі дані. Воjуje головно тим, шчо не ред.[2]) „Народа“, а тілько автор маje право докорьати jему. Ja помішчу усе сушчне з відповідej [3]) з додатком, шчо [4]) ja перше, чим писати увагу ред. і статью, порозумівсьа з автором (.) Дописки [5]) таки надрукуjу, бо j сам Коц. каже, шчо думав jіх друкувати. Усе ж таки прикро, шчо здаjучись на Франка, ja пустив бріхньу про те, шчо Коц. був протів напечатаньа статі. Ja тут нераз ловивсьа на словах Франка, шчо j сам не раз напечатав бріхньу, — роз. не знаjучи про те. Ja трохи не напечатав [6]) був, шчо статья була декуди j пірвана, та згадав, шчо Фр.[7]) діти такі наблаговоспитані, шчо все рвуть (ja раз сказав [8]) був словечко протів принціпу Фр—ків: дитині все можна, та почув від Фр—хи докори, остатним разом [9]), шчо в сімеjних справах ja деспот — і то jак раз перед Киjанкоjу від Arb.). Боjусьа, чи Фр—ко j [10]) не держав Вашоjі статі місьацьами, не написавши Вам. Коли так, то зовсім оскандалимось. Пишу jему.

Справу з Дан. постарajусь полагодити, jак можна, делікатно.

---

[1]) Далї переч. „коли“. [2]) редакція. [3]) Коцовського (для „Народа“ із „Дѣла“). [4]) Далї переч.: „мав від автора право“. [5]) Роз. Коцовського на статї Др—ва. [6]) Зразу було „написав“. [7]) Франкові. [8]) Далї непотрібне „би“. [9]) За побуту єї в Коломиї. [10]) Далї переч. „Сам“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Шчо до Кобринскоjі, то ми всі на неjі обурені, і ніхто не дасть до jеjі виданьа j стрічки (обіцьав був Гарасимович — за Франка не ручу).

М. Драгоманів до М. Павлика.[1])

5 Јуньа, 93. Улица Денкоглу. София.

Дорогиj друже,

Оце получив Ваш лист. Поспішаjусь одповісти најскорше про тов. ім. Ш—ка і про Коц.[2])

Споритись з Правдоjу не буду. Коли Ви об тім думаjете говорити, то скажіть најкоротше: 1) шчо Пр. перекрутила всьу моjу[3]) о д п о в і д ь Хв—ові, котру ja мусив jему дати. 2) видумала про н а п я т н у в а н ь е, 3) шчо поклик мені приступити до Товар. им. Ш—ка підписаниj Б а р в. і с е к р е т а р е м (Не хочу тратити часу — ритись в паперах) і шчо, коли тепер виділ зрікаjесьа посилки jего, то се показуje, jак у них ідуть справи. —

З Коц. робіть, шчо знаjете, — тілько виразно не кажіть, шчо писали „порозумівшись зо мноjу", бо ja бojусь брати на себе відвічальність за jаку помилку Фр.[4]) Памjатаjу тілько, шчо шче перед свьатами великодними писав мені Фр., шчо статья в Коц., і шчо по всему видно, Фр. не держав у себе статі більше, jак 3—4 тижні. Ви скажіть в такім роді, — шчо автор передав Вам усі своjі права на статью, — шчо мало інтересно розводити полемику, хто держав статью 9 — чи 10 місьаців і хто власне був за тим, шчоб jеjі не пускати до публіки, — а досить того, шчо Коц. пописав на чужій рукописі, не пушченій в печать своjі уваги певного характеру, — а шчо сінедріон не пустив

[1]) Кладу сей лист осьде, міркуючи, що дата єго по н. ст., на тій підставі, що се відповідь на мій із I. VI., котру треба було написати швидко. [2]) Коцовського. [3]) Далі переч. „зам(ітку)". [4]) Франка.

Generated on 2015-05-28 20:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

јеjі в печать, хоч вона обсуждала справу, зачеплену 3-ма дописательами з Украјіни, котрі хотіли јеjі діскусіjі.

На перед держітьсьа правила — најменше дрібниць, тичашчихсьа до осіб, — то менше будете попадатись і з Фр--ом. —

Про Барв. скажу Вам јего, або јіх сукинсинство. 2 роки назад переслав Барв. мені лист Кон.[1]), в котрім тој пише: чув ја, шчо Ви хочете печатати моjі листи про початок Правди. Не робіть сего, — бо листи діло інтімне і можуть пошкодити особам; з рештоју пождіть літа; ја приjіду в Гал., а може і до Вас — і порозуміјемось. — Ја одповів, — шчо вважају себе в праві печатати з листів про публічну справу все, шчо до неjі тичитьсьа, — звісно все шкодливе постороннім особам мусить зостатись інтімним; зрештоју печатати листів Кон. і Барв. тепер не думају і радо пожду літа. Се було весноју 1891 р. З того часу од Кон. ні слова, — а тепер Правда каже, шчо ја росказују м і т и.[2]) А вона ж промовчала на прості моjі запити в Чуд. Д.[3]) Так і про Костомарова не ја переніс полемику в Правду, — а јіх сотрудник там мене питав про те ј друге, а — одповіді не містьать!!

Такі с. с.[4]) не бојатьсьа літературних заходів, — а хиба б бојались просто палки!

Про Ваші пригоди з Данил. можу сказати тілько одно: на грунті Барв—их і т. и. зразу порьадні льуде массоју не ростуть; і то слава богу, коли јіх хоч 2—3 набересьа на цілиј крај. А Ви тілько держіть себе твердішче і кажіть просто: шчо коли і працьа ј гроші Ваші, а од них тілько цензура, то вони мусьать бути тихше. Та ј з Укр. гроші јдуть не ради Данил. і цензури, а ради тих, кого там знајуть. — А поки можно, моја рада: не зміньајте нічого в формі ні Нар., ні Хліб. —

---

[1]) Кониського. [2]) Далї переч.: „А ја ж јіх пи(тав)“. [3]) Думках. [4]) Сучі сини.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Обидві газети получив. — N N інтересні, — тільки в Патенті треба б було поперекладати слова німецькі і латинські. —

Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 10. VI. 1893
Замкова ул.

Дорогий Друже!

Ja тілько шчо хотів Вам писати про дејакі важні справи, коли дістав Ваш лист. Та вже за пізно, бо N „Народа“ јак раз увесь надрукованиј. Впрочім нијакого скандалу ј дльа Вас з Коц. не вијшло: з листу Фр—ка і писань Коц. видно, шчо статья пролежала 10 місьаців таки у народовців, шчо Коц. про неји реферував і јак раз јего уваги мусіли зньати против статі инчих рецензентів, котрі звичајно тексту не читајуть. А уваги Коц. свиноваті і ја јіх таки напечатају. Зрештоју увесь цеј N. вијшов сердитиј — мабуть тим, шчо ја особисто роздражнениј. Та ја себе вгамују.

Писати ја мав Вам ось про шчо: пишуть газети, шчо в Харкові і мабуть і де инде поарештовано чимало Украјінців, між инчими ј Русова. Усе по поводу транспорту наших видань. Чоловік, шчо був тут перше (,) звјазавсьа у Львові з першим-ліпшим жидом (бачу, за порадоју Франків тај по власніј нерозбірчивости!) с тим, шчо б переслав ті книги у Росију. Він же, жид, чи јего камрат у Россіјі замельдував властьам і вони, слідивши чоловіка (Семена Левандовского — шчо відобрав ті книги з контори, повних 2[1]) тижні, — забрали усіх тих, у котрих він післьа того був. З них названо шче 2 — та ја тепер не мају газети під рукоју — бачитьсьа Польаків. Конечно, на тім не стане, і це буде по-

[1]) Далї перец. „нед(їлї)“.

Generated on 2015-05-28 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

гріб наших радикалів у Росії. Коли шчо більше дізнаюсьа — зараз напишу Вам.

Друге: Сембратовича і Куіловского епископа, јак вертали з Риму, молоді москвофіли обкидали на пероні в Відні гнилими јајцьами і в загалі наробили шуму, назвавши митрополита в очи [1]) „послѣднимъ подлецомъ“ за те, шчо „зрадив Римови р. нарід і јего віру“. Сензаціја скрізь. Винних 2 (звісниј Јаворскиј і Алексевич) арештовано. Народовці, котрі під напором „Народа“ не важились виступити перед Римом, зараз вијшли [2]) протів обидженого митрополита і обіцьали вірність до смерти. Ја був написав статејку про гостину Русинів у Римі п. з. Спаслися? (котру, на лихо, нијак не можна було вмістити) — та вијшло, шчо таки не спаслисьа народовці, а попали в обньатьа просто језујітам, навіть не лизавши руки папі — бо, звісно, тепер усе піде різко з реформоју [3]) р. церкви на лад латинскиј, јак зајавив путникам (на $^1/_2$ најјарішчим москвофілам). З сего вијде величезниј заколот, з котрого конець кінців скористајемо ми. Тілько треба братисьа уважно. Ми і так уже почали: 18-ого с. м. мајуть бути 3 віча: у Коломији, Станіславові і Сньатині, за гал. голосованьем [4]) (такі віча будуть тоді по всіј Австріји). В Сньатині буде віче зовсім наше, в Станіславові спільно з робітниками, а тут хочуть спільно гет з усіми — чому ја противився, не бачучи користи з такоји сумішки. Впрочім, побачимо. NB. Буковинці хильатсьа до нас: мені пишуть, шчо зі Стоцким держать тілько: Вінніцкиј (,) Міхальскиј (виновники засуду моједі сестри [5]) і ред. „Буковини“ Дашкевич — решта „духом з нами“.

В справах ред. вијшло ліпше, ніж ја думав: під напором усіх Д—вич здав на мене до решти

---

[1]) Далї переч. „остат(ним)“. [2]) Зразу було „вијіхали“. [3]) Далї переч. „Русині(в)“. [4]) Далї переч.: „(це тоді всьа Австріја“. [5]) Що до д. Михальського, то се хибно; він був слїдчим і поводив ся з сестрою гарно. (Див. лист мій із 16. V. 1892).

Generated on 2015-05-28 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

„Хлібороб“ с тим, шчо би ја ј підписував. Головниј мотів у них був тој, шчо Д—ч своїм поступованьем валить те, шчо пише сьа в Хліб. і через те готовить мужикам розчарованье радикалізмом. Мій мотів: або зробити так, шчоби не нарікати на мене за статі, або взьати собі „Хлібороб“. Міні, бачите, була морока з ним: цензурниј комітет не сходивсьа, Д—ч задержував статі ј коректу, так шчо міні в друкарні перевернули лад. До того ж јім усім треба в ред. справах починати з азбуки, а звісно, шчо старі школьарі не хочуть і вчитись — а в мене на це не було ані часу, ані сили. Виходило, шчо ја працьував і давав гроші, а вони тілько цензурували, то б то робили нелад. Ја ј тепер сам је за тим, шчоби Хліб. і Народ вести спільно, по товариски, та не знају, шчо з того вијде, бо ја не можу добитись тут головного — того, шчоби точно сходилисьа. Та вже тепер буде лекше — хоть тілько морально: матерійально плохо. Треба буде розвити всьу енергију дльа агітаціј за передплатниками.

Дльа того, шчоби газети не могли закрити, ја објавльу, шчо вони[1]) виходитимуть в один день.

Поки шчо бувајте здорові. Дуже втомлениј. Ја шче не ходжу по за домом — у перше надијусь поіхати до Станіславова на віче.

Ваш *М. Павлик*

Јак у Вас з Болгаријеју? Чи обновили контракт?

Тепер читају „Матеріалы для біографіи Добролюбова“, добуті з Москви. Прецікаво і більше держитьсьа моједі голови, ніж біографіја Бѣлінского, написана Пипіним. Та шчо за чортьака, шчо доси вијшов тілько І. том?

Мокријев(ич[2]) пише мені, шчо јему дивно, чому від Вас нема звістки? Він тепер[3]) в Ньу Јорку,

[1]) „Народ“ і „Хлібороб“. [2]) Перед тим було зразу: „Мокр“ а зверху „Стокіз“. [3]) Далі переч.: „у Чікаго, адрес“.

Generated on 2015-05-28 20:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

адрес | 51—52 Tribune Building | New-York City | U. S. A.

Посилаю „Народ".

(У листї моїм була вирізка, надписана мною: „Gaz. Nar. 93, 10 јунь", зачеркнена мною-ж оливцем, при чому підчеркнув я дату арештованя (додавши в скобках: „maj ст. ст.") і від „żyda" до „śledczą". Ось та новинка:)

Gaz. Narod. 93, 10 јунь.

Na Zadnieprzu wielką senzacyę zrobiła wiadomość o zaaresztowaniu d. 11. i 12. b. m. (maj ст. ст.) kilkunastu osób, poszlakowanych o sprowadzanie, przechowywanie i rozpowszechnianie książek zakazanych. Między innymi aresztowani zostali: statystyk Russow (około 50 lat wieku) z żoną, dr. Trutowski, ordynator kliniki uniwersyteckiej, Semen Lewandowski, odebrał osobiście z kantoru transportowego „Nadieżda" kilką pudów książek, wysłanych z Galicyi przez ż y d a, k t ó r y b y ł w p o r o z u m i e n i u z w ł a d z ą ś l e d c z ą.[1]) W każdym razie pewną jest rzeczą, iż żandarmerya tamtejsza śledziła transport, a następnie odbiorcę jego, Lewandowskiego, blisko przez 2 tygodnie, i dzięki temu mogła obecnie wyłapać prawie wszystkie osoby, wtajemniczone w tę sprawę. Działaniami żandarmeryi kierował młody kapitan Mezencew, podobno syn byłego szefa żandarmeryi. Książki były przeważnie małoruskie Dragomanowa, Szewczenki, Franka, była też część rosyjskich.

М. Драгоманів до М. Павлика.

4/16[2]) Іюня 1893. Улица Денкоглу. София.

Дорогиј Друже,

Позавчера получив Ваш лист і Народ. Ја тепер страшно заклопотаниј роботоју і буду писати Вам про саме скоропалительне.

[1]) Підчеркнене — моє (в свій час. [2]) Зразу було „5/17".

Generated on 2015-05-28 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В остатнім куснику критики на Огоновського викиньте фразу про Лжеисидорські декреталіїі, шчоб не зрозуміли льуде за претенцїйність.[1]) Тої клаптичок, шчо ја послав Вам, Ви певно догадались поставити в рецензіїі на Записки після того місцьа, де говоритьсьа, шчо народовецькі генерали не дали нічого. Думају ја, шчо рецензіїу треба пустити перед „Листами“. Зрештоју се Ваша редакторська справа!

Читају ја в N. Fr. Presse, шчо ј „Діло“ не довольне з результатів поїздки з Рим. А од Јав.[2]) получив ја прокламацїју віденьских москвофільчиків з поводу јајець Сембратовича. Пише, шчо і радикали віденські шчось готовльать. Бојусь, коли б упјать јаку національну церкву-свьатошч не видумали. Вам і „Народу“ не дуже втьагатись в сьу справу і одмітити јеїі коротенько[3]) в смислі: „а ја казав, шчо так буде!“

А може Ви не знајете сеїі нашоїі полтавськоїі приказки. — Бачите: їхали музики на весільльа. То скрипки грајуть тоненько: нáјімось, — напјемóсь! — А бастовето пригpаје: побáчимó, јак там бýде! — А після весільльа скрипки грајуть жалісно: нé їіли ј не пилй! — А бас: а ја кáзáв, шчо так бýде!

Трохи подібне до експедіціїі народовців.

Шчо буде зі мноју навіть літом (,) не знају. Міністер освіти обіцьав вијаснити справу в кінець до 10 с. м. Він каже, шчо подасть в мін. раду (,) шчо б поновити контракт і шчо сподівајесьа, шчо пројде. А в кінці на все вольа божа!

Принесли N. Fr. Presse, — де ја прочитав візіту Романчука Ко у Сембр., а також депешу з Риму про те, шчо папа не думав багато змінъати в обрьадах руських. В другому[4]) N газети,

[1]) Sic! [2]) „Јав.“ (се б то: Яворського) я був геть витер, у свій час, бојучись, аби при ревізіїі у мене (тодї можливій) не зробити клопоту Яворському; пізнїще я дописав із боку витерте. [3]) Далі переч. „сло(вами)“. [4]) Перше було тут: „Думају, шчо треба сказати“.

Generated on 2015-05-28 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

котрого мені не донесли, кажуть було, шчо двоје газдів у Тучапі [1]) записались у c o n f e s s i o n s l o s. Думају, шчо треба б написати замітку скорше в Хліборобі, ніж у Народі, в котрій појаснити, — шчо з Риму, під упливом польських панів, безспорно іде замір проти руськоји церкви, шчо мітрополіт і еп(ископи) јему не противльатьсьа (трирам. хрести, василијане) — і шчо русини мусьать звернути увагу на те, звикати обходитись б е з п о п і в і шчо поки не поділена держава од церкви і не ма права громадам орудовати церк. справами (вибір попів, — маjетки) то најліпша форма — виписуватись у c o n f e s s i o n s l o s

З поводу пригоди Русова ја можу сказати тілько, шчо сподівајусь, шчо арешти далі Харкова не підуть.

М. Драгоманів до М. Павлика.

6/18 Јунья, 93. Улица Денкоглу. София.

Дорогиј друже,

Поспішавсьа ја одіслати остатнјј лист, та забув написати шче дешчо. В ост. Народі дуже багато друк. помилок. Між инчим ја нијак не розберу на 97 стор., в 2 кол., 14 рьад. зверху, јак коло Жуковського вскочив Г р е б і н к а? Там мусило стојати шчось инше. В усьакім разі [2]) заміть(те) в 12 N—рі, шчо сеј Гребінка помилка.

З поводу дописі з Буковини ја замічу, шчо вона пристрастна. Стоцькиј і Піг.[3]) піднімали в сојмі ј економичні справи, на скілько вони јіх розумијуть. В загалі вони робльать дурниці, — та од того, шчо багато не розумијуть, а не од крутијства, јак львівські народовці. А се треба одмічати ј критикоју вести льудеј наперед, а не дразнити особистими нападами. Та ј „Буковина“ малообразована, але чеснішча „Дѣла“.

[1]) Тучапах. [2]) Далї переч. „замітимо“. [3]) Пігуляк.

Generated on 2015-05-28 20:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мені б не хотілось вступати з Вами в полемику, — та не можу пропустити без уваги Вашу примітку з поводу „натуралізму“. Пишу јеји на окремім листочку. Коли знајдесьа місце на „затичку“, — напечатајте, а ні, — то плакати не буду, а Вам раджу взьати на увагу сьу тему і роздумати над нејуу самому, — шчоб не зробити коли зовсім шкодливоји помилки, зерно котроји јесть в Вашій примітці. —

Ја тепер читају Шекспира з Радоју і мушу пускатись на дуже противні викрутаси, шчо б перескакувати через багато уступів, котрі таки простісеньке — свинство![1]) А з поводу Шевченкового Посланія до N. T. так можу росказати Вам таку пригоду: Була в Кијіві одна баришня, котра держала себе дуже „ціломудренно“, — і ось дејакі мудрі громадьане (в тім числі двоје етнографів, звісних у печаті) порішили, шчо коли вони соціалісти, то мусьать „еманціпацију плоти“ проповідати, — і послали јіј копију з сего твору Ш—ка (котрого II том тоді вони дльа Праги переписували.) А бідна дівчина „ціломудріје хранила“ — бо јеји жениха замучили в царськіј тьурмі за революцијну пропаганду!

Шчо з нами буде навіть на вакацијах, ја шче ј доси не можу сказати. Міністр нар. просвіти представив мін. раді, шчоб поновити контракт зі мноју на 3 роки, і казав, шчо надијетьсьа на те, шчо пројде. Та побачимо. —

Ваш *М. Дрв.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 27. VI. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Ваша замітка про цінізм у літературі піде аж у 14 нр.(,) бо 12 і 13 були готові шче 23-ого с. м. Не розсилано доси, бо в цензуру јде аж 30. с. м.

[1]) Сей уступ я зачеркнув, у свій час, сильно нігтем!

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

разом из „Хліборобом“. Поки шчо посилаю Вам 1 примірник — редакційний. Посилаю і лист Куліша; він радий, шчо (Ви) добре пробрали Огоновского, та просить копії баллади про Кирика из Чубінского — у него той том погорів. Помилка про Гребінку буде в 14 нрі

Поки шчо бувайте здорові

Ваш

М. Павлик

Статья про від. радикалів вже була надрукована, коли ja почув, шчо моск.[1]) арештовано. Конечно, шчо скоро і пустьать.

Може знаєте, шчо Франко вже зложив 1. докторске рігорозум (славістика і латина) — дуже добре; [2]) завтра сідаје до другого і певне зложить, бо найтьажче було 1-ше.

Від Хв—ка је допись, де доказуєсьа, шчо Украјіна з нами.

Куліш питав, шчо таке Франків „Вишеньский“ ? [3]) Прочитавши, сказав, шчо це полова — на шчо ja просив написати докладнішчу критику

М. Драгоманів до М. Павлика

(Телєграма надана в Софії 2/7 о 7 год. 15 мін. по пол., а прийшла до Коломиї 2/7 93 о 10 год. 56 мін. вечір)

Vykente z(a)mitku charcov

Dragomanov

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 3. VII. 1893
Замкова ул.

Дорогий Друже!

Дістав ja оце Вашу телеграму, шчоби викинути з „Народа“ замітку про Харьків — та вже за пізно, бо „Народ“ розісланий шче 30 м. м. Не

[1]) москвофілів (віденьських). [2]) Далї перец. „28-ого с. м.“ [3]) Се була популярна статя.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вислано шче тілько в Росію (дльа браку грошей на марки) — окрім до Кієва. Не знаю, шчо могло би кому пошкодити? Факти, подані в увазі — пройшли всьу австрійску печать і певне дійшли і в Росію, до кого слід, а філософія ледви чи кому пошкодить. На всьакий случай, жаль, шчо Ви зараз же не телеграфували, коли шче був час.

Ваш

М. Пав.

М. Драгоманів до М. Павлика.

20 Јуньа, 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогий Друже!

В N 12-14 багато лишньего:

На стор. 103 — „Під напором нашим“, јак і на стор. 116 „під упливом радікалів“ — могло б і не стојати, — бо раз „чужа душа — потемки“, а в друге[1]) всі оці „ми, наші, наша“ і т. д. на хвастівство збивајутьсьа. — А „жертви нашого і т. д.“[2]) перш усего еківок, котрий можна обернути проти нас, — а в друге просто пошкодить арештованим. Памјатајесьа, ја прохав Вас нічого не писати з того поводу. Почім Ви знајете, јак там вони себе держат, на јакий лад викручујутьсьа, в чім јіх виньать і т. и., — а Ви зајавльајете, шчо вони з нами солідарні. Зараз получив лист, де пишуть, шчо „увесь Харьків“ за Русова хлопоче і шчо јего може випустьать, — а Ви јего довбнеју! І на вішчо? Шчоб написати мораль: не вірити австрійцьам. Так „жида“ ж рекомендовав Фр. А до того[3]) Ви одкривајете, шчо в Галичину хтось пријіздив[4]) і тим показујете, шчо коли шче такого не арештовано, то треба арештувати.

---

[1]) В оріг. „друже“! [2]) „Жертви нашого радікалізму в Росії“. — заголовок дотичної статейки в 12-13 нрі „Народа“ (з 1. л. юля). [3]) Далї переч. „коли шче“. [4]) Сего рішучо нема в замітці. Є лиш осторога: „зверта-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:09 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Про Коц. все лишнье, — хоч од того і не ма такої біди. Хто небудь подумає, шчо в „нашому“ телескопі Коц. завбільшки з Монблан.[1])

А тут ішче віденьські „тактики“ дотактикували до смерти Січі і її бібліотеки — ні за цапову душу![2])

Гребінку можете зоставити без поправки.

Поспішаюсь послати сей лист і через те більше не пишу.

Ваш
М. Др.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 5. VII. 1893
Замкова ул.

Дорогий Друже!

Про вплив радикалів ja написав на підставі позітівних даних, на котрі сам дивився, і не розумію, чому би такого не зазначувати? До хвастівства тут далеко. Воно зроблено дльа показу, шчо ми раді[3]) навернути народовців, і повинно зробити гарний вплив навіть на укр. шовіністів.[4]) Коцовского в загалі не слід було називати, але раз це зроблено, то треба було jак небудь скінчити. Того ж, шчо Ви побачили в статейці „Жертви“ — нічого нема тай росс. правительство jего не побачить і пошкодити арештованим воно не може. Власне сегодньа ja дістав доказ на те —[5]) лист від чоловіка дуже дразливого в тій справі та шче з самото осередку укр. паніки — так він шкоди такої з статі не по-

---

ємо увагу братів Українців на те, щоби, йідучи в Австрію, не віддавалися іллюзіям, що до того, що у нас є політична воля і що наші порядки виховують самих чесних людей“.

[1]) Далї, а capite, переч.: „Ja не настоjую на тому, шчоб печатати замі“. [2]) Далї переч. „Пропал(и)“. [3]) Ост. 2 слова Др. підчеркнув оливцем. [4]) Далї переч. „Про“. [5]) Далї переч. „шчо“.

Generated on 2015-05-28 20:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

бачив, а тілько росказује, шчо це — не перші жертви. Тут же звішчаєсьа, шчо Русов уже на волі за кавціјеју в 12.000 р. До того ж Ви мені зовсім не писали, шчо би ја нічого про те не писав — писали таке тілько по поводу отворьуваньа листів на границі рос. а про остатниј писали тілько, шчо арешти дальше Харькова не підуть.

За смерть „Січі", јак „Акад. Бр." (,) треба подьакувати нашим архікрутіјам. Бојусьа, чи ј Фр. не був між ними: бо не відповідаје мені на лист, де ја јіх остро скритикував. Посилају доказ јіх крутійства — Дѣло.

М. Драгоманів до М. Павлика.

30 Јуньа / 12 Јульа 93. Улица Денкоглу. София.

Дорогиј друже,

Сьогодні в ранку получив Ваш лист, а зараз Arb.[1]) Поспішајусь одповісти про вијізд. — Навряд ми можемо вијіхати ранішче 5 Јульа,[2]) бо жінка не вправитьсьа. Доси не заходилась сбиратись, бо не було відомо, до сегодні, на јакиј лад нам јіхати, — чи на літо, чи зовсім. Аж сегодні переказав мені міністр нар. просвіти, шчо в раді міністерськіј прођшла позавчора јего пропозіција про поновліньа мого контракту на 3 роки. — Так рахујте, шчо 5—7 ми вијідемо в Відень і там значить будемо ввечері 6—8. Зліземо в Hôtel de France, (Schottenring), або колиб там не знајшлось місцьа, то там зоставимо адрес. Јак вијде јака переміна, то телеграфуватиму.

Шче завтра напишу Вам, — бо тепер зараз іде пошта, — і пошльу дејакі замітки, котрі ніколи було перегльанути через екзамінаційні і в загалі фінальні акад. ради в училишчі.

Ваш *М. Д.*

---

[1]) Ковалевського Миколи, котрий тодї був у Галичинї (м. и. і в Коломиї), а зараз потім і в Відні — з Драгомановим, (2/XI. 1909). [2]) Ст. стилю.

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Напишіть мені в Відень, в Hôtel de Post,[1]) якого б там русина міг ja знайти? Де Франко, не знаю, — а Січ заперта. —

М. Драгоманів до Мик. Ковалевського.

30/VI. (1893)

Курде-дружишче,

Несказанно буду радиj тебе бачити. Сьуди тобі нічого jіхати, бо хоч карантину j не ма, та[2]) паспорти jесть. А мені хоч і не легко jіхати, а моjі лікарі требуjуть мене на смотр у Париж. То здибаjемось у Відни. Ja пишу П—ку,[3]) коли ja можу бути там, — а ти хоч і прождеш мене там jакиj день, то не стратиш, а виграjеш, бо то все таки Weltstadt. Тілько там не всьакому русину говори про мене.

Шче завтра напишу Вам, — а поки обнімаjу тебе заочно.

М. Др.

Jак би ти ранішче задумав виjіхати з Кол.,[4]) то телеграфуj сьуди на имja Інспектора Шішманова.

(Осібна дописка до М. Павлика:)

2/14 Jульа (1893).

Абсольутно не маjу, шчо прибавити до вчорашнього листу. Дописуjу і вкладаjусь, шчоб jіхати. — Ніколи дихнути. —

Ваш *М. Др.*

Науку з пр.[5]) соціалістів можете надруковати передовоjу. Паралеллі[6]) можете викинути. —

---

[1]) Так виразно! [2]) Далї перец. „все". [3]) Павлику. [4]) Коломиї. [5]) Практики західних. [6]) По обох боках Збруча.

Generated on 2015-05-28 20:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 19 јульа 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Јак дізнаєтесь,[1]) ми тут[2]) рішили зньати з „Народа“ вивіску „партіі“ (інтелігентноі), котроі нема, а коли і је, то вона тілько перепиньаје нам і в ідејній і в практичній нашій праці. Попрацьуймо над „Народом“, а він непремінно виробить собі льудеј), а з теперішних „молодих“ штубаків (школьників) тілько шкода. Тілько треба, пошукати дльа „Народа“ шче співробітників безплатних — може би Ви уговорили Вовка або кого.

Друге важне діло: практичні заходи наші над організацієју сельан, шчо тепер ідуть із Коломиіі. Тут також горе: попит такиј великиј, шчо треба би цілого штабу спеціалістів і помічників — писарів, а нас усего $1^1/_2$ чоловіка — робітників. Мені мало голова не лопне, тим більше, шчо тепер нема і мого помічника Мартовича — вијіхав на село, бо ні відки було мені платити јему і 20 гульд. — у мене в „Хліборобі“ 150 (гульд.) дефіціту. Це непремінно треба направити. Особливо ж треба[3]) придержати і привчити Мартовича, котриј зможе заступити мене бодај у „Хліборобі“. Ја про це хотів говорити з A. G.[4]) та Дан. і Гар. не позволили — мовльав „наше діло“ (а вони ж дльа „Хлібороба“ і[5]) пальцем не кивајуть і не кинуть!). Усе це мені дуже прикро (,) тим більше, шчо і фізичні сили моји приближајутьсьа до кінцьа: особливо в жолудку такі болі і колотьба, шчо мало не скажусьа.

A. G. цілујте. Храбривсьа ја, бачучи јего, та післьа того хандра нападаје на саму думку: јак міні сповнити те, шчо ја обіцьав шчо до „Народа“.

---

[1]) Від Ковалевського Мик., котрий власне був поїхав до Відня. [2]) Себ то: Ковалевський, Франко, я і, бачить ся, й Данилович. [3]) Далї переч. „привчит(и). [4]) Ковалевським Мик. [5]) Далї непотрібне „не“.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Нема [1]) у мене в Галичині співробітників і навіть порадників і хто знає, чи і Франко і Охримович [2]) будуть стало писати. Тоді мені прийдесьа іти на „стогни града“ і купувати робітників дльа Украйіни. A. G. скажіть, шчо Бачинского [3]) статі усеїі абсольутно не можна надрукувати (ja вже показав геройство і тим, шчо надрукував [4]) — можна надрукувати тілько конець, але і це не буде в 15 нрі. NB. цей нр. треба буде широко роскинути в Австріїі і на Украйіні. На Украйіну ja думаю пустити іего не менче jак у 100 прим. Тілько, jак ja справльусьа з друкарнеjу і папершчиками!

A. G. ішче раз передайте моjу безконечну дьаку за іего турботи дльа мене [5]) і дльа справи і бажанье моje, шчоби „вишчі сили“ були милостиві дльа него хоть до 100 літ віку. Нехай непремінно звістить мене про своje „благополучіje“

Ваш

M. Павлик

Projект нового заголовка „Народа“ зателеграфуйте, коли не згодитесьа на наш „руско-украйінска радикальна часопись“. NB: ja мушу в цих дньах давати знати властьам.

M. Павлик до M. Драгоманова.

(Післьа 20. VII. 1893)

Ось Вам і ultimatum. A там підуть ultimatum-и від Лев.[6]) Араб.[7]) і т. д. Моjа амбіціjа і все про-

[1]) Далїї перeч. „тут“. [2]) Обох замовив був Ковалевський на платних співробітників „Народа“ (за моєю порадою). [3]) Юлїян, з нагоди еміграції наших селян у Росію. [4]) Початком. [5]) Окрім забезпеченя менї платнї — по 500 р. у рік — за працю коло радикальних видань, Ков. обіцяв був тодї забезпечити мене до смерти моєї, за підмогою якоїсь Украïнки, котра, — як він казав менї при Франкови, — дуже заінтересувала ся була сею справою, котру я — признаю ся — брав більше за жарт. (30. XI. 1909). [6]) Себ то: Левицького Евг., хоть і непевно, чи добре я відчитав. [7]) Арабажина.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

чеje наказували б мені зречисьа редакції „Народа“, а самому хоть утопитись ; ja так непремінно j зробив би, jак би не сестра і мати, котрій на старість прийшлось би жебрати. А то житье моje одні муки: фізичні j моральні. Та чej сам господь бог змилосердитьсьа надо мнojу і покличе мене скорше там, „идѣже нѣсть болѣзни ни воздыханія“.

Ja ультіматникам написав письмо, шчо нijаких подібних обовjазків на себе не приjмаjу (,) тим більше, шчо знимаjу фірму [1]) „Народа“, а коли хотьать писати до „Народа“ так — добре : ja всьаку добру статью помішчу. Та поки шчо письма не шльу — чекаjу від Вас ultimatum-a. Коли не схоче Охримович писати, то (я) думавби дати Фр—ові j тих 240 р. у рік [2] та j требувати з него відповідноjі праці. Це мало шчо не увільнило б jего від праці в Kur. Lw. На всьакий случай, ми оба дали би собі раду. Jака Ваша думка?

Ваш

М. П.

Пишіть скорше.

(Окремо, над копією понижчого письма, — написано, очивидячки перед повищим листом моїм :)

Замісць дбати про „Народ“ і т. и. мені приходитьсьа переписувати Вам оттакі ultimatum-и „молодих“ до мене :

Ultimatum В. Будзиновського й тов. редакції Народа.[3])

Високоповажаний Пане Редактор!

Заохочені зазивом д. К.[4]) з Украіни хочемо стати співробітниками органу радикальноі партії „Народа“, щоби по змозі причинитися до його

---

[1]) Далї пропущено „з“ ; роз. фірму руско-української партії, що стояла доси на „Народі“. [2]) Обіцяних Охримовичеви ; Франко мав запевнений гонорар по 25 гульд. від аркуша друкованого. [3]) Сей заголовок даю тепер. (30. XI. 1909) [3]) Ковалевського, котрий перед приїздом до Коломиї, був у Львові з „молодими“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

оживленя а заразом зміцнити солідарність між членами та групами партіі. Однак наше співробітництво можливе тілько при таких услівях, котрі загварантують нам волю слова і будуть для нас запорукою, що орган партіі бодай в части відповість нашим ідеям та бажаням. Услівя ті суть такі:

1) Редакція не сміє робити в тексті статей, надісланих членами радикальної партіі ніяких змін, ані скорочень, кромі правописних і граматичних. — Іде нам о те, щоби забезпечитись на будуче перед такими змінами, котрі, як се знаємо з досвіду, надавали статті инший тон або інший змисл, ніж хотів автор.

2) Редакція не сміє поміщати своіх заміток, екскурзій полемічних і доповнень перед текстом, в тексті, під текстом і по тексті статей. Полеміка Редакції з надісланими статями може бути поміщена тілько під окремим заголовком і то аж в слідуючім числі. —

Численні замітки, доповненя та прогульки полемічні, котрими Редакція переплітала звичайно надіслані їій статті, відіймали тим статтям їіх властивий характер, розводнювали їіх, а увагу читателя відривали від властивої теми і недавали йому можности річ самостійно розібрати. З того випливає вже далій, що евентуальний, відмінний погляд Редакції повинен найти місце доперва в слідуючім числі.

3) На кожду полеміку Редакції мусить Редакція помістити евентуальну репліку автора, котра може бути так довга, як редакційна полеміка. — Справедливість вимагає того, щоби дати авторови можність відповісти на закиди Редакції а з другого боку сама Редакція, шануючи дорогоцінне місце органу партіі, не стане вдаватись в широкі виводи полемічні по поводу дрібних а часто і маловажних статей або квестій.

4) Стаття, що обіймає менше, як шість шпальт друку, не може бути розділювана, але ціла має бути видрукована в однім числі. Статті довші мо-

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

жуть бути розділювані, однак поодинокі уступи не можуть бути коротші, як на чотири шпальти і мусять буги поміщені в числах безпосередно по собі слідуючих. — Через невідповідне роздроблюванє статей, тратять статі на вартости і інтересі. А ще більше шкодить відкладанє продовженя статті не означений час.

5) Статтям політичним і економічним належиться першеньство перед іншими статтями; статті актуальні (дотикаючі справ біжучих) не можуть бути відкладані до слідуючих чисел. — Тілько в такий спосіб може орган відповісти цілям живої, політичної партії

6) Статті, котрі ми будемо вважати дуже важними і актуальними і до котрих буде додана виразна клявзуля, що ми від поміщеня статті робимо [1]) зависимим наше співробітництво, мусять бути поміщені. Се услівє вважаємо дуже важним і будемо його солідарно боронити, однак не будемо його ніколи надуживати. — Тілько в такий спосіб можуть погляди членів партії дійти до прилюдної відомости і визначиться фактичний розвій ідей серед партії.

Отсе мінімальні наші жаданя до Редакції. Коли на них Редакція згодиться, тогді станемо постійними співробітниками „Народа“ і будемо посилати в редакцію тілько такі статі, котрі би — по найліпшій нашій думці — і змістом і формою як найліпше відповідали задачам партії. Коли ж Редакція не вдоволить повисших наших бажань і відтрутить нас від спільної праці, то заявляємо, що солідарно здержимося від писаня статей до „Народа“, не будемо уважати „Народа“ своїм органом, а остаточно єсьмо здецидовані подати се до прилюдної відомости.

У Львові, 17. VII. 1893

В. Будзиновский, Ю. Бачинский, Микола Ганкевич(,) В. Охримович.

[1]) В копії „робимимо“!

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

P. S. Коли на повисші услівя згодитеся, заявіт се в відповідний спосіб, а те заявленє, заосмотрене Вашим підписом, звольте разом з отсим нашим листом надіслати під адр. Ю. Бач. — Евг. Левіцкий годиться в основі з нашими пунктаціями, а своє формальне заявленє надішле пізнійше, бо тепер нема єго у Львові.

М. Драгоманів до М. Павлика.

22 Јульа, 93. Hôtel de France, Schottenring,[1]) Wien.

Дорогиј Друже,

Застав оце Народ і Хліб. N N 14 і мало „вкішенијˮ. „Листи з Укр.ˮ хто јего зна ј об чім; наплутано і темно. Про Коц. за надто багато, навіть у коротких примітках довго, бо досить би було просто подати јего уваги. Чому сь не дано кінцьа рец.[2]) на Огоновського, а почато нову — про Записки. В мене самого перебивајетьсьа думка, а то ж у читателів?! Хв—ко те ж јакось наплутав, та ј перехитрив, бо Народ зовсім не те, шчо Profession, — та ј Кост.[3]) не писав ніколи, шчоб в умову Хмельницкого з Москвоју входили слова з Испов.[4]) Наливајка Рильејева і т. д. А вже „Народна Воляˮ [5]) то прегірка пільульа дльа мене. Хоч в одставку подавај! Увесь вік боровсьа ја з јакобиншчиноју, шчоб нарешті самому бути записаному у „народновольціˮ. Вже термини „Народˮ і „Хлібороб“ були мені гірким сьурпризом, — а „Нар. Волі“ нијак ја не ожидав. — Де Ви всі вчились, — коли не знајете, шчо се безсмисленниј і деспотичниј термін, такиј же јак і „народні свьатошчі?“ Просто сором перед чужими і перед самим собоју. Починајете

---

[1]) Зразу було „Hôtel de la Posteˮ. [2]) Рецензії. [3]) Костомарів. [4]) Исповѣди. [5]) Назва радикального полїтичного товариства,зложеного тодї нами в Коломиї.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

нар. організацію з темноти політ. термінології і з доказу своєєї історичноєї і політ. недоосвіти!

Про переміну надписи на Народі скажу таке: ja не був радиј ні вивісці „органу“, ні тому (,) шчо „партіју“ зложено було зо студентів, котрих просто радив не пријмати в „партіју“. Але тепер бојусь, шчо переміна викличе скандальчик. Посилају проект відозви про переміну і раджу најменше полемизувати з поводу сего.

Лист Ваш дам прочитати старому пријателью, — а далі напишу, шчо він скаже. —

Ваш *М. Др.*

По правді кажучи, і вивіска „радікальна часопись“ мені не подобајесьа. Се дурницьа хиба јак переход од другоји більшоји, — а все нагадује підпис: „се кінь, а не віл“. — На мене то б при сіј пригоді перемінити тітул зовсім, викинувши ј Народ,— а назвати: П о с т у п, або Р а д і к а л. Та бојусь, шчо се дуже радікальна рада. —

З поводу рад. Ви пишете, шчо Вам ні з ким порадитись. Ја завше радиј бути Вам до услуги, — та Ви мајже всі головні справи по виданьньу робили дльа мене сьурпризом: „Народ“, „Хлібороб“, „партіја“, рубрики ј т. и. на решті „Нар. Воля“.— Нетактовні, — по звичајним погльадам хвастливі вирази в Народі, на котрі ја звертав Вашу увагу, — замітило ј „Дѣло“. Зо мноју згоден і стариј. Ја не сподівајусь переконати Вас, — одно тілько можу сказати Вам: не забувајте того, шчо јесть на світі льуде, котрих не пријемно разьать такі речі ј котрим вони вдајутьсьа хвастовством. Істнуваньнье таких льудеј факт, з котрим треба ж числитись навіть, коли б у Вас і не було подібного почутьтьа!

Переміна тітула одкида ј еффект курренди митрополита. —

Р а д і к а л, — чи П о с т у п, —
р у с ь к о - у к р. ч а с о п и с ь. —

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Те ж радить і старий, знаходьучи нові вигоди. Він воліє Радикал.* —

Звісно, треба сказати, шчо всі абоненти Народа получать Радікала.

М. Драгоманова пояснене проєктованої ним і Мик. Ковалевським переміни заголовка „Народа“.[1])

Читателі наші завважають на [2]) переміни в тітулі [3]) нашої часописі. Ми мусимо дати до тиєї переміни таке поясненьнье: [4]) Кілька часу тому назад [5]) Народ прийньав [6]) назву „орган р. у. р. п.“ [7]) і стану(в [8]) був під управу спеціального виділу [9]), вибраного зїіздом партії. Отже з часом показались неудобства [10]) такого урьаду. Зїізд партії складавсьа переважно з молодих льудей, котрим треба було спершу [11]) скінчити своє професіональне і [12]) політичне образованьнье. В [13]) них не стало сили під-

---

[1]) Переписую з орігіналу. До него додана моя рукопись (переписана статейка Др—ва, з деякими змінами) п. з. „Від Видавництва“ (зразу було „Редакції“): зазначаю внизу й відміни моєї рукописи против орігіналу (Драгоманів не дав остатному нїякого заголовка). Се пояснене Др—ва я зразу думав надрукувати, але застановивши ся з иншими Коломийцями, зважив за лїпше не робити того тай не заводити радикальної переміни, пропонованої Драгомановим і Ковалевським, себто — переміни й назви „Народ“ на „Радикал“. Переміну підзаголовка „орган руско-украінскоі радикальної партії“ (котрий стояв іще в 14 нрі „Народа“ з 15 л. юля 1893) на „руско-украінска радикальна часопись“ я зробив із 15 нром (із 1 авг.), а в 16 нрі. (з 15 л. августа), а пояснив справу з-дебільшого, в статейці „Новий зворот в украінскім радикальнім руху“, написаній з нагоди заснованя нашої „Народної Волі“, при чім і пояснив, що, по нашому, „народна воля“ = свобода народа, liberté du peuple, Volksfreiheit Див. про се далї листи мої й Др—ва.) [2]) В моїй рук.: „на“ пропущено. [3]) В моїй рук. „заголовку“. [4]) В моїй рук.: „Мусимо пояснити сю переміну“. [5]) В моїй рукописи: „З кінця 1890 р.“ у Драгоманова далї переч. „скла“. [6]) У мене „приняв“. [7]) У мене — повна назва. [8]) У мене „став“. [9]) У мене „комітету“. [10]) У мене „недогоди“. [11]) У мене „перше“. [11]) У Др—ва далї переч. „инше“. [13]) У мене „У“.

Generated on 2015-05-28 20:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

держати „Народ“ матеріально, ні літературно, — а з другого боку серед [1]) них обявились [2]) незгоди, напр. про справи церковні [3]), про справи [4]) держаньня себе до москвофілів и т. и. Виданье Народу мусив узьати на себе [5]) певниј кружок, котриј [6]) був змушениј [7]) критично погльанути ј на вчинки деjаких льудеј, оффіціально належучих [8]) до р. у. р. п. [9])

Тим часом прінціпи радікалізму знајшли [10]) собі співчутьтьа серед сельан і маломішчан, котрі тепер складајуть з [11]) себе властиву радікальну партіју, натуральні кадри јеји, котрі можуть розростатись, складајучись у політичні товариства.

„Народ“ мусить зньати з себе заголовок, котриј не відповіда [12]) теперишнему [13]) стану річеј. Але те [14]) не значить, шчо б [15]) радікальна партіја в Австр. Русі счезала [16]) зо сцени: Противно, вона тепер реорганізујетьсьа на більш міцному, [17]) — а „Народ“ буде служити тій реорганізації. Отверто кажучи (,) справа сьа стојіть у нас так: серед простого народу в [18]) нас радікальниј рух росте ј рости ме далі, а серед так званоји інтеліґенції іде він досить мльаво. Причина тому брак в тій інтелігенції льудеј н е з а в и с и м и х, а також [19]) політичноји освіти, — власне інтеллекту. Звісно, се горе, — бо сельанин і мішчанин, не маjучиј вишчоји науки, [20]) прихильајесьа до партиjі більше интересами та інстінктами [21]), ніж сьвідомостьу науковоју. [22]) От тут то ј потрібна властива інтеллігенціја. Але на „нема — ј суда нема“. Будемо сподіватись, шчо серед нашоји т. зв. інтеллігенції все таки виробитьсьа хоч [23]) купка льудеј, спосібних помогти простим льудім до організації

---

[1]) Зразу було „в“. [2]) У мене „проявились“. [3]) У мене: „в справах церковних“. [4]) У мене „в справі (зразу „справах“) [5]) Далї переч. „част(ний)“. [6]) У мене „що“. [7]) У мене „примушений“. [8]) У мене „належачих“. [9]) У мене повна назва. [10]) У мене „найшли“. [11]) У мене „из“. [12]) У мене „відповідає“ [13]) У мене „теперішньому“. [14]) У мене „се“. [15]) У мене „щоби“. [16]) У мене „щезала“. [17]) У мене „більше міцнім“. [18]) У мене „у“. [19]) У мене повторено „брак“. [20]) У мене „освіти“. [21]) У мене „інстінктом“! [22]) У мене „науковою свідомостію“. [23]) У мене „хоть“.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

їх і освідомліньньа. Будемо сподіватись, шчо купку ту вбільшать брати наші з россійської Украіни. А поки шчо ми [1]) будемо робити, шчо можемо і јак можемо.

М. Драгоманів до М. Павлика.

11/23 Јульа, 93. Hôtel de France, Wien.

Дорогиј Друже,

Прочитали ми u l t i m a t u m Будз. і К̲о і Ваш лист і дуже дивуємось Вашій пристрасті до німф, чи раків Прутових, коли Вч вже сбираєтесь кидатись у річку, з поводу того u l t i m a t u m'а. Нічого там не ма навіть нового, а тим паче страшного. Наша рада — одповісти коаліції в такому роді:

„В Ваших бажаньньах од редакції багато резонного, та тілько такі бажаньньа сповньаютьсьа звичајно взаємноју лагодоју ј уступками між редакцијеју і сотрудниками, а не јуридичними умовами. До того ж коллективні умови в имја партії тепер між нами злишні, бо Народ перестаје зватись „органом партії“, і навіть, шчо б загладити всі старі непорозуміньньа ј не творити нових подібних (,) перестаје зватись і Народом, а зватимесьа „Радікал“, русько-украјінська часопись“.[2]) Думаю, шчо всі попередні відносини „партії“ до Народу, а також недавні незгоди [3]) в „партії“ з поводу „тактики“ шчо до попів, москвофілів і т. д. досить оправдуют таку переміну. Дуже прошу Вас не одректи свого сотрудництва [4]) часописі в јеј новіј формі, та прошу звернути увагу, шчо часопись, јак справа перш усего літературна, мусить перш усего одповідати ј цільам літературним шчо до

[1]) У мене „ми“ пропущено. [2]) Далї переч. „Ја дуже прошу Вас не одрект(и)“. [3]) Далї переч. „ред. народу“. [4]) Далї переч. „газе(ті)“

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

змісту і форми статей, звісно, при консеквентности в прикладі прінціпів европейського радікалізму до наших крайових обставин. На решті скажу, шчо зміну тітулу часописі ја зробив за згодою з звісними Вам украјінськими земльаками. Ваші бажаньња ја беру на увагу дльа возможного виповненьња.“ —

AG. особливо доклада, шчо имја Р а д і к а л — хај зостајесьа дльа часописі, а П о с т у п дльа просвітного товариства, про котре буде старатись дома. — Про гроші, назначені дльа Охр. він каже, шчо јему все рівно, кому підуть ті гроші, аби пішли на інтересні статі. — Попробују на частину јіх притьагти роботу Вовка, хоч і не мају на него надіјі великоји, а Ви з свого боку притьагујте хоч Охр., хоч кого иншого, — а про річку забудьте думати,[1]) хоч би русалки Вас і дуже соблазньали. AG. просить, шчоб переміна тітулу була вже з 15 N, — котриј придесьа назвати 1-им. Увільнившись з усіх формальних пут, навјазаних „партіјеју“ часопись може печатати і поезіјі, беллетристику і наукові досліди, звісно не великі і п р о с т о ведучі до радікальних ідеј.

Ваш *М. Др.*

Ја писав Фр. в Дрогобич-Нагујевичі. Ја привіз јему книги, — та не знају, јак јему передати. Хај напише портјерові отельа, куди јему вислати, — а ја такі зоставльу інструкціјі, шчоб вислано було по листу Фр. —

М. Драгоманів до М. Павлика.

24 Јульа, 93. Hôtel de France, Wien.

Дорогиј друже,

Получив Вашу телеграму.[2]) Одповідају без електричества, бо треба бути спартанцем, шчоб

[1]) Далї перец. „хиба“. [2]) Сеї телєграми не найшов я між паперами Др—ва.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

говорити[1]) лапідарним стілем і не наплутати. — Ми так думаємо, — шчо коли в Вас јесть сурјозні резони проти того, шчоб печатати појасніньња до зміни тітулу (Радікал і пр.) то ј не печатајте, — але ліпше б було все таки напечатати. Резони ось јакі: а) чим близче до правди, тим ліпше завше, b) все одно придесьа коли небудь одповісти на напади јакого Будз., — то ліпше зарані сказати льудім, шчоб учились, ніж клинці били (собі в лоб!) с) Коли без појасніньња змінити тітул, то Дѣло, Галичанинъ і т. и. напечатајуть, шчо радікальна партіја счезла, — сьа новина перејде в россійські газети і придетьсьа все одно објасньатись. То ліпше зарані сказати, — шчо рад. партіја зосталась в мужиках, а од інтеллігенції буде[2]) радікальна література.

А в кінці робіть, јак знајете, — тільки обсудіть наші резони. —

Получив предовгі і преглупі листи од Кон. і Барв. В першому варто уваги лишень те, шчо јему хтось послав Народ з написом „в день јубилеју“. Він в сему вбача „донос“, — та все таки глупа шутка. Хто б міг јеји зробити. —

Сегодні у вечері вијіжајемо з Відньа усі на ріжні боки. Пишіть мені в Париж: 29, Avenue de Wagram. —

Ваш

М. Др.

М. Павлик до М. Драгоманова.

24. VII. 1893
Коломија, Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Получив Ваші листки і пишу тілько коротенько. Такоји радикальноји переміни з титулом га-

---

[1]) Зразу було „написати“ [2]) Далї перец. „літер“.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

зети: „Радикал“ чи јак — т е п е р зробити годі: N. треба зараз давати друкувати, а з переміноју у властеј довга штука: на самиј дозвіл від почти треба чекати від тепер minimum 1 місьаць і до того часу не вільно висилати з газетними марками, а треба платити звичајні марки в 2—3 (рази) дорожче. Далі: податок за „Народ“ заплачениј до кінцьа року, а за нову газету треба би наново платити (то, шчо заплачено, пропало би); заголовок „Народ“ коштује і був би до нічого — треба би новиј справльати; треба би скрізь пописати про переміни фірми „Народа“ дльа посилок, листів і т. и. (;) все, шчо надходило би на „Народ“, міні почта не обовјазана давати. Одним словом, дльа такоји переміни треба би викинути гульд. зо 100 і втратити місьаців зо два. Нарешті, воно просто смішно, під конець року переміньати тітул видавництва: кождиј пренумерант, переплітаје собі виданье і јак воно буде під двома заголовками або в двох книжочках? Одним словом: т е п е р цего не можна зробити, а зробльу інакше, коли схочете, від 1894 р.(,) бо на все треба часу. Моја вольа чи упертість, јак виходить з Вашого (листа,) тут ні при чім. Ја ніколи не робив історіј з дрібних справ і завше радиј послухати доброји ради; але зважте, шчо ј надомноју, јак і над усіми льудьми, панујуть обставини — сильнішчі чоловіка. Через те тепер једина можлива переміна — тілько в додатку: „руско-украінска радикальна часопись“.[1]) Бојусьа, шчоби з сего не вијшла нова історіја і через те прошу Вас покластисьа в моју шкуру, або крашче в шкуру самого видавництва, котре инакше не змогло би обијтисьа без великих, непотрібних коштів, страти часу і т. и. Најдосаднішче мені те, шчо ја навіть не можу заждати Вашоји відповіди, бо друкарньа стала і міні зараз треба поправльати заголовок і подавати про те,

[1]) Сей додаток я й зачеркнув Драгоманову, в свій час, чорнилом.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

до властей. Зважте, шчо і „Хлібороб“ жде і 3—4 осібні виданьа, котрі ја веду і за котрі автори мене јідьать.

Бувајте здорові

Ваш

М. П.

Појасненье переміни заголовку буде напечатано. Та страшенно мало місцьа: Ваша статејка про науку від зах. евр. соціалістів і Фр--ва про „Січ“ заньали у в е с ь л и с т, лишајесьа 1½, а статей шче зо 6!!

М. Драгоманів до М. Павлика.

(Корреспондентка, писана звич. оливцем. Адреса: Herrn M. Pawlik, ul. Zamkowa. Galizien. Kolomea.“ Штампілії поштові: Innsbruck, Bahnhof. 26 7 93. 1—N і „Kołomyja 28 7“ 93).

В вагоні в Тіролі.

Припечатајте де небудь в 15 N таке: з поводу замітки вишче про пропорц. вибори, додамо, шчо, по рахункам голосів, коли б у Германії було пропорц. представительство, то соціалісти мали б тепер не 45, а 100 деп.[1]) в Р.[2]) Держ. А в Швејц. пропорц. представ.[3]) проведено в закон коаліцијеју меншістів, најбільше консерваторів і соціалістів проти тамтошніх радикалів, котрі з 1848 р. мали парламентську більшність.

Лист про неможливість переміни тітулу получив уже на вијізді. „На нѣтъ — суда нѣтъ!“ Хај останесьа Народ. А Нар. Воля не даје мені спокоју! Може јеји можна шче змінити на Гром. Правду, або шчо. Завтра в ранці буду в Пар.[4]) і зараз напишу

М. Д.

[1]) Депутатів. [2]) Радї. [3]) Представительство. [4]) Парижі.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

29 Јуля, 93. Paris, 29 Avenue de Wagram.

Дорогиј друже, Вчера получив Ваш лист, а Ви, певно, получили мою тирольську карту, в котрій ја, в відповідь на Ваш лист, получениј в саму хвильу, коли ја влазив у фіакр, шчоб виjіхати з Відньа, писав Вам, шчо коли важко переміньати назву газети, то нехај остајесьа старе. — Просите Ви не чипльатись до слов. Воно б можно було, јак би льуде не словами викладали думки.[1]) Шче можна терпіти, коли слова не повно виражајуть Ваші думки, — јак Народ, Хліборо6, — а шчо робити, коли вони просто ламльать jіх, јак Нар. Вольа? Јак можна починати політичну просвіту народу з туману, з фальші? Јак можна починати організаціjу меншести, в котрій прокидајетьсьа критична думка (,) з постанови прінціпу деспотизму більшести? Аже ж „народна вольа“ в Льуцерні 1843 примушувала всіх давати катол. попам дітеј, на Украјіні січе штундистів, — в Галичині стаје приводом до проповіді „народніх свьатошчів“ проти нас і т. д. і т. д. Не вже ж мені тут повторьати цілу бібліотеку аргументів, приведенних[2]) політ. літературоjу XIX ст. проти сего терміну — думки, видуманоjі jезуjітами і розвитоjі[3]) јакобінцьами? — Спеціально у нас на Украјіні нар. вольа — це Л. Тихомировшчина, котра всім противна (І тут у Парижі, не вспів ја слово сказати про Народ, — јак на мене кинулись 2 украјінці з криком про Вашу нар. вольу). Мене особисто Ваша нар. вольа підрізује на Украјіні цілком. Ја не тілько не можу написати тијеjі прокламаціjки, котру обішчав Arbg–рові дльа сбору помочі на політичну агітаціjу в Галичині, а просто поставлениj[4]) хоч подавати в одставку од усьаких гал. справ, котрими Ви завідујете з Вашими народовольцьами, — бо Ви Вашоjу Нар. Во-

[1]) Далї переч. „А шчо“. [2]) Може й „проведенних“. [3]) В оріґ. „розвитіjі“! [4]) Мабуть мало бути ще: „у доконечність“, або що.

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

лею, окрім усего иншого, дајете на мене ніж усьаким Кониським. А за мојеју одставкоју піде одставка A r b G e b. і всьа наша справа одкладајесьа на 10—15 років!

Всего сего не було б, коли б Ви хоч трошечки коректно поступали зі мноју. Ја довго терпів, — а тепер мушу сказати Вам на чистоту: Ја пишу Вам $^1/_2$ газети, коли не більше, ја посредничају дльа Вас на Украјіні, бороньу Вас там і т. д., часом одповідају за Вас у такому, в чому ја сам з Вами не згоден, — а Ви завше обходите мене, коли берете најважнішчі рішеньньа. Не сказавши мені ні слова Ви видумали Народ, Хлібор., Нар. Вольу, — „партіју“ зо школьарів, отдали тій партіі газету, видумали „рубрики“, післьа котрих власне моі статьті мусили б бути викинуті з Народу і т. и. Тимчасом особисто Ви мусили б хоч де коли радитись зі мноју, бо між нами јесть ріжниці школи і погльадів і ми можемо јак слід працьувати, тільки робльучи взајемні уступки. Видить бог, ја Вам робив уступок чимало, а од Вас не бачив навіть такоі уваги, јаку Ви робили Будз., Данил. і т. и. Але тепер Нар. Волі зтерпіти не можу. Шчо хочете,[1]) робіть, а тілько перемініть назву Вашого товариства на јаке хочете, аби не Нар. Вольа, — бо инакше ја подају в одставку од усего! Мовчки проковтнути мені Нар. Вольу не можна, — а писати проти неіі — смішити льудеј: усьакиј скаже, 5-ро іх, та ј ті не можуть порадитись проміж себе, шчоб не було скандалу. —

Ваш *М. Др.*

Можете Ви мені здобути на час Правду 1888, N N 2 і III? Коли можете, то пришліть зараз. —

Ја привіз Франкові книги, — писав јему в Дрогобич-Нагујевичі, але одповіді не получив. Хај напише портјерові H o t e l d e F r a n c e, куди јему іх вислати. —

---

[1]) зразу було „хотіть“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 3. VIII. 1893
Замкова ул.

Дорогий Друже!

Думав ja, шчо боги зіслали тепер на мене уже всі лиха, які мали в засобі і вже радувавсьа, шчо чej хоть „Народ“ буде беспечниj. Аж дістав Ваш остатниj лист і просто опустив руки. Навіть jак би правда було те, шчо Ви на мене особисто звальуjете (хоть у многому ja ні при чому: назви „Хлібороб“, „Нар. Воля“, навіть „Народ“ (видумка Франка), студенцка партіja, „рубрики в Народі“, протів котрих ja бивсьа руками j ногами), — то все таки повинні були Ви написати своje ultimatum из Відньа, при A. G.(,) шчо би j він від разу відньав своjу поміч і не доводив мене до нових довгів і клопотів. А то напр. він нічогісінько не мав протів „Нар. Волі“, а Ви все кладете на тім слові — котре по нашому значить „свобода“. Це мене до решти переконуje, шчо дльа добрих відносин між Галичанами j Украjінцьами, треба наjперше — галицько-украjінського словарьа. Дан. і Фр. писали Вам, шчо тепер уже годі перемінити назви „Нар. Вольа“. Отже коли Ви стоjіте на своjім, то будьте ласкаві звістити мене зараз, то ja j почну редукцijу „Народа“ з 16 нру, і довівши jего, по гіркій біді(,) до кінцьа року, аби не було скандалу перед гал. читателььами — закрию. Сказати по правді, ja инчого виходу не бачу. Та перед тим ja шче хотівби „промовити Вам до серцьа“. Не буду балакати про те, шчо буцім то Ви робили мені уступок чи мало, від мене ж не бачили „навіть такоjі уваги“, jак до Будзиновского. Нехај, шчо це j правда — хоть моja переписка з Вами трошечки поправить те лихо. Моja совість[1]) тут чиста — в загалі наjчистішча, хоть ja j великиj грішник — і моje довготерпінье тут по крајнij мірі рівне Вашому. Коли ja про де-

[1]) Зразу зам сих 2 слів було: „А ось ja Вам“

Generated on 2015-05-28 20:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчо не писав Вам, то або через те, шчо вважав те за дрібниці, або через те, шчо воно мусіло бути зроблено скорше, ніж би мій лист дійшов до Вас. Опроче і годі про все писати і питати — це Ви самі признасте і самі робили би не інакше, јак би ми поміньалисьа своїми місцьами — і ја певне не робив би з того історіји. Тај хто в світі піднімав би бучу ізза слів, а не ізза змісту писаньа чи дијальности?! Скажу Вам тілько, јак Ваші „словопреніја“ відбивајутьсьа на наших відносинах до сельанского руху. Ви знајете, шчо і Коломијцьам Драгоманівшчина не по нутру. Отже Данилович, чујучи від мене Ваші вимоги від „Н. Волі“ і т. и. (,) прьамо мені сказав: „ну і відступајте від нас, і лишитесьа далі самі з Др—вим, а ми підемо далі, јак і доси ішли, без вас“. Ставши до бијки за слова, Ви рвете остатну нитку свого впливу, ставите мене в фатальне положенье, бо справді хто може нас брати на серіо, коли ми упремосьа на таких дрібницьах? Зважте ж оце і не доводьте діла до крају. Шчиро Вам скажу, шчо далеко крашче зробили би Ви дльа справи, јак би замісць остатного листу до мене, написали були статејку до „Хлібороба“ — не більшу листа. Крашче зробили би і ті 2 Украјінці, јак би замісць кидатисьа на нове товариство, — дльа котрого вони певне ж пальцем не кивнули тај наврьад кивнуть, — зложились були на статејку дльа „Народа“. А то за словопренијами та взајімними завинами діло пропаде швидче, ніж ми думајемо. І јак би то не було 99 важнішчих справ? Усе, шчо ја можу зробити в данij справі — то надрукувати в „Народі“, шчо наша „Народна Вольа“ не маје нічого спільного з рос. „Народноју Волеју“. Напишіть пројект, бо ја вже і тіни своједі бојусьа шчо до рос. справ. І шче Вас прошу: не кидајте Ви колоди нашому рухови в Галичині — в загалі најтьажчоји, бо јак јеји і зньати?

Бувајте здорови. Гірко мені буде, јак би [1]) це мав бути мій остатниј лист до Вас, то б то, јак би

[1]) Зразу було „коли“.

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

після сего Ви зірвали зі мною, — та ја в своїм житьу тілько чудес перејшов, шчо можу бојатись ја і сего. Ні — једина рада дльа мене: со миром почити.

Ваш *М. Павлик.*

М. Драгоманів до М. Павлика.

5 Авг. 93. Paris, Avenue de Wagram, 29.

Дорогиј друже,

Получив 15 N Народа. Нічого собі! Статі Фр. інтересні, — навіть у Л. М.[1]) Конст. помилок не ма, чого ја бојавсьа. А шчо виробльајетьсьа з моїми статьами, — того постигнути не можу. Звісно, бувајуть випадки, коли безпорьадок конечниј, — але сістематично робити з безпорьадка правило, — се дивна охота. Чому не можна було помістити кінцьа рец. на Огон. в 14 N, замісць [2]) починати рец. на Записки, — чому було не скінчити в 15 Гордіјенченка,[3]) замісць починати Листи, — сего нијакиј Едіп не рішить. В кінці виходить, шчось подібне до оракулів Котльаревського Сівилли, —

Боршчів јак три не поденькујеш і т. д.

і у бідного читателья

В буркоті закендьушить, — а автора він вважатиме за пјаного, котриј плутаје своју роботу.

Коли з того вијде користь дльа преславноїі Украјіни, — робіть так і дальше, а коли ні, то помилујте ј пожалујте, тим паче, шчо јіј богу не дуже важко держатись елементарнішчого порьадку.

Посилају Вам л и с т і з а ј а в у. Лист пошлете A r b g b. по адресу, про котриј Вам буде написано: п и с ь м о, — а зајаву иншим способом, јакиј буде Вам показаниј. Зајаву будуть підписувати на Украјіні, — а Ви копију вбережіть і јак получите підписи, або звістку про них, то напечатајете —[4])

---

[1]) Лоріс-Меліковській. [2]) Далї перец. „кінч(ати?)“ [3]) Псевдонїм Драгоманова. [4]) Заява, написана по просьбі

Generated on 2015-05-29 07:09 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Шче Arbg. прохав мене написати поклик до помочи Вашій політичній агітації, — та Народ. Воля паралізувала моі сили. До того од тутешніх вітрів чи шчо наскочив такий ревматизм, шчо хоч плач. Ні рукоју, ні шијеју не можна повернути, шчоб не заболіла всьа половина тіла од голови до појасу.

Ваш

М. Др.

На Вовка нијакоји надији. Основа — індіфферентізм (він тепер тільки про академічні праці говорить) а оправдујесьа тим, шчо в ред. Народа „нема ні крихти такту". „Нар. Воля" підпира јего!

Постарајусь сегодні написати замітку дльа украјінців з поводу Јульськоји Правди, головно промови Сембратовича.

М. Драгоманів до земляка (богатшого)

(Париж, у перші дни авг. 1893 [1])

Високоповажаниј Земльаче,

Обертајусь до Вас з поводу справ народніх у Галичині. Тепер там прокидајесьа досить дужиј народніј рух, котрого центральним пунктом можна признати агітацију за здобуваньньам поголовного права голосу на виборах депутатів в ради громадські, повітові, в сојм і в державну раду. Рух тој стојіть в натуральному звјазку з тим демократично-поступовим рухом, котриј іде по всіх народах Австріји. Нічого багато говорити про те, шчо тілько поголовне право голоса змінить теперішнье шту-

---

Мик. Ковалевського, напечатана у 22 нрі „Народа" за 1893 п. з. Голос Українців в справах Австрійської Русі; „письмо" друкую далї.

[1]) Що в скобках — моя вставка. Лист сей друкую по моїй копії з 1896 р.; орігіналу, поки що, не найду, то й не можу зазначити, чи є там які перечеркненя (2. XII. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

чне конституційне життьтье Австрії, впорьадковане в 1861—1867 рр. так, шчоб під фірмоју конституції і рівноправности національностів, на самій речі задержати старе панованьнье бьурократії і привілегії панських національностів: німців, венгрів і польаків.

Про русинів особливо можна сказати, шчо тілько (по)головне право голосуваньнья виведе јіх з того стану ледве терпимоји меншости, в котрім вони тепер стојать i d e f a c t o i d e j u r e. Ја вже не кажу про стан русинів, јак клас — хлопськиј.

Ось через шчо галицькі поступовці національні, јак і політично соціальні, т. зв. галицькі радикали (руско-украјінські) поставили тепер за најголовнішчу собі ціль агітацију за поголовним голосуваньньам. Звісно, вони стрітили собі противенство в польских партијах, з котрих тілько соціал-демократична та дуже мала частина демократів стојіть за таке голосуваньнья. Більшність же політіків польских стојіть на тому, шчоб навіть уже коли поголовне голосуваньнья, або шчось подібне до него перејде в других провінцијах держави, то шчоб по крајній мірі задержати в Галичині стариј виборчиј порьадок під тим резоном, шчо буцім то там народ не розвитиј, не требује переміни і не зможе неју орудувати, јак слід.

Показати противне ј намірились р. укр. радікали, скликујучи віча народні та сбирајучи підписи до петіцій за реформу. Таких віч вже отбулось не одно, а підписів вже зібрані многі тисьачі. Звісно, всего того шче мало: до цілі треба јти новими вічами, вбільшуваньньам числа політичних товариств і закладаньньам осібного поступово-просвітного товариства.

З других галицьких партій москвофіли в остатні часи пристајуть до агітаціјі за поголовним голосуваньньам. Одні „народовці-украјінофіли“, звјазавшись з польскими клерікально-магнацькими кругами ідуть против сего руху, — чим страшенно компромітујуть украјінську ідеју серед народу галицького. Треба то надолужити і не дати москвофілам стати

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

проводирьами народу всиленною працею р. укр. радікальної партії через печать, віча, товариства.

Оттут може бути корисною поміч загрьаничних украјінців, в тім числі і Ваша. Потрібні појасніньа дасть близькиј пријатель мij,[1]) податель сего листу. —

Северин Данилович до М. Драгоманова.

Коломия 2/8 93.

Високоповажаний Добродію!

Чуєм від кількох день, що Ви Доб. негодитеся з названями наших часописей „Народ“ і „Хлібороб“ а особливо з названєм „Народна Воля“ — остатний же лист Ваш до Павлика, де тяжко жалуєте ся на „Народну Волю“ і від зміни того имечи чините зависимим Ваше підмаганє нашої партиі(,) дуже гірко мене вразив і я в інтересі партиі осмілюю ся сих пару слів написати до Вас Добр. хотяй я дуже не люблю листи писати.

Имя „Хлібороб“ сотворили ми оба з Гарасимовичом(,) не порадивши ся навіт, ані Павлика, ані Франка. Виходилисьмо з того, що часопись тая має заступати інтереса тих, що чорною своєю працею „роблятъ хліб“ — отже „хлібороби“ в протиставленю до „Хлібойідів“ (чужої праці). Имя тоє дуже популярне і зрозуміле народови, котрий сам „хліборобами“ називає ся.

„Народну Волю“ же сотворили також ми т. є. я, Гарасимович і Триль., а Павлик мусів до нас пристати. Тай що до сего имени Ви в маленькім блуді. По перше ми називаючи „Воля“ думалисьмо „Freiheit“ а не „Wille“ — так як в пісни каже ся „дай серцю волю“ „Воля“ в назві сіл, „ні слава, ні воля“ в пісни Ще не вмерла і т. д. Слова вільність і свобода у нас в Галичині не народне — а на означенє свободи уживає ся „воля“ в про-

[1]) Се б то Мик. Ковалевський. — (М. П.).

Generated on 2015-05-29 07:15 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

тиставленю до „неволя“, Нам ані на гадку не приходило, щоби нашу „Волю“ брати за росийску „Волю“.

Впрочім хотьби брати „Волю“ в значіню „Wille“ то й тогди ніщо страшного би не було. Бож прецінь, ані в Україні ані в Галичині не панує тоє чого більшість народу хоче, а лише воля меншости, котра має маєток і силу в своих руках. Більшість нашого народу в Галичині безпечно заявилаби ся за нами, як(б)и всіх на розум запитав.

Зміна имени Товариства вже не можлива, то значилоби зміна статуту, а дальше заколот між народом, котрий ніяк би не зрозумів, о що ту іде, а котрий любит тримати ся вже чогось певного, а не зміняти раз у раз. Думаю отже, що Ви Добродію представите все тоє своим Товаришам і порозумієте, що росийске народовольство до нас ані пришити, ані прилатати, що ту нема ніякоі туманности, бож свобода народу нічо так дуже туманного.

Єсли робилисьмо не порадившися Вас, то дуже щиро за тоє Вас перепрошаємо, простіт. Ми думали(,) що з такою дрібницею, як имя товариства годі довго панькатися. „Як звав так звав, щоби що дав“ — — Най зве ся як будь, щоби робота путня була.

Засилаю мій щирий поклін

Др. Данилович

Илярій Гарасимович до М. Драгоманова.

Коломия дня 5/8 1893

Високоповажаний Добродію!

Довідавши ся від Павлика, що Ви, Добродію, дуже невдоволені назвою нашого політичного товариства: „Народна Воля“, удаюся до Вас з отсими кількома словами, щоби непорозумінє усунути. Укладаючи статут ходило нам о назву таку, котра би серед селян наших була популярна. Вибравши тоту назву при помочи самих селян,

Generated on 2015-05-29 07:08 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

здається нам, що назва справді стала вже нині у нас популярною. Вибравши назву „Нар. Воля“ нам ані на думку не приходила російска „Нар. Воля“, бо ми брали се слово в значеню нашім руско-украінскім т. є. Volksfreiheit а не в значеню російскім т. є. Volkswille. Зрештою як би ми ні називали були се товариство, то від імени єго єще не великий хосен, а найважнійша річ то принципи єго, за котрими воно стойіть, і єго діяльність на користь народу.

Жаль міні дуже, що я не міг Вас побачити у Відни (я прийіхав півтора дня післід Вашого вийізду), то бувбим устно всі сумніви усунув. Жаль мені і нашим товаришам дуже великий, що Ви Добродію в самій рішучій хвилі, в хвилі важного кроку наперед(,) квестіонуєте назву товариства, котре по тільки-літних тяжких заходах вступних стануло тепер яко поважний і реальний фактор регуляційний житє політичне в Галичині в загалі; само завязанє „Нар. Волі“ вже тепер зелєктризувало всі рускі і польскі кружки в Галичині і судячи по заявам всйойі галицкоі преси, галицка суспільність числить ся вже суріозно з нами — радикалами.

Думаю отже, що Ви, Добродію, зі слова, чи щасливо чи нещасливо прибраного, не зробите квестіі кабінетноі і невідкажете нам і дальшоі моральноі помочи.

Здоровлю Вас і Вашу сімю щиро і остаю з поважанєм

Ілл. Гарасимович.

М. Драгоманів до Северина Даниловича.[1])

Paris, Avenue de Wagram, 29. Августа 6, 1893

Високоповажниј Добродіjу,

Дуже вдьачниј Вам за лист, — хоч все таки не знаjу, шчо jа можу сказати Вам нового післьа листу мого до Павлика.

[1]) Лист сей друкую по моїй копії з 1896 р. (М. П.)

Generated on 2015-05-29 07:23 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ja не легковажу слов, а надто назв, — бо слово то форма думки, а без јасноји думки шчо всьа наша працьа? В назвах Народ, Хліборо6, Народня Воля — вилилась консеквентно стара **жанжаковшчина в хуторній препарації**, — то б то така думка, котру освічені европејські політіки вже сдали в архиву, тому то мені і не подобајутьсьа сі назви. Ви бачили, шчо з першими двома ја миривсьа, — але з третеју годі! Ви кажете, шчо вольа = Freiheit а не Wille і покликујетесь на пісньу, — а ја Вам теж поцітују з пісні: оj, циганочко, та волошечко, ти вволи моју вольу. — Значить, у нас слово те двузначне, јак і в москалів, — і в Росіји льуде матимуть право згадати, з поводу Вашоји Н. В. — Тихомировську. От тут то і видно користь попередньоји ради між товаришами, а не „скоропалительноји“ вправи 2—3-х індівідуумів в громадському ділі! — Нарешті Ви ж самі скльоньајетесь до того, шчо јак би вольа значило і Wille, то лиха б не було. Ja з сим ні јак не можу згодитись, — бо раз не бачу ні звідки, шчоб більшність народу була тепер за нас, а в друге деспотизм більшности зовсім не јесть мојім ідеалом: ја кілько разів у Народі писав про вартість représentation proportionelle.

Те шчо Ви мені пишете про те, јак назву Хліборо6 видумали Ви з Гар. без П—ка і Фр—ка (Народ П—к видумав без мене) а тепер також видумали Нар. В. без П—ка, котриј „мусив пристати“ до Вас, — тим паче мене печалить. У нас нема і 10 душ, котрі б стало працьували коло народу в нашому напрьамку, — та і то трохи не шчодньа, в кожній справі бачиш, шчо і така невелика купка не вміје солідарно вести діло і один перебива роботу другому. Се бачуть льуде і з боку і се не вбільшује авторитету „нашоји партіји“.

Мені двічі прикро, шчо пријшлось мені нагадати про те, јак мов навмисне, при всіх організацијних справах, мене сістематично обходено, — так шчо ја, посередник Ваш з росс. украјінцьами, мав

Generated on 2015-05-28 20:49 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

у „партіїи“ менше голосу, ніж перший студент, котрий встановльав усьакі статути, шчоб їіх не слухати, шчоб нічого не робити дльа партіїі, або навіть підривати їеїі скоками до народовців та москалефілів. Прикро мені і в загалі те, шчо прийшлось про те говорити, і те шчо мусив говорити про те спеціально ja, а ніхто другий не оступивсьа за моје право, хоч би таке, јаке мајуть у Вас усі січевики віденьскі, — шчо не вдержувало многих од того, шчоб показувати недовольство за те, шчо ja, при нагоді, заjавив, шчо власне до „партіїи“ ja не належу. Та ja терпів і партіїні декльараціїі, иноді з разьачими і смішними доктрінерськими виступами, і безпорьадне обертаньнье з адміністрацієjу і літературоjу „органу партіїи“ і т. и., — аж нарешті „Нар. Вольа“ перелила воду через крај.

Знајучи антіпатіjу до сего терміну на Украjіні, випробувавши, або ліпше сказати, пробујучи трохи не шчо тижньа, јакі трудности мусить побарати наша справа серед украjінців, — ja чују себе абсольутно безсильним проти сего нового каміньу, кинутого під колесо нашоjі справи там і рішуче не знаjу, шчо мені робити. Ви, звісно, непремінно мусите заjавити печатно, шчо по Вашому в о л ь а = F r e i h e i t і т. и. Але багато користи з того не буде: всім і в усьаку хвильу не роскажеш, що Ваша Н. В. не маје нічого спільного з Тихомировськоjу, — а окрім того неприjателі нашоjі справи не мовчатимуть.

Ja особисто не можу одстати од сотрудництва в Народі, — а надто по россіjсько-украjінським справам. Але ja рішучо не знахожу в себе сили написати ту відозву, про котру мене прохав укр. прижатель, — то б то про поміч дльа політичноjі агітаціjі в Галичині, та jак би j написав, то все таки з того тепер нијакого плоду не надіjусь. Треба ждати, поки Ваша Нар. Вольа заjавить себе чим не „народновольческим“.

Шчо до назви „Народ“, то ja jеjі хоч і признаjу невдачноjу, але радив тепер змінити jеjі тільки,

Generated on 2015-05-29 07:14 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

не знаючи до того трудностів. Коли П—к мені їіх виставив, — то ja одступив од своєїі ради і знову готовиї смиренно терпіти і назву „Народ“ і навіть те, коли його впіять повернуть в „орган“ неістнуючоїі або мертворожденноїі „партіїі“. Не настоюю ja і на тому, шчо б напечатати декларацїйку з поводу наступившоїі в 5 N зміни тітулу часописі в роді тиїеїі, проєкт котроїі ja прислав П—ку, по згоді з укр. прияателем, — хоч певнісінькиї, шчо з такоїі мовчанки добра не буде і шчо все рівно придесьа колись поговорити про зміну, та тілько за піздно: післьа сварки, полемично.

Шчиро прихільниї

Вам

М. Драгоманов.

Прошу передати міі поклін дд. Гарасимовичу і Трильовському. Мушу додати Вам, шчо в прессі россіїській абсольутно неможливо буде сказати про Вашу „Нар. Вольу“ так, ják говорилось напр. про другі справи партіїі в В. Европи.[1])

М. Драгоманів до М. Павлика.

6 авг. 93. Paris, Avenue de Wagram, 29.

Дор. Др.,

Ви, певно, вже читали моюу відповідь Дан—чу. Тим паче мені нічого росписуватись багато з поводу предмета нашоїі незгоди. З таких розмов рідко хто може признавати помилки, ним зроблені. Шчоб уже зовсім не заплутатись, треба особливо не розширьати предметів спора новими, нежданними, ні не вбільшувати закидів і т. д.

---

[1]) Нїякої шкоди справі від назви „Народна Воля“ не вийшло. З російської печати перший пів-офіціяльний Варшавскій Дневникъ навіть вихвалив се товариство — анї гадаючи вязати його з рос. терористичною „Народною Волею“. — М. П.

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Діло наше, думаю, може звестись до таких точок беспорних: 1) в Росії в усьякім разі термин „Нар. Воля“ невдачний 2) його б не було, як би я наперед був би освідомленій об нім. —

З Ваших придатків[1]) до сих оснівних і безспорних точок[2]) я виберу тільки Ваші жалоби на те, як Ви натерпілись од „партії“, „органу“, „рубрик“ і т. и. Я се прекрасно знаю, — та тільки ж не я видумав усе те, а власне я був противний і партії зо студентів, і органу і т. и., — і все се було заведено дльа мене сьурпризом, а як би було в свій час мене спитано, чи заводити се, то, певно, сего би всего і не було.[3]) Пригадую, шчо позаторік тільки я рішучо став на тому, шчоб Ви були в Народі повноправним редактором, і як би я не уперсьа на тому, то б і Народа не булоб давно вже. В загалі в Вас особисто не було і не ма вірнішчого і твердішчого сторонника,[4]) як я, — а Ви шче на мене сердитесь!

Шчо до Данил. і Гарасим., — то я зовсім не розумію Вашего становишча між мною і їми і чого Ви од мене хочете дльа них. Ви пишете, шчо я сам уменшую свій вплив, шчо вони кажуть: „ідіть собі з Драгоманівшчиною од нас і т. д.“ Данилович же пише мені просьбу не одрікати помочи Народу, Хліборобу і навіть помагати Нар. Волі. Я знаю, шчо се не виключає возможности того, шчо Д—ч Вам[5]) скаже: відчепітьсьа від нас з Др—вим! Але я б на Вашім місті сказав би таке: Нар. справа в Гал. не єсть монополія Ваша, Др—ву тільки поліція перешкоджа осісти в Коломиї, скликати мітінги і т. и. і тільки через те він розмавльа з Вами. Але і тепер Ви більше до него їдете, ніж він до Вас. В часи виборів у Др—ва ж прошено грошей на агітацію дльа Данил., — гроші з України на мітінги і т. и. зібрані именем Др—ва (1000 р. дала сама та прияталька моя, котра недавно пе-

[1]) Зразу було: „Про Ваші ж придатки. [2]) Далї перед.: „а власне про“. [3]) Від „то“ я зачеркнув, у свій час, чорнилом. [4]) Далї перед.: „а Ви шч(е)“. [5]) Далї перед. „може“.

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

редала мені 600 р.[1]) З свого боку Данил. і К° зробили дльа Др—ва тільки одно: приписали до статьті „Віра а громадські справи“ вступ, безмисленний навіть з літературного боку. Јак шчо дійде до того, шчоб Др—ву „відчепитись“ від коломијських справ, — то перше буде, шчо Народ пропаде, Хліб. льаже виключно на руки Данил. і К° і те ж пропаде, а з Украјіни не прийде в Коломију ні копијки. Др—в же своји писаньња надрукује, тільки без цензури Дан—ча і без приписок јего і т. и. Не вірить сему Данил. — хај зробе пробу!“

Нічого другого на Вашім місті сказати Дан. не можна і не слід, — а Ви шче мені пишете докори[2]) і грозите тим, шчо Данил. і К° дадуть мені одставку!

Скажіть виразно, чого Ви хочете од мене? Шчоб ја[3]) піддавсьа в усім на вольу Данил. і К° і робив те, шчо вони[4]) звельать без протесту против јіх дуростів? (бо Нар. Воля таки дурость!)

Практичниј виход возможниј тілько такиј: або давајте мені јасну одставку од Ваших коломијських справ, — або вважајте мене за рівноправного товаришча і питајте в мене ради про всі партијні справи. Спеціальнішче про писаньња скажу так: до кінцьа 1893 р. ја буду писати в Народ, бо таке обіцьав украјінцьам. Далі писати[5]) в Народі, а в Хліборобі і тепер буду лишень тоді, коли мене без усьаких викрутасів попросьать Данил. і К° і коли будуть сповньати і моји умови. „Нар. Волі“ ж нічим помагати не можу, — бо се мені противно, та ј безполезно, бо на Украјіні вона сімпатиіј не здобуде.

Вам же особисто скажу: ја Вас льубив і льубльу, — але тіј недальновидности, јаку Ви показали з Нар. Вол., і тіј слабости, јаку Ви показујете в остатньому листу, дивујусь і кажу Вам: з такими

---

[1]) Сих 1000 р. обернув Мик. Ковалевський на „Народ“, бо виборів (загальних) тодї не було. [2]) В орiг. „доколи“! [3]) Далї перeч. „поклав“. [4]) Далї перeч. „прика(жуть). [5]) Далї перeч. „і почастно“.

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

способами не можна вести ні справи, ні суріозних особистих стосунків. Дльа того: u m k e h r e n, u m k e h r e n, — або все піде к чортам!

Ваш *М. Др.*

Листи до Данил., до Вас і до Фр. в сій несчаснїй справі не дали мені написати замітку про Правду. Постарајусь зробити се завтра. —

„Поклик“ М. Драгоманова до Українців.

(Париж, після 6. VIII. 1893[1])

За рік мусять наступити в Галичині вибори послів у краєвий сойм. Окрім того стан річей у віденьскому парламенті повертаєся (через чешські справи і агітацію серед австрійського демосу за реформу виборчого права) так, що в усякий час можна ждати роспуску того парламенту і нового вибору послів єго. Треба, щоб нові вибори в краєвий сойм і державний парламент застали русинів приготовленими; треба, щоб галицько-руський народ послав у ті політичні тіла хоч по два-три послів, котрі(б) сміливо і правдиво могли заявити єго інтереси, а вмісті з тим, поки українці в Росії не мають політичної волі, заявити світові і інтереси всеї русько-українськоі нації і правдиві цілі свідомих украјінців в Росії, як і в Австрії.

Тепер посольство галицько-руське в краєвому соймі і в державному парламенті стоіть так, що в першому єсть тілько один посол, котрий належить до поступового напрямку, — та й того вибору в новий сойм будуть певно дуже противитись усі партії польські, а також консерватори і клерікали руські, москалефільського, як і украйнофільського напрямку. В парламенті ж тепер нема ніодного руського посла, не то поступового, а хоч

[1]) Що в скобках — моя вставка. „Поклик“ мусїв принти до мене коло 9. VIII. 1893. Даю його тут по моїй копії з 1896 р.

Generated on 2015-05-28 20:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

на стілько незалежного, щоб виступити навіть з чехами і німецькими демократами за безпосереднє загальне право виборче, без котрого народ австрійськоі Русі зостаєся завше придавленним політично і національно.

Проби провести в сойм і парламент правдивих заступників руського народу в Галичині і Буковині будуть мати проти себе всі елементи панські, — польські і руминські, а також всі елементи жидівські, поліцію і найбільшу частину самого руського попівства і тих з руськоі інтеллігенціі, котрі все ще думають, що наш народ дійде до свого права не рішучою боротьбою за него, а вислугою перед урядами та панами. В усякім разі, коли б навіть на перший раз і не вдалось пройти в сойм і парламент поступовим і незалежним кандідатам, то виборча агітація не пройшла б зовсім без користи для народноі справи, бо все таки повела б за собою ширеннє певних думок, більшу організацію, — а се все згодилось би на будушчі часи. Досить буде вказати на приміри ірландських гомрулерів і німецьких соціалдемократів, щоб показати важність, яку може мати постійна агітація виборча.

В Галичині перешкодою для такоі агітациі тепер служить мализна сил з інтеллігенціі, котрі здібні пристати до табору рішуче поступового і незалежного, инакше сказати радікального, — економична біднота тих сил, а також на перших порах і мализна вже збудженого в радікальному напрямку елементу селянського, також при єго бідноті. Ось через що галичанам приходиться обертатись за поміччю до украінців, по крайній мірі грошевою. З годом, коли серед селянством галицьким розшириться свідоме радикальство, зростуть одповідні організації, можна сподіватись, що і з мужицьких крейцерів складуться скарби, котрі будуть достаточні для оплати виборчих видатків: на маніфести, уряджуваннє віч, розїзди агітаторів і т. и. Появляться тоді певно з селян і більше

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

людей, що будуть здібні поповнити ряди радікальних політіків, котрих не може багато виходити з теперішніх чиновницьких і попівських дітей.

Тоді Галичина зможе виступати на політичному полі і без помочі Украіни, а може оддячить і тій за попередню поміч. Та й тепер, зваживши, що в цівілізованному світі верх бере в політиці той, хто більше приверне до себе публичну думку, не буде без користи і для Украіни, коли в галицькому соймі, в віденьскому парламенті і в австровенгерських делегаціях появляться цілком незалежні посли од частини руcько-украінського демосу і нації, котрі будуть боронити інтереси демосу і нації тиєї частини, а також заявлять перед усім цівілізованим світом потреби всеі руcько-украінськоі нації і вступлять, як єі представителі, в спілку з сусідами славянськими і неславянськими. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия, дня [1]) 9 августа 1893.

Дорогиј Друже!

Дістав Ваші листи. Безпорьадок у „Народі“ тепер через те, шчо богато зіјшлосьа Ваших статеј, з котрих кожду хотілось би скінчити јак најскорше та при тім показујучи, шчо је ј инчі. Початок „Листів на Наддніпр. Украіну“ помішчено в 15 нрі на виразне домаганье A. G.

З присланих листів мені подобались дуже статејка про Огоновского і лист до „Земльака“; Поклик слабиј [2]) і ледви чи најде кілька підписів. Та такі річи годі робити на заказ.

[1]) Ост. 2 слові, як і „189“, надруковані. Лист сей, — як і листи мої з 16. VIII. і 22. VIII., — писані на папері з друкованою штампілїєю: „Редакція Народа | Замкова улиця“.
[2]) А про те до вимогів його не доріс нїодин навіть із теперішних наших парляментарних послів! (2. XII. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В сей нр „Народа“ иде богато полеміки: Вас зо мною, Колесси з Вами і т. и. Мені воно дуже прикро, та треба раз вигрузити.

Коло нас добра мало: Франкова мала вибух крови і лежить хора — Франко в роспуці. Бойусьа, шчоби і сам не застудивсьа і не пішов туди ж — він запаленій риболов і лізе по шию в найхолоднішчу воду.

Від Богдана дістав учера лист, і в нім такі слова:

„Надаремно Ви сумнівајетесь, шчо ја не досить енергічно попірају нашу украјінську справу; усе шчо је тільки можливе, ја робльу і зовсім не занехују нашої молодіжі. Ріжниці теоретичні ані кріхти не перешкоджајуть тому, шчо б працьувати разом, це Вам міг про мене розказувати і стариј,[1]) хоч він запалено хоче, шчо б усі думали так јак він. Але Ви не можете собі[2]) виобразити тих обставин, в јаких приходитьсьа жити, під тягарем страшенноји інквізіціји, котра шчо хвилі може тебе потьагнути, в тім положеньу, шчо не відајеш, чи не опинишсьа на завтра десь на другім кінці світа. Центральна справа загального обуреньа і знишченьа мусить брати перевагу, бо без неји в сучасних обставинах не можлива і наша украјінська справа. Зрештоју ја јак був так і зістајусь і зістанусь на завше украјінцем, хоч тепер нема жадноји можливості працьувати на селі, а тільки в місті при конспіраціји“.[3])

Жаль, шчо ви задльа слова, та шче ј хибно Вами поньатого, відрікајетесь від бесіди про політ. діјальність серед народу.[4]) Такі погльади ј рішеньа фатально впливајуть на льудеј, котрі в Вас привикли бачити најпередового[5]) Украјінцьа, дльа

---

[1]) Мик. Ковалевський. [2]) Далї перец. „представити“. [3]) В копії „констіраціјї“! [4]) Слова від „відрікајетесь“ Др—в підчеркнув звич. ол. [5]) Зразу було „передового“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

котрого суть усе була важнішча слова. Та може воно јак полагодитьсьа.

Бувајте здорові. Шчо Вам кажуть доктори?

Ваш *М. Пав*

Ја справді бувају пјаниј, хоть і не пјанствују: у мене тепер роботи на 10 писарів а сил нема і за одного. Про власні статі ніколи ј подумати

М. Драгоманів до М. Павлика.

11 Авг. 93. Paris, 29 Avenue de Wagram.

Д. др.

Посилају Вам замітки. — Мушу сказати, шчо в словах Правди про Пернерсторфера јесть правда. В загалі треба најменше чипльатись до других ради самоји демонстрациіј, — самореклами. —

Получив статут Нар. Волі. Добре і тим більше жаль, шчо попсовано невдачним тітулом. Робльу навмисне пробу: чи схоче јака часопись у Россіі напечатати про Нар. В. і дльа того посилају витьаг статуту у 3 місцьа.

Ваш *М. Др.*

Получив Ваш лист. — Буковину мені посилајуть по јакійсь хитрій системі по кілько NN зараз,— через те шче нових листів Вартового не получив.

Звідки Ви взьали, шчо ја „за дльа слова — відрікајусь від бесіди про політ. дијальність серед народу", не можу зрозуміти. Мені тілько жалко, шчо неточними словами спиньајуть розвиток політ. думки серед народу, — а шче спеціально отбили в мене можливість [1]) організувати в Росіі поміч новому товариству, — і одчужили мене од діла, котрого ја завше горьаче бажав. Зрештоју ја радиј почути бесіду про прогресси ј чужого товариства.[2])

[1]) Далї рече.: „помочи новому товариству в Россіі".
[2]) Далї пере.: „аби вони були".

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Коли так вільно підкладати мені те, шчо ја не думав[1]) і не казав, то справди увесь лексікон тратить свій смисл,[2]) і придесьа шукати јакихсь нових способів порозумітись з льудьми. Не давно читав, шчо комашки (муравјі) јакось говорьать проміж себе.[3]) Жаль, шчо старий ја, а то б повчивсьа в них, то може б і пријателі ліпше мене розуміли.— Мене і росс. народовольці звали перше „візантійцем“ за те, шчо ја мов би то до слов чипајусь, але ж на решті признали, шчо діло в ріжниці суті — і рішуче виступили проти мојеји суті. Тільки ж і вони не казали, шчо мов би то ја „відрікајусь від бесіди про політ. дијальність серед народу“. Сеј сьурприз бог мені наготовив получити од своједи најближчоји партіји.[4])

Ну, нехај і так! Аллах—великиј!

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия, дня 16 августа 1893

Дорогиј Друже!

Дістав Ваш лист і статејки — вже за пізно дльа 16 нру, котриј розсилајесьа (слабиј дуже!)

Бога ради, перестаньмо так говорити до себе, так про себе думати! Ја писав, шчо Ви задльа слова „Народна Вольа“ відрікајетесь від бесіди про[5]) дијальність того товариства = політ. дијальність серед галицкого народу, а Ви пишете таке, шчо ја зовсім не розумију. Почав ја Вам відписувати на Ваш остатниј лист, та відповідь застрьагла — бо ј ја бојусьа писати льуцькоју мовоју, а инчоји не знају. Ја поставив справу між Колом.[6]) і Вами так різко, јак Ви писали. Вони признајуть, шчо зле сталосьа, шчо Вам перше не сказали про „Народну Вольу“ і не противні тому, шчоби Вас радитисьа

[1]) Далї перец. „то“. [2]) Далї перец. „тіль(ко?)“. [3]) Далї перец. „тре(ба?)“. [4]) Се реченє я зачеркнув, у свій час, ніг-тем! [5]) Далї перец. „полі(тичну)“. [6]) Коломийцями.

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

в партійних справах. Шчо ja de facto i de principio стојав на тім, від коли зијшовсьа з Вами — на це Ви самі мусите мати докази, але ж Ви j самі признајете, шчо в усім годі кого небудь далеко живучого радитись — дльа цего замало мати на своjі услуги телеграфи j телефони відци в Париж і в Софіjу. А jак розділити такі справи, котрих ми мусимо Вас радитись, від тих, в котрих не мусимо — біжучих? Хто такиj поділ [1]) зробить і jак таке вгадувати на перед? Напишіть, порадьте — дајте спосіб, а то зараз підуть такі непорозуміньа, шчо j виходу не буде. Мені напр. придалось би в богато дечому радитись і з Франком, тај це вповні неможливе — а він же тілько у Львові! Зважте, шчо справи біжуть і треба по најбільшій частині рішатисьа зараз, чи бічи за ними, чи тратити jіх — minimum тиждень часу на пораду з Вами дльа таких справ — рубрика велика. Отже може би поставити тут jакі основні справи — основи. Поки цьа справа не буде jак рішена, поти ми безрадні.

Шчо до „Хлібороба“ jа ж Вам писав, шчо він тепер зовсім у моjіх руках і шчо ja надрукуjу все Ваше. А Ви ждете просьби від Дан. і Гар.! Ja Вас просив і прошу! Зрештоjу можуть і вони попросити. В а м скажу, шчо післьа Вашого листу про слова „Народну Вольу“ jа дізнавсьа, шчо Дан. і Гар. рішили відобрати від мене „Хлібороба“, то б то шчоби Гар. брав на себе. Це дурницьа, бо тут jе непоборимі перешкоди: 1) мусіли би мені зараз вернути 180 гульд. (,) шчо ja видав на „Хліб“ 2) гварантувати за дальшиj вихід і 3) тому [2]) були би противні решта товаришів і сімjа Гар. Дивіть же, шчо бисте не заострили тут крізісу. Дуже ж важна річ (хоть дуже j важка) мати в своjіх руках мужицьку часопись — треба jеjі держати і помагати jій, і силувати j Д. і Гар. шчо би jій помагали, бодај писаньем. Це все справи дуже дразливі (,) а тут Ви

---

[1]) Зам. ост. 2 слів було зразу „це“. [2]) Відобраню „Хлібороба“ від мене.

Generated on 2015-05-28 20:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шче загрозили вкарати „Народ“ (відставка за Н. Волю!) і через те і мій лист до Вас був такий очайдушний. Ви можете мати слушність, але вибралисте нешчасливий повід, шчо тут видаєсьа марним — словопренієм. Нехай же трохи справа осьадесьа.

Ваш *М. Павлик*

Чи не маєте звістки від A. G. Ja без копійки!

М. Драгоманів до М. Павлика.

(Кореспондентка. Адреса: „Monsieur Mich. Pawlik, Ulica Zamkowa. K o l o m e a, Galicie. Autriche“. Шт. паризької пошти?, колом. „23/8 93“)

19 Авг. 93. Paris, 29 Av. de Wagram.

Давно нема од Вас звістки, ні Народу. — Дістав лист од Мокріев.[1]) Пише, шчо у него і видавцьа P. H o в. Еваленко јесть охота зіјтись з русинами америк. і давати јім укр. книжки, та не знајуть, јак приступитись до них, а од Вас нијаких указок не ма. Куди ділись Ваші корреспонденти і абоненти?

Јак шчо думајете печатати замітку про Сердешного, то вкоротіть: вичеркніть d e u s і d i v u s і про Ілловајку. — Та в листах вичеркніть нагади про п о с в ь а т и м е н і.[2]) Неприлично. Хотів би перегльанути листки про н о в о е р і с т і в, шчоб не вијшло доносика.

Пришльу Вам скоро цікаву книгу Я н ж у л а і рецензију на Чајченка.

Ваш *М. Др.*

---

[1]) Мокрієвича. [2]) Від „вкоротіть“ я зач. у свій час чорнилом.

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

21. Авг. 93. Paris, 29 Av. de Wagram.

Дорогиј Друже

Вчера дістав N 16 Народу і лист Ваш. N—р не видавсьа мені дуже слабиј, — тілько Фр—ові ја б замітив, шчо замітки про укр. справи треба писати так, шчоб було шчо нове для украјінців,— напр. хоч порівньаньња з галицькими фактами (школи), — а замітки про галицькі так, шчоб украјінці могли розуміти об чім іде діло, — напр. хоч коротко зрезьумовати статьті N. Fr. Presse, Дѣла,— а то навіть ја, коли тепер не бачу тих газет, то нічого не зрозумів у замітці Франка. — З Колессоју спорити не буду: се јакась кадріль друкарських помилок, — бо ј пѣсенник і в XVIII ст. було кілько і ја писав пѣсенник*и*, а не пѣсенник*а*. Про них Пипин писав давно, — та бог з ними ј з Колессоју!

А ось з бісовоју Правдоју приходитьсьа полемизувати. Напечатајте непремінно в 17 N замітку, котру посилају. Б—ому[1]) хочесьа нацькувати на мене Антоновича, а в тој же час не пошкодити А—чеві в справі катедри у Львові. Ја б безконечно був радиј, јак би А—ч накінець сів на ту катедру: јаснішче б стала всьа угодовська крутенина. Може б т о д і і ја, росказавши всьу справу памјатника Хм—ому,[2]) вијаснив, шчо А—ч був власне таким же ініціатором памјатника, јак і Мікьешин і шчо він навіть одстојав памјатник од Јузефовича, коли, за часи Дондукова, Јузефович вже не хотів дразнити польаків, згідно з царем. —

Ја радиј перемінити характер переписки нашоји з поводу Нар. Волі. — Коли Ви хазьајін у Хліборобі, — то сего мені досить, шчоб писати туди. Але ж Ви самі мені писали, шчо Данил. і К̲о̲ не хотьать мене там і в загалі раді, шчоб ја „одчепивсьа“ од них. —

[1]) Барвінському. [2]) Хмельницькому.

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ja написав рецензію на Чайченка Оповіданьнья і На Роспутті, — та шче пожду посилати Вам, поки не скінчите рецензіі на Записки Тов. Ш—ка.

Не знаю, шчо буде зо мною. В мого лікарья явилась думка про хірургичну операцію з моєю аортою, котроі аневризма видавилась на верх[1]) досить великим горбиком з гори лівоі грудини. Кажуть, придесьа іхати дльа операціі в Р и м, де один професор добре іх робить. Се шче штука нова і небезопасна. —

Ваш *М. Др.*

Очевидно, шчо в усіх дрібязках товаришчі, розділені місцем, не можуть радитись проміж себе, — але в важних случаях мусьать, а надто, коли пождати 6 днів нічого не зміньа в суті. Jак навмисне такі власне речі, jак передача Народу „партіі", jак „рубрики", „Нар. Воля"[2]) зовсім не спішні, були дльа мене сьурпризами. До того виходило часто так, шчо власне такі рішеньнья, котрим ja був би противниj, давили Вас і потім ja ж мусив[3]) помагати Вам од них увільньатись. Наперед лишаю Вашому здогаду і такту розібрати, в чому Ви мусите радитись зо мною.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия, дня 22 авг. 1893

Дорогиj Друже!

Спішу звістити Вас, шчо маjу звістку, шчо стариj шчасливо живе на місці — передав мені 225 р. (котрі ja шче не получив)

На мій (звісниj Вам) і Франків лист „молоді" відповіли, устами Охримовича, шчо стоjать на своjім, то б то не будуть нічого писати в „Народі" через те, шчо буцім вони тут не мали j не маjуть

[1]) Далї перец. „пре(великим?)". [2]) Далї перец.: „а до того р". [3]) Далї перец. „Вас од них".

Generated on 2015-05-28 20:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

волі слова!! Тепер тілько нам треба добре видержувати діло — і молоді самі навернуть сьа, або... підуть бог зна куди.

У нас, у Коломиї холера. Здаєсьа не мине мене, — бо в Коломиї не ма чоловіка більше хорого на жолудок, — в такім разі ja думав би здати своїі права на Франка: нехај пересельуєсьа сьуди, він тут необходимиј (і маје до того охоту) — і на житье стане јему моїіх 500 + јего 300 а може ј 450 рублів. Тілько Вам уже треба буде впливати на него, аби не скакав.

Поки шчо бувајте здорови і утихомиріться бодај Ви, а певне добре буде

Ваш

М. Павлик

Ja думају притьагнути за сотрудника одного Польака, не шовініста-соціаліста. На першиј раз напише справозданье з Цьуріхского конгресу, на котрім і він був від льв. робітників. Фаміліја јего Козакевич — давниј мій знакомиј і товариш. Невестьук прислав початок своїіх споминів. Дуже цікаво — Ант. сказитьсьа.

М. Павлик до М. Драгоманова.[1])

Коломия, дня 23 авг. 1893

Дорогиј Друже!

З дивом дізнајусьа,[2]) шчо Ви не получили ні мого письма, ні „Народа“, котриј Вам точно висилајесьа. Може Французи бојатьсьа холери та нишчать. „Народ“ посилају шче раз.

Нијаких указок Мокр—чу, јак приступати до амер. Русинів дати не можу (,) особливо тепер, коли у мене там не ма ані одного пренумеранта, ані переписувателя з Русинів: там же все пливе,

[1]) Сей мій лист, як і лист із 26 авг., писаний на папері з друкованою штампілїєю „Редакція „Хлібороба“ | Замкова улиця. [2]) Не знаю вже відки. (3. XII. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

а радше скаче з місцьа на місце. Тілько жду листу від Семіновича, коли дijде jего мij лист. Тај шчо це за льуде в Америці, котрі питајуть Галичанина, јак јім підступити? Ступајте, то ј підступите. Незабаром пішлемо спільниј лист

Бувајте здорові

М. Павлик

М. Драгоманів до М. Павлика.

26 авг. 93. 29, Av. de Wagram. Paris.

Дорогиј Друже,

Получив вкупі 2 листи Ваших і дуплікат Народу N 16. Даремне Ви переполохались! Французи холерин не бојатьсьа і листів навіть не дезінфектујуть. Все се дурницьа азіјацка, котроjі ја надививсьа торік у болгарських карантинах і котроjі шче, певно, надивльусь там. Одна презерва на холеру — чистота дома. — І Ви не біјтесь холери. Чого вона безпремінно до Вас буде чипатись.

А ја бојусь, коли б у мемуарах Нев. не було чого „нецензурного", то б то такого, шчоб пошкодило особам, починајучи од Ант—ча, і через те прошу Вас прислати мені орігінал перед печатаньньам на перегльад. —

Ваш *М. Др.*

Мені, певно, приjдесьа jіхати скоро в Рим дльа хирургичноjі операціjі. — Шче вспіiу написати Вам, коли jіду.

Можете звістити, шчо в Чікаго співали кілька пісень украjінських в концертах, котрі давав хор Леньовоjі (Ленева, з Москви), а в конгресі фольклористів читано реферат З л а ж і н к а в с м и р е н а в укр. нар. оповіданьньах (La Mégère apprivoisié dans les traditions populaires de l'Ukraïne = The faming of the shrew in the folk-lore of Ukraïna. — The faming of the shrew — кумедіjі Шекспира. —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:14 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Шчо америк. россіјане ждуть од Вас адресів осіб, через котрих вони могли (б) познакомитись з тамтошніми русинами, — натурально. А не получивши, самі будуть шукати льудеј. —

Можете додати, шчо Др—ов був вибраниј од комитету організаційного фольклорного конгресу[1]) членом почесноји ради конгресу. — На лондонськім конгресі 1891 р. јего вибрано членом інтернаціональноји ради фольклористів. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия, дня 26 авг. 1893

Дорогиј Друже!

Посилају Вам нри „Дѣла“, інтересні дльа нас. Статьу про Исторію Огоновского писав, бачу, Іван Копач — академік. Ја відповів „Дѣлу“, шчо статејка про Огоновского у „Народі“[2]) — редакційна, шчо ја, јак редактор, беру на себе повну відвічальність і берусь доказати неуцтво і шарлатанство автора Исторіи лит. рускои, хоть ја і не спеціаліст, і не суперник Огоновского на катедру. Справді, треба буде ј мені скритикувати јеји з певних боків. Се ж маје бути евангеліје укр. націоналістів; навіть Копач, один з најрозумнішчих молодих народовців, зве ту Историю — тріумфом украјінскоји науки! Так тут уже треба пустити критику просто з сорому за таку укр. науку. Бідниј Огоновскиј нальакавсьа за своју катедру, бо на него вдарено з 4 боків: Третьак із Кракова, „Народ“, Франко в Kwartalniku Hist. і „Галичанинъ“.

З статеј у „Ділі“ переконајетесь, шчо народовців дуже припекло. По мојему, нам треба тілько стеречись лишнього задору, і діло піде добре. Урьад обернувсьа до народовців с тим,[3]) шчо за

[1]) Далї перец. „почетним“. [2]) 16 нр. із 15 л. авг., п. з. „Наука і проф. Ом. Огоновский“; статейка писана Драгомановим. [3]) Мабуть: переконанєм.

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ними „Украjіна“ ; тепер урьад уже бачить, шчо та „Украjіна“ більше хилитьсьа до „коломиjских радикалів“ — unde irae народовців, але unde j пориви jіх инколи до миру з тими радикалами(,) тим більше, шчо народовці втратили ласку у панів і не мають за собоjу мужиків, котрі все більше хильатьсьа до нас. Звісно, нам не треба подаватисьа і ми j не подаjемосьа народовцьам, дарма, шчо Охримович підозріваje, — по статьах „Дѣла“ ! — шчо ми се робимо. Розрив з нашими молодими мені все таки дуже прикриj, але шчо ж, коли вони зо звісного Вам ultimatum не захотіли попустити j слова, та шче потім добавили : переніс „Народа“ у Львів. Та бог видить, шчо jа jім доси навіть надто подававсьа, а вони, — штубаки, льуде без почутьа обовjазків а з колосальними претенсіjами. Нехаj підростуть, то шче може станемо товаришами. Jа не можу собі дарувати того, шчо віддав був jім на услугу „Народ“ ; се jего знишчило матеріально і по части морально ; але шчо ж : чоловік, на радошчах, думав, шчо буде прекрасно, таj Ви про се писали мені тілько, шчо воно не важно, чиjа власність jе чи буде „Народ“, а потім, коли приjшло до конфліктів, радили мені „робити можливі уступки“. Та таки сам jа винен тут найбільше.

Про статі з Кіевлянина“ (прекраснojі газети, по своjему !) зважте, шчо вони подаjутьсьа не дльа Украjінців, а дльа Галичан — про Украjіну. Jа навіть думаjу подавати дешчо сістематично в „Народі“ а дешчо навіть у „Хліборобі“ (тепер даjу про нові господ. спілки, заложені земствами)

Відсилаjу Вам статі про новішчу еру, і раджу геть повикидати задористі вирази. Через пересилку Вам, статі не можуть попасти у 17 нр. За те підуть обі уваги про „Правду“ і Коцовского,[1]) а може j конець рецензіjі на Записки Тов. Шевченка. Посилаjу j 1 аркушик передруку Ваших „Листів“ (про

[1]) Усе те статейки Др—ва.

Generated on 2015-05-28 20:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

це Вам мусів казати A. G.) Вам прийдесьа шче дописати один лист, бо Вартовиј розвередивсьа, а јего статі зачіпајуть за живе і народовців. У мене је богато знаків, шчо це Чајченко.

Бувајте здорові

Ваш *М. Павлик.*

В 17 нрі хочу вже раз пустити Вашу увагу про цінізм у літературі з мојеју увагоју. Мені бачитьсьа, шчо тут Ви Шевченка не порозуміли: у него в сіј справі орігінальниј, суцільниј погльад, з котрого натурально виходить і поезіјка јего до „До М. Т.“ котроји Ви, по мојему, те ж не порозуміли. Затим: Не треба думати, шчо јак инакше дивитьсьа на відтворьуванье льуцького житьа з усім јего цінізмом, то вже ј сам він льубујесьа в цінізмі. Ја двичі чи тричі писав своју увагу до Вашоји, бојучись Вас роздражнити і дати повід Н. Кобринским до нових нападів на радикалів. Та врешті зважившьа пустити третью редакцију уваги і то тілько через те, шчо Франко порадив друкувати, згоджујучись зо мноју в погльаді на Шевченка в сіј справі. Обіцьав сам про це написати післьа того. Біда, шчо дльа поjасненьа сеји справи треба томів, — вона ж ішче мајже не зачеплена! — а на те в „Народі“ нема місцьа. Хоть ја думаіу, шчо слід сьу справу обговорити бодај з де більшого, таки в „Народі“ — се ж дуже важна — житьева справа!

NB: Довгі уха[1]) зложена вже більша половина —

М. Драгоманів до М. Павлика.

29 Авг. 93. Paris, 29 Av. de Wagram.

Д. Друже,

Получив ја сьогодні Ваш лист, манускріпт і Дѣло. Остатнье ја перечитав, але не знајшов

[1]) Роз. „нової ери“; статейка Др—ва.

Generated on 2015-05-28 20:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

там нігде сліду охоти „миритись“ з радікалами. Може Ви мені вислали не всі дотичні N N. — Статьтьа И. К. про Огоновського викликала в мене загальниј суд про Ист. Л. Р., котриј ја посилају в „Дѣло“ з просьбоју, коли не напечатаје, передати в Буковину.

В „Народі“ довго не буде місцьа дльа Огонологіїі, — та в мене не ма часу на спеціальні студіїі про таку велику річ, јак мудриј професор.

Про бутаду „молодих“ думају те ж, шчо ј Ви, і не радив би Вам виходити з позіції перед такими „герцьами“, јак замітка в „Дѣлѣ“. А на Ваші ретроспективні закиди скажу тільки впјать, шчо дльа мене справа передачі Вами „Народу“ на власність „партіїі“ була сьурпризом, јак і все оснуваньнье партіїі з самих мајже студентів і программа јеїі. Остатньу ја Вам зараз же скритикував у листі, а при нагоді ј печатно. А про власність p o s t f a c t u m нічого не зоставалось сказати, јак те, шчо се не так важне. Та ј справди в усьакіј власности, навіть не такіј фіктівніј, јак наші газети, головне діло не в праві власности, а в јеїі адміністрацііі. Јак же в Народі велась адміністрација та, — хто господарьував d e f a c t o, через шчо він збанкротував економічно, ја в сі тајни не був ніколи посвьачениј і нічого про се не казав і не казатиму, а тим паче тепер, коли старого не поправиш. „Робити ж можливі уступки“ ја радив Вам тоді, коли Ви хотіли зовсім кидати Народ, а з другого боку „молоді“, чи јакі там, те ж хотіли у Вас одібрати редакцііу.[1]) Шчоб правдиво осудити моју роль[2]) у сіј справі, треба б Вам знати і те, шчо ја писав і Вашим противникам. Суть діла була в тім, шчо ја стојав на тому, шчоб Народ зоставсьа під Вашоју редакцијеју, хоч би ј під власністьу самого сатани. Говорив ја се потому, шчо јасно бачив, шчо другого т в е р д о г о чоловіка тепер у Гали-

---

[1]) Зразу було: „Вас вижити з (редакції)“. [2]) Далї переч. „тоді“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

чині не ма і шчо ја ради другого не міг би випрошувати з Росії гроші, — так шчо без Вас Народ зразу б помер. Се не значить, шчо ја не бачив хиб Вашої редакції. Про одні ја Вам говорив, а про другі мовчав, — зитхајучи до бога. Дејакі з тих хиб вірно вказали „молоді“, — хоч, конечно, при јіх редагованьньу Народ ішов би шче гірше. Шчо буде далі, — залежати буде најбільше од Вас і Фр—ка.

На Ваші слова, шчо статьтьа з К і е в л. писана дльа галичан, а не украјінців, скажу, шчо треба писати так, шчоб обом бокам було інтересно. Завважте, јак напр. не в м і ј е дечого розуміти Вартовиј. Треба рахуватись і з [1]) хоробами льудськими.

Нові листи Вартового ја получив з Чернівців. Пише јіх, очевидно, Чајченко. Він видимо розумнішча, — але не прошчаје мені того, шчо ја ж јему јего дурниці показав. Ну, та бог јему те простить! Ја написав уже Додатковиј лист, — та не квапльусь Вам висилати јего. Скажіть мені, шчо Ви думајете робити з тими листами, шчо ја напечатав у Буков.? По мојему јіх або нічого чіпати, або перепечатати цілком.

Про ц і н і з м ја не радиј вже, шчо не промовчав, — і Вам, певно, одповідати далі не буду. Ми споримось в ріжних плоскостьах: Ви говорите про цінізм, у загалі, — (das evig cynische), а ја про [2]) певні конкретні пројави цінізму, инакше с в и н с ь к і (коли вже обіждати звірів!) Пішли б Ви по улицьам Парижу, подивились би напр. на афіші, то побачили б і у Зола багато простісінького свинства, s a t y r i a s i s. А про d a s e v i g c y n i s c h e, — јак і про всьакі вічні речі розмова те ж вічна, а в мене мало зосталось земного віку, шчоб тратити јего на такі розмови. Ось не забаром умру, — а не знају, чи душа безсмертна, чи ні, — і чим близче смерть, тим менше хочетьсьа про те споритись. Ліпше брошуру про Р. Вільјамса буду писати.

---

[1]) Далї перец. „дурниц(ями)“. [2]) Далї перец. „дејакі“.

Generated on 2015-05-29 07:15 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Жалко, шчо Ви не одмітили оливцем, які місцьа Ви б хотіли змінити, — а шче ліпше було б, як би Ви самі змінили їх, коли діло іде про самі „задористі вирази“. А то вже напр. про Аксакова і Теліш.[1]) видихалось. Шчо буде, коли ja по сліпоті своїй не знайду тих саме виразів, котрі Вам показались задористими. По суті так і в у х а і н о в і ш ч а е р а — задористо!

А *И. К.* так презадористий, — та j крутій jакий! „Правда“ каже, шчо ja хочу спихнути Огон. з катедри, а він каже, шчо се видумав Народ. Не вже він рахує на тих, хто Д ѣ л о чита, а „Правди“ не бачить. Се(,) jак кажуть москалі: „и з ъ м о л о д ы х ъ, д а р а н н і й!“ Коли се ліпший, то jака ж у Вас мораль середніх студентів, не кажу вже про гірших?!

1 Сент. 93. Прочитавши у Вашому листі, шчо прислані Вами дльа перегльаду замітки підуть аж у слідуючий N, ja не дуже поспішавсьа з ними, а дописував лист з поводу Вартового, коли се вчера вечером дістаjу телеграмму Вашу: [2]) чи друкувати? — Шчо друковати? — Не розумію, — і через те не посилаjу Вам телеграфічної одповіді, бо до всего иншого бojусь, коли б не вийшло так, шчоб друкувати без мого перегльаду споминів Невест., котрі ja прохав Вас не друковати без мого перегльаду. Вже ліпше потерпіти 3 дні!

Перечитав тепер звернуті Вами замітки і не знайшов там ні одного „задористого виразу“ окрім у х і в. Ja довго вже не писав так смирно. Через те звертаjу Вам сі замітки, jак вони jесть. Коли хочете, самі їх виправльajте, а ліпше зоставте, jак jесть.

Ваш *М Др.*

---

[1]) Телїшевського К. [2]) Сей телєґрам не найшов я в паперах Др—ва.

Generated on 2015-05-29 07:15 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Посилаю осібним рекомендованим пакетцем (s o u s b a n d e s) звернуті Вами замітки вкупі з Додатковими листами про Вартового.

А чи не арештовано його? бо Чайченко, памятаєсьа, = Янченко.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия 29 авг. 1893
Замкова ул.

Дорогий Друже!

Посилаю орігінал Споминок Невестьука — в друкарні моя перепись, сегодньа буде коректа, а завтра мало би бути друковано. Чекати звісток від Вас, це значить застановльати „Народ“ і „Хліб.“!! Остатну, більшу половину рукописі Нев. я дістав тілько вчера. Я ледви видер від него!

Я дав увагу від редакції, де перепрошую зачеплені Новіцким особи — з а е г о л а й к у, я к і з а х в а л у. Антоновичови скорше поможе до катедри; а і себе Ви переможіть — не робіть тепер нійаких поправок ані уваг, а крашче післьа того напишіть від себе статейку. Це ж жандармскій генерал.

Дав [1]) також звістку про періодичну „Громаду“ і Подолінского. Викидати про Ант. і Вас, значить усе викинути.

Я холери зовсім не бояусьа, а навіть радби, шчоби вона мене вхопила. Біда тілько, шчо нікого лишити на своє місце. Як би то Вам повелосьа з операційеју!

Ваш

М. Павлик.

Франко у Львові — жінці трохи лекше.

[1]) Роз. я, в примітці.

Generated on 2015-05-29 07:14 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

2 Сент. 93. Paris, Av. de Wagram, 29,

Дорогий Друже,

Тільки оце зараз получив рукопись Невестьука і зрозумів Вашу позавчорашньу телеграмму. Не одповідаю впјать телеграфично, бо трудно в депеші виложити, шчо ја хочу. Оповіданьньа Н—ка про Ант. зовсім цензурне, — бо за Нов.[1]) він не одповіда, — а не цензурна $\frac{\text{догад}}{\text{вставка}}$ самого Н—ка, шчо Нов. трохи не сказав, — а „м е ж д у т ѣ м ъ р а б о т а т ь т а й н о“. Виходить, шчо і Нев. поспішајетьсьа за Нов—ого говорити, шчо А—ч робить тајно против Росіји, получајучи жалуванье. — А м е ж д у т ѣ м Нов. просто мабуть хотів сказати, шчо Др—ов міг би зоставатись чиновником російським і зовсім нічим забороненим не зајматись.

Шчо тепер робити, ја не знају. Скажу тілько, шчо, коли б Ви зарані спитали моєјі ради про манускріпт Нев—ка, **јак ја зробив би на Вашім місці,** то ја б порадив Вам викинути здогад Нев—ка.

Примітки про Громаду Под—ого[2]) не було потреби робити, а надто не порадившись зо мноју,— а требаб скорше зробити примітку про А—ча і показати, шчо він зајавив себе украјінцем шче в Основі 1861 р. без усьаких стіпендіј, а перејшов у православіје в 1864, коли вже був[3]) редактором Археографич. Комиссіі, јаким і оставався до самого свого професорства, — і шчо нијаких стосунків з радік. рухом украјінським А—ч не маје,[4]) а ген. Новіцкиј намішав шчось собі зо сплетень польських про укр. справу і через те в него вијшла небувала ніколи спілка А—ча, Др—ва, Франка і Романчука. Він не зна навіть того, шчо Др—ов дуже гостро виступа проти Р—ка. — І такиј мало обзнакомле-

[1]) Новіцкого. [2]) Подоліньского Сергіја. [3]) Далї переч. „на“. [4]) Далї переч. „так Ро“.

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ний з галицькими і укр. справами генерал вважаєтьсьа за авторитет в них!

Ну, јак у Вас там тепер усе вијде і чим скінчитьсьа з А—чем не можу ј здумати. Завважте, шчо діло не в тім лишень, шчоб не пошкодити А—чу катедру ві Львові получити, — а ј шчоб не підорвати јему пенсіјі в[1]) Росіјі. Може він і сам увірветьсьа, та не треба, шчоб у Росіјі виходило, шчо ми јего підрізујемо доносами. —

Ваш *М. Д.*

М. Драгоманів до М. Павлика.

4 Сент. 93. Paris. Avenue de Wagram, 29.

Др. др.,

Чим більше думају про рукопись Нев—ка, тим більше бојусь за вражіньња, котре вона зробить у Росіјі. Перш усего мова ген. Нов—ого — чистиј скандал, — немов говорить Мончаловськиј, а не генерал росіјськиј. Всьакиј подума, шчо або ја полінувавсьа[2]) јеји виправити, або шчо в нас у редакціјі порьадку не ма, коли Ви мені не дајете на перегльад того, шчо слід. Далі про А—ча не можна зоставити поправки, — та ј оптімізм Нев—ка взгльадно „Виб.[3]) крестів“ здивује всіх і[4]) пријметьсьа власне проти Кенана. Коли „въ одиночкѣ“ так добре, то чого ж льуде там з ума сходьать??

Посилају[5]) замітку. Без міри ліпше б було, коли б вона пішла разом з текстом Нев—ка, — а то ж Ви знајете, јак ходьать заборонені газети: один N попадесьа в руки, а другиј і ні!

Посилају шче листочок до Л и с т і в на У к р а ј і н у. Помістіть јего в кінці додаткового листу 2 (про москалефілів)

Ваш *М. Др.*

---

[1]) Далї перец. „Киј(іві)“. [2]) Далї перец. „Ваши“. [3]) Виборгських. [4]) Далї перец. „піде в“. [5]) Далї перец. „додат(ок)“.

Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

7 Сент.

Замітку з поводу цьурихського конгресу помістіть, јак передову на 18 N.[1]) Жалију, шчо мені не дослано 2 NN Le Temps, де було про реферат Плеханова про вијну, Голландці требовали ранновременного — стачки в часи вијни, але німці просто смошенничали, одклавши справу мира на після соц. рев.,[2]) а окрім того сбісмаркували, јак і польаки. А Плеханов улопавсьа і влопав усіх россіјан. —

Пишуть мені, шчо про Нар. Вольу Вашу була прихильна статьтьа в Варшавск. Дневнику.

Бачив сими дньами 2-х москвичів: один ученић, другиј адвокат. Дуже заінтересовались рад. рухом у Гал. Пошліть Чуд. Думки, попул. брошури і Народ і Хліб. за 1893 р. в Румянцевскій Музей, въ Москвѣ. Се тамтошнић Ossolineum. І вперед посилајте. В Москві је чимала купка нашоји молодіжі, шчо там учитьсьа, — або ј остајесьа при хлібах. — Моји москвичі обішчали Вам книжки прислати. — Може випрошу Вам Р. Мысль і Р. Вѣдомости. Одного москвича шче буду бачити. —

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия 4. IX. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Тиждень тому ја післав Вам до перегльаду рукопись Невестьука, котра вже була зложена(,) і лист. Прочекавши днів зо 3, ја телеграфував, шчо б Ви відповіли, чи друкувати. Тим часом з Вашого листу видно, шчо Ви ј не дістали рукописі Невестьука, а мені далі годі чекати, бо друкарньа, зложивши $2^1/_2$ листа „Народа“, зложила в загалі усе своје письмо, і мусіла би в загалі здержувати

[1]) Так і зроблено з сею статейкою Др—ва („Соціальний рух і селяне“). [2]) Соціяльної революції.

Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

і далі усьаку роботу — шчо, бути не може. Через те ја мушу друкувати, јак је. Впрочім там про особи з Украјінців је тілько, шчо Вас Новіцкиј хвалить за характер, а Антоновича лаје — і за лајку і за похвалу Новіцкого редакціја звиньајесьа. Воно може бути обидно хиба Вам, шчо Вас хвалить жанд. генерал (не за дијальність, а за характер) — так Ви ж не відповідајете за те, шчо хто про Вас говорить. Суть Споминок Нев—ка ја читав A. G. (був приватниј лист) і A. G. те дуже подобалось і він казав друкувати хоть би і те. Тим часом ја ледви видер від Нев. рукопись, а видерши частину, зараз переписав і казав складати (на перше місце — дльа важности), більшу половину видер день перед тим, јак Вам післав.

Впрочім, посилају Вам коректу (шчо в мене лежить уже тиждень) експресом; черкајте і додавајте, шчо треба(,) і експресом же шліть мені, бо воно руїна, так довго чекати — дльа видавництва і дльа друкарні. На лист відповім инчим разом

Ваш *М. П.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломия, 5. IX. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Прочекав ја з „Народом“ ішче 24 години і дістав Ваш лист з Вашими увагами про Спомин Невестьука. Догад остатного ја сам був викинув; про Ант. дају увагу Вашу — і так мусить іти. Про Под. і „Громаду“ дав увагу в дусі Вашого давнішчого листу[1]) про те, Ваших Споминів і в дусі правди — чого ж тут непремінно радитись? Ваші додаткові[2]) прочитав (дуже гарні!) і рад(би) јіх зараз пустити, шчоби прочитав Вартовиј,[3]) на котрого все таке

[1]) Роз.: до мене“. [2]) Роз.: Листи на Наддн. Україну. [3]) В орiг. хибно „Вартового“.

Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

маје вплив. Він не арештованиј. Фаміліја јего — Грінченко.

Про Ан—ча нішчо журитись. Ја певниј, шчо рос. правительство не згодитьсьа на те, шчоби він жив у Львові.[1]) А в тім, роль јего тут — серед москв. і инчих шпіонів та дурних народовских політиків(,) буде незавидна, а по части свободи науки, то ј гірша, ніж у Кијеві.

Лесьа пише мені з Одеси, (на вијізді) шчо про „Нар. Вольу", „Поступ" і т. и. читала в рос. газетах(.) От і вијшло, шчо нічого було Вам льакатись імја. Ја це згори знав. Питаје[2]) докладнішчих звісток — ја післав „Хлібороб" — думаје дешчо написати в „Народ". Ја просив, шчоби дешчо ј перевела — порадьте јій шчо

Ваш

М. П.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 6. IX. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Оце між коректами і переписами ј перекладами відпишу на дешчо в Ваших листах. Шчо до давнішчого, то мушу піднести, шчо ніхто з ухвальувавших „рубрики" не думав, шчоби в „Народі" не печататы Ваших статеј, тілько ја, перед цими остатними пізнав, јака дурницьа ті „рубрики". Мені сказано містити јіх під рубрика „Штука ј наука", на шчо ја відповів: чому ж не „політика", „суспільні справи" і т. д. Але усі так сильно були за рубриками" (особливо Франко, котриј навіть сказав на зјізді, шчо нехај редактор робить, шчо хоче, хоть трісне, а завше виповнить усі рубрики) — шчо мені не оставалось хиба нічого, јак за дльа рубрик тут

[1]) Роз.: беручи пенсію за професуру в Київі. (4. XII. 1909). [2]) Роз. Леся.

Generated on 2015-05-29 07:15 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

же зректисьа „Народа“. Чи це було би добре? Ви самі не схотіли би мене ј знати. Зважте, шчо ја так був би ј зробив, јак би не Ваша рада: попускајте. До того [1]) „рубрики“ річ, хоть і глупа, але формальна, не основна.

Про давнішчиј „Народ“ і јего справи не буду з Вами спорити, бо фактів ја собі не списував, а тьамка у мене тепер особливо плоха. А про теперішниј скажу, шчо мене хандра бере на саму [2]) згадку про јего добрість на далі. Ја тут однісінькиј (Дан. і братіја таких справ мајже не розумијуть тај не інтересујуть сьа ними); ја ж, јак знајете, літературно муха, шчо тілько тоді могла [3]) би шчось викусати, јак би јіј можна [4]) було припасти на довше до одного місцьа на суспільнім тілі — до одноји матеріји, одноји праці. А ја тепер усесторонна машина: товмач, переписувач, поправльач чужих статеј до „Народа“ ј „Хлібороба“, коректор 5 видань, адміністратор 2 газет і јаких 8 „фондів“, старатель грошеј на те, на половину експедітор усьаких тут. видань, агітатор і т. д. і т. д. При мојім більше чим плохім здоровльу, це все так мене бере, шчо мені ніколи ј подумати про јакусь власну основнішчу працьу — все зводитьсьа на дрібниці в „Хліб.“ От ја згодивсьа писати в „Народі“ 1 лист у місьаць орігінальних праць, а вже 3 нри пројшли, і ја не вспів нічого написати, та ледви чи ј успіју. Не нарікају ја, а тілько к а ж у Вам, і не мају надіји ј охоти скинути те все з себе, бо того всего ніхто не зробить. І у Львові, ј тут більше бесіди, а то треба сісти ј робити. Того мајже ніхто не розуміје ј не хоче розуміти, і навіть јак коли ј возьмесьа за јаку одробинку, то більше шкоди мені наробить, ніж поможе. Навіть Трил. робить тілько јазиком і коли раз ја це јему сказав і порадив крашче помочи мені складати „Хлібороба“ на пошту, то [5]) очивидьачки узьав це за атентат на своју особу

---

[1]) Далї переч. „це“. [2]) В оріґ. „сама“. [3]) Зразу було „змогла“. [4]) Зразу було „вільно“. [5]) В оріґ. хибно „та“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

більше в такий час ніколи не появльавсьа умисне, шчоби јего не заставити јаку дробинку зробити. З молодими ж у мене була тілько одна проба у Львові: мені треба було вијти і ја попросив јіх, шчось 5-х(,) виекспедијувати мені зо 40 екз. „Народа“ — так цілісінькиј ранок спорили, нічого не зробили, а в додатку ј адреси затратили! Післьа того ја вже нічого ј не казав, а јім лишив тілько критикувати мене. Молоді[1]) ј тепер те ‹робльать та такі свинства мені говорьать, јак редактору і т. и.(,) шчо такого не важив би сьа сказати про мене ј Плошчанскиј і Барвінскиј(,) навіть сам прокуратор і давнішчі судді. Такиј власне остатниј лист Охримовича. Ја мусів відписати, нагадујучи елементарні річи. Најбільше вражаје те, шчо льуде пишуть „in's Blaue hinein“ нічогісінько того не знајучи, не думајучи про те і навіть не підозрівајучи, шчо може бути інакше. Дојіли вони мені гірш усьаких ворогів, јаких у мене було і је чимало.

Ну, та годі. Најдосаднішче, шчо мені ніколи навіть Споминок написати, а то потім молоді стануть торочити про мене та оцінъувати мене мало чим ліпше Новіцкого[2]) у Невестьука

„Дѣла“ ја Вам післав у с і нри, де шчо небудь було про нас

Ваш лист з „Буковини“ передрукују, тілько назвіть[3]) мені нри Бук., бо ја не певниј, чи в мене је всі.

М. Драгоманів до М. Павлика.

8 Сент. 93. Paris, Av. de Wagram, 29. Вечір.

Дорогиј друже,

Зараз получив Ваш лист. Добре, шчо з Ант. скінчилось благополучно. Мені дуже б хотілось, шчоб він таки перејшов у Львів: вијаснилось би

[1]) Зразу було „Вони“. [2]) Зразу було: „мало чим менче (або: ліпше), јак Новіцкиј“. [3]) Зразу було „випишіть“.

Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

багато в сітуаціїі. Він на стілько обережниј і навіть полохливиј, шчо не позволив би ставити јавно своју кандідатуру, коли б не встројів своіх справ, або так шчоб јему урьад россіјскиј дозволив перејти в Австрію з удержаньньем вислуженоји јім пенсіїі, або шчоб урьад австрійськиј прињньав јеји на себе, јак се зробив ур. рос. з Головацьким. Та ј польакам kein Geschäft узьати незнаного Грушецького, замісць Антоновича, котрого перехід у Львів можна розмальувати, јак O r i e n t e m c o n v e r t u m. Зрештою, не довго ждати. —

А шчо Нов. хвалить за характер, — мені те все одно. Наші жандарми коміки: вони можуть похвалити і Жельабова, коли се ні до чого не обовјазује, а шче јесть надіја розположити до себе молодого арестанта. Міні росказували, шчо Хитрово каже, буцім то в усіј Росіїі лишень 2 чоловіка розумијуть слав.[1]) справи: Игнатьјев та Др—ов, один реалистично, а другиј ідеалістично, і шчо вже коли не јти по сістемі Игнатьјева, то треба јти за Др—вим. Комики!

А ось шчо: Ви мені скорше присилајте Народ і просто сьуди, — а то в Вас хтось послав остатниј N Хліборобa все в Софіју ј він прођіхавсьа звідти аж на Константинополь-Марсель!

З Нар. В.[2]) ја зробив пробу: написав у Росіју. V e d r e m o, — а все таки погане имја, — і тут на него нападавсьа Волков, то ј другі нападатимутьсьа. Положим, В—ков на пів—угодовець, новоерист, а јесть тут зовсім благомисльашчиј петербуржець, так і тој каже: на шчо таке вже инакше звісне в Росіїі имја вибрали?

Лесьа пише мені, шчо в Одесі серед молодих знајшла багато наших прихильників, та јім треба вчитись, — а шчо старі з глузду сходьать: кажуть, шчо треба в народі житіја свьатих пускати, шчоб навчати јего геројізму.[3]) Просила в мене послати јіј брошурку про „нову теологичну науку“, та јеји

[1]) славянські. [2]) „Народною Волею“. [3]) Від „в народі“ я зач. у свій час, оливцем.

Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

в мене не ма, — а де Фр., не знаю. А треба јакось послати хоч в Од., хоч в Ковель. —[1])

Додаткові листи все таки печатајте по черзі, јак ја назначив. Дльа того скорше печатајте старі листи без перериву. — Поки не скінчите, не хочу Вам посилати рецензіјі на Чајченка.

Хто јего зна, шчо буде з того Ч—ка? Дуже він ускочив у містіку релігіјну. На лихо, він кажуть хорић на груди, то јему не ма часу вчитись та ј хочесьа царства небесного, хоч ја не знаю, шчо він там буде робити? (Ја[2]) тут мају 2 пријателів; один ученић; обоје кажуть, шчо добре б було, јак би знати навірно про ц. небесне; се б піддержувало в роботі. А ја все питају јіх, — чи будуть вони в ц. неб. один медікувати, а другиј середневічну історију писати; ја кажу, шчо коли ја не буду писати в Народ, та Сборник болгарськиј і т. и., — то мені все рівно, чи буду ја в ц. неб., чи ні, бо то вже буде не ја. А вони кажуть: все таки важно! Так ні сьуди, ні туди ј не подајемось![3])

9 Сент. Получив шче Ваш лист. Даремно Ви турбујетесь і споритесь. Ја Вам (мав) на виду тілько објаснити, шчо в справах редакцијних моја рада могла тільки підперти Вас, між инчим і проти „молодих". Шче раз кажу: коли ја Вам навіть і радив робити можливі уступки (абсурдних — робити не радив) то лишень дльа того, шчоб не кидали Ви Народа, бо без Вас він би і вмер. — І тепер кажу і скажу се всьакому. Ваш трудниј стан і працьу Вашу, не зразу видну, — ја розумију більше, ніж хто небудь, — та јесть льуде, котрі те ж јеји розумијуть, між инчим і в Росіји, та ј в Австріји. То ж Ви не дуже турбујтесь докорами Охр., Будз. і др. Терпіть, поки сил јесть, а помремо, то діти розберуть більше, хто працьував, а хто ні. —

А поки шчо і нам самим треба замічати і наші хиби і мотати на ус навіть те, шчо кажуть вороги. Так „Правда" напр. вірно каже, шчо в нас мало

[1]) Від „брошуру", як вище. [2]) В орiг. само „J". [3]) Від „на лихо", як вище.

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

власне уваги до економ. справ, хоч вона не розуміє, шчо дльа того шчоб народ міг шчо робити ширшого по економ. справам, треба, шчоб він мав політичні права — робити.

А холера Вас не зачепить. — Ja в Італію певне не поїду. Прийшлось би везти Радку в Новембрі через карантини і заморозити јеји. Карантину 3 дні в Сербії, та 5 в Болгарії. Јіду звідси між 25 Сент. і 1 Окт. н. ст. Може вже поїду дльа операції в Рим осібно на Різдво. —

М. Др.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 10. IX. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Чи знајете Ви писаньа Дра Доделька, універс.[1]) проф. в Цьуріху, видані у Штуттгарті п. з. Aus Leben u. Wissenschaft? Се все дуже цікаві праці, і одну з них Vom Weib ja думав би перевести дльа „Народа“ j видати осібно. Вона невелика, була би скінчена до кінцьа року. Тут, немов у сонічнім склі зібрано результати наукових праць про жінку і власні досвіди — написано розумно j горьаче. Цим і ja сплатив би бодај на $^1/_{100}$ дань жінкам, гірку дольу котрих у Галичині ja аж надто пізнав та котрим мені нијак помочи. Післьа Доделька, „інтелігентні“ Галичанки на довго не потребували би торочити про жіночу справу, і може взьали би сьа до діла.

„Народ“ нр. 17 уже мусите мати, „Хлібороб“ буде аж завтра, коли позволить ц. к. прокураторија, бо дуже бојусьа. N. Хлібороба бувби дуже цікавиј — богато льутого. Посилају Вам картку Копача — пријемно, шчо то не він возвеличив у „Ділі“ Літературу Огоновского. А Вашоји статі в „Ділі“ шчось нема, та ледви, чи j буде; јакби хоть „Діло“ не заділо рукопись. Жаль, шчо Ви јеји

[1]) В оріг. „унівств.“!

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

не післали на моїі руки — ja бувби переписав. Чи шче Вам мало проб из народовцьами?

Сегодньа ja прочитав у льв. газетах звістку, шчо правительство відкинуло всіх трьох кандидатів на катедру р. історіїі у Львові — значить перед 17 нром „Народа", шчо пішов тілько 8-ого с. м. (звістку про відкиненье подала перше черн. Gazeta Polska, шчо маje добрі інформ. через льв. намістництво.) До речі: між паперами Купчанка, забраними судом, je доказ, шчо кн. Клементина прислала jему 5000 франків на те, шчоби він вивідав Stimmung у Петербурзі протів Болгаріїі, — і паки доказ, шчо Купчанко представив лист Клементини в Петербурзі і, звісно, получив більше. Від jего процесу відступлено через те, шчо показалосьа, шчо він платниj агент австр. правительства — (jак і росіjского)

Ваш *М. Павлик.*

М. Драгоманів до М. Павлика.

13/1 Сент. 93 Paris, 29, Av. de Wagram. —

Д. Др.,

17 N Народа получив. Нічого собі! Получив і Ваш лист зо звістками про катедру, Купч. і т. и. Хто ж був представлениj на катедру 3-ij? В Правді ja читав лишень про А—ча j Грушецького. Кого ж поставльать? Польака? Чи не можна б про Купч. дешчо напечатати?

Слав. взаjемність Менд. і Плех.[1]), видимо, хотіли спустити під стіл. —

Може знайдете шче місце приклеjіти де в листі про Ш—ка додаток, котриj посилаjу. — Пишу jего вже вдруге, бо згубив першиj. — Пишу досить хаотично, бо готовльусь jіхати в Bibl.

[1]) Мендельзон і Плеханов — на славянських вечірницях у Цюриху, про котрі надрукувана в 17 нрі „Народа" 1893 допись „Участника" — Яна Козакевича (див. зміст „Народа" з 1893).

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Nationale робити виписки, — а тут Зорька пише Cahier des vacances і пита мене про такі речі, јак сталь і т. и., про котрі ја мало тьамльу. —

В Буковині моји листи В—ому [1]) були напечатані в NN 20, 21, 22, 24, 25.

Коли Вам подобајесьа das Weib, то звісно, перекладајте. Ја тијеји книжки не бачив.

Посилају замітку дльа Хлібороба. —

Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 22. IX. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Листок Ваш і замітки дістав. Про Шевченка піде аж у відбитку „Листів“ бо вже було надруковано в „Народі“. Досадно, шчо гість уже поіхав, не чекаючи відповіди від Вас. Та головне зроблено.[2]) Шліть відозву. Про дејакі звістки напишу аж у свій час.

Тепер відповідају на Ваші запити. Третим на катедру р. історіји був представлениј Др. Мілкович, звісниј хиба тим, що він зьать Шараневича. Тепер подавсьа ј Польак Др. Чоловскиј. Це було би најліпше, бо Чол. дуже спосібниј чоловік, актовик, молодиј і зовсім не шовініст, ані польскиј, ані тим менче рускиј. При наших обставинах це остатне значить богато. Подумајте, кілько шовінізму вніс би в справу такиј Барвінскиј і т. п. А так чоловік буде робити діло і запрьагати до него льудеј. Впрочім нема певности, чи звістка Gaz. Polskiej правдива.

Про Купчанка ја вивідају шче ліпше, і тоді побачите, шчо можна би про него напечатати.

---

[1]) Вартовому. [3]) Вже й сам не памятаю, хто був той гість — післанець до мене від Мик. Ковалевського.

Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Посилаю Вам увагу [1]) про Мендельсонію. Вона вже зложена, та ja з нру викинув, не знаючи, чи стоіть таке зачіпати. Напишіть. Треба би мати самиj Przedświt і др. А варто jіх раз накрити, бо вони j Галичан-Польаків псуjуть.

Чи не могли би Ви де там здобути оповіданьа Thomas Hardy — Tess of D' Urbervilles. A pur woman. Авелінг, рецензент Neue Zeit дуже хвалить. Коли Вам подобаjесьа і коли Лесьа вміе по англіjски, то може би перевела дльа „Народа“? А може Ви шче шчо виберете? Треба конче будити наше жіноцтво, тај мушчин зрефлектувати.

Ноти [2]) пішльу аж завтра. Звиніть. Ніколи було

Ваш *М. Павлик*

Франко даје в „Народ“ свій новиj роман [3]) Буду друкувати додаточками. Треба би нам конче порушити в „Народі“ вихованье молодіжі у нас і в просвіченім світі. Так само про народну освіту в загалі. Ja подам зміст дуже важноjі книги Фольк ера — Handbuch der deutschen Volksbildungsbestrebungen, шчо недавно вийшла в Цьуріху, а далі буду писати критику нашоjі попул. літератури. Франка прошу писати критику біжучих укр. видань. Шче подам зміст праць Дра Доделька, між котрими jе преважна: Bauer, Arbeiter u. Wissenchafter. Він мужикофіл, стоjіть власне на нашім становиску, та при тім сильно бje в мужиків і робітників наукоjу. Може j Ви дасте jакі рецензіjі, але треба би подавати зміст дльа читателів — так шчоби вони вже з рецензіj учились — все одно орігінали не зараз прочитаjуть.

Кому шкода? [4])

В 23 нрі „Прогресса“ [5]) напечатана статя д. Влад. Бурцева п. з. Кто погубилъ Каспшека?

[1]) Мою. [2]) Здає ся: нові твори Лисенка, привезені для Драгоманових гостем. [3]) „Для домашнього огнища“. Перший аркушик (ст. 1—8) розіслано з нр. 19 і 20 „Народа“ за 1893. [4]) Так затитулована моя замітка для „Народа“ прислана Др—ву; зверху зазначено (для зецера) оливцем „Дрібні“. [5]) Виходив у Чікаго (5. XII. 1909).

Generated on 2015-05-28 20:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Каспшек — польский соціаліст, що перше мав звязки з д. Медельсоном, а після того з „Фондомъ Вольной Русской Прессы“ в Лондоні, і був недавно арештований у Россіі, за перевозку революційних книг. Отже д. Бурцев звалює тут вину на д. Мендельсона, що розголосив імя Каспшека, підозріваючи в нім шпіона. Та мало того: д. Мендельсон мав, по словам д. Бурцева, розголосити між Англічанами, а далі й між німецкими соціальними демократами, що [1]) й „Free Russia“, орган товариства приятелів політичної свободи в Росіі також [2]) находиться в руках шпіонів, таких як — risum teneatis! — Степняк, Волховский і т. и. Найкомічніще те, що для д. Мендельсона доказом шпіонства „Free Russia“ має служити те, що тут пише й д. Драгоманов, — в очах д. Мендельсонів „звісний агент-провокатор“. Уже д. Бурцев заявляє, що й д. Мендельсону ясно, що „г. Драгомановъ ни въ коемъ случаѣ не можетъ быть обвиненъ въ провокаторствѣ“. Ми ж скажемо д. Мендельсонам, — котрі таке нераз друкували в своіх виданях про д. Драгоманова: Панове, коли Вам нічим кращим займати ся, то [3]) змилувались би Ви хоть над самими собою — адже ж такими завинами людей, загально звісних (і) шанованих у нас і в Росіі, тілько самі себе топите...[4]) Редакція.

М. Драгоманів до М. Павлика.

25 Сент. 1893. Paris, Av. de Wagram.

Дорогиј Друже,

Повернулись наші з Бретані і скоро треба вијіздити нам з Парижа. Народу набралось багато, так шчо иноді нігде ј примоститись, шчоб писати, а окрім того треба перед вијіздом частішче бігати в Націон. Бібліотеку, робити виписки з книг, ко-

[1]) Далї переч. „шпіони“. [2]) Далї переч. „шпі(они?)“. [3]) Далї переч. „пожа“. [4]) Далї переч. „в очах“.

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

трих в Софії не побачиш, та шче два росіянина доволі інтересних прийіхали, — так шчо зовсім не стаје часу на все. Ось і Вам уже тиждень сбираюсь писати. —

Одпишу перш усего дльа A. Geb. Відозви дві (або одну відозву і один лист) написав ja і Вам переслав. Більше не знаю, про шчо писати. Про здоровја скажу так: воно тепер трохи поліпшилось, ніж јак було в Відні, — по крајній мірі[1]) нерви і сон ліпші і менше болить грудина і рука. Решта по старому, то б то ходити не можу і в загалі рушитись, турбуватись і т. и. (Eviter toutes sortes d'effort et d'émotion, — написано в інструкції лікара) Була ідеја про хірургичну операції в Римі, — та одкладена по кр. мірі до зіми, — бо тілько на місці хирург може сказати, чи ја operabilis, а зајіздити на непевне так далеко і маючи в перспективі сидіти в морози в карантин(н)их бараках, — не можу. Треба јакось терпіти. —

Тепер перејду до наших писарських справ. Посилаю Вам рецензіу на 2 т. Ш—ка. Пустіть јеји не дуже задержујучи(,) але ј так, шчоб не дуже було Др—вшчини в однім N-рі і не перебивајучи одну статьтьу другоју. Посилаю також рецензіу на Чајченка Твори. — Думаю, шчо јеји слід би пустити післьа рец. на II (том) Записок, — а зрештоју, јак знајете.

Хотів би ја перегльанути те місце, в Листах проти Вартового, де ја говорьу про јего відносини до моіх думок спеціјально і викинути там однудві фрази про те, шчо, певно, хтось јему переказав, шчо ја јего не поважају. Коли можете, самі зробіть, але так, шчо початок про те, шчо сам В—ий дума про мене таке, мов би то ја хочу вкрасти губернаторську дочку, зоставте. Коли не беретесь самі зробити таку поправку, то вишліть мені листочки в Відень, в Hôtel de France, Schottenring. Та напишіть мені туди ж: 1) чи је хто в Відні

[1]) Далї перец. „сон ліпш(ий)".

Generated on 2015-05-28 20:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

з галичан, кому б ја міг зоставити купку Вікліфів. Јак Вам вислати в Коломију Вікліфів: під бандерольју, чи в пакеті?

Прибавте заміточку про Гогольа ј Кон—ого там, де, в Листах у Буковині, јде розмова про Гогольа, — в кінці. —

30 Сент. вијіздимо звідси. 2 дні будемо в Відні, 3 дні карантину в Білграді, 5 день в Цареброді!

Ваш *М. Др.*

Посилајте мені шчо треба, по соображенију, або сьуди, або в Відень. —

Б. л.[1]) не забудьте вичеркнути в Листах на Вартового всі ознаки про посвьату книг мені.

М. Драгоманів до М. Павлика.

26 Сент. 93. Paris, 29 Av. de Wagram.

Дорогиј друже,

Вчора послав Вам лист, а статьті задержав, бо не до спіху і треба шче перегльанути. — Тепер дістав Ваш лист. Жаль шчо ја не знав, шчо у Вас був г і с т ь. Через те ј не спішив одповідьдьу. —

Коли оповіданьнья H a r d y вијшло книгоју, то здобути јего не важко, — а коли в журналі јакому, то напишіть де. Та тілько Лесьа ледве зна по англијському, то б то починала вчитись та перервала, певно, все забула, чому вивчилась. —

Про Мендельсоновшчину скажу Вам, шчо Вам просто сором звертати на неји увагу та шче ј в такім випадку! Прошу Вас раз назавше имени мого не произносити порьад з Мендельсоновим і з поводу јего! А за гроші, котрі прийдесьа заплатити зетцерові за складену замітку, накладіть на себе покуту: купіть свічку св. Миколају. Јіј богу, і крејцера жалко в такім припадку!

[1]) Зразу було зверху (окреме) „Пожалуйста“.

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Роман Фр. раджу печатати більшими кусниками, коли добрий. Ліпше тоді вкоротити шчо инше, напр. полемику.[1])

М. Драгоманів до М. Павлика.

(Корреспондентка. Адреса: „Monsier Michel Pawlik. Ulica Zamkowa. K o l o m e a (Galicie) Austriche". Шт. пошти паризької „5e 27 Sept. 93", коломийської „29 9 93"

26 Сент. 93

Получив 18 N Народа. Поправльати Лист III вже пізно. Хай іде так і в окремий отбиток. Номер вийшов сносний. Тілько, коли пишете з поводу гал. газет, то б. л. пишіть виразнішче, шчо вони говорьать. А то про Галичанина не јасно. —

А на шчо Ви написали одповідь Коц—ому? Хиба він Вас питав. Власне лист јего до М. Г.[2]) не до публичноји розмови

М. Д.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 30. IX. 1893
Замкова ул.

Дорогий Друже!

Пересилаю Вам лист Куліша. Коц—ому відповів через те, шчо[3]) думаючи, шчо він Вам відповідаје[4]) на Ваш публичний зазив[5]) — публично, — бојавсьа ја, шчо би він не думав, шчо ја умисне не надрукував відповіди[6]) зараз. Опроче в мо-

[1]) Далї перец.: „Та давајте за". [2]) Гордієнченка = Драгоманова. „Відповідь" моя (в Переписці Редакції) така: „Д. В. Коцовский. Лист Ваш, писаний до д. М. Гордієнченка ми відіслали адресатови, та доси ще не маємо про те від него звістки" (5. XII. 1909). [3]) Далї перец. „бојавсьа). [4]) В оріґ. хибно „відповідају". [5]) У 17 нрі „Народа" з 1893 п. з. „П р о с ь б и д о д. К о ц о в с к о г о" (за підписом М. Г) [6]) Роз.: єго, Коцовського.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

jij відповіді нема нічогісінько компромітуючого дльа него — справа зовсім невинна.

Вислав Вам учера „Правду“. Чорт зна, шчо j робити з сучим сином! Все ж таки треба би пришпилити бріхні про радикалів. Тьагніть далі, коли можете.

Ви мали написати шче відозву про складки на вибори, з погльаду — кажучи високопарно — всеевропейського на укр. справу. Воно, бачите, тепер рада державна мабуть лопне через Чехів, тай вибори до сойму вже тілько через рік з чим. Нас інтелігентних кандидатів буде мало — але мужиків може бути чимало, а вони держали би з нами. Зважте, шчо тілько тоді j можлива серіозна організаціja партіjі

В Відні не знаjу тепер нікогісінько — про брошуру[1]) ja Вам переказував A. G.[2]) З Женеви мені слати тілько під банд., а з Відньа можна j пакетом, — тілько самі печатаjте.

Про гостьа ja не міг Вам писати виразно, — та все одно, він, по рос. звичаjу, зірвавсьа, не дожидаjучи відповіди від Вас — хоть сам же j предложив те. Звиніть. Та ja доси не маjу звістки — jак він перejіхав. Льудина дуже інтересна. Jак получу звістку про благополучність, напишу більше.

Фр—овоjі повісти маjу тілько I голову. З того годі знати, jака буде. Мене не вдоволььаje jего мова в повістьах з „високого“ житьа і статьах — вона рутенська і формами і складом. Це тим дивнішче, шчо в него jе j тут артистичне чутье, — мабуть воно через ніколи.

Ваш

М. Павлик

---

[1]) Про Вікліфа. [2]) Се б то: Ковалевським.

Generated on 2015-05-28 20:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

(Відень, 1893[1])

9 Окт. рано.

Оце зараз прийіхали. Будемо 2 дні, -- а там на 3 дні в Цариброд в карантині. Пишіть так: Via Buda-Pest. Zarebrod. Карантин. Bulgarien. — Дальше порахуйте коли будемо в Софіїі — 15 го в вечорі. —

Ваш

М. Др.

Нікого з русинів так і не побачу. Завтра пошльу посилку. — Попробуйу написати відозву.

Більше тепер з „Пр—доју[2]) не варто говорити. —

М. Драгоманів до М. Павлика.

9/21 Окт. 93. Улица Денкоглу, София. —

Дорогиї Друже,

Получив „Народ“ 19-20, а листу од Вас нема. Скучаю. Про „Народ“ скажу таке: В передовіj[3]) јесть точки, котрі обурьать, — і справедливо, — націоналів, — та j увесь кінець јакијсь чиновницько-темниj. В моіх листах јесть опечатки j пропуски вопјушчі, — напр. на стороні 219, в першіj колонні, в 10 стр. після слова Проб, — очевидно, пропушчено шчось подібне до — „високоjі літератури моі ради зовсім“ (далі не спиньали[4]). Ја кілька разів Вам посилав[5]) поправки помилок, але Ви jіх не печатали. Догльадајте пильнішче корректуру!

„З поля нашоі науки“ —[6]) інтересно I §, — а далі — солома, не звісно дльа јакоjі ідеjі при-

[1]) „Відень, 1893“ дописано мною тепер. Листочок написаний внизу 3-ої сторони статейки в „Народ“, висланої Драгомановим (5. XII. 1909). [2]) „Правдою“. [3]) З поводу „Profession de foi молодих Українців (Допись з Украіни); без підпису. [4]) Се місце я зач. у свій час ол. [5]) Далї перех. „помилки“. [6]) Статя Ів. Франка.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ведена і з 1-м § звьазку не маjуча. „Лист до Народа“ інтересниj, — та чому Ви не зробили примітки, шчо добре б зробив автор, коли б і начав сам писати про Украjіну, таке, чого jему хочетьсьа. Не нам же писати. Навіть „хроніки“ Правди пишутьсьа ж не в Галичині ж. — Решту рад треба взьати на увагу і напр. Франко міг би писати про австр. славjан, — та j соц. рух у Австріjі. Україна в Америці могла б бути коротча.[1]) Гончаренко тепла душа, та jакось так роспустив свіj лірізм, шчо[2]) все jего житьтьа нікому нічого не принесло. — „Окружне віче в Стрijу“[3]) наjінтереснішча з усіх галицьких статеj N-ра. Про другі скажу старе: пишіть і Ви і Фр—ко так, шчоб було зрозуміле і тим, хто не маje перед оком гал. газет, —[4]) а дльа того розширьуjте репортерську часть статеj на кошт полемики і моралізациjі. — „Параллелів“[5]) не варто було починати, коли прijшлось[6]) переривати таку невеличку замітку. —[7]) „Листи з Украjни IV“ також темнота, jак і перше. Jа абсольутно не можу собі пригадати, шчо і про шчо пише автор! Зверніть jего увагу на се.

В 21-му N певно скінчите Ви першу серijу Листів моjіх. Коли Вам будуть типографські трудности, то печатаjте зараз у Народі і окремо 2-гу серijу, а перепечатку з Буковини пустіть потім в окремих[8]) листках.

Прибавте примітку[9]) про стрijське віче в відповідному місці в листі про москвофілів, — де небудь під кінець.

Ваш *М. Др.*

---

[1]) Моя статя про Гончаренка. [2]) Далї переч. „усьа (далї ще кілька букв нечитких). [3]) Ів. Франка. [4]) Від „Про“ я зач. у свій час ол. [5]) Др—ва. [6]) Далї переч. „jіх“. [7]) Далї переч. „Дописи“. [8]) Далї переч. „вида“. [9]) Роз. Др—ва.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика.

$\frac{18}{30}$ Окт. 93. Улица Денкоглу. София. —

Дорогий друже,

Не знаю шчо сказати Вам про посланіе до Игнатьева [1]) і т. и. Всі моі інстінкти проти того, та і певнісінькиі ja, шчо все виіде надаремне, або навіть на шкоду, бо непремінно де небудь виіде помилка, — не в одно брехньа. Особливо не слід в печать пускатись з такими справами. — Та ja не знаю деталів діла, то і бояусь Вам шчо радити. Коли ж Ви вагаетесь самі, і моеі ради потрібуете, то прибавте еі до н і ! [2])

Про фолькльорниі журнал переписуюсь з Фр. Може рік і протьагне і де шчо дасть путне з матерjалів і перекладів про іст. релігіі. Аби було кому перекладати. По правді ja бояусь галичан : пишуть вони про високі речі звичаjно рутеншчиною. —

Повість Фр.,[3]) на перед думаю, буде плоха. Jак таки описувати „Востоки і т. и., не бачивши ніколи jіх в очі. А ja писати рецензію на Фр. не берусь именно через те, шчо не знаю галицького житьтьа. Носом чуjу нереальність часто, — а сказати напевно бояусь. А треба б кому небудь сказати се. Jакось розмовльав ja з Окун. і Кобр.[4]) про Вершини і Низини. Дуже хвальать

[1]) „Игнатьева“ так замазано чорнилом, шо незнаючому неможливо відчитати. Здає ся — зробив се я, хоть і чорнило Драгоманового листа таке саме, як і моїх тодішних листів до него. [2]) Діло в просьбі моїй до Игнатєва для влекшеня участи арештованих у Харкові, за котру мене просив Мик. Ковалевський, та ще й з тим, аби я в „Народі“ повід їх арештованя взяв на редакцію. Нї одного, нї другого я зробити не міг. Див. про се „Народ“ 1893, нр. 23-24 Переп. Редакції. Я мусїв про се писати Др-ву, та сего мого листа я не найшов між єго паперами. [3]) Для домашнього огнища“. Вона почала була йти додатками до „Народа“, та Мик. Ковалевський рішучо сему спротивив ся (диви далї лист із Чернигова), так шо я мусїв перервати друк повісти. [4]) Окуневським і Кобринською.

Generated on 2015-05-28 20:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ту поему,[1]) де јесть добродітельниј німець, геройічниј піп і[2]) к г л ь у п а к л ь о п а. — А шчо, питају: багато таких німців було та попів? — Ну, не багато! — А може ј ніодного. — Та, мабуть! — Так шчо ж Вам тут подобајесьа?! — Говорьать шчось таке туманне. —

Шчо будеш робити з такоју публікоју? Јакиј тут реалізм візьметьсьа і в авторів. — Он не давно читав ја S o n n t a g s k i n d Шпільгагена, так дивом дивувавсьа нереальности і безцільности всего: у француэів, або ј у россіјан остатніј журналист напише реальнішче, або вже накрутить авантур через голову (у француэів). А тож најпершиј німецькиј беллетрист!

Јак уже Ви вправитесь з мојім матерјалом, ја з Вами споритись не буду. В Буковину ја мусив послати шче 2 листи, з котрих один вже, бачу, почавсь печататись. Та ја не получив NN 38 і 39 Буков., де, здајесьа, був шче лист Вартового. — Чи не зробити Вам так: дајте зараз по старим листам нові, шчо прислав ја з Парижа, а буковинські давајте опісльа, то хоч перескокнуть у новиј рік, то нічого. Та ті парижські листи зачипајуть текучу політіку, то можуть спізнитись. Еге! зробіть так!

А про рецензіју на Чајч. передумајте шче чи варто коштів передрукувати. —

В—ому скажіть про Ар—на, шчо остатнього просто треба полічити: він рознервивсьа до крајности. Ја замічав у него і по листам політікуваньња, в суті рідне Ант—евому і Кон—ого і самольубства чимало, — а коли до сего прибавились нерви, то вијшла чепуха. В Парижі бачив ја двох молодих доцентів петербургських, котрі близько стојали до справи суду, викликанного

---

[1]) „П а н с ь к і ж а р т и“ (5. XII. 1909). [2]) Далї перец. „глу(пий)“.

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ар—им, — і обоје кажуть, шчо Ар—ин показавсьа „невозможним".

Та шчо Ви так довго не пишете?

Давно не получив і Хлібороба.

Ваш *М. Др.*

Читаю N. Fr. Presse і нійак не придумаю, чим скінчитьсьа на тепер австрійська катавасія. Думаю, шчо в усьакім разі јакась реформочка та виробитьсьа, але русини в усьакім разі зостанутьсьа в дурньах. Коли вони се зрозумійуть добре, то се ј буде најкористнішчиј дльа них результат. Думаю, шчо ј нам најліпше рахувати на сеј результат, — а на настојашчу хвильу багато надіј не ставити. — Representation proportionelle нічого не може значити, окрім пропорціональне представительство і на виворот. Personelle — јакась описка.

Не розберу, јаку газету більше Ви хвалите: чи Русск. Вѣд., чи Кіевлянинъ? — Чи не могли б Ви мені пересилати більш інтересні NN обох, а також „Дѣла"?

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија, 5 нојабрьа 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Учера мене страшенно прибив конець студіјі Колесси про Федьковича в „Зорі". Не знаю, чи так слід писати — воно ж належить більше до паталогіјі і могло би мати ціну, јакби Колесса заразом потрудивсьа розібрати умови гуцульского житьа, котре ј зајіло Федьковича. А то житье в загалі дике. Шчо-ж до хабарництва Федьковича і т. и. то тут треба бути дуже обережним: поодинокі мужики нарікајуть на всіх вітів і в загалі на льу-

Generated on 2015-05-28 20:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

дej, шчо не так живуть і не так думajуть jак вони. Винна тут найбільше темнота і зависть. Окрім того не треба би було д. Колессі забувати, шчо „nemo propheta in patria“. Бojусьа, шчо такий конець студiiї поможе тільки Вахньанинам, Марковим і т. д. зневажати памjать Федьковича, та вменчати ціну jего писаньам. Колесса закидаje Федьковичеви противурічье між jего писаньами і житьем — ледви чи слушно у [1]) такого правдивого чоловіка. В загалі, коли слід було подавати таке до прильудноjі відоwости, то тільки в усестороннij студiiї. А тепер хто ж переконаje льудej, шчо Федькович не продавав мужиків панам? Сам він не встане, а нijакого iншого свідка на це не буде!

Оцьа подіja докинула камінь до стану мого здоровльа. Найменчий сильнішчий рух, фізичний чи духовий — особливо гризота зводьать мені до жолудка кров, викликаjуть невральгijу і т. и. і ja ні на шчо не придатний: просто не хоче сьа і нема сил дивитись на льуцке житье — а воно таке незавидне! В усьакім разі мені jасно, шчо далі весни ja ледви чи дотьагну. Ну, до діла!

В остатнім нрі „Народа“, шчо вам пiслано вчера, мабуть не одно Вам не подобаjесьа. Присилajте поправки. Особливо треба би Вам сказати дешчо з поводу бенкетів паризких, де були французкі j росijскі писателі. Ja цего [2]) діла не знаjу.

„Хлібороб“ дс Вас з лиха не приходить — ні за шчо друкувати. Ja видав уже коло 250 гульд. (звісно, позичених у „Народа“), а далі вже годі. Тимчасом матеріалу чимало. Взагалі, не знаjу, шчо j робити з „Хліборобом“: кидати дуже лихо, навіть фінансово, бо ті, шчо возьмуть, не заплатьать мені довгу, а видавати далі ні за шчо. Таj за малиj він — нігде вигрузити навіть того матерjалу, шчо присилajуть мужики.

В „Народі“ вже надрукованиj і голос з Украjіни в справі гал. діл. Та, бачите, тепер народовці

---

[1]) Далї перeч. „чоловіка“. [2]) Далї перeч. „не“.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

заявились за загальним голосованьем. Впрочім, ja певний, шчо jак тілько нове міністерство (Віндішгреца!!) стане протів него, то j народовці попjатьатьсьа назад. Розумні, бачите, урьадовим розумом.

Ваші нові листи друкуjу далі в „Народі“, а з „Буковини“ хиба тілько [1]) надрукуjу в відбитках, а то не буде місцьа на інші Ваші ж праці. У 22 нр. піде j половина рецензij на Чajченка.

Про поезіjі j беллетристику Ф—ка сказати би хоть мені, та, одно, шчо мені ніколи взьатисьа до такоjі праці, а, друге, шчо користи нijакоjі з моjеjі рецензіjі не було би — по крajній мірі дльа автора. Він тут ніколи не послухав моjеjі ради, хоть нераз і годивсьа, шчо моjі закиди слушні. По найбільшij частині він робив противно. Звісно, ja артизму ніколи j не заjмав, бо тут ja мало тьамльу. Значить, тілько даремне розсердивби Франка, тај публіку — ту, у котроjі він льубимець. А критики непремінно треба би. Може ja зможу хоть приватно написати уваги, а там уже по моjij смерти може хто j надрукував би — тоді j автор вислухав би jіх спокijнішче. А то тепер він між 2—4 помічниками своjіми, шчо причинились jему до виробки мови jего j т. и. (,) зве напр. двох: Коцовского і Белеjа, а мене, грішного, кладе тут певне між насмішників, або грубих незнajушчих, — через те, шчо ja завше відносивсьа скептично до jего поезіjі, котра по моjему, j доси на 9/10 „проза по нотам“ — иноді навіть гірша, ніж настоjашча проза в jего оповіданьах. А то просто реторика. Навіть „Панські Жарти“ — нajгладше написана поема, повна нереальностів, особливо під конець. Такі ж штуки, jак „Смерть Каіна“ і т. и. просто болість.

Ja казав, шчо „Русскія Вѣдомости“ ліпші „Кіевлянина“, та тепер у мене je шче ліпша рос. газета — Русская Жизнь. Це мабуть орган земців. Посилаjу кілька нрів. Міг би посилати j стало, jак би знав, шчо Вам не придесьа платити пошлину, jак

[1]) Далї перeч. „пере“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

мені. Напишіть. Р. Вѣд. і Р. Жизнь посилають мені даром — ja jім посилаю за те „Народ“ і „Хліборооб“. Та шчо це таке, шчо адресоване в Румянцовскій Музеj мені[1]) вертають? Та шче j штемпель „Петербург“! Впрочім не все вертають: великиj пакет не вернено, таj більшу частину нрів „Народа“.

Поки шчо буваjте здорови. Мені тепер часто кров бjе до голови і мозок болить — тоді, звісно, пригасаje розум і навіть ja майже нічого не бачу, або жовто мені в очех. А то кров иноді спадаje в ноги, в жолудок, або де, і там завше мене болить-мучить. Очивидно, вже нема царьа в обігу крови, коли вона вже не роскладаjесьа. Одно з огльаду на[2]) те, шчо ja тепер тілько коштуjу, варто би скорше померти, та сум подумати, jакиj порьадок буде післьа мене: Гарасимович з горьа роспивсьа . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . N верх неточности і браку почутьа обовjазків, а тепер і Гарасимович став такиj же. Торік він чув себе добре, бо ja з ним скрізь ходив, а тепер через слабість і ніколи не можу.
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . це Гарасимовича тим більше відбиваje від хати — Гуц. Спілка зіjшла на пси, то само j нова школа: перспектива сумна. І нема способу, направити лихо. Один радикальниj вихід — розіjтисьа . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Шче от jакиj казус. Тут будуть справльати jувилеj батька Кобринского — дуже цікавого чо-

[1]) В оріг. хибно „мене“. [2]) Далі перец. „тепер“.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ловіка. До комітету вибрано і мене (м. і. через те, шчо старий і син дуже мене навидьать). Адресу написав ultra-москвофіл Др. Дудикевич — та мені не подобалась мова, і ја запропонував перевести те [1]) по народному — јак у М. Шашкевича, до котрого Кобр. зразу вјазавсьа — та мене ніхто не піддержав (;) народовець, піп Кульчицкиј, запропонував, тілько змінити кілька слів і адрес вијшов архирутенскиј. Ја сказав, шчо мені противна така середина, і ја волів би вже бачити чисто рос. мову, а не рутенску — чим дуже вразив Дудикевича, автора адресу, шчо вважаје себе настојашчим „русским". Шчо б показати ціну јего рос. мові, ја вирвав [2]) на сміх обезохочивать (зам. обезкураживать) і сказав, шчо такого слова нема і не може бути в рос. Заложились о 1 корону (на бідних учеників), — ну, звісно, ја і виграв. Цеј увесь казус зробив сензацију між колом. Рутенцьами. Не знају, що буде на самім торжестві, на котре певне зіјдесьа чимало попів. Конче хотів би бути, та не знају, чи позволить здоровлье. На комерсі післьа Шашкевича ја трохи потревожив Рутенців промовоју на темат: чи минулисьа часи М. Шашкевича з јіх цензурами? Один піп і один учитель голосно обурились за св. Јура, але загал нічого собі, навіть архинародовець Кульчицкиј (випившиј перше моје здоровлье в честь радикалів) дуже промовльав за згодоју всіх партій. Більшиј скандал викликала промова Ганкевича у Львові — промова трохи безтактна, бо в нії він здивувавсьа, јак це запрошено на торжество наслідників давного св. Јура. Впрочім „Галичанинъ" боронить Ганкевича, кажучи, шчо він говорив тілько протів ново-ерців. Најгірше, шчо статејку в „Галичанинѣ" писав мабуть сам Ганкевич, або јакиј товариш. От јаке: до „Народа" не хотьать писати, а до „Галичанина" пишуть! Ја мусів сказати про це в „Народі". Сумно, шчо Франко боронив передомноју Шчурата, шчо по-

[1]) Далї переч. „або". [2]) Роз. з адресу.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

містив статью в „Бесѣдѣ“ Мончаловского, котрого піддержують Новіцкі і котрий пише самі підлі річи протів украйінства в загалі. До чого воно дійде?!

(На остатній, чистій сторінці, остатного аркушика сего мого листа Драгоманів записав чорнилом:

„Revue Socialiste. 15 Sept. 1893.
Ghisler — l'achoi décentralisatrice du socialisme.
La Réforme Sociale 1-15 Oct. —
Blondel. La littèr. socialiste allemand.“

М. Драгоманів до М. Павлика.

31 Окт. 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогий Друже,

Народ получив аж на 4-ий день після Вашого листу. Він ішов на Руминію. Посилайте вперед в білих бандерольах, де б було видно адрес і з прибавкою via Buda Pest. Номер вийшов досить живий, — тільки Вахньаніади вже забагато. А треба буде і в 22 N дати статистику виборів Жовківських, шчоб показати, шчо польаки не[1]) одступили місця кандідату Барвінського і шчо все таки виборці, котрі встоjали проти польського кандідата, подали голосів більше за противника новоїі ери.

З поводу Голоса[2]) і Ваших уваг ja скажу, шчо Ви почали з того, шчо Голос спізнився, а скінчили тим, шчо таки не спізнився, — бо народовці не так стоjать за загальне голосов. jак слід. Та j у Стрију, по Вашому ж, за jего стала „народовецька оппозіція“ (термин в Росіjі не jасниj!) На решті треба ж добиватись ширшого, ніж проект Таафе. (До слова — пророчество Хлібо-

[1]) Далї перех. „поставил(и)“. [2]) „Голос Украінців в справах Австрійскоі Русі“ (нр. 21 „Народа“ 1893).

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

роба не справдилось: не парламент розвьязано, а Таафе пішов у одставку. Треба бути обережним з пророчествами, як також і з такими замітками, шчо може ген. Нов.[1]) зійшов з ума, бо Народ його дошкулив. Се впять искорка з mach dich groiss.

Не догадаюсь, хто писав замітку про Араб., — чи Вас., чи сам Араб. В усьякім разі вона не така страшна, як ja бояався, а де в чому навіть інтересна. Безспорно „угода“ готовилась ранішче 1890 р. Мені Кон. шче перед соймовими виборами[2]) плакав, шчо Ром. не пристає на неї. Тільки з сего все таки не видно, в якому звьязку стояв з „угодою“[3]) процес Дегенів. Надто нєясно дльа мене, бо ja не знаю його деталів. Коли Ви будете писати свої уваги на замітку Гр. К.[4]) то скажіть і таке: рецензія $\frac{\text{Др—ва}}{\text{моя}}$ на ст. Араб. не має нїяких цілів, окрім тих, котрі мала і сама статьтья, —[5]) то б то вона хотіла пояснити[6]) евольуцію і стан ріжних партій в Гал., а надто радікальної. Нїяких „надій“

---

[1]) Новіцкий. — Моя дотична замітка в 21 нрі „Народа“ така: „По генералі Новіцкім. | Недавно напечатали ми політичні енунціації генерала Новіцкого, шефа жандармів для поборювання всяких украінских рухів, та післали єму той нр. „Народа“, з повною адресою єго титулів. Тепер мусимо поділитися з читателями сумною звісткою, котру ми получили з Кієва: той наш найбільший добродій зійшов з ума. Не знаємо, що добило той ум: чи велика натуга над дальшими видумками про украінску інтрігу, чи може муки совісти за сотки занапащених ним уже душ, збуджені може й статею в „Народі“ — і тут наше чувство перед фактом поділене. Але з огляду на ті сотки, які ще міг занапастити сей звірячий ум, ми мусимо дякувати долі за те, що єго погасила. Другого такого кидкого ката украінства не легко найти й офіціальній Росії.“ [2]) Далї переч. „писав“. [3]) Зразу було „з сим“. [4]) Властиво „Гр. К--е—ій“— автор статейки в нрах 21 і 23-24 „Народа“ п. з. „Щ е з поводу статті д. Арабажіна І.“ В нрах 23-24 помістив я й бажане Др—вим з отсего єго листа до мене (від „рецензії“ до „украінського демократизму“ — звісно, в чистім видї. Тут подаю й перечеркнене. (6. XII. 1909). [5]) Далї переч. „не мала“. [6]) Далі переч. „по своєму“.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ні безнадій на укрфілів у Росії, ні замірів „витолкувати їм“ шчось, там не було. З поводу ж [1]) слов самого Гр. К. про відносини укрф. і укр. р дікалів у Росії треба [2]) сказати, шчо як в Рос. не ма вольности, то значить не можна говорити точно і про тамтошні партійні відносини, — і навіть з такими загальними терминами, як „укрфіли“, треба бути обережним. Термин сей прикладаєтьсьа в Росії до дуже ріжнобарвних льудей, аби в них замічалось яке украйнольубство. До того термин сей прикладавсьа там завше до певних льудей з боку, а не самі вони себе так звали або звуть. На скільки ріжно розумійуть сей термін, можна бачити і з того, шчо напр. Вартовий і Profession de foi молодих украйінців,[3]) стоячи зовсім на других точках, ніж Гр. К., те ж різко нападають на „украйнофілів“, — вбачаючи в них мало національно-украйінського.[4]) Далі не можна признати точною постанову в таких словах Гр. К., як: „украйноф. по своєму соціальному положенію не можуть бути иншими“ [5]) і жадного компромису з ними (у радікалів) бути не може. Інтереси укр. мужицтва, укр. робучого льуду на се не позвольайуть“. Укрфли, як і льуде других подібних напрьамків у Росії, зовсім не робльать з себе якого соціального класу, — а јесть частинами того, шчо в Росії звуть „інтелігенцијеју“, то б то елементу, котрий складајесьа з льудей усьаких класів і в котрому великий процент належить до того, шчо в 60-ті роки звали „мыслящимъ пролетаріатомъ“. Окрім дуже незручних „народників“, в роді Каблица-[6]) Юзова, ніхто не противуставльа інтересів сеји інтеллігенції і мужиків, бо з сеји ж інтеллігенції виходьать у Росії і всьакі демократи, — народники, хлопомане, радікали, соціалісти і т. д.

---

[1]) Далї перех. „того, јак“. [2]) Зразу було „можна“. [3]) Зразу було „украјін(о)ль(у)бців“. [4]) Далі перех.: „Нарешті нијак не можна признати точною постанову сп.“ [5]) Далї перех. „то б то“. [6]) В оріг. „Каблиза“!

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Нарешті не точно буде тожсамить всіх рос. укрфілів з гал. народовцьами-новоерцьами. По правді кажучи, не всі і гал. народовці були новоерцьами, а тепер багато і з тих, хто був уплутавсь у нову еру, починають витверезуватись, — хоч усе таки сі галицькі народовці винні в тому, шчо не досить енергично виступають з своїми думками. В Росії ж про нову еру мало хто і знав. Ширші круги, навіть між украінольубцьами, довідались [1]) про неї найбільше вже після оппозіційних виступів радікалів. Прильудної і широкої діскусіїї про неї, такої, як в Галичині, на Украіні бути не могло і через те одвічальности за неї класти на всіх „украінофілів“ нійак не можна.[2]) З дейаким правом можно говорити тілько про одвічальність тих украінців, котрі писали і пишуть в новоерських виданьньах, — так і то напр. з [3]) показу д. Куліша видно,[4]) як иноді льуде попадали в сотрудники тих виданьнь. По всему видно, шчо свідомих новоерців у Росії можна перелічити на пальцьах і шчо там навіть сотрудників „Правди“ можно винуватити більше в [5]) неогльадности та в браку чистоплотности при виборі компаніїї, ніж в свідомому ренегатстві против украінського демократизму.[6])

Коли хочете, можете дати обведені червоним слова, як мій лист до Вас. Тілько вставте іего в редакційну замітку, а то мені обридло мозолити очі читателььам Народа своїм іменем. —

Замітка з поводу фр.-р.[7]) дружби мені показуєтьсьа наівною і не згідною з фактами. Може напишу Вам свої уваги докладнішче[8]), — а тепер скажу лишень, шчо в Росії завше знали фр. літературу і шчо на літературному банкеті в Парижі

---

[1]) Зразу було „почули“. [2]) Далї переч. „Коли брати“. [3]) Далї переч. „листу“. [4]) Далї переч. „шчо инод(і)“ [5]) Далї переч. „нер(озумі?)“ [6]) Увесь сей уступ зачеркнув Др—в черв. ол. двічі: з боку (все) і з початку й кінця. [7]) Французько-російської — в „Народі“. [8]) Ті уваги, не скінчені, я найшов 1895 р. серед паперів Др—ва і надрукував у 17 нрі „Народа“ за 1895 р.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

правдивих літераторів росс. зовсім не було, — а були Суворини, Комарови і т. д. Редакціі В. Евр., Р. Мысли, Р. Бог. і т. и. Р. Вѣд., Р. Жизні зовсім не брали участи в сему жениханьньу.

М. Др.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломиja 12. ноябр.[1]) 1893
Замкова ул.

Дорогиj Друже!

Получив ja Ваші статі, з котрих перша, про соціалізм і сельан, іде на перед 22 нру. Жаль, шчо, дльа браку місця, ja не можу додати статейки про заходи нім. соціал-демократіji коло сельан. Мене в загалі бере роспука на думку, шчо нijак не вмістить-сьа сего року те, шчо мусить. От і тепер уже нр. повнісінькиj, а шче нема статеj Франкових (котрі мусьать іти) і статеj про роб. рух, — не кажучи про гал. справи, дльа котрих нема зовсім місця, ані про справозданьа з ріжних загр. видань. Через те „Народ“ усе таки монотонниj і неповниj, хоть він тепер подобаjесьа ріжним кругам. А тут у мене тепер нема j грошеj. Про „Хліборооб“ ані думати, а кажу Д—чу — то мов глухиj, і не відповідаje. Мушу Вам сказати про дві кумедні речі: 1) жандарми в Чернигові, при ревізіjах і арештах (про котрі буде в „Народі“ допись) — не кивають „Народа“ і „Хліборооба“, і 2)[2]) Засуличка[3]) пише мені: „Прекрасная газета Вашъ „Хліборобъ“. Плехановъ, который усердно читаетъ ее, говоритъ, что ему никогда не случалось видѣть такого хорошаго изданія для крестьянъ“. От, і будьте тут розумні! Остатне, впрочім, усе таки дуже цікаво(,) тим більше, шчо

[1]) „Ноябр.“ поправив я тепер; в оріг. „окт.“, але се хибно, бо згадана далі „відозва“ надрукована в 21 нрі „Народа“ з 1-ого ноября, а статя Др—ва „Французкі селяне і соціалізм“ у 22 нрі за 15 ноября, — значить зараз після отсего мого листа. [2]) Далі переч. „Народ“. [3]) Засулїч Віра.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Засуличка і комп. в загалі тепер заінтересувались нашим рухом, навіть Галичиною. Је надіja, шчо Аксельрод буде писати в „Народ“ про робітницькиj рух. Воно би то добре пустити jіх тут на москвофілів і т. и. jак би вони признавали відмінні умови дijальности. А то напутали би, jак давнішчі рос. соціалісти.

Получив jа сегодньа з „Дѣломъ“ проспект „Житя і Слова“ — нічого собі. Тілько по шчо написано, шчо „Житє і Слово“ видаje Франкова? — не розумijу. Кому потрібна цьа фікціja? Впрочім у нас періодичне виданье тілько те, шчо виходить найменче раз у місьаць, а „Житє і Слово“ по закону вільне від цензури. Не вже Франко добровільно поклав голову під евангеліє?! Шче дивно, шчо редакціja хоче „держатисьа з боку від усьаких політ. і парт. сварок“ а рівночасно вважаje своjі інтереси тотожними з поступом економічним та інтеллектуальним широких мас народа, з розвитком середніх свобідноі, сучасноі думки і хоче „захапувати питаня, що мають глубокий, сучасний інтерес“. Jак же це зробить редакціja, не зачіпаjучи „несвобідні думки“ народу і jего опікунів?

Посилаjу Вам N. „Русской Жизни“ з критикоjу „народничества“ і особливо В. В. Jа сам не в силі читати творів сего остатного — страшно довгі j нудні.

Ваш *М. Павлик*

Відозву Украjінців[1]) геть промовчали, навіть Франко, котриj в таких случаjах досить тупиj, особливо, коли[2]) jего просити.[3])

---

[1]) „Голос Украiнців в справах Австрiйскоi Руси“ („Народ“, 1896, нр. 21). [2]) Далi ще раз „коли“! [3]) Далi було вложено тут аркушик паперу листового зо словами від „Шче забув“ до „праві“, — але я дав єго далi пiд 18. XI. 1893.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 18. XI. 1893
Замкова ул.

Дорогий Друже!

Ваші уваги до статі Арабажина шче підуть у 22 нр.[1]) (Статейку в 21 нрі писав сам Ар.) Та опјать вијшло мајже 3 листи! І 23-24 нри мусьать бути по 3 листи, інакше не скінчити того, шчо непремінно мусить бути скінчено.

Посилају Вам листок, післапиј мені з Чернигова. Тут, бачу, је ј desiderata старого[2]). Повість Фр.[3]) ја мусів друкувати осібно, бо інакше мусів би робити ј відбитки, значить подвійниј кошт, а в „Народі“ і так нема місьа. Ја в прикрім стані перед Франком, бо старий каже тих грошеј, шчо були призначені на сотрудництво Охримовича, не шчитати, а ја (покладајучись на слово старого, шчо јіх можна буде обернути на інших сотрудників, котрі замістьать Охр—овича) обіцьав трохи не всі ті гроші Франкові, — і в тій надіјі він і пише в „Народ“ чимало. Ја ж мусів так зробити шче ј з огльаду на те, щчо тепер Франки дуже бідујуть. На лихо, через „Хлібороба“, ја не платив Фр—ови вже більш місьацьа. Жду грошеј з Украјіни, між инчим і на печатанье перекладу рос. Эрфуртской программы Кауцкого. Јего буде поверх 20 листів, а доси заплачено тілько за папір.

Наші „молодші“ мајуть видавати від нового року „Боротьбу“ або „Украјіну“, котра, јак мене звішчајуть зі Львова, стојатиме на сепаратистичнај точці — не знати тілько, чи до Росіјі ј Австріјі, чи до нас грішних. Воно нічого, тілько нам не слід писати в „Боротьбу“, бодај на початок, „аби сьа не скомпромітувати“,[4]) бо вони непремінно шчось виробльать.

М. Павлик.

---

[1]) Значений 15. XI. 1893, — вийшов аж після 24. т. м (6. XII. 1909). [2]) Мик. Ковалевського. [3]) Зразу було: „Ја не зважусьа“. [4]) Слова, повторювані часто Др—вим, у приват-

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

24. XI. Jак бачите, шче не відослав листа. Тілько сегодньа кінчитьсьа 22 нр. „Народа“, де је ј статья „Народовцьа“ (= акад. Копача[1]) з „Ватри“, про котрого ја Вам писав). Цікава. Ја вмисне не ткнув і мови, шчоби бачити, јак мало јеји знајуть народовці.

Хандрьу ја над тим, шчо буде з „Народом“ і „Хліборобом“. Ја так упав на силах, шчо не можу ј переписувати, то ј бојусьа заjавльати, шчо „Народ“ буде далі виходити. До того ж він забезпечениј матерјально тілько до половини 1894 р. Далі ж усе залежить від „волі божоји“. М. і. треба, шчоби він був „европејскиј“, а дльа того не ма ні сил, ні способів, ні місцьа. Тепер у нім за мало звернено уваги навіть на галицкі справи — про европејські і не казати. А галицькі справи чим раз цікавішчі: народовці з москвофілами спільно устроjују віче за вічем, шче більше робітники по містах, де виступајуть і москвофіли ј народовці, јак бесідники. В Стрију буде виходити „Стријскиј Голос“, від народовців і москвофілів. Взьавши на увагу ј „Житє і Слово“, а може ј „Боротьбу“, — треба з „Народом“ бути уважним. Переміньати јего на „Радикала“, по мојему, не слід, бо, јак нова газета, не буде мати в Галичині ј тілько пренумерантів, шчо „Народ“.[2]) До того газета ані раз не виграла би, бо „Радикал“ не змазавби[3]) гріхів „Народа“, — адже-ж редактор тој самиј, а з ним, јак чујете, не тілько не ліпше, а чим раз гірше. Ја падају, мов заjізджениј кінь на дорозі, не зробивши ј $^1/_2$ того,

них розмовах, з насміхом над галицькими народовцями. Ті слова пророк, у присутности. Др—ва, один галицький гімназіяльний учитель (либонь чи не Желехівський), коли Др—в, сївши з инчими на мураву, на цвинтарі (у празник), запрошував і того, зробити так само. Той же побояв ся „скомпромітувати ся“ перед учениками гімназіяльними, що те-ж були на цвинтарі. (6. XII. 1909).

[1]) „Ще один бік наших відносин до російскоі літератури (Лист у редакцію „Народа“) [2]) Зразу було „у Народа“. [3]) Зразу було „змаже“.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчо думав і міг би. Не ма ні власної сили, ні помочи з боку Галичан. —

В сім нрі помішчено тілько про сельан і соціалізм, 1/2 рецензіі на Чайченка, один додатковиј Ваш лист, Франкових 2 статі про маз. віче в Кракові і Вахньанина і допись з Чернигова, а також статејка Копача, — тај годі. А вијшло 2 1/2 листа. В 23 і 24 чеј скінчу статі Ваші, Франка, Козакевича (про соц. рух) і дрібнішче.

Про „Хлібороба“ шче[1]) важче думати. Хто міні верне 250 гульд. і за јакі гроші ја надрукујy хоть 21-24 нри? Брати јего далі на себе, значить, окрім праці, додати јаких 400 гульд. у рік, — а кинути јего, значить, убити і тој муж. рух, јакиј зньавсьа під јего впливом, бо ніхто јего не стане видавати. А він усе таки зискује читателів, хоть чомусь то мало јіх платить: мабуть тому, шчо сеј рік у Галичині дуже важкиј дльа бідних льудеј. 1894 р. буде шче гіршиј, бо тепер мало де вродило, а через холеру ј т. и. нема ј инчих заробків, јак звичајно буваје. — Гар. хоче продати хату і јти на село — на господарство. Це може ј добре дльа него, та не дльа діла.

Шче забув ја Вам сказати про јувилеј Кобринского. Зијшлосьа маса інтелігенціјі — повен поверх великої камениці. З усіх промов, — москвофілів, народовців (навіть Січинского!) — видно було, шчо вони сходьать на наш Standpunkt, то б то всі говорьать про вагу дијальности над простим народом. Сензацију зробило, коли Кобринскиј у відповідь на промову нашого ворога—попа Левіцкого[2]) іменем попівства (промову впрочім толкову і мирольубну, інтерпартијну) — відповів тоасом в честь моју, јак представителья р. опозиціјі, котра, мовльав, је душа в усьакім русі. Звісно, ја зараз відповів Кобринскому, і в формі підчеркуваньа добрих боків в јего дијальности, фактично сокрушив москвофілів і особливо попів,

[1]) В орігінал хибно „не“. [2]) Михайла, з Вербіжа під Коломиєю (6. XII. 1909).

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

та так „делікатно“, шчо ніхто ј не писнув. Загально кажуть, шчо моја промова була најліпша, і справді ја ј сам дивувавсьа, відки вона так гладко ј горьаче вилилась. Особливо довольниј Кобринскиј і многочисленна сімја (в тім числі ј Окуневскиј !) В загалі ја переконавсьа на вечерку, шчо нам можна дешчо зискати серед р. інтелігенції під претекстом спільноји дијальности. Тепер у льудеј усіх партій је добра вольа, та нема доброго розуміньа стану [1]) р. справи і пунктів практичноји дијальности. Це ј можемо ми дати, а через те ј зискати. Впрочім напр. Данилович в загалі не довольниј тим, шчо ј ја вмішавсьа в справу јувилеја Кобринского (хоть так і було у нас ухвалено). Загально звернуло увагу, шчо Дан. мовчав увесь час. Впрочім тепер те недовольство мабуть від того, шчо на јувилеју і в загалі льуде обертајутьсьа до мене, јак до представителья нашого напрьамку, — а Д. тут дуже чуткиј. Мені ж це зовсім не інтересно, і ја тричі протестував би против себе в користь Д.(,) јак би бачив у него точність і серіозність дльа справи. А так і публіка, і ја праві [2])

Чернигівцї до М. Павлика.

(Приватно) Мене дивуе, що приложено повість Ив. Франка для домашнього огнища. NN [3]) приходять не аккуратно, рідко хто одержить повний річник; значить мало надіі, щоб одержати цілу

[1]) Зразу було „справи“. [2])Слова від „Шче забув“ були зразу вложені під 12. XI. 1893; але вони швидче належать сюди, бо лист кінчив ся (словами „јего просити“) не в самому (правому) краю 4-ої сторінки листа, а слова „Шче забув“ починають ся не а capite, лише in continuo, як дальший тяг; а лист із 18. XI. 1893 кінчиться (на 8-ій сторонї, — словами „дльа діла“ — в самому краю. Тай псіхольогічна звязь (зять Кобринського — юбилей остатного) вказує на те-ж. Юбилей о. Кобринського відбувся 9. XI. н. ст. (див. „Галичанинъ“, 1893, ч. 244. [3]) Роз. „Народа“.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

повість, а повість така річ, що як не буде середніх карток, то ії хоть викинь. Дивує мене і певне инших українців здивує, чому Франко не помістив своеі повісти в „Зорі“, де прочитала б ії ширша публіка, як українська так і галицька, де би напевне з охотою помістили єі, не вважаючи навіть на радикальний зміст, бо Франко досить значна сила, щоб звертати увагу на одміни в его поглядах. Певне б[1]) в Зорі Франкові дано і знатниі гонорар, котрого він не одержить тут. Нам, здаецця, що Ваша газета не так объемиста щоб містити беллетристику, не так богата, щоб оплачувати ії, та вона власне рахуе на публіку, котрій цікава идея, факт, котрих не вичитаеш в Зорі і інших газетах. Позаяк Зоря едине виданне, котре доходить в Россію, то слід би доложити всіх сил з усіх боків, щоб вона ліпше виглядала, хоть би з беллетристичного боку і всі партійні рахунки не шкодило б на бік відкинути. Трохи не розуміємо ми Ваших видносин і до наукового товариства Им. Шевч. і его Записок. Ви пишете против того, щоб брати участь в них, а між тим Франко обіцяв свою участь і подав рукопис до друку, також і молодіж: Маковей, Колеса(,) котрих не можно зачислити в ряди народовців чистоі води, а тим більше угодовців, бере діяльну участь в товаристві. Знов прихільники сього товариства наводять той факт, що досі ніодна праця не була обрізана, чи попрована народовецькою цензурою і ні одному авторові не було одказу; прихільники ручаюцця, що всі праці, які б думки у них не проводились, аби вони були наукові, будуть поміщені(.) По іх думці, Ви пишете проти зза особистоі ворожби[2]), нетерпимости до голови товариства. З другого боку у нас нема ні наукових сил, ні грошей, щоб удержувати два таких наукових видання, як Записки, котрі всеж такі можуть истнувати за по-

---

[1]) Зразу було „Певнеби“. [2]) Так виразно; може мало бути „ворожди“.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

міччю сойму і на кошт товариства. Здаецця тут партійним рахункам, як і в Зорі(,) не повинно буть міста.

М. Драгоманів до М. Павлика

$\frac{16}{28}$ Нов. 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогий друже,

Получив учера „Народ“ і просто подивувавсьа, јакий з Вас плохий адміністратор. Ви дајете вольу Вашій нетерпльачці усе з разу поначинати, — а кінці забувајете. На Вашім місці ја б написав великими буквами в своји хаті: не починај печатати нових статеј, поки не скінчиш старих. На мене, так ја б не тілько одклав би рецензију на Чајченка до нового року, а ј самі Додаткові листи, коли у Вас набралось цікавих статеј про другі справи і других авторів, а в усьакім разі скінчив би перше Параллелі і статьтьу про Арабажина. Тепер не знају, шчо Ви з ними будете робити? Коли Параллелі скінчите тепер, то прајдесьа надојідати читательам одним іменем аж 3-чі в N-рі. Коли одкладете, то публіка забуде початок. В усьакім разі публіка і автори непечатаних статеј подумајуть, а надто після Ваших слов у N 21, шчо се Вас ја силују печатати моји статьті, а ја јак раз прошу Вас про економију в сіј справі. До того ја після нового року не зможу дати Вам багато статеј, — і вијде, шчо Народ тепер монотонниј через мене, а потім буде монотонниј на другиј лад, — без мене. — Далі Народ N 22 таки не обијшовсь без доносу. Кажу про дописі з Чернигова. Очевидно, там і жандармськиј світ не без добрих льудеј, — а до того в росіјських чиновників се звичај не дуже усердствовати, а надто коли не сам почав діло, — то ј Черниговські жандарми, коли јім вказано з Петербурга,

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

чи Варшави шукати певних листів NN, не захотіли брати укр. газет. А Ви тут переміну загальної політики вбачили, — та і припечатали таку „оплошность“ черн. жандармів. На другий раз вони не будуть такі милостиві. Знаєте: ліпше вже не печатати зовсім звісток про арести, ніж робити се так незручно, як се Ви робите, не раз уже. —

І в справі генерала Черниговського[1]) ja нійакої „реакції шпіонству“ не бачу. Се звичайне препирательство чиновників ріжних министерств, — вічне в Росії од Петра І-ого.

$\frac{3}{15}$ Дец. Увесь сей час був хорий; лежав, як колода і ледви міг читати. —

Получив Хлібороба, — і хоч плач! Навіть у Гомичкова рідко читав такі відозви од редакції, як Ваша. Як таки не чути носом,[2]) або не завчити собі, шчо редакція має право тільки на одно: просити підписчиків, шчоб заплатили довги. А докорьати „партію“, а тим паче публіку, чому не дають грошей, вона не має права, бо ніхто нійаких обовязків перед нею не брав.[3]) Ви ж самі одчепились од „партії“ (і прекрасно зробили), — ну, і пробуйте вести справи самі. Ja думаю, шчо з Хліб. можливий один вихід: взьати його на содержаніе украйінцьам, — та тілько тоді треба завести строгу „ошчадність“ в других пунктах, а надто в виборчих агітаціях. Які тут вибори з такими дійачами, як Дан. Гарас. і т. д. Одно зостаєсьа — просвішчати народ, поки з него видуть свої кандідати, або поки інтеллігенція виробить ліпші індівідууми. Та на лихо Ваша відозва бье украйінців у лоб — доносьучи u r b i e t o r b i, шчо вони вже і Народ содержуть. На вішчо Ви таке напечатали та шче і післьа многократних просьб моїх нійаких откро-

---

[1]) Здає ся, так; написано страшенно невиразно, але бесїда в дописи „Народа“ про чернигівського генерала Анастасієва. [2]) Далї переч. „коли“. [3]) Від „паче“ я зач. у свій час чорнилом.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

венностів про украjінців не печатати? — Се просто в Вас jакась хороба!

Получив і лист. До „Радікала“ і т. и. ja тепер індеферентниj. Мені не подобаjесьа власне суть містіко-народницька, котра проскакуje і в назвах, — та бачу, що „жени природу в двері, вона влетить у вікно!“ — то все рівно!

Здивувало мене, на шчо Ви подвіjниj NN, та шче такиj товстиj видаjете. Грошеj — не ма на простиj N, — так [1]) з подвіjним NN не виграjете. А пухкі конверти більше звернуть на себе уваги поліції в Росіjі. —

Про те, шчо не було нijакого резону зачинати друк багато статеj безпремінно в сему рочнику, вже говорив і не раз. —

Ваш *М. Др.*

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломиja 11. XII. 1893
Замкова ул.

Дорогиj Друже!

Шчо таке, шчо від Вас так давно нема j звісточки? Чи хорі j ніколи, чи так вразили Вас jакі вісти відци? Мені ж треба від Вас відповіди на те, чи непремінно переставати видавати „Народ“, переміньаjучи jего в „Радикала“? Тепер ja [2]) видаjу [3]) вкупі 23-24 нри, то мушу написати сьак, або так. Ja вже писав Вам своjі j инчих резони протів. Тепер додам, шчо j протів митрополита „Радикал“ виграв би не богато, бо непремінно був би заборонениj післьа 1—2 нрів. Не можна ж тепер видавати в Галичині такоjі рад. газети, шчоби не чіпала митрополита і всіх тих тисьачних справ, котрі jего разьать.

[1]) Далї перец. „на“. [2]) Зразу було: „Ja вже писа(в)“. [3]) Зразу було „видаjучи“.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Шчо до[1]) 250 гульд. виданих мною доси з „Народа“ на „Хлібороб“, то воно значить тілько, шчо ja особисто винен „Народови“ 250 р.(,) бо не маю ж ja права обертати jего гроші на шчо-небудь инше. Тілько шчо ж мені було робити? — не печатати „Хлібороба“? Говорити Д. значить даремне кидати горох о стіну, а збивати злість на неповинних мужиках? Jак би справа не така скандальна, ja кинув би „Хлібороба“ — нехай би Даниловичі спали, jак собі стельать. Та самі скажете, шчо не можу ja кинути „Хлібороба“ (хоть мені j ніколи j нijак крашче редагувати jего).

Тепер треба jакось лагодити справу з Гар. Це вже було добре почато на тов.[2]) суді, але опjать попсовано Даниловичем, бо коли Гар. обіцьав нам не пити j точно вести діло в Сп.[3]) і школі, але рівночасно поклав, шчо би всі тов.[4]) в таких справах піддавалисьа тов. суду, — на шчо, звісно, ми всі згодилисьа, — Данилович (,) очивидьачки, з бojазни перед тим, сказав Гар., шчо наші ухвали для него, Гар. не обовjазуjучі. А позajак Гар. вірить в Дан. мов у бога, то j опjать пje і порьадку не робить. І не знajеш, з jакого кінцьа зачинати, бо навіть шчотів нема. Звісно, пjаниj чоловік — unzurechnungsfähig. Треба Вам сказати, шчо до великого особистого нешчастьа Гар. у него пробудивсьа родовиj алькоголізм, а це, jак знajете, лихо майже непоправиме, особливо в обставинах, в jаких Гар. опинивсьа, дьакуjучи головно N. Мені jего страшенно жаль, бо в усім инчім Гар,[5]) золотиj чоловік, — та шчо ж ja вдijу? Він сам не бачить собі ратунку в Коломиjі, а хоче залізти на село, але ж там він може шче гірше роспитисьа.

В усьакім разі jединиj лік на горе і всесвітниj скандал, jакиj неминуче жде нас усіх — відньати в Гар. провід Спілкоjу і Школоjу, і в загалі взьати

---

[1]) Далї перец. [2]) товариським. [3]) Спілцї Гуц. [4]) товариші. [5]) Зразу було „це“.

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

його в руки так, шчоби не мав грошей в своїх руках. Це і сам він признає, але ж хоче втікати на село, тим часом тут усе ж таки булоби дльа него більше стриму. Тілько-ж чим буде він тут жити? Јак би мені лишніх 30 гульд. у місьаць, — взьав би ја јего в сотрудники і держав би јего в руках, — шчо в однїј хаті легко, особливо мені, котрого він завше послухаје, — але-ж відки взьати 30 гульд. у місьаць, коли мені самому 43 гульд.[1]) у місьаць не стаје, а в „Народа“ і „Хлібороба“ грошей дасть-бі?

А треба Вам знати, шчо на 9/10 заслуга руху по селах — Гар. заслуга, бо і Дан. робив тілько јего руками. Ухід Гар. відци був би удар дльа него і дльа практ.[2]) руху, бо мені ні с ким јего вести. А так перемінивши справу, ја і Гар. опјать заставивби до серіозноји роботи і пјанство прошлоби. А тепер він иноді день і ніч пје[3]) і говорить преглупости перед посторонніми льудьми, так шчо починајуть јего мати ні за шчо.

Таке то — не досить свого лиха, шче і чуже! та дльа мене більше свого.

Поки шчо бувајте здорови. Треба кінчити переклад статі[4]) про робітників. Усего остатного нру „Народа“ буде мабуть коло 5 листів, а в мене ані крејцарьа. Скучниј буде нр.

Ваш

М. Павлик

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 18. XII. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Дістав Ваш лист з докорами і можу відповісти таке: Про монотонність „Народа“ то Драгоманівску, то Павликівску, Ви самі мені нераз писали; так

[1]) В оріг. далї ще „гульденів“. [2]) Практичного. [3]) Дал переч. „Таке то“. [4]) Яна Козакевича (7. XII. 1909).

Generated on 2015-05-29 06:47 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

само нераз просили, шчоби скорше кінчити Ваші Листи ј рецензіјі на Чајченка. То само наказав мені і стариј, то б то, шчо би Ваші статі друкувати, не відкладајучи. Держучись того, ја ј хотів переказати старому (не мајучи тепер змоги зробити це листом або переказати) — шчо, позајак[1]) воно зајмаје чимало місцьа, а він велів шче ј про Европу і т. и. писати, — то треба би хиба вбільшити објем „Народа". Чого тут Вам сердитисьа — не розумію. Так само нічого Вам дивуватись, шчо ја видају подвіјниј нр. Видају, бо мусить вијти шче 2 нри (котрих поділити з тіпогр. поводів не можна) і ја мушу в нім скінчити всі розпочаті статі. А такиј великиј мушу видавати шче ј через те, шчо стариј наказав мені, шчо би один нр. не смів бути менчиј 2 листів, значить 2 нри — 4 листів. А в Росіју слати му по одному нру.[2])

Моја відозва в „Хліборобі" иде зовсім не до „партіјі", ані до суспільности, а до пренумерантів, котрі самі замовили „Хлібороба" і не платьать. Треба Вам сказати, шчо ј тут починајесьа деморалізаціја, між инчим така, шчо јак раз близчі до руху сельане вважајутьсьа в праві не платити за „Хлібороба" (навчившисьа від інтелігентних передплатників у Галичині). Шчо ја тут зіјшовсьа з Гомичковим[3]), або навіть упав низче него, — це не велика біда: homo sum. Ја кажу: міні не заплачено за с. р.[4]) 500 гульд., от ја ј обертајусьа до довжників, а Ви пишете: чого Ви јіх чіпајетесь — „попробујте вести справу самі". Впрочім, в тіј відозві власне не в грошах діло

Шчо ја помильајусьа в рос. справах — це річ натуральна, але ј тут вина не паде на мене самого: Украјінці в загалі нарікајуть на цензуру Галичан, на відкиданье статеј, вичеркуванье з них дечого і т. и. Хоть ја сим гріхом і најменче грішниј, все ж таки ј міні нераз писано: „не сміј! печатај усе,

[1]) В оріґ. „попојак"!! [2]) Властиво: по 2 аркуші. (7. XII. 1909). [3]) Редактор угро-руського „Карпата" (7. XII. 1909). [4]) Сей рік.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

шчо пришлемо і так јак пришлемо!“ Шчо ж мені ј робити? Ја рад, шчо ј таке стали присилати, хоть воно нераз прімітівнішче від писань самих Галичан. Чув ја і казав Вам, шчо неспосібниј до укр. політики, і тут је одна рада: најти спосібнішчого чоловіка, хоть з Украјіни.

Поки шчо бувајте здорові(,) бо треба кінчити нр.

Ваш

М. Павлик

4-ого јанв. 1894 в Коломијі наше віче; зараз післьа того буде у Сньатині, Косові ј Станіславові, а ја особисто думају в свіј час стрибнути в Броди і там „кандидувати“ до сојму (вмер Сірко). Там мене знајуть з віча. Звісно, поіду дльа агітаціјі — Брідшчина один з најбіднішчих повітів.

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 1893. 18. XII
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

В післанім тілько шчо листі забув ја додати, шчо ј по мојему слід чим скорше друкувати Ваші статі — адже ж про те Ви не можете сумніватись, бо ја Вам це не раз писав. Спеціально шчо до критики Чајченка, то ја думав (від року) і думају, шчо з них на Украјіні најбільша користь від „Народа“,[1]) бо Чај. зараз на них обзивајесьа і маје вплив і тут, і на Украјіні. Через те і „Листи“ і критику јего повістеј треба було друкувати хоть ураз. А шчо про те „Народ“ може бути[2]) монотонниј, це ј Ви нераз признавали. З хиб у нім важнішчі — брак огльаду соц.[3]) політ. і т. и. руху в Галичині, Австріјі ј евр. держ.(,) брак наукового огльаду і т. д. і т. д.

[1]) Далї перец. „та в загалі“. [2]) Розуміти: се нїчого, що... [3]) соціяльно.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Уступ про те, шчо жандарми лишали укр. газети, ја сам думав викинути, а не зробив це тілько, спускајучись на автономију і знанье відносин укр. пишушчими. Ја навіть підозрівају, шчо з Харькова [1]) пише в „Народ“ певниј урьадник — звісно, крашчиј, то тим паче јему знати, шчо можна там по місцевим обставинам.

М. П.

А шчо ја в загалі путају, тому не дивујтесь; на те, шчоби так не було, мені треба було родитись не в Галичині і [2]) жити ј працьувати не в Галичині, де чоловік обставлениј шче тупішчоју публікоју і де він мусить починати трохи не від замітанья хати, і поки дијде до того, шчоби бодај подумати, то вже ј думки дасть бі. Це не те, шчо европејскі артисти: навчивсьа свого (і було при чім учитись), пријшов і сів до готового фортепјану, в гарно прибранij салі і серед уважноји ј розумноји публіки. Јак же јему не сповньати добре своје діло?

М. Драгоманів до М. Павлика.

$\frac{10}{22}$ Дец. 93. Улица Денкоглу. София.

Дорогиј Друже,

Не памјатају ја, шчоб ја просив Вас непремінно печатати рецензију на Чајч. в сім роцi, — але памјатају, шчо молив Вас не одтьагати кінців статеј од початків, не починати нових, поки не скінчатьсьа старі. Та се ј аксіома редакторства. Јак би Ви јеји держались і скінчили зразу про Аксакова і Арабаж., — то не почали б про Чајч. і рецензіја само собоју одијшла б на 1894 р. навіть коли б хто просив Вас јеји тепер давати. — Просив — шче не резон. Ви на те ј редактор,

[1]) Мабуть похибки зам. „Чернигова“. (7. XII. 1909).
[2]) Далі переч. „не в Га“.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

шчоб усі просьби слухати, а свій порьадок держати, а надто аксіом не ламати дльа просьб.

Так само донос, шчо украjінці піддержуjуть Народ, напечатаниj не в дописі украjінськіj, а Вами самими в Хліборобі. Вам легко було зовсім сего доносу не печатати. —[1]) Та j в дописьах украjінських не буде цензури (думок) коли Ви будете викидати jавні доноси, напр. про те, шчо жандарми не конфіскували гал. газет. Дописуватель може се так лишень дльа Вас написав.[2]) Ви вбачили тут jакусь нову тенденцію росс. правительства, тоді jак в діjстві росс. чиновників у загалі велика децентралізаціjа, — і часто жандарми просто по „халатности“, або по особистому благодушіjу,[3]) не дуже то „усердствуjуть“, бо в жандарми часто попадаjуть льуде зовсім припадково (так Геjкинг — був паном, програвсь у карти і став жандармом, бо туди беруть льудеj з „манерами“ і чужими мовами) Черниговські жандарми видимо получили наказ знаjти певну корреспонденціjу і не хотіли усердствувати, забираjучи шче j гал. газети. А Народ на них і доніс!

Jа зовсім не дльа „докорів“ пишу, а дльа того шчоб усунути певні хиби, а надто шкодливі живим льудім. Не можна ж поправити хиб не признавши jіх, а замазуjучи jіх софистикоjу. В усьакім разі „мольу Вас благаjу“, — 1) не перебивати початих статеj новими і 2) не печатати нijаких фактичних вказівок на відносини укр. з нами і т. п. —

Шчо ж сталосьа з Вахньанином? Jа пропустив кілька NN Freie Presse (мені не дали jіх) і не знаjу, чи вибраниj він? Чи дістали гроші з Укр. на Народ?

А з Хліб. не буде ладу, поки Ви jего з укрцьами не візьмете зовсім. Тільки тоді приjдесьа „кандідатури“ всьаких Дан—ів залишити. Jакі кандідатури, коли елементарне діло — газети не мо-

---

[1]) Далї перец. „Шчо“. [2]) Далї перец. „Ви ту(т)“. [3]) Далї перец. „часто“.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

жуть вдержати! Та j Zah(l) kandidaturen робити на чужі гроші — абсурд.[1]) Украjінцьам треба певних ораторів в соймі j рейхсраті, — а коли jіх нігде взьати, то ліпше гроші дати на літературу. В усьакім разі треба літературну справу поставити на чергу на р. 1894 і ліпше jеjі розрішити, ніж доси було. —

11 Дец.

Получив Листи. Маленькиj непорьадок: не ма листів дальших з Буковини (З поводу XVI і XVII л. Вартового) — а jіх треба, бо ja навмисне туди одклав де jакі сьужети, про котрі инакше б говорив у Народі. Тепер зробіть так, шчо перепечатajте ті листи на кінець. Та в мене нема XVIII л.[2]) Вартового. Пропало на пошті 2 NN Буковини, — ja писав у редакцijу, але все таки не получив. Може в Вас jесть, — то пришліть. Та в моjіх Листах багато помилок друкарських; треба поправити, — але в мене нема перших аркушів; ja дав jіх одному москалеві шче в Парижі, — та j решту не легко розшукати між газетами, — то б. л. пришліть усі Листи; ja напишу поправки. —

Коли саме поjідете в Броди?

Ви не дуже плачте з поводу хибів Народу і др. Jесть органичні, — котрих не поправимо і за 25 років, — а jесть такі, котрі легко поправити. Трошки більше розваги і менше субjективности. —

На 1 N Народу 1894 р. ja пришльу статеjку, — коли у Вас не зосталось про програму Молодих украjінців. Обдумуjу кілька статеj дльа Хліборооа.

Ваш *М. Др.*

---

[1]) Від „А“ я зач. у свій час оливцем. [2]) Листа.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

М. Павлик до М. Драгоманова.

Коломија 26 дек. 1893
Замкова ул.

Дорогиј Друже!

Починаје смерть добиратись до нас: вчера умер брат Даниловича, Клим — дуже образованиј чоловік, јуріст — і дитина сестрина[1]), кілька день тому умерла јего сестра, полишивши кілька дрібних дітеј.[2]) У самого Даниловича слабість серцьа і немов сухоти. Недавно трохи не вмер најліпшиј наш друг із Польаків — інжінер Кшичковскиј[3]), над котрим смерть таки висить, учера впала в обморок јего сестра учителька — ледви відратували. Усе це з боку нагадује мені, шчо не забаром треба буде ј собі сходити зо світа. З льудеј мені важко покидати на світі тілько матір, шчо тепер живе при мині, а по мојіј смерти буде знов бідувати. Сестра собі дасть раду ј без мене, јак і доси було. Інших другів приходитьсьа здавати на ласку житьа. З діла мені жаль тілько, шчо не напишу своіх Споминок[4]) — најбільше про діло і льудеј, котрих дольу ј недольу мені пријшлосьа пізнати. Оце ј був би ја, а иншиј того не змальује. І так ја певниј, шчо вмру 1894 р. (,) шчо в остатніј хвилі бојусьа зајавльати про вихід „Народа“ ј „Хліборооба“ у 1894 р. Хотілось би, шчо би не скривдити читателів і в загалі мати на поготові шчоти. Шче в мене на душі чужі виданьа: Куліша, Кримського, молодих рос. соціал-демократів, а тут јак затьалисьа з друком: Кузьма в Женеві тьагне „Дзвін“ уже більш року, тут те ж не пильнујуть, бо нема досить наборшчиків.

„Народа“ вже надруковано 3 листи ј цими дньами буде скінчениј. Та Ваш остатніј лист на Украјіну пријшлосьа відложити на 1 нр. 1894, бо треба би було викинути все дрібне. Звиніть. Тепер

[1]) Роз. Даниловича. [2]) Далї перец. „Сам Да“. [3]) Денис. [4]) Зразу було „своји Спомінки“.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

дешчо в „Народі“ і „Хліборобі“ нехај Вас не дивије: хоть ја і тьамльу твердо, шчо живим треба писати тілько про живе, то все ж таки подув смерти иноді надто сильниј, шчоби не відбитисьа на дечім і не лишити дешчо лишнье дльа здорових.

27. Тілько шчо поховали Дан—(ого) брата — церковним способом (не знају, з јакоји речі, коли і Д—ч і сам покійниј[1]) невірујушчі!) і сам ја побачив на власні очи, кілько цівільноји відваги в нашого коломијського радикальства: не вважајучи на ненастанні грімкі фрази протів, усі најблизчі пішли робити „послѣднее цѣлованіе“ в церкві і цільували не тілько засмаровані наліпки на евангелију, а і хрест і образ і дејакі навіть попову лапу! Сам Гарасимович не „избѣже“ долі тоји. (Д—овичеви ја не дуже і дивујусьа, бо він тепер такиј прибитиј, шчо зовсім посивів). Ја покльавсьа шче лишнііј раз, шчо мене мусьать ховати по сьвітськи, без комедіј. Само житье і „смерть“ у природі — далеко цікавішчі. Мені јіх помогли ліпше порозуміти Толстој, Г. де Мопассан (великиј художник — більшиј Золі!) і Зольа, котрого „Дра Паскальа“ ја тілько шчо прочитав (у дуже плохім рос. перекладі д. Шульгиноји!) Те все отворьаје очи на житье і льудеј (а тут, у Коломији, — прекрасниј Standpunkt на села і городи!) — та жаль, шчо не доведесьа нічого з того лишити дльа розуміньа льудеј.

Питаје Куліш, чи получили Ви 18 сторінок[2]) јего „Устихотвореноји Бібліји“, шчо він Вам післав по паризкіј адресі, а також лист? Відповіжте б. л. чим скорше. Він уже „устихотворив“ бібліји 100 сторінок. Бачучи, шчо дльа такоји праці[3]) потрібно перекладу Рејса з појасненьами і т. и. ја предложив Кулішу тој твір (Стариј Завіт), і посилају томами (вже је јіх 5)

Поки шчо бувајте здорови

Ваш

М. Павлик

---

[1]) Далї перед. „був“. [2]) Зразу було „карток“. [3]) Зразу було „діла“.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Драгоманів до М. Павлика. [1])

$\frac{20}{31}$ Дец. 93. Улица Денкоглу, София.

Дорогий Друже,

Все лежу нікуди не гідний. Попробував тиждень читати лекції — і впав, — полежав, поїхав упять раз, — і впять лежу. Коли за свьата не поправльусь (,) треба подаватись у одставку, маючи в перспективі, шчо весною не буде з чим навіть виїхати звідси. Тут бо не Швейцарія, де чоловік може жити на всьакий буджет, заранє встановленій. Тут — страшенний перевод грошей без усьакого конфорту. Напр. за кватиру плачу 1800 фр. в рік (замість 800 женевських) і маю 6 хат, з котрих 2 найбільші неотопимі, дві — власне корридори переходні, — тілько в 2 можна хоч не жити, так спати. А другі за ту ж ціну не мають і таких 2 хат, а мерзнуть, як собаки. Все дороге — і цівілізоване, і просте, все дорогше трохи не в 2-оє проти Женеви, з тим додатком, шчо напр. мяса не вкусиш, яєць $^1/_2$ гнилі і т. д., і т. д. До того прислуга — невозможна: все забувають, бють, закидають. Живеш, як серед татарського нападу! Треба мати і здоровля татарського лицарьа! Нарешті заболіла і Льудмила: воспаліньнья ока і інфлуенца. А я тільки нею і державсьа.

Ваших слов про те, шчо остатній Лист на Укр. Ви одклали на 94 р., я зразу навіть не розібрав. Думав, шчо Ви говорите про замітку з поводу программи мол. украйінців. Ось чим скінчилась Ваша зневага аксіом. Понапирали без нужди нових статей, не викінчивши старих, поодкладали статьті других авторів, котрі, певно, на мене ж сердьатьсьа,[2]) і все, шчоб одкласти власне те, шчо одно треба було скінчити і про шчо я прохав Вас. — Ні, се в Вас якийсь ідіосінкразіс і Вас просто треба взьати

[1]) Сей лист дописано, як бачите, 26 ст. ст. дек., се б то 6. І. н. ст. 1894. [2]) Се місце я зач. у свій час нігтем.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

під догльад. Ja по кр. мірі Вам тепер не буду давати більш jак по однiй статьті і тих дозу буду одмірьати длька кождого N-ра, а инакше і писати не буду.[1]) А, замітьте, ja перше не вмішувавсьа в Ваше господарство і вважав се неприличним. А тепер Ви так мене поставили перед публикоjу і сотрудниками, шчо хоч заjавльаj, шчо ja не причасниj до Вашоjі економіjі. А діло таке легке: тілько не бунтоватись проти аксіом!

Мене зовсім не дивуjуть церковні комедіjі Ваших коломіjських радикалів. Ja ні звідки не бачив, шчоб вони розривали з церквоjу, — бо в них усьа боротьба з попами на „патент“ зводилась. Пригадаjте, jак вони не хотіли печатати моjеjі замітки: Віра а громадскі справи і jаку дурницьу позволили собі написати в початку jеjі — за моjім підписом, мене не спитавши! То j натурально, шчо вони лобизаjуть попівську лапу. Куди ж jім до свіцького похорону! З рештоjу у Вас хоч поговорити про него можна, — а тут сего і в спомині не ма. Ja напр. прошу своjіх, шчоб, на случаj моjеjі смерти, кликали хоч протестантського пастора, бо ja абсольутно не згоджуjусь, шчоб коло моjеjі труни ішли замурзані, нечісані, немиті, сонні і пузаті попи православні. Все таки пастор хоч умитиj!

Мені час про такі речі думати, — а Ви просто даремно собі страхи видумуjете: преспокіjно переживете 1894 р., jак пережили і 93. Ваші фізіолого-медицинські розмови не маjуть під собоjу нijакого грунту. Та навіть наjмудрішчі медики помильаjуть сьа. То наjліпше: жити, поки живетьсьа і робити, поки робитьсьа, — а вмерти вспіjемо в свіj час. Ми ж з Вами все рівно нічого мудрого не пригадаjемо звеліти на случаj нашоjі смерти. Jакось та буде!

Кулішевоjі Бібліjі листки ja получив з Парижа, де jіх трохи задержали. Хоч получив ja jіх в часи хороби, та вспів прочитати j відписати jему, —

---

[1]) Від „тепер“, як вище.

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

і він, певно, вже маје моју відповідь. Послав ја јему і книжку Genesis, перекл. Kautsch und Sozin, напечат. ріжними шрифтами, відповідно ріжним редакцијам. Та навряд багато з того буде проку. К. мало ознакомленій з новоју крітікоју Бібліїі і застарій уже, шчоб переучуватись. А про Вашого Рејса ја бојусь, коли б він шче не пропав, бо мусить перејти через духовну цензуру. Впјать Ви заспішились, не знајучи росс. порьадків, хоч пора б уже Вам јіх і знати. Јій богу ліпше буде, коли Ви в таких випадках пождете тиждень та спитајете хоч мене. Дуже буду плакати, јак Ваш Рејс пропаде ні за цапову душу!

Ваш *М. Др.*

Ја послав К—шу Genesis в листовому пакеті, — бо се невелика книга, хоч все таки за [1]) такиј лист пријшлось заплатити $4^1/_2$ фр. А не можна ж так посилати Рејса!

26 Дек. Трошки було полекшало, то ја написав брошуру, котру обдумував давно, лежучи. Посилају $^1/_2$. Тепер почав вијати такиј вітер власне з того боку, де наші спальні, шчо ј у них холод собачиј. Ја став кашльати гірше, жінка теж. Чисто одна злість даје силу переписувати брошуру. Та бојусь, шчо скоро не стане сили ј переписувати. А хотів би за свьата написати шче брошуру про рај і прогрес.

---

[1]) Далї переч. „паке(т)“.

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ДОДАТОК.

Привіт М. Драгоманову від збору селянської радикальної партії.[1])

Коломија дньа 15 августа 1892

Високоповажаний наш Батьку
Товаришу!

Конституучий збір організаціі радикальної партії серед селян поздоровляє Вас, яко першого поборника радикальних думок і першого і неутомимого робітника для поступу нашого народа.

Михайло Павлик | Ілярiон Гарасимович | Иван Сандуляк | Тома Печерский | Иван Бородайкевич | Михаилъ Ковбаснюкъ | Клементи Велигорский | Юрко Лутчак | † Николай Костинюк | Іван Комановский | Michajło Wojewódka zo sniatynsz(cz)yny | Іван Кузенко[2]) | † Мѣхайло Нагорняк | Jan Żurowski | Кірило Гушман | Лесь Мартович | Михайло Іванчук | Василь Стефаник. | Володимир Новодворский | † Матій Зубрицкий | Володимир Кміцікевич | Др. Северин Данилович | Нестор Яворовский | Щасний Творовский | Прокѣпь Заяць | Кирило Трильовский | † Микита Слободян | Филип Вінніцкий | † Иван Осадчук

[1]) Сей заголовок даю тепер (29. IV. 1911). [2]) В орiг „Кизенко".

Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

ЗМІСТ

VII. т.

Рік 1892.

М. Др. до М. П. (Софія, 31. I. 1892) .	ст.	3—5
М. П. до М. Др. (Львів, 15. II. 1892) .	„	5—8
М. П. до М. Др. (Львів, 25. II. 1892) .	„	8—9
М. П. до М. Др. (Львів, 5. III. 1892) .	„	9—11
М. П. до М. Др. (Львів, 16. III. і 2. IV. 1892)	„	11—14
М. Др. до М. П. (Софія, 24. III. 1892) .	„	14—18
М. П. до М. Др. (Львів, 14. IV. 1892) .	„	18—22
М. П. до М. Др. (Львів, 8. V. 1892) .	„	22—24
М. Др. до М. П. (Софія, 29. IV. 1892) .	„	24—26
М. П. до М. Др. (Львів, 16. V. 1892) .	„	26—30
М. П. до М. Др. (Львів, 22. V. 1892) .	„	30—31
М. Др. до М. П. (Софія, 9., 10. і 14. V. 1892)	„	32—35
М. П. до М. Др. (Львів, 25. і 27. V. 1892)	„	35—36
М. П. до М. Др. (Львів, 29. V. 1892) .	„	36—38
М. П. до М. Др. (Львів, 1. VI. 1892) .	„	39— —
М. Др. до М. П. (Софія, 19. V. 1892) .	„	39—40
М. П. до М. Др. (Львів, 8. VI. 1892) .	„	40—42
М. П. до М. Др. (Львів, 11. VI. 1892) .	„	42—43
М. Др. до М. П. (Софія, 31. V. 1892) .	„	43—45
М. П. до М. Др. (Львів, 16. VI. 1892) .	„	46—49
М. Др. до М. П. (Софія, 2. VI. 1892) .	„	49—50

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

М. П. до М. Др. (Львів, 20. VI. 1892) . ст. 50— —
М. Др. до М. П. (Софія, 8. VI. 1892) . „ 51— —
М. П. до М. Др. (Львів, 22. VI. 1892) . „ 51—54
М. Др. до М. П. (Софія, 22. VI. 1892) . „ 54—56
М. П. до М. Др. (Львів, 9. і 11. VII. 1892) . . . . . „ 57—60
М. П. до М. Др. (Львів, 14. VII. 1892) . „ 60—61
М. П. до М. Др. (Коломия, 25. VII. 1892). „ 61—63
М. Др. до М. П. (Париж, 27. VII. 1892). „ 63—64
М. П. до М. Др. (Коломия, 12. VIII. 1892). „ 64—65
М. П. до М. Др. (Львів, 20. VIII. 1892). „ 66—68
М. П. до М. Др. (Коломия, 27. VIII. 1892) . . . . . „ 68—70
М. Др. до М. П. (Париж, 16. VIII. і 12. IX. 1892) . . . . . „ 70—72
М. П. до М. Др. (Коломия, 23. IX. 1892). „ 73—76
М. Др. до М. П. (Париж, 28. IX. 1892). „ 76— —
Ів. Фр. до М. П. (Львів, 1. X. 1892) . „ 77—78
М. П. до М. Др. (Коломия, 1. X. 1892). „ 78—79
Ів. Фр. до М. П. (Львів, 3. X. 1892) . „ 79—81
М. П. до М. Др. (Коломия, 3. X. 1892) . „ 81—82
М. П. до М. Др. (Коломия, 4. X. 1892) . „ 82—84
М. П. до М. Др. (Коломия, 6. X. 1892) . „ 84—85
М. Др. до М. П. (Париж, 9. X. 1892) . „ 85—87
М. П. до М. Др. (Коломия, 14. X. 1892) . „ 87—89
М. Др. до М. П. Париж, 18. X. 1892) . „ 89—92
М. П. до М. Др. (Коломия, 22. X. 1892) . „ 92—94
М. Др. до М. П. (Париж, 26. X. 1892) . „ 95—97
М. П. до М. Др. (Коломия, 1. XI. 1892). „ 97—98
М. Др. до М. П. (Париж, 5. XI. 1892) . „ 99—100
М. Др. до М. П. (Париж, 9. XI. 1892) . „ 100— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 14. XI. 1892). „ 101— —
М. Др. до М. П. (Відень, 21. XI. 1892) . „ 101—102
М. П. до М. Др. (Коломия, 3. XII. 1892). „ 102—104
М. Др. до М. П. (Софія, 25. XI. 1892). „ 104—107
М. П. до М. Др. (Коломия, 16. XII. 1892). „ 107—111
М. П. до М. Др. (Коломия, 20. XII. 1892). „ 111—112
М. Др. до М. П. (Софія, 14/26. XII. 1892) . . . . . „ 113—115

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Рік 1893.

Панночка від Мик. Ковалевського до М. Др. (Коломия, 2. I. 1893) . . ст. 116—120
М. Др. до панночки від Мик. Ковалевського (Софія, 29. XII. ст. ст. 1892) . „ 121—127
М. П. до М. Др. (Коломия, 9. I. 1893) . „ 127—129
М. П. до М. Др. (Коломия, 11. I. 1893). „ 130— —
М. Др. до М. П. (Софія, 6/18. I. 1893). „ 131—133
М. П. до М. Др. (Коломия, 24. I. 1893). „ 133—138
М. П. до М. Др. (Коломия, 25. I. 1893). „ 138— —
М. Др. до М. П. (Софія, 15/27. I. 1893). „ 139—142
М. П. до М. Др. (Коломия, 27. I. 1893). „ 142—146
М. Др. до М. П. (Софія, 16/28. I. 1893). „ 147— —
Ів. Фр. до М. П. (Відень, 31. I. 1893) . „ 147—148
М. П. до М. Др. (Коломия, 31. I. 1893). „ 148—150
М. П. до М. Др. (Коломия, 1. II. 1893) . „ 150— —
М. Др. до М. П. (Софія, 1. II. н. ст. 1893). „ 150—153
М. Др. до М. П. (Софія, 2. і 3. II. н. ст. 1893) . . . . . „ 153—156
М. П. до М. Др. (Коломия, 2. і 5. II. 1893) . . . . . „ 156—160
М. Др. до М. П. до (Софія, 10. II. н. ст. 1893) . . . . . „ 160—162
М. П. до М. Др. (Коломия, 11. II. 1893). „ 162—164
М. Др. до М. П. (Софія, 12. II. 1893) . „ 164—165
М. П. до М. Др. (Коломия, 13. II. 1893 . „ 166— —
М. Др. до М. П. (Софія, 14. і 15. II. н. ст. 1893) . . . . . „ 166—169
М. П. до М. Др. (Коломия, 17. II. 1893). „ 169—172
М. П. до М. Др. (Коломия, 18. II. 1893). „ 173—174
М. Др. до М. П. (Софія, 18. II. н. ст. 1893) . . . . . „ 174—177
М. Др. до М. П. (Софія, 20. II. н. ст. 1893) . . . . . „ 177— —
М. Др. до М. П. (Софія, 26. II. 1893). „ 178— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 3. III. 1893). „ 178—179
М. П. до М. Др. (Коломия, 8. III. 1893). „ 180— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 13. III. 1893). „ 181—183
М. П. до М. Др. (Коломия, 15. III. 1893). „ 183—185

Generated on 2015-05-29 06:48 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. П. до М. Др. (Коломия, 18. III. 1893). ст. 185— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 19. III. 1893). „ 185—187
М. П. до М. Др. (Коломия, 29. III. 1893). „ 187— —
М. Др. до М. П. (Софія, 29. III. н. ст. 1893). „ 187—190
М. П. до М. Др. (Коломия, 2. IV. 1893). „ 190—192
М. П. до М. Др. (Кол., після 2. IV. 1893). „ 192—193
М. Др. до М. П. (Софія, 23. і 25. III. ст. ст. 1893) . . . . . „ 193—195
М. П. до М. Др. (Коломия, 9. IV. 1893). „ 196—197
М. П. до М. Др. (Коломия, 10. IV. 1893). „ 198—200
М. Др. до М. П. (31. III. і 2. IV. ст. ст. 1893) . . . . . „ 200—203
М. П. до М. Др. (Коломия, 19. IV. 1893). „ 203—204
М. П. до М. Др. (Коломия, 24. IV. 1893). „ 205— —
М. Др. до М. П. (Софія, 26. IV. і 1. V. н. ст. 1893) . . . . . „ 205—207
М. П. до М. Др. (Коломия, 4. V. 1893). „ 207—208
М. П. до М. Др. (Коломия, 5. V. 1893). „ 209— —
М. Др. до М. П. (Софія, 7. V. н. ст. 1893). „ 209—210
М. Др. до М. П. (Софія, 8. V. н. ст. 1893). „ 210— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 10. V. 1893). „ 211—212
М. Др. до М. П. (Софія, 14. V. н. ст. 1893). „ 212—214
М. Др. до земляка з Російської України (Софія, 16. V. н. ст. 1893) . „ 214—216
М. П. до М. Др. (Коломия, 18. V. 1893). „ 216—219
М. П. до М. Др. (Коломия, 20. V. 1893). „ 219—220
М. Др. до М. П. (Софія, 24. V. н. ст. 1893). „ 221—223
М. П. до М. Др. (Коломия, 1. VI. 1893). „ 223—228
М. Др. до М. П. (Софія, 5. VI. 1893) . „ 228—230
М. П. до М. Др. (Коломия, 10. VI. 1893). „ 230—233
М. Др. до М. П. (Софія, 16. VI. н. ст. 1893) . . . . . „ 233—235
М. Др. до М. П. (Софія, 18. VI. н. ст. 1893) . . . . . „ 235—236
М. П. до М. Др. (Коломия, 27. VI. 1893). „ 236—237
М. Др. до М. П. (Софія, 2. VII. 1893) . „ 237— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 3. VII. 1893). „ 237—238
М. Др. до М. П. (Софія, 20. VI. ст. ст. 1893) . . . . . „ 238—239
М. П. до М. Др. (Коломия, 5. VII. 1893). „ 239—240

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. Др. до М. П. (Софія, 12. VII. н. ст. 1893) . . . . . ст. 240—241
М. Др. до Мик. Ковалевського (Софія, 12. VII. н. ст. Дописка до М. П. 14. VII. н. ст. 1893) . . . . . „ 241— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 19. VII. 1893). „ 242—243
М. П. до М. Др. (Коломия, після 20. VII. 1893. + Ultimatum В. Будзиновського й тов. редакції „Народа“ з 17. VII. 1893) . . . . . „ 243—247
М. Др. до М. П. (Відень, 22. VII. 1893). „ 247—249
М. Драгоманова пояснене проєктованої ним і Мик. Ковалевським переміни заголовка „Народа“ . . . „ 249—251
М. Др. до М. П. (Відень, 23. VII. 1893) . „ 251—252
М. Др. до М. П. (Відень, 24. VII. 1893). „ 252—253
М. П. до М. Др. (Коломия, 24. VII. 1893). „ 253—255
М. Др. до М. П. (Інсбрук, 26. VII. 1893). „ 255— —
М. Др. до М. П. (Париж, 29. VII. 1893). „ 256—257
М. П. до М. Др. (Коломия, 3. VIII. 1893). „ 258—260
М. Др. до М. П. (Париж, 5. VIII. 1893). „ 260—261
М. Др. до земляка (богатшого) (Париж, у перші дни VIII. 1893) . . „ 261—263
Северин Данилович до М. Др. (Коломия, 2. VIII. 1893) . . . . „ 263—264
Ілярій Гарасимович до М. Др. (Коломия, 5. VIII. 1893) . . . . „ 264—265
М. Др. до С. Даниловича (Париж, 6. VIII. 1893) . . . . . „ 265—268
М. Др. до М. П. (Париж, 6. VIII. 1893). „ 268—271
„Поклик“ М. Др—ва до Українців (Париж, після 6. VIII. 1893) . . . „ 271—273
М. П. до М. Др. (Коломия, 9. VIII. 1893). „ 273—275
М. Др. до М. П. (Париж, 11. VIII. 1893). „ 275—276
М. П. до М. Др. (Коломия, 16. VIII. 1893). „ 276—278
М. Др. до М. П. (Париж, 19. VIII. 1893). „ 278— —
М. Др. до М. П. (Париж, 21. VIII. 1893). „ 279—280
М. П. до М. Др. (Коломия, 22. VIII. 1893). „ 280—281
М. П. до М. Др. (Коломия, 23. VIII. 1893). „ 281—282
М. Др. до М. П. (Париж, 26. VIII. 1893). „ 282—283

Generated on 2015-05-29 07:15 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. П. до М. Др. (Коломия, 26. VIII. 1893). ст. 283—285
М. Др. до М. П. (Париж, 29. VIII. 1893). „ 285—289
М. П. до М. Др. (Коломия, 29. VIII. 1893). „ 289— —
М. Др. до М. П. (Париж, 2. IX. 1893) . „ 290—291
М. Др. до М. П. (Париж, 4. і 7. IX. 1893). „ 291—292
М. П. до М. Др. (Коломия, 4. IX. 1893) . „ 292—293
М. П. до М. Др. (Коломия, 5. IX. 1893) . „ 293—294
М. П. до М. Др. (Коломия, 6. IX. 1893) . „ 294—296
М. Др. до М. П. (Париж, 8. IX. 1893) . „ 296—299
М. П. до М. Др. (Коломия, 10. IX. 1893). „ 299—300
М. Др. до М. П. (Париж, 13. IX. 1893) . „ 300—301
М. П. до М. Др. (Коломия, 22. IX. 1893). „ 301—303
М. Др. до М. П. (Париж, 25. IX. 1893) . „ 303—305
М. Др. до М. П. (Париж, 26. IX. 1893) . „ 305—306
М. Др. до М. П. (Париж, 26. IX. 1893) . „ 306— —
М. П. до М. Др. (Коломия, 30. IX. 1893). „ 306—307
М. Др. до М. П. (Відень, 9. X. 1893) . „ 308— —
М. Др. до М. П. (Софія, 21. X. н. ст. 1893) . . . . . „ 308—309
М. Др. до М. П. (Софія, 30. X. н. ст. 1893). „ 310—312
М. П. до М. Др. (Коломия, 5. XI. 1893) . „ 312—317
М. Др. до М. П. (Софія, 31. X. 1893). „ 317—321
М. П. до М. Др. (Коломия, 12. XI. 1893). „ 321—322
М. П. до М. Др. (Коломия, 18. і 24. XI. 1893) . . . . . „ 323—326
Чернигівці до М. П. . . . . „ 326—328
М. Др. до М. П. (Софія, 28. XI. і 15. XII. н. ст. 1893). . . . . „ 328—330
М. П. до М. Др. (Коломия, 11. XII. 1893). „ 330—332
М. П. до М. Др. (Коломия, 18. XII. 1893). „ 332—334
М. П. до М. Др. (Коломия, 18. XII. 1893). „ 334—335
М. Др. до М. П. (Софія, 22. і 23. XII. н. ст. 1893) . . . . . „ 335—337
М. П. до М. Др. (Коломия, 26. XII. 1893). „ 338—339
М. Др. до М. П. (Софія, 20. і 26. XII. ст. ст. 1893) . . . . . „ 340—342
ДОДАТОК: Привіт М. Д—ву від збору селянської радикальної партії (Коломия, 15. VIII. 1892). . . . „ 343— —

Generated on 2015-05-29 06:55 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Друкарські похибки.

ст. 11	р.	3	зн.		після „сестри“ пропущено „11“		
„ 27	„	3	„	зам.	Kur,	м. б.	Kurjer
„ 31	„	20	„	„	найтьашче	„	найтьажче
„ 32	„	18-19	зв.	„	Академіи Наукъ	„	Академіи Наукъ
„ 44	„	10	зн.	„	границі	„	грьаниці
„ 61	„	8	„	„	їзду	„	їзди
„ 62	„	12	„	„	компанїу	„	кампанїу
„ 64	„	10	„	„	Гетманьска	„	Гетманска
„ 78	„	1	„		в початку хибує (		
„ 81	„	2	зв.	„	статьу	м. б.	статю
„ „	„	4	„	„	Niti	„	Ніті
„ 93	„	19	зн.	„	Роздум в	„	Роздумав
„ 101	„	9	„	„	Mich,	„	Mich.
„ 103	„	22	„	„	уговкалисьа	„	уговкалисьа
„ 121	„	12	„	„	мѣсаца	„	мѣсяца
128	„	14	зв.	„	сказалн	„	сказали
„ 129	„	10	зн.	„	відповли	„	відповіли
„ 131	„	1	„	„	Народ	„	народ
„ 136	„	6	„	„	t.	„	т.
„ „	„	19	„	„	мноју	„	мною
„ 138	„	3	„	„	женевськіи	„	женевській
„ 141	„	18	„	„	Швейц.	„	Швејц.
„ 143	„	17	зв.	„	виходять	„	виходьать
„ 153	„	14	зн.	„	Доригиј	„	Дорогиј
„ 157	„	17	„	„	Россіиј	„	Россіїі
„ 168	„	16	„	„	Јарос(евич)	„	Јарос(евичу)
„ 176	„	12	зв.	„	-ють	„	-јуть
182	„	3	зн.	„	зґодив	„	згодив
„ „	„	11	„		в початку пропущено „і“		
„ 202	„	16	„	„	розши-	м. б.	росши-
„ 208	„	2	„	„	Киіві,	„	Киіва
„ 217	„	21	„	„	Gustaw	„	Gustav
„ 225	„	4	„		„ся“ непотрібне		
„ 249	„	12	„		„а“	„	
„ 266	„	5	зв.	„	хуторній	м. б.	хуторнїј
„ 268	„	7	„	„	5	„	15
„ 269	„	21	„	„	Вашего	„	Вашого
„ 279	„	2	„	„	21.	„	21
„ 282	„	10	зн.	„	вспііу	„	вспїју
„ 285	„	11	зв.		непотрібно „до“		
„ 291	„	13	„	„	Др.	м. б.	Д.
„ 296	„	1	„		в початку пропущено „і“		
„ 297	„	4	„	„	россіјскиј	м. б.	россіїськиј

Generated on 2015-05-29 07:22 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ст. 297	р. 11	зв.	зам.	-штою	м. б.	-штоју
„ „	„ 8	зн.	„	Одесі	„	Одессі
„ 304	„ 19	„	„	рецензіїу	„	рецензіју
„ 331	„ 2	„		після „перец.“	пропушчено	„тих“
„ 332	„ 2	„	„	Дал	м. б.	Далї
„ 335	„ 2	„	„	похибки	„	похибка

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-29 07:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112095138472
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google